

Cilt/Volume:2
Sayı/Issue:2
Yıl/Year:2022

KARABÜK ÜNİVERSİTESİ

İKTİSADİ VE İDARİ BİLİMLER FAKÜLTESİ (UNIKA TOPLUM VE BİLİM) DERGİSİ

Journal of Karabuk University Faculty of Economics and Administrative Sciences (UNIKA Society & Science)

İÇİNDEKİLER/CONTENS

Burcu EKİNCİ

Hayat Bilgisi ve Sosyal Bilgiler Öğretiminde Müze Gezilerinin Yeri ve Önemi
The Place and Importance of Museum Trips in Life and Social Studies Teaching

62-73

Emine VARKAL

Kamu Görevlileri Disiplin Hukukuna Hakim Olan Temel İlkeler
Basic Principles of Governing Public Officials Disciplinary Law

74-86

Seda ERKUŞ ve Bora BALUN

Yaşlı Bireylerin Kentsel Alan Deneyimlerine İlişkin Bir Alan Araştırması
A Field Study on Urban Area Experiences of Elderly Individuals

87-99

Ece PARLAK ÜNLÜ ve Ferda KARADAĞ

Sürdürülebilir Kalkınma ve Sosyal Belediyecilik Kapsamında Batı Karadeniz Belediye Hizmetlerinin İncelenmesi
Investigation of Western Black Sea Municipal Services within the Scope of Sustainable Development and Social Municipality

100-115

Hüsnü Akın ÖZCAN ve Mehmet Murat TUNÇBİLEK

Demografik Özelliklerin Motivasyona Etkisi: Tekstil Sektörü Örneği
Employees' Motivation Perception in The Context of Demographic Characteristics

116-134

Azize Serap TUNÇER

Sürdürülebilir Kalkınmada Yerel Yönetimlerin Engelli Politikalarının Rolü:
Belediyelerin Stratejik Planları Üzerine Bir İnceleme
*The Role of Disabled Policies of Local Governments in Sustainable Development:
A Review on the Strategic Plans of Municipalities*

135-150

KARABÜK ÜNİVERSİTESİ
İKTİSADİ VE İDARİ BİLİMLER FAKÜLTESİ (UNIKA TOPLUM VE BİLİM) DERGİSİ
Journal of Karabuk University Faculty of Economics and Administrative Sciences (UNIKA Society & Science)

Hakemli Dergidir
Blind Peer Reviewed Journal

İmtiyaz Sahibi (Grant Holder)
Prof. Dr. Refik POLAT

Onursal Editör (Honorary Editor)
Prof. Dr. Abdullah KARAKAYA

Editör (Editor)
Doç. Dr. Oğuzhan ZENGİN

Editör Yardımcısı (Associated Editor)
Dr. Öğr. Üyesi Bora BALUN

Sorumlu Yazı İşleri Müdürü (Managing Editor)
Arş. Gör. Sefa ERKUŞ

Alan Editörleri (Field Editors)
Doç. Dr. Oğuzhan ZENGİN, Sosyal Hizmet (Social Work)
Doç. Dr. Latif PINAR, Uluslararası İlişkiler (International Relations)
Doç. Dr. Yasin TAŞPINAR, Yönetim Bilişim Sistemleri (Management Information Systems)
Dr. Öğr. Üyesi Bora BALUN (Labour Economics and Industrial Relations)
Dr. Öğr. Üyesi Murat ERGÜL, İktisat (Economics)
Dr. Öğr. Üyesi Mehmet Murat TUNÇBİLEK, İşletme (Business)
Dr. Öğr. Üyesi Utku AYBUDAK, Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi (Political Science and Public Administration)

Yayın Kurulu (Editorial Board Members)
Prof. Dr. Tarık TUNCAY (Hacettepe Üniversitesi)
Prof. Dr. Mustafa Nail ALKAN (Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi)
Prof. Dr. Francesco CASALE (Università degli Studi di Camerino)
Doç. Dr. Yener ŞİŞMAN (Anadolu Üniversitesi)
Doç. Dr. Ramile DADAŞOVA (Azərbaycan Milli İlimlər Akademisi)
Doç. Dr. Ersin MÜEZZİNOĞLU (Karabük Üniversitesi)
Doç. Dr. Cemil Serhat AKIN (Hatay Mustafa Kemal Üniversitesi)
Doç. Dr. Aamir JAMAL (University of Calgary)
Doç. Dr. Oğuzhan ZENGİN (Karabük Üniversitesi)
Doç. Dr. Yakup KAYA (Necmettin Erbakan Üniversitesi)
Doç. Dr. Latif PINAR (Karabük Üniversitesi)
Dr. Öğr. Üyesi Yaser SNOUBAR (Qatar University)
Dr. Öğr. Üyesi Mohammad Sharif KARİMİ (Razi University)
Dr. Öğr. Üyesi Bora BALUN (Karabük Üniversitesi)
Dr. Natalia GOLUBIAK (Vasyl Stefanyk Precarpathian National University)

CİLT/Volume: 2 SAYI/Number: 2 YIL/Year: 2022

YAYIN TÜRÜ/TYPE OF PUBLICATION

Yerel/Sürelî Yayın (Periodical)

YAYIN DİLİ/LANGUAGE

Yayın dili Türkçe ve İngilizcedir.
The publication language of the journal is Turkish and English.

YAYINLANMA BİÇİMİ/PERIOD of PUBLICATION

Yılda iki sayı olarak yayımlanan uluslararası, hakemli, açık erişimli ve bilimsel bir dergidir.
This is a scholarly, international, peer-reviewed, open-access journal published twice a year.

YAYIN TARİHİ/PUBLICATION DATE

22.12.2022

İNDEKSLER (INDEXED)

UNİKA Toplum ve Bilim Dergisi aşağıdaki ulusal ve uluslararası indekslerce taranmaktadır.
UNİKA Society & Science has been indexed by the following national and international database.

- ResearchBib Academic Resource Index
- İdealonline
- I2OR
- CiteFactor
- Asos İndeks
- Scientific Indexing Services (SIS)
- Directory of Research Journals Indexing

YAYIN YÖNETİM YERİ/ADMINISTRATION OFFICE OF PUBLICATION

Karabük Üniversitesi
İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi
Karabük-TÜRKİYE
Tel: +90 444 0 478

İLETİŞİM ADRESİ/CONTACT ADDRESS

Karabük Üniversitesi
İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Kat: 4, Oda No: 403
Karabük-TÜRKİYE
Tel: +90 444 0 478 / +90 370 418 65 08
<https://unikad.org/index.jsp>
E-Posta: unikad@karabuk.edu.tr

Dergide yer alan yazılardan ve aktarılan görüşlerden yazarlar sorumludur.
Statements and opinions expressed in papers published in this journal are the responsibility of the authors alone.

İÇİNDEKİLER/CONTENTS

Hayat Bilgisi ve Sosyal Bilgiler Öğretiminde Müze Gezilerinin Yeri ve Önemi The Place and Importance of Museum Trips in Life and Social Studies Teaching Burcu EKİNCİ.....	62-73
Kamu Görevlileri Disiplin Hukukuna Hâkim Olan Temel İlkeler Basic Principles of Governing Public Officials Disciplinary Law Emine VARKAL.....	74-86
Yaşlı Bireylerin Kentsel Alan Deneyimlerine İlişkin Bir Alan Araştırması A Field Study on Urban Area Experiences of Elderly Individuals Seda ERKUŞ ve Bora BALUN.....	87-99
Sürdürülebilir Kalkınma ve Sosyal Belediyecilik Kapsamında Batı Karadeniz Belediye Hizmetlerinin İncelenmesi Investigation of Western Black Sea Municipal Services within the Scope of Sustainable Development and Social Municipality Ece PARLAK ÜNLÜ ve Ferda KARADAĞ.....	100-115
Demografik Özelliklerin Motivasyona Etkisi: Tekstil Sektörü Örneği Employees' Motivation Perception in the Context of Demographic Characteristics Hüsnü Akın ÖZCAN ve Mehmet Murat TUNÇBİLEK.....	116-134
Sürdürülebilir Kalkınmada Yerel Yönetimlerin Engelli Politikalarının Rolü: Belediyelerin Stratejik Planları Üzerine Bir İnceleme The Role of Disabled Policies of Local Governments in Sustainable Development: A Review on the Strategic Plans of Municipalities Azize Serap TUNÇER.....	135-150

Cilt/Volume:2
Sayı/Issue:2
Yıl/Year:2022

KARABÜK ÜNİVERSİTESİ

İKTİSADİ VE İDARİ BİLİMLER FAKÜLTESİ (UNIKA TOPLUM VE BİLİM) DERGİSİ
Journal of Karabuk University Faculty of Economics and Administrative Sciences (UNIKA Society & Science)

EDİTÖRDEN

Karabük Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi (UNIKA Toplum ve Bilim) Dergisi, Karabük Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi bünyesinde çevrimiçi olarak yılda iki kez yayımlanan çok disiplinli ve disiplinlerarası hakemli, uluslararası ve akademik bir dergidir. UNIKA Toplum ve Bilim Dergisinin temel amacı iktisadi ve idari bilimlerin temel alanlarını konu alan akademik çalışmalarını yayınlamaktır.

Dergimizin dördüncü sayısında, Burcu EKİNCİ “Hayat Bilgisi ve Sosyal Bilgiler Öğretiminde Müze Gezilerinin Yeri ve Önemi” isimli makalesinde müzelerin eğitime katkısını değerlendirmiştir. Emine VARKAL “Kamu Görevlileri Disiplin Hukukuna Hâkim Olan Temel İlkeler” başlıklı makalede kamu görevlileri disiplin hukukuna yön veren temel ilkeleri incelemiştir. Seda ERKUŞ ve Dr. Öğr. Üyesi Bora BALUN “Yaşlı Bireylerin Kentsel Alan Deneyimlerine İlişkin Bir Alan Araştırması” başlıklı makalelerinde, yaşlı nüfusun kent içerisindeki olanaklara erişimi konusunda yürütülen nitel araştırmanın sonuçları paylaşılmıştır. Arş. Gör. Ece PARLAK ÜNLÜ ve Dr. Öğr. Üyesi Ferda KARADAĞ “Sürdürülebilir Kalkınma ve Sosyal Belediyecilik Kapsamında Batı Karadeniz Belediye Hizmetlerinin İncelenmesi” başlıklı makalelerinde, Batı Karadeniz bölgesindeki belediyelerin faaliyetleri sosyal belediyecilik kapsamında değerlendirilmiştir. Öğr. Gör. Dr. Hüsnü Akın ÖZCAN ve Dr. Öğr. Üyesi Mehmet Murat TUNÇBİLEK tarafından gerçekleştirilen “Demografik Özelliklerin Motivasyona Etkisi: Tekstil Sektörü Örneği” isimli çalışmada, çalışanların motivasyonları ile performansları arasındaki ilişki araştırılmıştır. Prof. Dr. Azize Serap TUNÇER “Sürdürülebilir Kalkınmada Yerel Yönetimlerin Engelli Politikalarının Rolü: Belediyelerin Stratejik Planları Üzerine Bir İnceleme” adlı çalışmasında tesadüfi yöntemle seçilen ve farklı ölçeklerdeki illeri temsil eden bazı belediyelerin stratejik planlarını engellilik politikaları açısından değerlendirmiştir.

Dergimizin dördüncü sayısında danışma kurulu, yayın kurulu ve hakem kurulunda yer alarak bizlere destek veren kıymetli hocalarımıza teşekkür ederiz. Ayrıca çalışmalarını bizlerle paylaşan bilim insanlarına da minnettarız. Bundan sonraki zamanlarda da bizlere vereceğiniz destek ile sosyal bilimler alanında daha güçlü adımlarla yol alacağımızın farkındayız. Bu nedenle sizleri yayın kurulumuz, danışma kurulumuz veya hakem kurullarımızda görmekten onur duyuyoruz. Bilimsel bir platform haline gelmeye çalıştığımız bu yolda vereceğiniz her türlü destekten dolayı teşekkür eder, saygılarımızı sunarız.

HAYAT BİLGİSİ VE SOSYAL BİLGİLER ÖĞRETİMİNDE MÜZE GEZİLERİNİN YERİ VE ÖNEMİ¹

Burcu EKİNCİ*

Öz

Hayat Bilgisi ve Sosyal bilgiler dersleri, konusu birey ve birey hayatı olan disiplinler arası ve çok disiplinli dersler olarak belirtilmektedir. Bu iki dersin iki esas niteliği olan vatandaş yeterliklerine erişmesi ve bütüncül, disiplinler arası bir alan olması önem arz etmektedir. Yapılandırmacı anlayışı benimseyen hayat bilgisi ve sosyal bilgiler öğretiminde, tarih konularının öğretilmesinde öğrencilerin eski zamanları ve tarihi olayları ezberlemelerinden ziyade tarihsel kavrama ve tarihsel düşünme yetilerinin geliştirilmesi amaçlanmaktadır. Bu amaçlara ulaşılmasına katkı sağlayabilecek ve sosyal bilgiler konularının öğretilmesinde faydalanabilecek alternatif öğrenme alanlarından birisi olarak müzeler gösterilmektedir. Günümüzde internetin sunduğu olanaklar bilgiye ulaşmayı basit hale getirmektedir. Ancak doğru bilgiye ulaşmanın da zor olduğu kadar müzelere erişimde de zorluklar bulunmaktadır. Bunda müzelerin ziyaret yerleri ve saatleri farklılık göstermesi etkili olmaktadır. Müzeler eğitime görsel destek sağlamaktadır. Ayrıca, tarihi bölgeler müzelerde detaylandırılmıştır. Bu yüzden müzelerin sosyal bilgiler öğretmenleri için önemli olduğu ifade edilmektedir. Bu çalışma ile müzelerin eğitime katkısının daha etkili bir şekilde anlaşılabilmesi öngörülmektedir. Ayrıca çalışmada müzelerin hak ettiği değeri görmediğine de dikkat çekilmektedir. Bu çalışmada bu konuyla ilgili literatür taraması gerçekleştirilmiştir. Farklı müzelere değinilmiş ve bazı sonuçlar elde edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Sosyal Bilgiler, Hayat Bilgisi, Müze.

THE PLACE AND IMPORTANCE OF MUSEUM TRIPS IN LIFE AND SOCIAL STUDIES TEACHING

Abstract

Life Studies and Social Studies courses are defined as interdisciplinary and multidisciplinary courses, the subject of which is the individual and individual life. It is important that these two courses reach citizen competencies, which are their two essential qualities, and that they are a holistic, interdisciplinary field. In life studies and social studies teaching, which adopts a constructivist approach, it is aimed to develop historical comprehension and historical thinking abilities of students rather than memorizing ancient times and historical events in teaching history subjects. Museums are shown as one of the alternative learning areas that can contribute to achieving these goals and benefit from teaching social studies subjects. Today, the possibilities offered by the internet make it simple to access information. However, there are difficulties in accessing the right information as well as difficulties in accessing museums. The difference in visiting places and hours of museums is effective in this. Museums provide visual support to education. In addition, historical sites are detailed in museums. That is why it is stated that museums are important for social studies teachers. With this study, it is expected that the contribution of museums to education can be understood more effectively. In addition, it is pointed out in the study that museums do not see the value they deserve. In this study, a literature review on this subject was carried out. Different museums were mentioned and some results were obtained.

Key Words: Social Studies, Life Studies, Museum.

1. Giriş

Sosyal bilimlerde öğrencilerin tarihsel düşünme yetenekleri ve yaklaşımlarının geliştirilmesine bulunması amaçlanmaktadır. Bu kapsamda müzeler de alternatif eğitim kurumlarından biri olarak kabul edilmektedir.

1.1. Problem Durumu

Doğru bilginin elde edilmesine ilişkin güçlük bu çalışmanın temel problemini oluşturmaktadır. İnternetin sunmuş olduğu kolaylıklar bilginin elde edilmesini kolaylaştırmaktadır. Fakat doğru bilgiye erişmenin güç olduğu da bilinmektedir. Bununla birlikte müzelere erişime ilişkin de güçlükler bulunmaktadır. Çünkü müzelerin hem yerleri hem de ziyaret saatleri farklılık arz etmektedir.

1.2. Araştırmanın Amacı ve Önemi

Müzeler eğitim için görsel olarak destek sağlamaktadır. Bununla birlikte müzelerde tarih dokusu işlenmektedir. Bu nedenle müzelerin sosyal bilimler öğretmenleri için önem arz ettiği anlaşılmaktadır. Müzelerin eğitime olan katkısının bu çalışma ile daha iyi anlaşılacağı düşünülmektedir. Bununla birlikte hak etmiş oldukları değeri görmeyen müzelerin öğrenciler ve

¹Bu makale, yazarın yüksek lisans projesinden üretilmiştir.

*Sınıf Öğretmeni, Şehit Mücahit Top İlkokulu Günyüzü-Eskişehir, burcu-ekinci-88@hotmail.com, ORCID: 0000-0002-2475-3256

Bu Yavına Atıfta Bulunmak İçin: Ekinci, B. (2022). Hayat Bilgisi ve Sosyal Bilgiler Öğretiminde Müze Gezilerinin Yeri ve Önemi. *UNIKA Toplum ve Bilim Dergisi*, 2(2), 62-73.

öğretmenler bakımından öneminin anlaşılması da hedeflenmektedir. Bu konuya ilişkin olarak literatür taraması gerçekleştirilmiştir. Ülkemizde bulunan farklı müze tiplerine değinilmiş ve bazı sonuçlar elde edilmiştir.

2. Hayat Bilgisi ve Sosyal Bilgiler Öğretimi

2.1. Hayat Bilgisi

Yaşam bilimleri adlı dersin tam olarak başlangıcının tespit edilmesi oldukça güçtür. Bununla birlikte bu dersin temellerinin Platon tarafından atıldığı ifade edilmektedir. Hayat bilgisi dersine; François Rabelais, Comenius, Friedrich Flerbart, John Dewey ve Decroly önemli katkılarda bulunmuşlardır.

Hayat bilgisi dersi Rabelais tarafından ilköğretim aşaması bakımından önemli olarak görülmüştür. Bununla birlikte eğitim planında eşyanın ders konusuna dahil edilmesi de bu isim tarafından gerçekleştirilmiştir. Hayat bilgisi dersine ilişkin konular ise Comenius tarafından ortaya koyulmuştur. Bununla birlikte hayat bilgisi dersinin öğretiminin gerekli olduğu hususu da Comenius tarafından dile getirilmiştir. Flerbart öğretim noktasında öğrencilerin ilgisine önem vermektedir. Bununla birlikte konuların birbirleri ile ilişkili olması hususu da Flerbart tarafından savunulmaktadır. Bu kapsamda Flerbart “toplu eğitim” kavramının da kurucusu olarak kabul edilmektedir. Öğretimin toplulaştırılması noktasında John Dewey okulun yaşamın kendisi olduğunu vurgulamıştır. Yapılandırmacı öğretim yaklaşımı ile Dewey tarafından savunulan öğretim yaklaşımı birbirine benzemektedir. Dewey’in düşüncelerinin öğretmenler tarafından detaylı bir biçimde incelenmesi gerekmektedir (Bektaş vd., 2009).

Decroly tarafından önerilen teknikte konuların öğretimine gözlem ile başlanmaktadır. Bu noktada öğrencilerin merak duymasını sağlayacak sorular öğretmenler tarafından sorulmaktadır. Elde edilen yeni bilgiler ve daha önceden bilinen bilgiler birbirine bağlanarak bir sonuç çıkarılmaktadır. Bununla birlikte çocuğunda da söz konusu sonuçlara uygun nitelikte davranışlar sergilemesine ihtiyaç duyulmaktadır (Binbaşoğlu, 2003).

Türkiye’deki Hayat Bilgisi dersinin adı, deseni ve içeriği diğer tüm ülkelerden farklılık göstermektedir (Akyüz, 2008). Almanya haricinde hiçbir ülkede Hayat Bilgisi adına sahip bir dersin bulunmadığı ifade edilmektedir. Bu konu Türkiye’de bu dersin kaldırılması ve tıpkı Amerika Birleşik Devletleri’ndeki gibi olması gerektiğinin bazı çevreler tarafından savunulmasına yol açmıştır (Öztürk ve Dilek, 2002).

John Dewey tarafından yapılan Türkiye seyahati neticesinde ülkemizde Hayat Bilgisi dersi şekillenmiştir. Bu dersin 1926 yılındaki eğitim programında yer adlığı ifade edilmektedir. Hayat Bilgisi dersi derslerin büyük bir kısmının içeriğini kapsamaktadır. Bu yönüyle mihver ders özelliğine sahip olduğu görülmektedir (Baysal, 2006).

2.1.1. Hayat Bilgisi Dersinin Önemi

Öğrencilerin kendileri, sosyal yaşamları ve doğal çevrelerine ilişkin tüm yönler Hayat Bilgisi dersi kapsamında ele alınmaktadır. Bununla birlikte bu dersin kapsamı öğrencilerin merakları, gereksinimleri ve ilgi duydukları alanlar da göz önünde bulundurularak oluşturulmaktadır (Bektaş vd., 2009).

Çocuğun çevre ve çevre problemlerine ilişkin iyi alışkanlıklara sahip olmasının sağlanması için gerekli olan güvenilir ve doğru bilgilerin çocuğa öğretilmesi Hayat Bilgisi dersin amacını oluşturmaktadır. İçinde bulunulan çevrenin çocuk tarafından tanınması ve çevre problemlerine ilişkin bilgisinin olması için bu derse ihtiyaç duyulmaktadır. Bu şekilde çocuğun duyarlı bir vatandaş olması hedeflenmektedir. Bu ders kapsamında çocuğa bilgi yerine bazı davranış ve tutumlar kazandırılması amaçlanmaktadır. Bu yönüyle çocuğun çevre ile olan ilişkilerinin geliştirilmesi de mümkün olmaktadır. Okula başlayan çocuk bu ders aracılığıyla bir bütün halinde gelişebilmekte ve çevreye ilişkin farkındalık sahibi olabilmektedir (Binbaşoğlu, 2003).

2.1.2. Hayat Bilgisi Dersi Öğretim Programlarının Amaçları

İnsanların yaşamlarını sürdürebilmesi için gerekli olan beceriler Hayat Bilgisi dersi ile kazandırılmaktadır. Bu ders ile bireylerin insanlar arasında nasıl davranacağını bilmesi mümkün olmaktadır. Ayrıca bir insanın iyi vatandaş olarak yetiştirilmesi noktasında da bu ders önemli bir işlev üstlenmektedir. Şu özelliklerin Eğitim Konseyi, Eğitim Bakanlığı ve İhtisas Komiteleri tarafından belirlendiği ifade edilmektedir (Demir, 2016):

- Türk milli eğitim ve ilköğretim hedefleri ile elde edilmesi amaçlanan nitelikler
- Atatürk tarafından koyulan eğitime ilişkin hedefler
- UNICEF ve UNESCO gibi kurumlara uyumlu olarak bireyin sahip olması gereken özellikler
- Bazı alanlarda sahip olunması gerekli olan özellikler

Yapılandırıcı öğrenme yaklaşımının özelliklerini ortaya koyan bazı ilkeler APA tarafından değerlendirilmiştir. APA Merkezli Öğrenci İlkeleri şu şekilde sıralanabilir (Demir, 2016):

- Bireysel Unsurlar
- Bilişsel ve Üst Bilişsel Unsurlar
- Gelişimsel ve Sosyal Unsurlar
- Motivasyon ve Duygusal Unsurlar

Tablo 1. APA Merkezli Öğrenci İlkeleri

Bilişsel ve Üst Bilişsel Unsurlar	Zor olan konuların öğrenilmesi kişinin söz konusu konuya ilişkin bilgi ve tecrübesinden hareketle ona anlam yüklemesi durumunda kolaylaşmaktadır (Öğrenme İşleminin Doğası)
	Gereken bilginin eğitim rehberliği sayesinde başarılı öğrencinin uyumlu ve anlamlı bilgi temsilleri oluşturmasının mümkün olması (Öğrenme İşleminin Hedefleri)
	Başarılı olan öğrencinin yeni bilgiyi geçmişte öğrenmiş olduğu bilgiler ile anlamlı bir biçimde birleştirmesi (Bilginin Oluşturulması)
	Karmaşık nitelikteki öğrenme hedeflerine ulaşabilmek için mantık yürütme stratejilerinin oluşturulup kullanılması (Stratejik Düşünme)
	Zihinsel tercihlerde üst seviyedeki stratejilerin kullanılması yoluyla eleştirel düşünme ve yaratıcılığın daha kolay bir hale gelmesi (Düşünme Hakkında Düşünme)
	Teknoloji, eğitim uygulamaları ve kültürün öğrenme üzerinde etkili olması (Öğrenme Bağlamı)
Motivasyon ve Duygusal Unsurlar	Öğrencinin sahip olduğu motivasyonun nasıl etkilendiği ve öğrencinin inanç, hedef ve ilgileri üzerinde düşünce alışkanlıklarının ne derecede etkili olduğu (Öğrenme Üzerindeki Motivasyon ve Duygusal Etkiler)
	Öğrencinin üst düzey düşünceleri, yaratıcılığı ve merak duygusunun öğrenme motivasyonu üzerinde etkili olması. Öğrencinin kişisel ilgi alanlarına ilişkin görevler ile uyarılması (Öğrenme İçin İçsel Motivasyon)
	Yönlendirilmiş pratik ve öğrenci tarafından gösterilen çabanın karmaşık olarak nitelendirilebilecek yetenek ve bilginin edinilmesini kolaylaştırması (Motivasyonun Çaba Üzerindeki Etkileri)

Gelişimsel ve Sosyal Unsurlar	Bireylerin gelişmesi ile birlikte öğrenme bakımından çeşitli engeller ve fırsatlar çıkması. Öğrenme üzerinde duygusal, fiziksel ve zihinsel gelişim farklılıklarının etkili olması (Öğrenme Üzerinde Gelişimin Etkileri)
	Kişiler arasındaki ilişkiler, iletişim ve sosyal etkileşimin öğrenme üzerinde etkili olması (Öğrenme Üzerindeki Sosyal Etkiler)
Bireysel Unsurlar	Kalıtıl özellikler ve ön öğrenme noktasındaki farklılıkların tüm öğrencilerin farklı beceriler, yaklaşımlar ve stratejilere sahip olduğunu ortaya koyması (Öğrenmede Bireysel Farklılıklar)
	Sosyal çevre, kültür ve dil konularındaki farklılıkların göz önünde bulundurulmasının öğrenmenin mümkün olabilmesi için gerekli olması (Öğrenme ve Çeşitlilik)
	Öğrenme süreci boyunca öğrencinin değerlendirilmesi ve öğrencilerden beklentinin yüksek tutulmasının önem arz etmesi (Standartlar ve Değerlendirmeler)

2.1.3. Hayat Bilgisi Dersi Öğretimi

Hayat Bilgisi dersinin öğretimi için bazı stratejiler bulunmaktadır. Bu stratejiler şu şekilde sıralanabilir:

- Eleştirel nitelikteki yorumların dile getirilmesi sırasında dikkatli olunması
- Öğrencilerin sahip olduğu becerilerin vurgulanması
- Kurallar koyarak söz konusu kuralların yaptırım ve neticelerinin belirlenmesi

Öğrenciler tarafından gösterilen hatalı nitelikteki davranışlar karşısında öğretmenin cana yakın bir tutuma sahip olması, fiziksel olarak en yakın konumda bulunması ve öğrenciyi fısıldayarak uyarması gerekmektedir. Sınıf ortamı üzerinde olumsuz yönde etkili olan ve sınıf huzurunu bozacak nitelikteki davranışlara ilişkin olarak ise öğretmenlerin olumsuz tutuma sahip olan öğrencilerine duygularını ifade etmesi gerekmektedir (Yavuzer, 2016).

Çocukların ilgi alanları ile gelişim özelliklerinin birbirlerinden farklı olduğu bilinmektedir. Bu kapsamda Hayat Bilgisi dersi öğretiminde çocukların gelişim özelliklerinin göz önünde bulundurulması ve çocuğun ilgi alanına ve gereksinimlerine göre öğretimin gerçekleştirilmesi gerekmektedir (Öztürk ve Dilek, 2002).

Hayat Bilgisi dersi öğretiminde iyi vatandaş olmak önem arz etmektedir. Öğrencilerin olumlu nitelikte davranışlara sahip olması ve çevreleri ile uyum içerisinde yaşayabilmeleri hedeflenmektedir. Bu nedenle ders sırasında verilen örneklerin öğrencilerin yakın çevresine ilişkin olması gerekmektedir. Bununla birlikte çocuğa baskı kurulmaması ve çocuğun ilgisinin çekilerek öğrenmesinin daha kolay bir hale getirilmesi amaçlanmaktadır (Vural, 2014).

2.2. Sosyal Bilgiler

Bu derste sosyal bilimlerin sonuçları birleştirilmekte ve öğrencilerin düzeyine göre basitleştirilmektedir. Bu ders ile öğrencilerin sosyal hayatla uyum içerisinde yaşamaları mümkün olmakta ve öğrencilerin sosyal problemleri çözebilmesi için gerekli olan bilgi ve beceri kazandırılmaktadır.

Sosyal bilimler eğitiminde şu konular bakımından ilerleme sağlanması amaçlanmaktadır (Bilgili, 2009):

- Sivil nitelikteki sorumluluk ve görevler
- Toplum içerisindeki bireylerin ilişkileri
- Vatan, çevre ve dünyanın tanınması becerileri

-Ekonomik yaşamın yetenek ve düşüncelerinin geliştirilmesi

Sosyal bilgiler öğretim programında sekiz ara disiplin ile ilişkilendirmenin söz konusu olduğu ifade edilmektedir. Bunlar şu şekilde sıralanabilir (Kaymakçı, 2012).

-Girişimcilik

-Rehberlik ve Psikolojik Danışma

-Vatandaşlık Eğitimi ve İnsan Hakları

-Güvenli Yaşam ve Afetten Korunma

-Kariyer Bilinci Geliştirme

-Spor Kültürü ve Olimpik Eğitim

-Özel Eğitim

-Sağlık Kültürü

Türk Milli Eğitimin Genel Hedefleri ve Temel İlkeleri kapsamında sosyal bilimler müfredatında şu kazanımların elde edilmesi amaçlanmaktadır (MEB, 2018):

-Haklarının farkında olan ve nasıl kullanacağını bilen ve görevlerini yerine getiren vatandaşlar yetiştirmek

-Türkiye Cumhuriyeti'nin ilke ve reformları ile kültürel, ekonomik ve sosyal kalkınmanın mümkün olmasını sağlamak

-Hukukun üstünlüğü ilkesinin hâkim olduğu ve tüm kuruluş ve bireylerin kanun önünde eşit olduğunun bilinmesi

-Türk tarihi ve kültürünü meydana getiren temel süreç ve unsurların anlaşılabilmesi için milli kimliğin oluşması ve geliştirilmesinin gerekli olduğunun kabul edilmesi

-Çevre ve insan arasındaki etkileşimin açıklanarak içinde yaşanılan dünyanın coğrafi özelliklerinin tanınması yoluyla mekân algısının geliştirilmesinin sağlanması

-Sınırlı kaynaklar ve doğal çevrenin bilinerek, çevrenin ihtiyaçlarını göz önünde bulundurma ve bu kapsamda sürdürülebilir nitelikte bir çevre anlayışının hâkim olması

-Eleştirel düşünme becerisine sahip olmasının sağlanması

-Ekonominin temel kavramlarının anlaşılması ve uluslararası ekonomik ilişkiler ile ulusal ekonomik kalkınma arasındaki ilişkinin anlaşılması

-Tüm mesleklere gerekli olan saygının duyulmasının sağlanması

-Olaylar, nesnelere, insanlar ve fenomenler arasındaki farklılık ve benzerliklerin belirlenerek çeşitli yer ve dönemlere ilişkin tarihsel kanıtları sorgulayarak süreklilik ve değişiklik algısının benimsenmesinin sağlanması

-Sosyal hayat üzerinde bilim ve teknoloji alanında meydana gelen gelişmelerin etkili olması

-Bilimsel düşünceye dayalı olan bilgiye erişilmesi, bilginin üretilmesi ve bilginin kullanılması sırasında bilimsel etiğin göz önünde bulundurulması

-Sosyal ilişkilerin düzenlenmesi ve problemlerin çözülmesi için temel iletişim yeteneklerinin kullanılması

-Sosyal ve kişisel nitelikteki problemlerin çözülmesi için görüş bildirilmesi

-Ulusal egemenlik, cumhuriyet, laiklik ve insan hakları kavramlarının Türkiye'deki hayat üzerindeki etkilerinin anlaşılması

- Manevi, evrensel ve ulusal nitelikteki değerlerin kabul edilmesi
- Dünya ve ülkeye ilişkin konulara karşı duyarlılığa sahip olmak
- Duygusal ve fiziksel özellikler ile arzu ve becerilerin geliştirilmesinin sağlanması

2.3. Müze Kavramı

Müze ile ilgili farklı yorumlamalar ve tanımlamalar yapılmakta ve pek çok kuruluş tarafından desteklenmektedir. Yapılan bu tanımlamalarda müzenin eğitsel işlevleri dikkate alınmıştır. Müze kavramının doğuşu aslında bilimsel bir amaçtan ziyade insanların görsel sanatlarla olan ruhsal bağından doğmuştur (Buyurgan ve Mercin, 2005).

2.4. Müzelerin Sınıflandırılması

Müzeler, insanlığın maddi olmayan değerleri ve yargıları, bilimin gelişimine paralel olarak yetkinleşerek ve uzmanlaşarak çeşitlenmek, geleceğe aktarmak için kar amacı gütmeyen toplanmakta, sınıflandırılmakta, belgelenmekte, sergilenmekte ve korunmaktadır. Müzenin geliştirilme sürecinde öncelikle müze içinde kronolojik bölümler meydana getirilmiştir. Toplum, geçmişini ve geleceğini yansıtan tarihi ya da çağdaş eserlere atfedilen değer farkına vardıkça, müzelerin genelden yerele, yerelden özele farklılaştığı ve çoğaldığı belirtilmiştir. Günümüzde müzeler ve müzecilik ulusal ve evrensel düzeyde gelişmiştir. Nitekim müzeler, ulusal özgünlüklerden ziyade evrensel özellikleri yansıtmak ve farklı kültürleri önyargısız bir şekilde bir araya getirmek için adımlar atmaya başlamışlardır. Savaş ganimeti ya da eserleriyle güç göstermenin yerini koruma, sergileme ve paylaşmadan gelen prestij almıştır. Müzelerin ve müzeciliğin evrenselleşmesi, bu değişikliğin temel nedeni olarak gösterilmiştir (Öztekin, 2014).

Dünya mirası kurulunun oluşturulmasının ardından bazı şartları bulduran bölgeler, eserler veya yapılar dünya mirası olarak ilan edilmiş ve evrensel özellik kazanmışlardır. Türkiye'deki 18 eser dünya mirası listesinde kendine yer alırken, 78 eser ve bölge, geçici listede bulunmaktadır. Bu listede bulunan eser sayısının artmasında etkili olan esas unsurlardan biri olarak müzecilik gösterilmiştir. Müzeler farklı özellikler göstererek çoğaldıkça hem ülkeler hem de ICOM ve UNESCO gibi kurumlar, müzeleri bu durumları göz önünde bulundurarak tekrardan gruplandırmaktadır. 1958 tarihinde Brezilya Bölgesel Semineri'nde ilk defa bir müze sınıflaması UNESCO tarafından gerçekleştirilmiştir. Bu sınıflamada müzeler dokuz farklı bölümde gruplandırılmıştır. Bu gruplama şu şekilde sıralanmıştır (Öztekin, 2014);

- Üniversite Müzeleri
- Arkeoloji Tarih ve Kültürel Miras Müzeleri
- Bölge Müzeleri
- Doğa Tarihi Müzeleri
- Etnografya ve Folklor Müzeleri
- Modern Sanat Müzeleri
- Uzmanlık Müzeleri
- Bilim ve Teknoloji Müzeleri
- Sanat Müzeleri

Müzelerin sınıflandırılmasıyla ilgili bir çalışma da Uluslararası Müzeler Konseyi tarafından yapılmıştır. Bu çalışmaya göre müzeler 1995'de dört ana başlıkta gruplandırılmıştır. Belirlenen ana başlık altındaki müze çeşitleri zaman içinde artmaktadır. Bu 4 ana başlık Tablo 2'de gösterilmiştir (Öztekin, 2014).

Tablo 2. Müze Çeşitleri

Müze Başlıkları	Müze Çeşitleri
Koleksiyon türüne göre müzeler	Arkeoloji Müzeleri-Etnografya Müzeleri
Bağlı bulunduğu idari birimlere göre müzeler	Devlet Müzeleri-Yerel Yönetim Müzeleri
Fonksiyonel özelliklerine göre müzeler	Eğitici Müzeler-Genel Toplum Müzeleri
Bölgesel niteliklerine göre müzeler	Ulusal Müzeler-Bölgesel Müzeler

Bağlı bulunduğu idari birimlere göre müzelerin idare şekilleri her ülkede ayrı olduğu için müze çeşitleri müzelerin niteliklerinden kaynaklı şekilde değişiklik göstermektedir. Bir idari birim, müzenin bulundurduğu yönetsel, ekonomik ve siyasi yapı açısından müzenin sorumlu bulunduğu üst idareyi belirtmektedir. Bu tür müzeler, ülke, yerel idareler ya da özel kuruluşlarca oluşturulan ve çalışma bakımından küresel kuruluşlarla bir araya getirilebilen müzeler olarak nitelendirilmektedir. Çalışan, finansman ve idare gibi parametreler, kuruluşlar ya da kişilerce memnun olunan ve işletilen müzeler olarak ifade edilmektedir. Bu gibi müzeler pek çok koleksiyon bulundurmaktadır. Bağlı bulunduğu idari birimlere göre müzelere örnek olarak şu müzeler belirtilmiştir (Öztekin, 2014).

- Devlet müzeleri,
- Belediye müzeleri,
- Özel müzeler,
- Temel müzeler,
- Eğitim kurumları ve üniversitelerle ilgili müzeler,
- Askeri müzeler.

Bölgesel niteliklerine göre müzeler, milli ve bölgesel özellik taşımaktadır. Bu müzeler, çoğunlukla resmi makamların milli içerik koleksiyonlarını ya da bölgesel kültür ile kısıtlı koleksiyonlarını bulunduran orijinalliyi olan müzelerdir. Kural gereği, bu müzeler, nüfusun dağılımına göre belirlenmektedir. Bu türler, bölgesel, il, merkez müzeler ya da kırsal, bölgesel ve ulusal müzeler şeklinde açıklanmaktadır. Yerel irfan müzesi, büyük bir merkezden uzakta olan yalnızca coğrafi bölgesel ya da bölgesel sorunlarla ilişkili şekilde ifade edilmiştir. Bu gibi müzeler, sistemli şekilde kişilere nerede bulduklarına dair bilgi vermelidir (Öztekin, 2014).

Fonksiyonel özelliklerine göre müzeler, eğitici olan bileşenlerin bulunduğu müzeleri ve genel sosyal müzelerini içermektedir. Bu tür müzelerin en önemli niteliği, eğitici fonksiyonunun bulunmasıdır. Okullarda ve üniversitelerde bulunan ya da taşınmadan sergilenen duvarsız müze adı verilen sit alanları bu tür müzeler içinde değerlendirilmektedir (Öztekin, 2014).

Koleksiyon çeşidine göre müzeler, kendi arasında, satın alma, hibe, kazı ve müzeler arası eser değişimi gibi yollardan koleksiyonları kapsamaktadır. Çeşitli uygarlık, dönem veya insanlara ait olan koleksiyonlar, bu gibi müzelerde gösterilmektedir. Zira bu gibi müzelerdeki her koleksiyon arkeolojik özellik taşımaktadır. Evrensel, ulusal, yöresel folklorik değer ve eşyalardan oluşan koleksiyonların sergilendiği Etnografya Müzeleri de bu tür müzelerin içinde yer almaktadır. Arkeoloji ve Etnografya Müzeleri, bu gibi müzeler arasında en yaygın ve kapsamlı olarak nitelendirilen müzelerdir. Nitekim müzecilik arkeoloji ve etnografya temelinde ortaya çıkmıştır. Arkeoloji ve Etnografya Müzeleri'nin yanında bazı koleksiyon çeşidine göre müzeler şöyle sıralanmıştır (Öztekin, 2014):

- Genel Müzeler,
- Sanat Müzeleri,
- Tarih Müzeleri,
- Bilim ve Teknoloji Müzeleri,
- Endüstri Müzeleri

- Uzmanlık Müzeleri,
- Sanal Müzeler,
- Çocuk Müzeleri.

2.5. Müze Gezilerinin Önemi

Müze, etnik değerlerin ve tabiat nesnelерinin saklandığı ve sergilendiğı bir kurum şeklinde nitelendirilmektedir. Müzelerin, toplama ve insanlara koleksiyonlar ile iletişim sağlama olanağı vermek gibi iki esas fonksiyonu bulunmaktadır. Müze, Uluslararası Müze Komitesi tarafından, halkı teşvik etmek ve bilgilendirmek amacıyla birtakım etnik değeri muhafaza etmek, incelemek ve sergilemek için toplumun faydasına devamlı şekilde yönetilen bir kuruluş şeklinde açıklanmıştır. Önemli bir eğitim kuruluşu durumunda bulunan müzeler, zamanla çocukların ve gençlerin öğretim sürecini ve hayatlarında etkili olan oyuncak müzeleri, eğitim müzeleri, okul müzeleri, interaktif bilim müzeleri, teknolojiler ve keşifler gibi alt çeşitlerde ele alınmıştır (Sade, 2005). Uluslararası Müzeler Konseyi tarafından belirlenen ve güncel şekilde faaliyetlerini sürdüren müzeler şu şekilde sıralanmıştır (Çetin, 2003):

- Tabiat Tarihi Müzeleri
- Bilim ve Teknoloji Müzeleri
- Bölge Müzeleri
- Sanat Müzeleri
- Etnografya Müzeleri
- Arkeoloji ve Tarih Müzeleri
- Özel Amaçlı Müzeler

Müzelerin, eserlerle kültürel bir ortam oluşturmanın, saklamanın, muhafaza etmenin, göstermenin ve yaratmanın yanında insanları bilgilendirmesinin gerekliliğinden bahsedilmiştir. Bu bilgilendiricilik fonksiyonu müzeleri eğitime direkt katkı sağlayabilecek bir ortam haline getirmektedir. Müzeler, eğitimin gelişimini ve toplumun nitelikli hale getirilmesini, sanatsal bir fenomenin oluşturulmasını, geçmiş ile geleceğın değerlendirilmesini, toplumsal değışikliklerin yaşanmasını sağlayan kurumlar haline gelmiştir. Müzeler, insanları bu gibi fonksiyonlarla eğiten eğitim kuruluşları olmasıyla kaliteli kurumlar haline gelmiştir (Adıgüzel, 2000).

2.6. Hayat Bilgisi ve Sosyal Bilgiler Öğretiminde Müze Gezilerinin Yeri ve Önemi

Temel eğitimde vatandaşlık, sosyalleşme ve yurtseverlik, insan yaşamında önemli bir yer işgal eden hedefler; uluslararası anlayış, barış ve kültürler arası hoşgörü bir bütün olarak ele alınmaktadır. Modern eğitim programlarının dayandığı temel felsefe, öğretmenlere yönelik nesnelere ve yaklaşımlara değil, duygusal özellikleri vurgulayan ve değer geliştiren öğrencilere yönelik problemleri çözmeye dayanmaktadır (Paykoç ve Baykal, 2000).

Doğa Bilimleri Dersi; öğrencilerin kendini tanıma ve bireyin kendini daha iyi algılamalarını sağlama, kendini geliştirme, çok yönlü ve yaratıcı düşünme becerisi kazanma ve problem çözme yoluyla çevreye uyum sağlama dersi olarak görülmektedir (Karabağ, 2009).

Aktif katılım, modern öğrenme kuramlarına uygun olarak öğretilmelidir. Çocukların öğrenmelerini yapılandırabildikleri, nesnelere iletişim kurabildikleri ve pratik yapmalarını, tahmin etmelerini ve sonuçlar çıkarmalarını sağlayan ortamlar öncelikli olmalıdır. Böyle bir ortam, yaratıcılığı teşvik eden, hayal gücünü harekete geçiren ve sahip olduğu konularda etkili bir şekilde öğrenmelerini sağlayan müzelerdir (Tosun, 2015).

Müzeler, öğrencilerin çalışmaları yoluyla birçok duyusuna erişerek öğrencilere daha sürekli öğrenme sağlayabilir. Dündar (2003), öğrencilerin kendilerini ve çevrelerini öğrenmelerine yardımcı olduğunu, çevrelerine uyumu arttırdığını, kendilerini geliştirdikleri, çok yönlü ve yaratıcı düşünme ve problem çözme yeteneklerini geliştirdiğini belirtmektedir. Bu nedenle, öğrencilere daha özgür ve renkli bir öğrenme ortamı sunan müze uygulamalarına büyük önem vermek, öğrencileri okullardaki sınırlı fiziksel koşullardan kurtarmak, gözlemlene ve denemek için fırsat vermek gerekmektedir. Doğa bilimleri dersinin müfredatını incelerken, doğa bilimleri dersine sınırlı sayıda müze uygulaması ve müze konularının dâhil olduğu ortaya çıkmaktadır. Bu programa aktif yöntemlerin dâhil edileceği belirtilse de doğa bilimleri dersi için büyük önem taşıyan geziyi gözlemlene yöntemi kullanılarak yapılan müze uygulamalarının çok sınırlı olduğu açıktır.

2005 yılından bu yana Türkiye genelinde uygulanan, bilgi merkezindeki eğitim programlarının faaliyetlerine yapılandırmacı bir yaklaşımla hazırlanan ve kendi deneyimlerinden başlayarak ve bireysel farklılıkları göz önünde bulundurarak becerileri, öğrencileri senkronize edebilen Sosyal Bilgiler, etkileşime girmesini sağlayan yeni bir yaklaşım benimsendi (Turan ve Karabacak, 2008).

Meydan ve Akkuş'a (2014) göre, Sosyal Bilimler dersine unsurları dâhil etmek için yapılan en önemli çalışmalardan biri, deneklerin yaşamla ilişkisi ve öğrenme sürecinde çeşitli yöntem ve tekniklerin kullanılmasıdır. Doğa bilimleri, müzeler ve tarihi yerlerdeki laboratuvar çalışmalarında olduğu gibi, sosyal bilimlerin öğretimindeki tarihsel olaylar hakkında bilgi ve deneyim sahibi olduklarını göstermektedir.

Aytekin (2007) müzeleri ziyaret etme ihtiyacını şöyle ifade etmektedir: Çoğu durumda sosyal bilimlerin seyrini incelemek tarihsel meseleleri anlamada büyük zorluklara neden olmaktadır. Öğrenci dikkatini dağıtır, konuya ilgi gösterilemez ve ders amacına ulaşamaz. Görselleştirmeden ve ilgiden uzak bir hikâyede sunulan tarihsel olaylar ve olgular öğrencinin hafızasında kalıcı değildir, aynı zamanda derse olan ilgiyi azaltır ve belirli bir süre sonra derse olumsuz bir tutum oluşturur.

Sosyal Bilgiler dersi ünitelerinde yer alan kazanımlar, müzelerdeki somut, görsel nesnelere ile daha iyi bir şekilde anlaşılmaktadır. Tarihsel ve kültürel unsurlar açısından ülkemizin oldukça zengin olması müzelerin tarih, iletişim, kültür ve aktif öğrenme ortamı sunmasında etkili bir rolü bulunmaktadır (İlgaz ve Örten, 2015).

Bu bağlamda, bu dersin doğada coğrafi ve doğal özelliklerin tartışıldığı doğa bilimleri dersinin alınması ve tarihe ilgili tarihi yerleri ve müzeleri ziyaret etmesi önemlidir (Sarkan, 2009). Geçmişin tanıkları olarak, öğrencilerin gerçek olaylar ve insanlar hakkında konuşmasına yardımcı olmaktadır. Tarihi yerler geçmiş ile bugün arasında geçici bir bağlantı kurarak geçmiş olayların ortaya çıkmasını düşüncelerine ve empati kurmalarına olanak tanımaktadır. Öğrencilerde tarihi yerler; gözlem, veri toplama, modelleme, karşılaştırma, analiz ve sentez, kanıtların değerlendirilmesi, hipotezler ve sonuçlar gibi becerileri geliştirmektedir (Yeşilbursa, 2008). Tuncel ve Dolanbay'ın (2016) oluşturduğu başlıca tarihi mekânları şu şekilde sıralayabiliriz:

- Müzeler
- Antik kalıntılar, kaleler
- Mezarlar, türbeler, anıtlar, şehitlikler
- Han, hamam, kervansaraylar
- Küllüye, medrese
- Ulusal parklar
- Savaş alanları
- Caddeler
- Fabrikalar

- Tarihi köyler, çiftlikler
- Yalılar, konaklar
- Önemli tarihi şahısların evleri

Ayrıca Sosyal Bilgiler öğretmenlerinin sanal müzeleri de kullanması, yerel ya da evrensel müzeyi sınıf ortamında sunması, öğrencilerde sanatsal ve estetiksel beğeniyi artırmaktadır (Ustaoglu, 2012). Sosyal Bilgiler müfredatının sanata ve sanat eğitime önem verdiği de görülmektedir. Örneğin, birey ve toplum, sosyal değişme ve kültürel miras sosyal bilgilerin içeriğinin sanata verdiği önemi göstermektedir. Sanat eğitimi gezi-gözlem yöntemi ile müzelerde öğrencilerin “sanatı anlama ve sanattan zevk alma” değerini yaşaması için zengin içerik sunar (İlgaz ve Örtün, 2015).

Müzeler ayrıca yerel tarihin Sosyal Bilgiler öğretim programındaki kazanımların ilişkilendirilmesine yardımcı olan en önemli araçlardan birisidir (Yeşilbursa, 2008).

Aydın, Dündar ve Kaya (2016), yerel tarih- müze ilişkisini Sosyal Bilgiler ve Tarih öğretimine katkısını şu şekilde dile getirmektedirler: Yerel tarih çalışmaları, üzerinde yaşadığımız toprakların mazisi ve milletlerin hafızası olarak değerlendirilebileceğimiz sözlü ve yazılı kaynaklar ve müze envanterine giren dokümanlarla hazırlanmakta, tarih ve sosyal bilgiler öğretiminde öğrenmeyi günlük deneyimlerle kalıcılaştırmaya yardımcı olmaktadır.

3. Sonuç ve Değerlendirme

Müzeler, tarihsel ve kültürel değerleri ile yapılandırmacı yaklaşıma uygun olarak öğrenciler için alternatif bir öğrenme ortamı hazırlar. Bu ortam, tarihsel empati kurmak, tarihin devamlılığını ve değişimlerini anlamak, kanıta dayalı argümanlar geliştirmek, geçmişi ve bugünü ilişkilendirmek gibi önemli tarihsel düşünme becerilerinin kazanılmasını kolaylaştırmaktadır.

Öğrenme hem okul içinde hem de okul dışında gerçekleşir. Sosyal Bilgiler öğretilirken müzeler ders dışı eğitim faaliyetleri olarak kullanılabilir en önemli alanlardan biridir. Ezberleme dersinden sosyal bilimlerde ders çıkarmak için yapılabilecek en önemli çalışmalardan biri, nesnelere hayata bağlamak için çeşitli yöntem ve teknikler kullanmaktır. Müzeler ve herhangi bir konuda laboratuvar çalışmaları gibi tarihi yerler, sosyal bilimlerin öğretimindeki kavram ve olayların öğretimi açısından başka hiçbir yerde toplanamayan bilgi ve deneyimin sağlanabildiği yerlerdir. Müze yaşamının bireysel, sosyal ve fiziksel boyutları vardır. Bu deneyim, nesnelere etkileşim kurma, gözlemeleme, duyguları ifade etme, hayal gücünü kullanma, kişinin kendi hayatıyla iletişim kurma, bir müze açısından bir mesajı bilgilendirme, görüntüleme ve yorumlama, nesnelere okuma, kültürel değerler ve yaşam alışverişi yapma, gerçeği arama, yaratma gibi unsurları içermektedir.

Müze eğitiminin önemi gün geçtikçe anlaşılmaktadır. Müzeler, kitapların ve derslerin açıkça tanımlayamadığı nesnelere arasındaki bağlantıları belirleyebilir ve gözlem, izleme, mantıksal sıralama ve karşılaştırma yöntemleri sunabilir. Eğitim ve bilgi aktarımında, müze koleksiyonlarındaki eserler ve nesnelere kendi özleriyle bilgi aktarırlar. Bu bağlamda müze eğitimi, sosyal bilimlere soyut konuların dâhil edilmesi ve öğrenci ilgisinin ve merakının artırılması açısından önemli bir eğitim faaliyetidir. Türkiye’de Milli Eğitimin Temel İlkesinin 17. maddesi şu şekilde açıklanmaktadır: “Madde 17- Ulusal eğitimin amaçları sadece kamu ve özel eğitim kurumlarında değil, aynı zamanda evde, çevrede, işte, her yerde ve mümkün olduğunda gerçekleştirilmeye çalışılmaktadır. Her resmi özel ve gönüllü kurumun eğitim faaliyetleri, Milli Eğitimin hedefleriyle ilgisi bakımından Milli Eğitim Bakanlığı’nın kontrolüne tabidir.

Yapılandırmacı yaklaşımla birlikte Sosyal Bilgiler programında da öğrencilerin aktif, yaparak-yaşayarak eğitim ve öğretimini gerçekleştirmesi esas alınmıştır. Müzeler, Sosyal Bilgiler dersinde yer alan kazanımları gerçekleştirmek, tarihi ve kültürel mirasımızı öğrenmek açısından önem teşkil etmektedir. Müze eğitimi etkinliklerinin ülkemizde yeterince yapılmadığı bilinmektedir. Sadece Müzeler Haftasında öğrencilerin müzeleri ziyaret etmesiyle Sosyal Bilgiler dersindeki kazanımlar gerçekleştirilemez. Öğrencilerin bulunduğu çevredeki müzelerden habersiz oluşu, Sosyal Bilgiler

dersinin kazanımlarının kazandırılmamasına yol açtığı söylenebilir. Müze eğitiminin yerel tarih öğretimi açısından da etkili olacağı ifade edilebilir, ancak derslerde müze eğitiminin öğretmenler tarafından çok fazla tercih edilmediği görülmektedir. Bu nedenle çalışmamızda müze ile eğitimin kapsamının ve konusunun içeriğine yer verilmiştir. Müze ile eğitim Sosyal Bilgiler öğretimine ve öğrenciye faydalarının neler olduğu, Sosyal Bilgiler dersi öğretmenlerinin okul dışı uygulayabilecekleri müze ile eğitim öğrenme alanları ve kazanımları çeşitli müzelerle ilişkilendirilerek öğretmenlerimize yardımcı olması hedeflenmiştir. Ayrıca bu araştırmanın alan yazına katkı sağlayacağı da düşünülmektedir.

Kaynakça

- Adıgüzel, Ö. (2000). Müze Pedagojisinin Türkiye'deki Yansımaları ve Müzelerdeki Yaratıcı Drama Uygulamaları. *Üçüncü Uluslararası Tarih Kongresi Müzecilikte Yeni Yaklaşımlar; Küreselleşme ve Yerelleşme* (s.130-143). İstanbul: Türkiye Ekonomik ve Toplumsal Tarih Vakfı.
- Akyüz, Y. (2008). *Türk Eğitim Tarihi*. Ankara: Pegem Akademi.
- Aktekin, S. (2008). Müze Uzmanlarının Okulların Eğitim Amaçlı Müze Ziyaretlerine İlişkin Görüşleri. *Ahi Evran Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi*, 9(2), 103-111.
- Aydın, M., Dündar, R. ve Kaya, F. (2016). Yerel tarih Etkinlikleriyle Sosyal Bilgiler Öğretimi. Ed. R. Sever, M. Aydın, & E. Koçoğlu. *Alternatif yaklaşımlarla sosyal bilgiler öğretimi* içinde (s.524-534).
- Baysal, Z. N. ve Öztürk, C. (2006). *Hayat Bilgisi: Toplumsal ve Doğal Yaşama Bütüncül Bir Bakış*. Hayat Bilgisi ve Sosyal Bilgiler Öğretimi. Ankara: Pegem Akademi.
- Bektaş, M., Dündar, H., Horzum, M. B., İnal, S., Karabağ, G. ve Öztürk, E. (2009). *Hayat Bilgisi Dersinin Dünü Bugünü: İlköğretim Hayat Bilgisi Öğretimi ve Öğretmen El Kitabı*. Ankara: Pegem Akademi.
- Binbaşıoğlu, C. (2003). *Hayat Bilgisi Öğretimi*. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- Bilgili, A. (2009). *Sosyal Bilgilerin Temelleri*. Ankara: Pegem Akademi.
- Binbaşıoğlu, C. (2003). *Hayat Bilgisi Öğretimi*. Ankara: Nobel Basımevi.
- Buyurgan, S. ve Mercin, L. (2005). *Görsel Sanatlar Eğitiminde Müze Eğitimi ve Uygulamaları*. İstanbul: Varan Matbaacılık.
- Çetin, Y. (2002). Çağdaş Eğitimde Müze Eğitiminin Rolü ve Önemi. *Güzel Sanatlar Enstitüsü Dergisi*, 0(8), 67-61.
- Demir, M. K. (2016). Hayat Bilgisi Öğretim Programının Değiştirilmesi Gereçeklerine Dair Öğretmen Adayı Görüşleri. *The Journal of Academic Social Science Studies*, 47, 157-171.
- Dündar, H. (2003). *İlköğretim Okullarında Öğrenci Yaratıcılığını Geliştirmede Yönetici ve Öğretmen Görüşleri*. Kırıkkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Eğitim Bilimleri Ana Bilim Dalı Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.
- İlgaz, S. ve Örtten, H. (2015). Sosyal Bilgiler Eğitiminde Tarihi ve Sanatsal Mekânlara Dayalı Öğrenme Ortamları. Ed. E. Koçoğlu ve R. Sever, *Sosyal Bilgiler Öğretiminde Mekânsal Öğrenme Ortamları* içinde (285-308), Ankara: Pegem akademi Yayıncılık.
- Karabağ, Ş. (2009). Hayat Bilgisi Dersinin Tarihçesi. Ed. T. Bayram, *Hayat Bilgisi Öğretimi* içinde (s.3-20), Ankara: Maya Akademi.
- Kaymakçı, S. (2012). Sosyal Bilgiler Öğretim Programında İlişkilendirmeler. *Abant İzzet Baysal Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 12(2), 273-305.
- Meydan, A. ve Akkuş, A. (2014). Sosyal Bilgiler Öğretiminde Müze Gezilerinin Tarihi ve Kültürel Değerlerin Kazandırılmasındaki Önemi. *Marmara Coğrafya Dergisi*, 0(29), 402-422.
- Millî Eğitim Bakanlığı. (2018). *Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı*. Ankara: MEB Yayınları.
- Öztekin, O. A. (2014). *Müze Kavramı ve Müze Yapılarının İç Mekanlarının İstanbul'dan Örneklerle İncelenmesi*. Haliç Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.

- Öztürk, C. ve Dilek, D. (2002). Hayat Bilgisi ve Sosyal Bilgiler Öğretim Programları. *Hayat Bilgisi ve Sosyal Bilgiler Öğretimi* içinde (47-81), Ankara: Pegem Yayınları.
- Paykoç, F. ve Baykal, S. (2000). *Müze Pedagojisi: Kültür, İletişim ve Aktif Öğrenme Ortamı Olarak Müzelerin Etkinliğine İlişkin Bir Çalışma*. Müzecilikte yeni Yaklaşımlar Küreselleşme ve Yerelleşme. 3. Uluslararası Tarih Kongresi, (s. 102-113), İstanbul: Numune.
- Sade, F. Ö. (2005). *Türkiye'de Tasarlanmış Müze Yapıları*. İstanbul Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Mimarlık Ana Bilim Dalı Mimarlık Tarihi ve Kuramı Bilim Dalı Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.
- Sarkan Tosun, O. (2009). *Müze İncelemelerinin İlköğretim Okullarındaki Görsel Sanatlar Eğitimine Katkısı (Bolu İli Örneği)*. Dokuz Eylül Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Güzel Sanatlar Eğitimi Ana Bilim Dalı Resim-İş Öğretmenliği Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.
- Tosun, HB (2015). *Hayat Bilgisi Dersinde Müze Uygulamaları*. Anadolu Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.
- Tuncel, G. ve Dolanbay, H. (2016). Sınıf Dışı Öğretim Teknikleriyle Sosyal Bilgiler Öğretimi. Ed. R. Sever, M. Aydın ve E. Koçoğlu, *Alternatif Yaklaşımlarla Sosyal Bilgiler Eğitimi* içinde (s. 358-418). Ankara: Pegem Akademi.
- Turan, İ. ve Karabacak, N. (2008). Sosyal Bilgiler Öğretmen Kılavuz Kitaplarının Öğretimdeki Yansımaları. *Milli Eğitim*, 0(177), 138-152.
- Ustaoğlu, A. (2012). *İlköğretim 7. Sınıf Sosyal Bilgiler Dersi Türk Tarihine Yolculuk Ünitesinde Sanal Müzelerin Kullanımının Öğrenci Başarısına Etkisi*. Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.
- Vural, F. S. (2014). *Çocukta Kişilik Oluşumu ve Başarı*. İstanbul: Mendirek Yayıncılık.
- Yavuzer, H. (2016). *Okul Çağı Çocuğu*. İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Yeşilbursa, C. C. (2008). Sosyal Bilgiler Öğretiminde Tarihi Yerlerin Kullanımı. *TÜBAR*, XXIII, Bahar, 209-222.

KAMU GÖREVLİLERİ DİSİPLİN HUKUKUNA HAKİM OLAN TEMEL İLKELER

Emine VARKAL*

Öz

Kamu yönetiminde kamu hizmetleri kamu görevlileri tarafından yerine getirilirler. Kamu görevlilerinin görevlerini yerine getirdikleri sırada görevlerini düzenleyen belirli hukuk kurallarına uymaları beklenmektedir. Bu kurallara uyulmaması halinde hukuka aykırı davranılmış olur ve disiplin suçundan söz edilir. Disiplin suçunu işleyen kamu görevlisi hakkında disiplin cezası verilir. Kamu görevlileri hakkında uygulanan disiplin cezaları Devlet Memurları Kanunu'nun 125. maddesinde düzenlenmiştir. Bunlar; uyarma, kınama, aylıktan kesme, kademe ilerlemesinin durdurulması ile devlet memurluğundan çıkarma cezalarıdır. Bu cezalar, mahkeme kararına gerek kalmaksızın doğrudan idare tarafından verilirler. İdari işlem niteliğinde olan bu disiplin cezalarına karşı idari yargıda dava açılabilir. Ceza hukukunda geçerli olan temel ilkeler disiplin hukukunda da benzer şekilde kabul edilmektedir. Bu ilkeler; suçta ve cezada kanunilik, şüpheden sanık yararlanır, savunma hakkı, ölçülülük, tek fiile iki ceza verilemez ve soruşturmanın gizliliği gibi ilkelerinden oluşmaktadır. Ancak ceza hukukunda geçerli olan temel ilkeler bazen disiplin hukukunda tam anlamıyla uygulanmamaktadır. Örneğin ceza hukukunda suçta ve cezada kanunilik ilkesinin yasakladığı "kıyas" disiplin hukukunda yasak değildir.

Anahtar Kelimeler: Kamu görevlisi, Disiplin hukuku, Disiplin suçu, Disiplin cezası, Adli suç.

BASIC PRINCIPLES OF GOVERNING PUBLIC OFFICIALS DISCIPLINARY LAW

Abstract

In public administration, public services are performed by public officials. In public administration, public services are performed by public officials. While performing their duties, public officials are required to comply with certain legal rules governing their duties. Not following these rules will be against the law and this would be a disciplinary offence. A disciplinary penalty is given to the public official who commits a disciplinary offense. Disciplinary penalties applied to public officials are regulated in Article 125 of the Civil Servants Law. These penalties can be warnings, reprimands, cuts from salary, suspension of advancement and dismissal from civil service. These penalties are given directly by the administration without the need for a court decision. A lawsuit can be filed in the administrative jurisdiction against these disciplinary punishments that are administrative actions in their nature. The basic principles valid in criminal law are similarly accepted in disciplinary law. These principles are legality in crime and punishment, the accused benefits from suspicion, the right of defense, proportionality, two punishments cannot be imposed on a single act, and the confidentiality of the investigation. For example, "comparison", which is prohibited by the principle of legality in crime and punishment in criminal law, is not prohibited in disciplinary law.

Key Words: Public official, Disciplinary law, Disciplinary offense, Disciplinary penalty, Criminal offense.

1. Giriş

Kamu görevlileri hakkında uygulanan disiplin cezaları Devlet Memurları Kanunu'nun (DMK) 125. maddesinde düzenlenmiştir. Bu cezalar; uyarma, kınama, aylıktan kesme, kademe ilerlemesinin durdurulması ile devlet memurluğundan çıkarma cezalarıdır.

Suçta ve cezada kanunilik, şüpheden sanık yararlanır, savunma hakkı, ölçülülük, tek fiile iki ceza verilemez, disiplin cezalarının geri alınmaması, soruşturmanın gizliliği ve başvuru yollarının gösterilmesi ilkeleri disiplin hukukuna hâkim olan ilkelerdir.

Bu çalışmanın konusunu, kamu görevlileri disiplin hukukuna hakim olan temel ilkeler oluşturmaktadır. Çalışmada, disiplin hukukunda yer alan kavramlar incelendikten sonra yargı kararları dikkate alınarak kamu görevlileri disiplin hukukuna hakim olan temel ilkeler ele alınmaktadır. Çalışma genel bir değerlendirmeyi içeren sonuç bölümü ile sona ermektedir.

2. Disiplin Hukukuna İlişkin Kavramlar

2.1. Disiplin Suçu Kavramı

Türk Dil Kurumu sözlüğünde disiplin kavramı, sözlükte “*bir topluluğun, yasalarına ve düzenle ilgili yazılı ya da yazısız kurallarına titizlik ve özenle uyması durumu, sıkı düzen, düzence, düzen bağı, zapturapt*” olarak tanımlanmaktadır (TDK, 2022). İdare hukuku anlamında disiplin kavramı ise kamu

*Yüksek lisans Öğrencisi, Burdur Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Anabilim Dalı, eminevarkal@gmail.com, ORCID: 0000-0002-0487-3875

Bu Yavına Atıfta Bulunmak İçin: Varkal, E. (2022). Kamu Görevlileri Disiplin Hukukuna Hâkim Olan Temel İlkeler. *UNIKA Toplum ve Bilim Dergisi*, 2(2), 74-86.

hizmetlerinin yürütülmesi sırasında kamu görevlilerinin uyması gerektiği kurum içi kuralları ifade etmektedir (Kulaç, 2021: 7).

Kamu görevlilerinin kendi statülerini düzenleyen bu kurallara uymamaları nedeniyle kurum düzenini ihlal eden eylemleri disiplin suçu olarak tanımlanmaktadır (Akyılmaz ve diğ., 2017: 765). Özetle disiplin suçu, kamu görevlisinin görevini kullanarak gerçekleştirmiş olduğu kusurlu bir eylemdir (Gözler ve Kaplan, 2014: 658).

Disiplin cezaları ise kamu görevlilerinin görevleriyle ilgili olarak işledikleri kusurlara ya da kamu görevlisi sıfatına veya görevine etki edebilecek kusurlu eylemlere uygulanan yaptırımlardır. (Kalabalık, 2019: 507-508).

Disiplin suçları hukuk düzeninin uygun bulmadığı eylemler arasında bulunmaktadır. Belirli statüdeki kişilere yönelik olarak disiplin suç ve cezalarını düzenlemesindeki amaç, kamu hizmetlerinin etkin ve verimli bir şekilde yürütülmesini sağlamaktır (Kaşlı, 2020: 97).

2.2. Disiplin Cezalarının Adli Cezalardan Farkı

Disiplin cezaları, idari yaptırım oldukları için doğrudan doğruya idare tarafından uygulanırlar (Kalabalık, 2019: 507-508). Kamu görevlilerine uygulanabilen disiplin cezaları uyarı, kınama, aylıktan kesme, kademe ilerlemesinin durdurulması ve devlet memurluğundan çıkarma cezalarından oluşmaktadır (Gözler ve Kaplan, 2014: 658-659). Disiplin suçu karşılığında bir kimseye hapis cezası uygulanamaz. Çünkü Anayasa'nın 38/8. maddesine göre, “*İdare, kişi hürriyetinin kısıtlanması sonucunu doğuran bir müeyyide uygulayamaz*”.

Ceza hukukunda ise suç işleyen kimseye hapis cezası gibi adli cezalar uygulanır. 5237 sayılı Türk Ceza Kanunu'nun (TCK) 45. maddesine göre, “*Suç karşılığında uygulanan yaptırım olarak cezalar, hapis ve adli para cezalarıdır*”.

Adli cezalar ile disiplin cezaları arasında amaç ve verilme usulü açısından önemli farklar vardır. Disiplin cezaları, idare tarafından idari bir işlemle verilirken, adli cezalar ceza mahkemeleri tarafından bir yargısal işlemle verilirler (Günday, 2011: 628).

Adli cezaların sadece kanunla konulabilmesi, suçta ve cezada kanunilik ilkesinin gereğidir. Buna karşılık, idari yaptırımların idarenin düzenleyici işlemleri ile konulabildiği görülmektedir (Akyılmaz, 2002: 3).

2.3. Kamu Görevlisi Kavramı

Kamu görevlisi kavramı, ceza hukuku ve idare hukukunda farklı şekillerde tanımlanmaktadır. 5237 sayılı TCK'nın 6/1-c. maddesine göre, “*Kamu görevlisi deyiminden; kamusal faaliyetin yürütülmesine atama veya seçilme yoluyla ya da herhangi bir surette sürekli, süreli veya geçici olarak katılan kişi*” anlaşılır. Bu tanımdan görüldüğü üzere, ceza hukukunda bu kimsenin katıldığı faaliyetin kamusal faaliyet olması, bu kişinin kamu görevlisi sayılması için temel kriterdir (Aydın, 2010: 109). Örneğin ceza hukukunda noter, avukat, bilirkişi, tercüman, tanık ve askerlik görevi yapan kişiler kamu görevlisi sayılır (Dönmez, 2011: 113).

Disiplin hukukunda geçerli olan “kamu görevlisi” kavramı ise idare hukukunda geçerli olan kamu görevlisi kavramıdır. İdare hukukunda kamu görevlisi kavramı, dar ve geniş anlamda kullanılır. Geniş anlamda kamu görevlisi kamu tüzel kişilerinde görev yapan, hukuksal konumları ve durumları birbirinden farklı olan bütün kamu personelini ifade eder. Bu tanıma göre Cumhurbaşkanı kadar, herkes kamu görevlisi sayılmaktadır (Kalabalık, 2019: 442). Dar anlamda kamu görevlisi ise devletin siyasi yapısını oluşturan organda görev yapan kişiler ile kamuda özel hukuk kurallarına çalışan kişiler dışında kalan kamu görevlileridir. Dar anlamda kamu görevlisi kavramının içinde bulunan ve kamuda yaptıkları hizmetleri sürekli meslek olarak yapan kişiler kamu hukuku rejimine bağlıdır (Akyılmaz vd., 2017: 718).

657 sayılı Devlet Memurları Kanunu'na (DMK) göre, kamu hizmetleri memurlar, sözleşmeli personel ve işçiler eliyle görülür. İşçiler 657 sayılı DMK hükümlerine göre değil, 4857 sayılı İş Kanunu'na tabi olarak çalışırlar (Kalabalık, 2019: 460, 463).

1982 Anayasası kamu görevlileriyle ilgili düzenleme getirerek kamu hizmetlerinin gerektirdiği asli ve sürekli hizmetlerin kimler tarafından yerine getirileceğini hüküm altına almıştır (Atay, 2022: 471). Bir kişinin idare hukukuna göre kamu görevlisi sayılması, Anayasa'nın 128. maddesinde yer alan şartları taşımasına bağlıdır. Bu şartları taşımayan kişiler kamu hizmetlerinde çalışsalar bile idare hukukuna göre kamu görevlisi olarak kabul edilemez (Işıklar, 2019: 159).

Anayasa'nın 128/1. maddesine göre, “Devletin, kamu iktisadi teşebbüsleri ve diğer kamu tüzelkişilerinin genel idare esaslarına göre yürütmekle yükümlü oldukları kamu hizmetlerinin gerektirdiği asli ve sürekli görevler, memurlar ve diğer kamu görevlileri eliyle görülür.” Bu hükümden yola çıkılarak, dar anlamda kamu görevlisi tanımının, kamu kurum ve kuruluşlarının “genel idare esaslarına” yönelik yürütmekle sorumlu oldukları kamu hizmetlerinin gerektirdiği “asli ve sürekli görevleri” yürüten kişileri kapsadığı söylemek mümkündür. Bu kişiler ise memurlar ve diğer kamu görevlileri olan sözleşmeli personellerdir (Akyılmaz ve diğ., 2017: 718).

3. Disiplin Hukukuna Hakim Olan İlkeler

Disiplin hukukuna hakim olan ilkeler, ceza hukuku ilkelerinden esinlenerek yargı kararlarıyla geliştirilmiştir (Gözler ve Kaplan, 2014: 659). Danıştaya göre, “İdari yaptırımlara, cezalandırma amaçlarının da bulunması nedeniyle temel ceza hukuku ilkelerinden; savunma hakkı, kanunilik, lehe kanunun geçmişe yürütmesi, masumiyet karinesi ve şüpheden sanık yararlanır kuralı gibi ilkelerin de uygun olduğu ölçüde tatbik edilmesi gerekmektedir. Anayasa'nın 38. maddesinde idari ve adli cezalar arasında bir ayırım yapılmadığından, belirli normların sadece kanunlarla düzenlenebileceğini öngören kanunilik ilkesi, ceza hukukunda olduğu gibi idari yaptırımlarda da uygulanması zorunlu olan bir ilkedir.”¹

3.1. Suçta ve Cezada Kanunilik

Çağdaş kamu hukukunun temel ilkelerinden biri olan suçta ve cezada kanunilik ilkesine göre, ceza yaptırımı ile karşılanan ve suç adı verilen eylemler kanun tarafından önceden belirlenmeli ve bu yasak eylemlere ancak kanunun gösterdiği cezalar uygulanabilmelidir (Dönmezer ve Erman, 2016: 21).

Suçta ve cezada kanunilik ilkesi, kişilerin hak ve özgürlüklerinin korunmasının güvencesini oluşturmaktadır (Eşitli, 2013: 226). Anayasa'nın 38. maddesi, ceza hukukundaki kanunilik ilkesi dayanağını oluşturmaktadır. Anayasa'nın 38. maddesine göre, “Kimse, işlendiği zaman yürürlükte bulunan kanunun suç saymadığı bir fiilden dolayı cezalandırılmaz; kimseye suçu işlediği zaman kanunda o suç için konulmuş olan cezadan daha ağır bir ceza verilemez. Suç ve ceza zamanaşımı ile ceza mahkumiyetinin sonuçları konusunda da yukarıdaki fıkra uygulanır. Ceza ve ceza yerine geçen güvenlik tedbirleri ancak kanunla konulur.”

Suçta ve cezada kanunilik ilkesi disiplin suç ve cezalarında açısından da Anayasa ile güvence altına alınmıştır. Anayasa'nın 128/2. maddesine göre, “Memurların ve diğer kamu görevlilerinin nitelikleri, atanmaları, görev ve yetkileri, hakları ve yükümlülükleri, aylık ve ödenekleri ve diğer özlük işleri kanunla düzenlenir.”

Uygulamada kanunla düzenleme ilkesi, tüm ayrıntının düzenlenmesi olarak anlaşılmamakta; temel ve belirleyici noktaların kanunla düzenlenmesi yeterli olup, ayrıntıya ilişkin hususların düzenlenmesi idarenin takdirine bırakılmaktadır (Akyılmaz, 2002: 7). Durum böyle olmakla birlikte

¹ Danıştay, 13.D, T.23.12.2016, E.2016/3493, K.2016/4367.

Danıştayın disiplin suçlarının sadece kanunla konulabileceği, yönetmelik gibi idarenin düzenleyici işlemleriyle disiplin suçu konulamayacağı yönünde kararları bulunmaktadır.²

Suçta ve cezada kanunilik ilkesi, ceza kanununun açık ve anlaşılabilir olmasını gerektirmektedir. Buna belirlilik ilkesi de denilmektedir. Disiplin hukukunda bu ilkenin katı bir şekilde uygulanmadığı ve uygulamada disiplin suçlarının soyut ve genel kavramlarla tanımlanabildiği görülmektedir (Hüseyinoğlu, 2022: 122). Bununla birlikte Anayasa Mahkemesi yakın tarihte vermiş olduğu bir kararda, öğrenci disiplin suç ve cezalarını düzenleyen 2547 sayılı Yükseköğretim Kanunu'nun 54/a. maddesini³ belirli bir açıklık ve kesinlikte olmadığı ve öğrenci disiplin suçlarının yönetmelikle düzenlenemeyeceği gerekçesiyle suçta ve cezada kanunilik ilkesine aykırı bulmuştur. Anayasa Mahkemesinin 08.09.2022 tarihli bu kararına göre, “Kural, disiplin cezası gerektiren eylemlerle disiplin cezalarının belirlendiği ancak disiplin suç ve cezaları arasında yeterli bağlantının kurulmadığı bir alanda idareye söz konusu alanın yönetmelikle düzenlenmesi yetkisini vermektedir. Bu durumda, ilgililerin hangi somut fiil ve olguya hangi hukuksal yaptırımın veya sonucun uygulanacağını belirli bir açıklık ve kesinlikte öngörebilmelerine yasal çerçevede imkân tanıyacak şekilde belirliliğe sahip olmayan düzenlemelerle idareye verilen yetkinin çerçevesinin çizildiği söylenemez”.⁴

657 sayılı DMK'nın 125. maddesine göre, “Kamu hizmetlerinin gereği gibi yürütülmesini sağlamak amacı ile kanunların, Cumhurbaşkanlığı kararnamelerinin ve yönetmeliklerin Devlet memuru olarak emrettiği ödevleri yurt içinde veya dışında yerine getirmeyenlere, uyulmasını zorunlu kıldığı hususları yapmayanlara, yasakladığı işleri yapanlara durumun niteliğine ve ağırlık derecesine göre 125 inci maddede sıralanan disiplin cezalarından birisi verilir.” DMK'nın 125. maddesinde yer alan disiplin cezaları; “uyarma”, “kınama”, “aylıktan kesme”, “kademe ilerlemesinin durdurulması” ve “devlet memurluğundan çıkarma” şeklinde beş adet disiplin cezası düzenlenmiştir. Disiplin cezaları açısından kanunilik ilkesi geçerlidir ve kamu görevlisine bu beş disiplin cezalarından başka bir disiplin cezasının verilmesi mümkün değildir (Boz, 2017: 21).

Ceza hukukunda kişi özgürlüğünün keyfi müdahalelerden korunmasını sağlamak amacıyla kıyas uygulaması yasaklanmış ve hakime kanun boşluklarını kıyasa yol açacak biçimde doldurma yetkisi tanınmamıştır (Töngür ve Çetintürk, 2020: 65). 5237 sayılı TCK'nın 2/3. maddesine göre, “Kanunların suç ve ceza içeren hükümlerinin uygulanmasında kıyas yapılamaz. Suç ve ceza içeren hükümler, kıyasa yol açacak biçimde geniş yorumlanamaz.” Disiplin hukukunda ise mevzuatta disiplin cezaları bakımından kıyasa izin verilmemekle birlikte, disiplin suçları açısından genellikle kıyasa izin veren hükümlere yer verildiği görülmektedir (Hüseyinoğlu, 2022: 117-118). Örneğin Devlet Memurları Kanunu'nun 125/4. maddesine göre, “Yukarıda sayılan ve disiplin cezası

² Danıştay 12.D, T.22.05.2018, E.2016/7456, K.2018/2246: “disipline ait yaptırımların sadece kanunla düzenleneceği, kanun dışında tüzük, yönetmelik gibi ve diğer alt düzenleyici işlemlerle disiplin cezasını gerektiren fiil ve hareketlerin belirlenmesinin ve buna göre disiplin cezası verilmesinin hukuken mümkün olmadığı görülmektedir. (...) TCDD Personel Yönetmeliğinde düzenlenen disiplin cezalarının, Anayasa'nın 38. maddesinde düzenlenen 'suçta ve cezada kanunilik' ilkesine ve Anayasa'nın 128. maddesinin ikinci fıkrasında hükme bağlanan 'kanuni düzenleme' ilkesine aykırılık oluşturduğu açıktır. Bu durumda; üst hukuk normu olan kanun hükmü aşılarak hazırlanan TCDD Personel Yönetmeliği'ne dayanılarak tesis edilen dava konusu işlemde hukuka uyarlık bulunmamaktadır.”; Danıştay 12. D, T. 27.11.2019, E. 2016/6800, K. 2019/9250: “İstanbul Büyükşehir Belediye Başkanlığı Şehir Tiyatroları Müdürlüğü personelinin disiplin suçları ve cezalarının kanunla düzenlenmesi öngörülen hususlar arasında yer almasına karşın, söz konusu yönetmeliğin 5216 Sayılı Büyükşehir Belediye Kanunu'na ve 5393 Sayılı Belediye Kanunu'nun 15 /b maddesine dayanılarak hazırlandığı ve bu haliyle İstanbul Büyükşehir Belediyesi Kültür ve Sosyal İşler Daire Başkanlığı Şehir Tiyatroları Şube Müdürlüğü Görev ve Çalışma Yönetmeliği'nde düzenlenen disiplin cezalarının, Anayasa'nın 38. maddesinde düzenlenen 'suçta ve cezada kanunilik' ilkesine ve Anayasa'nın 128. maddesinin ikinci fıkrasında hükme bağlanan 'kanuni düzenleme' ilkesine aykırılık oluşturduğu açık olduğundan dava konusu işlemde hukuka uygunluk görülmemiştir.”

³ Yükseköğretim Kanunu'nun “Öğrencilerin disiplin işleri” başlıklı 54/a. maddesine göre, “Yükseköğretim kurumları içinde veya dışında yükseköğretim öğrenciliği sıfatına, onur ve şerefine aykırı harekette bulunan, öğrenme ve öğretme hürriyetini, doğrudan doğruya veya dolaylı olarak kısıtlayan, kurumların sükün, huzur ve çalışma düzenini bozan, boykot, işgal ve engelleme gibi eylemlere katılan, bunları teşvik ve tahrik eden, yükseköğretim mensuplarının şeref ve haysiyetine veya şahıslarına tecavüz eden veya saygı dışı davranışlarda bulunan ve anarşik veya ideolojik olaylara katılan veya bu olayları tahrik ve teşvik eden öğrencilere; eylem başka bir suçu oluştursa bile ayrıca uyarma, kınama, bir haftadan bir aya kadar veya bir veya iki yarıyıl için kurumdan uzaklaştırma veya yükseköğretim kurumundan çıkarma cezaları verilir.”

⁴ AYM, T.08.09.2022, E.2022/54, K.2022/99.

verilmesini gerektiren fiil ve hallere nitelikleri ve ağırlıkları itibariyle benzer eylemlerde bulunanlara da aynı neviden disiplin cezaları verilir.”

Durum böyle olmakla birlikte Danıştayın disiplin hukukunda kıyas yasağının geçerli olması gerektiği yönünde bazı kararları bulunmaktadır. Danıştayın bir kararına göre, “*Hangi fiillerin idari yaptırım gerektirdiğinin kanunda açıkça tanımlanması, bunun doğal sonucu olarak bir eyleme yaptırım uygulanabilmesi için yaptırım uygulanacak eylemin belirli olması gerekmektedir. Kanunda suç olarak düzenlenmemiş fiillerin, kanunda suç olarak düzenlenmiş fiillerle benzerliği dolayısıyla veya fiilleri kapsadığı şeklinde yorumla yaptırıma bağlanması kanunilik ilkesinin ihhalidir. Bu bakımdan, kanunilik ilkesi aynı zamanda suç ve ceza normlarının genişletilemeyeceğini de öngörür. Eğer kanun hükmü istisnai nitelikte ise dar yoruma tabi tutulmalıdır. Nitekim idari tedbirler istisnai nitelik taşıdığından dar yorumlanması gerekmektedir*”⁵.

3.2. Savunma Hakkı

Anayasa’nın 36/1. maddesine göre, “*Herkes meşru vasıta ve yollardan faydalanmak suretiyle yargı mercileri önünde davacı veya davalı olarak iddia ve savunma ile adil yargılanma hakkına sahiptir.*” Yine Anayasa’nın 129/2. maddesine göre, “*Memurlar ve diğer kamu görevlileri ile kamu kurumu niteliğindeki meslek kuruluşları ve bunların üst kuruluşları mensuplarına savunma hakkı tanınmadıkça disiplin cezası verilemez.*”

Savunma hakkı, DMK’nın 130. maddesinde de düzenlenmiştir. Bu maddeye göre, “*Devlet memuru hakkında savunması alınmadan disiplin cezası verilemez. Soruşturmayı yapanın veya yetkili disiplin kurulunun 7 günden az olmamak üzere verdiği süre içinde veya belirtilen bir tarihte savunmasını yapmayan memur, savunma hakkından vazgeçmiş sayılır.*” 30.04.2021 tarih ve 31470 sayılı Devlet Memurları Disiplin Yönetmeliği’nin 30. maddesinde de savunma hakkı çok ayrıntılı bir şekilde düzenlenmiştir. Bu maddeye göre, “*(1) Memura savunma hakkı tanınmadan disiplin cezası verilemez. Savunma, soruşturma sürecinin son aşamasında disiplin amiri tarafından istenir. (2) Savunma, memur hakkındaki iddialar, bu iddiaların dayandığı deliller, isnat edilen fiil veya hallerin hukuki nitelendirmesi ve 657 sayılı Kanununun 125 inci maddesinde sayılan fiil veya hallerden hangisinin kapsamına girdiği bent ve alt bent belirtilerek istenir. (3) Memur, yetkili kurulun veya disiplin amirinin yedi günden az olmamak üzere verdiği süre içinde veya belirtilen bir tarihte savunmasını yapar.*”

Ceza muhakemesi usulü ile disiplin soruşturması usulü arasındaki ayrım dikkate alınarak yargısal yetki kullanmayan disiplin kurullarında kullanılan savunma hakkının teknik anlamda savunma hakkı olmadığı, isnada ilişkin açıklamalar olduğu ileri sürülmektedir. Ancak Anayasa’nın 129/2. maddesi hükmü karşısında kamu personel disiplin hukukunda savunma hakkı, yargısal benzeri bir usul aşaması olarak genel kabul görmektedir (Akyılmaz, 2002: 13).

Disiplin kurulları ve amirleri tarafından disiplin cezalarına karar verilmeden önce ilgilinin savunmasını yapmasına imkan verilmelidir. Savunması alınmadan memura verilen disiplin cezası, usul unsuru bakımından açıkça hukuka aykırıdır. Hukuka aykırı olarak verilen bu cezalar yargı mercileri ve disiplin amirleri tarafından iptal edilmelidir (Kalabalık, 2019: 509).

Soruşturma aşamasında soruşturmacı tarafından alınan ifade savunma yerine geçmez. Danıştaya göre, “*davacının disiplin cezasına konu eylemi ve bu eylemin karşılığı disiplin cezası belirtilerek 657 sayılı Kanun’un 130. maddesi kapsamında savunmasının istenilmediği, davacının soruşturma aşamasında verdiği ifadenin ise savunma olarak kabulüne hukuken olanak bulunmadığı,*

⁵ Danıştay, 13.D, T.23.12.2016, E.2016/3493, K.2016/4367.

*davacının usulüne uygun olarak savunmasının alınmadığı anlaşıldığından dava konusu işlemde hukuka uyarlık, işin esasına girilerek verilen Mahkeme kararında hukuki isabet bulunmamaktadır”.*⁶

Disiplin soruşturmasında mağdurun ve tanığın ifadeleri, disiplin suçunun konusu, adli soruşturma yapılmış olması halinde ise ilgili belgelerin örneklerinin soruşturma dosyasına eklenmesi gerekir. Kamu görevlisine ait bütün belgeler ve özlük dosyası bilgileri temin edilmelidir. Kamu görevlisi, savunma hakkını eksiksiz bilgi ve belgeler ışığında kullanmalıdır (Yaldız, 2022: 50).

31470 sayılı Devlet Memurları Disiplin Yönetmeliği'nin 30. maddesinde de öngörüldüğü üzere savunma, disiplin amiri ya da disiplin kurulu tarafından alınmalıdır. Danıştaya göre, “*Dava konusu olayda ise davacı hakkında soruşturma olurunun verildiği 22.02.2007 tarihinden önce 16.02.2007 tarihinde disiplin amirince savunma istenildiği ancak soruşturmanın tamamlanmasından sonra ve disiplin cezası verilmesinden önce davacıdan savunma istenildiği yönünde dosyada herhangi bir bilginin bulunmadığı görülmüştür. Bu durumda, usulüne uygun olarak alınmayan savunma sonucunda tesis edilen işlemde hukuka uyarlık bulunmadığından, bu yönüyle de dava konusu işlemde isabet görülmemiştir.*”⁷ Yine Danıştaya göre, “*davacının 7 günlük süre içerisinde idareye savunmasının verdiği halde savunma dilekçesi dikkate alınmadan, savunma hakkı kısıtlanarak tesis edilen işlemde hukuka uygunluk görülmemiştir. Kaldı ki; savunma istem yazısında davacının hangi eyleminin hangi disiplin kuralını ihlal ettiği de ortaya konulmamıştır. Bu itibarla, davanın reddi yönündeki İdare Mahkemesi kararında hukuki isabet bulunmamaktadır.*”⁸

Savunma davetiyesine Danıştay da oldukça önem vermektedir. Danıştaya göre, “*Disiplin cezasıyla cezalandırılması için hakkında soruşturma açılan kamu görevlisinin savunması alınırken disiplin suçunu oluşturan eylemi açık bir şekilde belirlenmeli, disiplin suçu oluşturan eyleminin hangi disiplin kurallarını ihlal ettiği ortaya konulmalıdır. Bunun için de disiplin soruşturmasıyla ilgili tüm hukuki delillerin toplanması ve soruşturmanın tamamlanması gerekmektedir. Aksi durumun, hangi disiplin suçunu ne zaman ve ne şekilde işlediği tam olarak ortaya konulamayan ilgilinin Anayasa ile güvence altına alınan savunma hakkını kısıtlayacağı açıktır. Savunma hakkının kullanılabilmesi bakımından önemli hususların başında, savunması istenen kamu görevlisine suçlama konusunun ve hakkındaki isnadın ne olduğunun açıkça bildirilmesi gelmektedir.*”⁹

Kanun koyucu, memurluktan çıkarma cezasında savunma hakkına özel önem vermiş, bu çerçevede kararı verecek yüksek disiplin kuruluna ve kamu görevlisine birtakım haklar vermiştir (Akyılmaz ve diğ., 2017: 770). DMK'nın 129. maddesine göre, “*Yüksek disiplin kurulları kendilerine intikal eden dosyaların incelenmesinde, gerekli gördükleri takdirde, ilgilinin özlük dosyasını ve her nevi evrakı incelemeye, ilgili kurumlardan bilgi almaya, yeminli tanık ve bilirkişi dinlemeye veya niyabeten dinletmeye, mahallen keşif yapmaya veya yaptırmaya yetkilidirler. Hakkında memurluktan çıkarma cezası istenen memur, soruşturma evrakını incelemeye, tanık dinletmeye, disiplin kurulunda sözlü veya yazılı olarak kendisi veya vekili vasıtasıyla savunma yapma hakkına sahiptir.*”

3.3. Şüpheden Sanık Yararlanır

Suçsuzluk karinesi, bireyin suçluluğu kanıtlanıncaya kadar suçlu sayılmamasını ifade eder. Suçsuzluk karinesi, adil yargılanma hakkının en önemli unsuru olup, uluslararası bir ilkedir. Bu ilke, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesinde ve Evrensel İnsan Hakları Bildirisinde de geçmektedir (Işık, 2012: 103). Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesinin 6/2. maddesine göre, “*Bir suç ile itham edilen herkes, suçluluğu yasal olarak sabit oluncaya kadar suçsuz sayılır*”.

⁶ Danıştay, 12.D, T.04.06.2018, E.2014/1804, K.2018/2451; Aynı Yönde: Danıştay, 12.D, T.24.05.2016, E.2013/6278, K.2016/3159; Danıştay, 12.D, T.29.4.2015, E.2011/6432, K.2015/2696; Danıştay, 12.D, T.27.03.2009, E.2008/2174, K.2009/1703; Danıştay, 12.D, T.20.05.2015, E.2011/3532 K.2015/3209.

⁷ Danıştay, 12.D, T.23.03.2011, E.2008/7024, K.2011/1314.

⁸ Danıştay, 12.D, T.27.03.2019, E.2015/837, K.2019/2294.

⁹ Danıştay, 12.D, T.23.01.2018, E.2014/5088, K.2018/55.

Suçsuzluk karinesini düzenleyen ve şüpheden sanık yararlanır ilkesinin dayanağı olan Anayasa'nın 38/4. maddesine göre, “*Suçluluğu hükmen sabit oluncaya kadar, kimse suçlu sayılamaz.*” Hukukun genel ilkelerinden biri olan suçsuzluk karinesi, bir kimseyi suçlayan kişinin ya da kurumun iddiasını ispatlaması gerektiği, suçlanan kişinin kural olarak suçu işlemediğini, suçsuz olduğunu ispatlamakla yükümlü olmamasıdır. Şüpheden sanık yararlanır ilkesine göre ise suçlanan kişinin suçu işlediğini gösteren yeterli ve kesin delil bulunamaması halinde, inanca veya kanaate dayanılarak herhangi bir ceza verilemez.¹⁰

Suçsuzluk karinesinin bir parçası olan şüpheden sanık yararlanır ilkesinin, disiplin hukukunda da geçerli olduğu kabul edilmektedir. Buna göre, geçerli bilgi ve belgelere dayanmayan soyut iddialara dayanılarak bir kimse hakkında disiplin cezası verilemez (Yaldız, 2022: 130). Bu konuda ispat yükü idareye düşmektedir. İdare bu görevini yaparken somut ve maddi gerçeklerden kaçınmamalıdır. Kamu görevlisinin isnat edilen disiplin suçunu işleyip işlemediği konusunda en ufak bir şüpheye düşülmesi durumunda şüpheye düşülen konuların kamu görevlisinin lehine yorumlanması gerekir (Eraslan, 2018: 59).

Şüpheden sanık yararlanır ilkesi Danıştay tarafından da kabul edilmektedir. Danıştaya göre, “*Disiplin hukuku, cezalandırılma ilkeleri açısından ceza hukuku ile benzer özellikler taşımakta olup, kişilerin disiplin cezası ile cezalandırılabilirmeleri için suç olarak belirlenmiş olan tutum ya da davranışın ilgili tarafından işlenmiş olduğunun kesin ve şüpheye yer bırakmayacak şekilde saptanması ve maddi gerçeğin tüm boyutlarıyla ortaya konması gerekmektedir. Ayrıca evrensel ceza hukuku ile Türk Ceza Kanunu'nda yer alan 'şüpheden sanık yararlanır' ilkesi disiplin hukukunda da uygulama alanı bulmaktadır. Buna göre, eldeki mevcut deliller ile disiplin normuna aykırı fiilin ispatı mümkün olmayan hallerde 'şüpheden sanık yararlanır' ilkesi gereğince ilgiliye disiplin cezası verilemeyeceğinin kabulü gerekmektedir*”¹¹.

Yine Danıştaya göre, “*disiplin yaptırımı uygulanacak kişi tarafından ikrar edilmeyen ve eldeki mevcut deliller ile disiplin normuna aykırı fiilin ispatı mümkün olmayan hallerde 'şüpheden sanık yararlanır' ilkesi gereğince ilgiliye disiplin cezası verilemeyeceğinin kabulü gerekmektedir. Disiplin soruşturması raporu ve ceza yargılamasında alınan ifadeler bir bütün olarak değerlendirildiğinde, davacıya isnat edilen, öğrencilere cinsel tacizde bulunduğu iddiasının kesin olarak ortaya konulmadığı anlaşılmaktadır. Bu durumda, davacının üzerine atılı suçları işlediği, her türlü şüpheden uzak, kesin, somut delillerle ortaya konulmadığından, davaya konu Devlet memurluğundan çıkarılma işleminde hukuka uyarlık, davanın reddi yolundaki mahkeme kararında ise hukuki isabet bulunmamaktadır*”.¹²

Disiplin suçunun aynı zamanda adli suç oluşturduğu hallerde, şüpheden sanık yararlanır ilkesinin uygulanarak ceza mahkemesinde sanık hakkında beraat kararı verilmesi halinde, aynı ilke gereğince sanık memur hakkında disiplin cezasının verilmemesi gerekmektedir¹³.

¹⁰ Danıştay 5.D, T.27.03.2018, E.2016/16014, K.2018/12646.

¹¹ Danıştay, 12.D, T.22.05.2018, E.2014/1024, K.2018/2237; Danıştay, 12.D, T.19.11.2019, E.2016/4796, K.2019/8900; Danıştay, 12.D, T.18.12.2019, E.2018/10055, K.2019/10314.

¹² Danıştay, 12.D, T.30.05.2017, E.2016/7260, K.2017/2823; Aynı Yönde: Danıştay 16.D, T.17.04.2015, E.2015/8892, K.2015/1827: “*Bu durumda, yukarıda değinilen 'masumiyet karinesi' ve 'şüpheden sanık yararlanır' ilkelerine aykırı olarak, isim belirtilmeyerek alınan genel tanık beyanları dışında, inandırıcı ve somut deliller ortaya konulmaksızın, fiilin sübut bulduğu gerekçesiyle ceza tayini cihetine gidilmesinde hukuka uyarlık bulunmamaktadır.*”; Danıştay 5. D, T.27.03.2018, E.2016/16014, K.2018/12646: “*Olayda, disiplin cezasına konu fiili birlikte gerçekleştirilen kişilerin ifadelerinden ibaret ve başka herhangi bir tespit bulunmaksızın, davacının ihbar mektubu yazma işinin planlayıcı ve azmettiricisi olduğunun kabul edilemeyeceği açık olup, davacı hakkında yapılan, asıllarını, aynı rütbedeki arkadaşlarını, üstlerini ya da amirlerini haksız yere şikayet etmek yolundaki isnadın sübuta ermediği sonucuna ulaşıldığından aksi yöndeki İdare Mahkeme kararında hukuki isabet görülmemiştir*”.

¹³ Danıştay 12.D, T.28.03.2018, E.2017/3751, K.2018/1326: “*Bu durumda, disiplin soruşturması aşamasında davacı tarafından kendilerine cinsel istismarda bulunduğu yönünde ifade veren kız öğrencilerin, ceza yargılaması aşamasında mağdur ve tanık olarak alınan ifadelerinde davacıya isnat edilen suçun işlenmediği yönünde beyanda bulunmaları ve Ceza Mahkemesince de anılan ifadelerle itibar edilmek suretiyle davacının beaatına karar verildiğinin görülmesi karşısında; davacının üzerine atılı suçları işlediği, her türlü şüpheden uzak, kesin, somut delillerle ortaya konulmadığından, meslekten çıkarılma cezası ile cezalandırılmasına yönelik dava konusu işleminde hukuka uyarlık, davanın reddi yolundaki mahkeme kararında ise hukuki isabet bulunmamaktadır*”.

3.4. Bir Eyleme İki Ceza Verilemeyeceği

Bir eylemle birden fazla suçun işlenmesi ceza hukukunda “fikri içtima” olarak adlandırılmaktadır. 5237 sayılı TCK’nın 44. maddesine göre, “İşlediği bir fiil ile birden fazla farklı suçun oluşmasına sebebiyet veren kişi, bunlardan en ağır cezayı gerektiren suçtan dolayı cezalandırılır.” Fikri içtima kuralı, non bis in idem ilkesi olarak da ifade edilen, bir eyleme iki ceza verilemeyeceği ilkesinin bir sonucudur.

Fikri içtima ile ilgili idare hukukunda yasal bir düzenleme bulunmamaktadır. Ancak yine de idare hukukunda disiplin suç ve cezalarında da fikri içtima kuralının uygulanması gerektiği hususu doktrinde ve mahkeme kararlarında¹⁴ kabul edilmektedir (Eraslan, 2018: 62).

Danıştaya göre, “Gerek uygulamada gerekse öğretide, işlediği bir eylem ile yasanın çeşitli kurallarını çiğneyen kimseye o kurallardan en ağır cezayı kapsayan cezanın verilmesi kabul edilmektedir. Bu durumda, davacıya birden fazla disiplin kuralını ihlal eden eylemi nedeniyle hem 4 ay kısa süreli durdurma, hem de 12 ay uzun süreli durdurma cezası verilmesine ilişkin işlemin 4 ay kısa süreli durdurma cezasına yönelik kısmında hukuki isabet bulunmamaktadır.”¹⁵

Bir eylem nedeniyle ancak bir disiplin cezası verilebilir. Dolayısıyla ceza hukukunda kabul edilen “aynı suçtan dolayı birden fazla ceza verilemez” ilkesi disiplin hukukunda da geçerlidir. Şüphesiz kamu görevlisi tarafından aynı suçun ikinci kez işlenmesi halinde bu ilke uygulanmaz ve kamu görevlisini ikinci kez disiplin cezası verilebilir (Gözler ve Kaplan, 2014: 660). Ancak kamu görevlisinin eylemi disiplin suçu oluşturmakla birlikte, adli suç veya kabahat de oluşturuyorsa bu eylemlerden dolayı ayrıca ceza verilir (Evren ve Uçar, 2020: 186-187). Çünkü disiplin soruşturması ile ceza soruşturmasının konusu aynı eylem olsa bile, bu eylemden dolayı hukuk düzeninin ihlali aynı ve tek değildir (Işıklar, 2019: 213).

Aynı disiplin suçuna aynı idari kurum tarafından iki disiplin cezası verilemez. Ancak eylemle birden fazla idari kurumun düzeninin ihlal edilmesi halinde, bu kurumlar tarafından ayrı ayrı ceza verilmesi mümkündür (Eraslan, 2018: 62).

3.5. Ölçülülük

Suç ve ceza arasında adil bir dengenin bulunma zorunluluğu, anayasal kural olan ölçülülük ilkesinden kaynaklanmaktadır (Boz, 2017: 24). Anayasa’nın 13. maddesine göre, “Temel hak ve hürriyetler, özlerine dokunulmaksızın yalnızca Anayasanın ilgili maddelerinde belirtilen sebeplere bağlı olarak ve ancak kanunla sınırlanabilir. Bu sınırlamalar, Anayasanın sözüne ve ruhuna, demokratik toplum düzeninin ve laik Cumhuriyetin gereklerine ve ölçülülük ilkesine aykırı olamaz.”

Disiplin cezaları verilirken ölçülülük ilkesine uygun hareket edilmelidir. Disiplin cezalarının sertliği ile işlenen disiplin suçunun ağırlığı arasında makul bir denge bulunmalıdır. Hafif bir disiplin suçuna, ağır bir disiplin cezası verilemez (Gözler ve Kaplan, 2014: 660). Devlet Memurları Kanunu’nun 124. maddesine göre, “Kamu hizmetlerinin gereği gibi yürütülmesini sağlamak amacı ile kanunların, Cumhurbaşkanlığı Kararnamelerinin ve yönetmeliklerin Devlet memuru olarak emrettiği ödevleri yurt içinde veya dışında yerine getirmeyenlere, uyulmasını zorunlu kıldığı hususları yapmayanlara, yasakladığı işleri yapanlara durumun niteliğine ve ağırlık derecesine göre 125 inci maddede sıralanan disiplin cezalarından birisi verilir.”

657 sayılı DMK’nın 125/3. maddesine göre, “Geçmiş hizmetleri sırasındaki çalışmalarını olumlu olan ve ödül veya başarı belgesi alan memurlar için verilecek cezalarda bir derece hafif olanı uygulanabilir.” Dolayısıyla disiplin cezası verilirken kamu görevlisinin önceden aldığı bir cezasının

¹⁴ Danıştay 12.D, T.29.05.2018, E.2015/10234, K.2018/4117: “Hukukun genel ilkelerinden biri olan ‘ne bis in idem’ ilkesi uyarınca, bir kişinin tek bir eylemden dolayı iki ayrı cezaya çarptırılması olanaklı değildir. Bu ilkeye göre, kişinin suç teşkil eden kaç eylemi varsa o kadar suç ve o kadar ceza olmalıdır. Bu ilke, tek bir eylemden dolayı iki farklı cezalandırma yapılmasını ve kişinin hukuka aykırı eyleminden dolayı birden fazla cezai sorumluluğuna gidilmesini engellenen bir ilkedir.”

¹⁵ Danıştay, 10.D, T.18.02.1985, E.1984/399, K.1985/244.

bulunup bulunmadığı, eylemi işleniş biçimi, çalışmalarında başarı gösterip göstermediği, kamu görevlisinin pişman olup olmadığı göz önünde bulundurularak bir alt ceza verilip verilmeyeceği tartışılmalıdır (Evren ve Uçar, 2020: 183). Danıştayın da görüşü bu yöndedir. Örneğin Danıştaya göre, “karar içeriğinde işin esasına girilerek filin sübuta erdiği yönündeki tespate yer verilmesine karşın; davacının olumlu çalışmaları, ödül veya başarı durumu değerlendirilmeden ceza verilmesinin hukuka aykırı olduğu gerekçesiyle dava konusu işlemin iptali yolunda verilen İdare Mahkemesi kararında hukuki isabet görülmemiştir”.¹⁶ DMK’nın 125/3. maddesinde öngörülen bir alt ceza, mevcut cezanın alt sınırı değil kanunda yer alan cezadan bir önceki cezadır (Evren ve Uçar, 2020: 183). Örneğin kamu görevlisi, daha önceleri olumlu çalışmalar yapmış, ödül ve başarı belgesi almışsa, idare aylıktan kesme cezası verilmesini gerektiren bir disiplin suçu işleyen bu kamu görevlisine, kınama cezası verebilecektir (Gözler ve Kaplan, 2014: 660).

Ölçülülük ilkesi, disiplin soruşturmaları sonucunda verilen disiplin cezaları bakımından uygulanan bir ilke şeklinde gözükmeyle birlikte, aslında disiplin hukukunun her evresinde önem verilmesi gereken bir ilke olarak kabul edilmelidir (Hatipoğlu, 2019: 188).

3.6. Disiplin Cezalarının Geri Alınmaması

Geri alma, bir idari işlemin, o işlemi yapan organ ya da makamın kendi isteğiyle sona erdirilmesidir. Geri alma sonucunda idari işlem, yapıldığı tarihten itibaren hukuk aleminden silinir (Çağlayan, 2000: 43). Ancak kamu hizmetinin belirli bir kural çerçevesinde işlemesi amacıyla gerekli önlemlerden biri olan disiplin cezalarının, yapısı nedeniyle diğer idari işlemlerden farklı olduğu kabul edilmektedir (Pınar ve Çalışkan, 2020: 105).

Doktrinde hukuka aykırı olarak verilmiş olsa bile kesinleşen disiplin suçlarının geri alınmayacağı ileri sürülmektedir. Bu görüşe göre, disiplin cezaları, bu cezaları veren idari organ veya makam açısından bağlayıcı ve kesin nitelikte olup, idari organ veya makamların verdikleri disiplin cezalarını daha sonradan geri almaları veya değiştirmeleri kural olarak mümkün değildir (Aslan ve Altındağ, 2020: 30; Pınar ve Çalışkan, 2020: 105). Danıştay kararları¹⁷ da disiplin cezalarının geri alınmayacağı doğrultusundadır (Gündüz, 2016: 415).

Bununla birlikte disiplin cezalarının her aşamada geri alınabileceğine ilişkin doktrinde görüşler mevcuttur. Bu görüşte olan yazarlar, hukuka aykırı olan disiplin cezalarının her zaman geri alınabileceği savunurlar (Gündüz, 2016: 411; Boz, 2017: 37; Eraslan, 2018: 310). Kanaatimce de hukuka aykırı olarak tesis edilen disiplin cezalarının her zaman geri alınabilmesi hukuk devleti olmanın bir sonucudur.

3.7. Soruşturmanın Gizliliği

Soruşturmanın gizliliği 4982 sayılı Bilgi Edinme Hakkı Kanunu’nda düzenlenmiştir. Bu Kanunun 19. maddesine göre, “Kurum ve kuruluşların yetkili birimlerince yürütülen idari soruşturmalarla ilgili olup, açıklanması veya zamanından önce açıklanması halinde; a) Kişilerin özel hayatına açıkça haksız müdahale sonucunu doğuracak, b) Kişilerin veya soruşturmayı yürüten görevlilerin hayatını ya da güvenliğini tehlikeye sokacak, c) Soruşturmanın güvenliğini tehlikeye düşürecek, d) Gizli kalması gereken bilgi kaynağının açığa çıkmasına neden olacak veya soruşturma ile ilgili benzeri bilgi ve bilgi kaynaklarının temin edilmesini güçleştirecek bilgi veya belgeler, bu Kanun kapsamı dışındadır.”

¹⁶ Danıştay 12.D, T.06.02.2019, E.2015/1532, K.2019/736.

¹⁷ Danıştay 12.D, T.03.10.2018, E.2016/7512, K.2018/3400: “Yetkili disiplin amiri ya da kurullarınca verilen disiplin cezaları ancak; bir yasama tasarrufu olan disiplin affı kanunu ile, bir yargı (iptal) kararı ile ya da 657 Sayılı Kanun’un 133 . maddesinde öngörülen şartların gerçekleşmesi durumunda sicil dosyasından silinmesi hallerinde ortadan kalkabilir. (...) Bu durumda, davacı hakkında, soruşturma raporunda getirilen teklif doğrultusunda yetkili disiplin amiri tarafından verilerek tebliğ edilen, 657 Sayılı Kanun’un 135. maddesinde yer alan yedi günlük itiraz süresinin dolması ile de idari yönden kesinleşen aylıktan kesme cezasının, idare tarafından geri alınarak yeni bir disiplin cezası tesis edilmesi mümkün olmadığından, dava konusu işlemden bu yönüyle hukuka aykırılık bulunmamaktadır”.

Soruşturulan kişinin hak ve menfaatlerini korumak amacıyla disiplin soruşturması gizlilik esasına göre yürütülmelidir (Yıldırım ve Çınarlı, 2018: 263). Gizlilik, üçüncü kişiler açısından uygulanmakta olup, soruşturulan kamu görevlisi açısından geçerli değildir. Savunma hakkı çerçevesinde soruşturulan kamu görevlisi belge ve bilgilere erişebilir ve bunlardan açıkça yararlanabilir (Işıklar, 2019: 258-259). 657 sayılı DMK'nın 129/2. maddesine göre, "*Hakkında memurluktan çıkarma cezası istenen memur, (...) soruşturma evrakını incelemeye, tanık dinletmeye, disiplin kurulunda sözlü veya yazılı olarak kendisi veya vekili vasıtasıyla savunma yapma hakkına sahiptir.*" Bu hüküm doğrultusunda kamu görevlisinin sadece memuriyetten çıkarma cezası esnasında soruşturma dosyasını inceleyebildiği, diğer disiplin cezalarında böyle bir hakka sahip olmadığı sonucuna ulaşmakta olup, suçlamanın hangi belge ve bilgilere dayandığını inceleyemeden savunma yapmak zorunda kalan kamu görevlisinin savunma hakkını usulüne uygun olarak kullanabildiğini söylemek zordur (Evren ve Uçar, 2020: 172).

3.8. Başvuru Yollarının Gösterilmesi

Hakkında disiplin cezası verilen kamu görevlisi, bu cezaya karşı yetkili idari organa itiraz edebileceği gibi idari yargıda dava da açabilir (DMK m.135).

Başvuru yollarının gösterilmesi, sadece disiplin cezaları değil, bütün idari işlemler bakımından geçerli olan kaynağını anayasadan alan bir usul ilkesidir. Disiplin cezasının verildiği kararda, kamu görevlisinin hangi idari makama ne kadar süre içinde itirazda bulunabileceği ile kaç gün içinde hangi mahkemede dava açabileceği açıkça gösterilmelidir (Işıklar, 2019: 253). Dolayısıyla disiplin cezası kamu görevlisine tebliğ edilirken, itiraz ve dava açma hakkı konusunda bilgilendirme yapılması zorunludur (Kaşlı, 2020: 52). Anayasa'nın 40/2. maddesine göre, "*Devlet, işlemlerinde, ilgili kişilerin hangi kanun yolları ve mercilere başvuracağını ve sürelerini belirtmek zorundadır.*"

Başvuru yollarının gösterilmesi, hak arama özgürlüğünün kullanılması ve idarenin hukuka uygunluk denetimi açısından önemli bir işleve sahiptir (Atay, 2011: 315).

4. Sonuç

Ceza hukukunda geçerli olan ilkeler disiplin hukukunda da benzer şekilde kabul edilmektedir. Bu ilkeler; suçta ve cezada kanunilik, şüpheden sanık yararlanır, savunma hakkı, ölçülülük, tek fiile iki ceza verilemez ve soruşturmanın gizliliği gibi ilkelerden oluşmaktadır. Ancak ceza hukukunda geçerli olan ilkeler bazen disiplin hukukunda tam anlamıyla uygulanmamaktadır.

Suçta ve cezada kanunilik ilkesinin disiplin suç ve cezaları bakımından da geçerli olduğu kabul edilmekle birlikte, bu ilke disiplin hukukunda mutlak bir şekilde uygulanmamaktadır. Uygulamada bazı disiplin suçları kanunla düzenlense bile, bu disiplin suçları ile ilgili ayrıntılı hususların yönetmelikle düzenlendiği görülmektedir. Bununla birlikte Anayasanın 128/2. maddesine uygun olarak kamu görevlilerinin disiplin suç ve cezaları 657 sayılı Devlet Memurları Kanunu ile düzenlenmiştir.

Ceza hukukundan farklı olarak, disiplin hukukunda bazı disiplin suçlarının genel ve soyut kavramlarla tanımlandığı görülmektedir. Bu tür disiplin suçu tanımlarının terkedilerek, disiplin suçlarının daha açık ve somut tanımlarla düzenlenmesi Anayasa'nın 38. maddesinin bir gereğidir. Anayasa Mahkemesinin 08.09.2022 tarih ve E.2022/54, K.2022/99 sayılı kararıyla, öğrenci disiplin suç ve cezalarını düzenleyen Yükseköğretim Kanunu'nun 54/a. maddesini belirli bir açıklık ve kesinlikte olmadığı ve öğrenci disiplin suçlarının yönetmelikle düzenlenemeyeceği gerekçesiyle suçta ve cezada kanunilik ilkesine aykırı bularak iptal etmesi son derece önemli ve yol göstericidir.

Yine ceza hukukundan farklı olarak, disiplin hukukunda kıyas uygulaması yasak değildir. 657 sayılı Devlet Memurları Kanunu'nun 125/4. maddesinde disiplin cezalarının kıyas yoluyla uygulanmasına izin verilmektedir. Bu düzenlemenin Anayasa'nın 38. maddesine uygun olarak mevzuatımızdan çıkartılması isabetli olurdu. Danıştayın 23.12.2016 tarih ve E.2016/3493,

K.2016/4367 sayılı kararında, disiplin suçlarında kıyas uygulamasının suçta ve cezada kanunilik ilkesine aykırı olduğunu vurgulaması son derece önemli ve yol göstericidir.

Adil yargılanma hakkının gereklerinden olan savunma hakkı disiplin hukukunda önemli bir yer tutmaktadır. Anayasa'nın 129/2. maddesi ve 657 sayılı DMK'nın 130. maddesi gereğince kamu görevlilerine savunma hakkı tanınmadıkça disiplin cezası verilemez. Savunma hakkının neleri kapsayacağı 31470 sayılı Devlet Memurları Disiplin Yönetmeliği'nin 30. maddesinde ayrıntılı bir şekilde düzenlenmiştir. Bu maddede yer alan hükümler son derece yerinde olmakla birlikte bu düzenlemelerin kanun ile düzenlenmesi Anayasa'nın 38. maddesine daha uygun olurdu.

Suçsuzluk karinesinde türeyen şüpheden sanık yararlanır ilkesi disiplin hukukunda da mutlak şekilde kabul edilmektedir. Danıştayın bu ilkenin disiplin hukukunda da uygulanması gerektiği hususunda çok sayıda kararı bulunmaktadır.

Ceza hukukunda geçerli olan fikri içtima kuralının disiplin suçlarında da uygulanması gerektiği Danıştay kararları ile kabul edilmiştir. Buna göre bir eylemle birden fazla disiplin suçunun oluşmasına sebebiyet veren kamu görevlisi bunlardan en ağır cezayı gerektiren disiplin dolay cezalandırılır.

Doktrinde hukuka aykırı olan disiplin cezalarının idare tarafından her zaman geri alınabileceği ile ilgili görüşler bulunmakla birlikte, Danıştay disiplin cezalarının sonradan idare tarafından geri alınamayacağını kabul etmektedir. Danıştayın bu tutumunun isabetli olmadığı ve hukuk devleti ilkesine aykırı olduğu ifade edilebilir.

Kaynakça

- Akyılmaz, B. (2002). Anayasal Esaslar Çerçevesinde Kamu Personeli Disiplin Hukuku ve Uygulamadaki Sorunlar. *Hacı Bayram Veli Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 6(2), 3-13.
- Akyılmaz, B., Sezginer, M. ve Kaya, C. (2017). *Türk İdare Hukuku*. Ankara: Seçkin Yayınevi.
- Aslan, Z. ve Altındağ, H. (2020). *Memurların Disiplin ve Ceza Soruşturması*. Ankara: Seçkin Yayınevi.
- Atay, E. E. (2022). *İdare hukuku*. Ankara: Seçkin Yayınevi.
- Atay, Ş. Y. (2011). İdari İşlemlerde Başvuru Yollarının Gösterilmesi Yükümlülüğü. *Türkiye Barolar Birliği Dergisi*, 96, 293-318.
- Aydın, H. (2010). *Ceza Hukukunda Kamu Görevlisi Kavramı*. Ankara Barosu Dergisi, 68(1), 109-128.
- Boz, S. S. (2017). Memur Disiplin Hukukuna Hakim Olan Temel İlkeler. *Selçuk Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 25(2), 18-28.
- Çağlayan, R. (2000). İdari İşlemin Geri Alınması Üzerine. *Erzincan Hukuk Fakültesi Dergisi*, 4(1-2), 43-58.
- Dönmez, D. B. (2011). Türk Ceza Kanunu'nda "Kamu görevlisi" Kavramı. *Türkiye Barolar Birliği Dergisi*, (94), 95-130.
- Dönmezer, S. ve Erman, S. (2016). *Nazari ve Tatbiki Ceza Hukuku (Cilt 1)*. İstanbul: Der Yayınları.
- Eraslan, Y. (2018). *Türk Hukukunda Yargı Mensuplarının Disiplin Sorumluluğu*. Ankara: Adalet Yayınevi.
- Evren, Ç. C. ve Uçar, İ. (2020). *Kamu Görevlileri Hukuku*. Ankara: Seçkin Yayınevi.
- Eşitli, A. E. (2013). Suçların ve Cezaların Kanuniliği İlkesi. *Türkiye Barolar Birliği Dergisi*, 104, 225-246.
- Gözler, K. ve Kaplan, G. (2014). *İdare Hukuku Dersleri*. Bursa: Ekin Yayınevi.
- Günday, M. (2011). *İdare Hukuku*. Ankara: İmaj Yayınevi.
- Gündüz, F. E. (2016). Disiplin Cezalarının Geri Alınması. *Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, XX(1), 411-424.
- Hatipoğlu, M. (2019). Kamu Görevlilerine Disiplin Cezalarının Uygulanmasında Ölçülülük İlkesi. *Türkiye Barolar Birliği Dergisi*, 149, 141-201.

- Hüseyinoğlu, E. (2022). Yargı Kararları Işığında Disiplin Hukukunda Suçta ve Cezada Kanunilik İlkesi. *Türkiye Barolar Birliği Dergisi*, 158, 104-118.
- Işık, H. (2012). Suçsuzluk Karinesi. *Uyuşmazlık Mahkemesi Dergisi*, 1, 103-145.
- Işıklar, C. (2019). *Teoride ve Uygulamada Kamu Disiplin Yaptırımları*. Ankara: Adalet Yayınevi.
- Kalabalık, H. (2019). *İdare Hukuku Dersleri (Cilt 1)*. Ankara: Seçkin Yayınevi.
- Kaşlı, E. (2020). *Polis Disiplin Hukuku*. Ankara: Adalet Yayınevi.
- Kulaç, D. (2021). *Devlet Memurlarının Disiplin Sorumluluğu*. Ankara: Adalet Yayınevi.
- Töngür, A. R. ve Çetintürk, E. (2020). *Ceza Hukuku Genel Hükümler*. Ankara: Adalet Yayınevi.
- Pınar, İ. ve Çalışkan, Ö. (2020). *Açıklamalı ve İçtihatlı Disiplin Suç ve Cezaları & Disiplin Soruşturması*. Ankara: Seçkin Yayınevi.
- Türk Dil Kurumu, <https://sozluk.gov.tr>, Erişim Tarihi: 22.05.2022.
- Yaldız, Ç. (2022). *Ceza Muhakemesi İlke ve Kurallarının Memur Disiplin Hukukuna Etkisi*. Ankara: Seçkin Yayınevi.

Yıldırım, R. ve Çınarlı, S. (2018). *Türk İdare Hukuku Dersleri (Cilt 1)*. Ankara: Astana Yayınları.

Mahkeme Kararları

- AYM, T.08.09.2022, E.2022/54, K.2022/99, <https://normkararlarbilgibankasi.anayasa.gov.tr/ND/2022/99>, Erişim Tarihi: 06.10.2022.
- Danıştay 5.D, T.27.03.2018, E.2016/16014, K.2018/12646, www.hukukturk.com, Erişim Tarihi:22.05.2022.
- Danıştay 5.D, T.27.03.2018, E.2016/16014, K.2018/12646, www.hukukturk.com, Erişim Tarihi:22.05.2022.
- Danıştay, 10.D, T.18.02.1985, E.1984/399, K.1985/244, www.hukukturk.com, Erişim Tarihi: 30.05.2022.
- Danıştay 12.D, T.22.05.2018, E.2016/7456, K.2018/2246, www.hukukturk.com, Erişim Tarihi: 23.05.2022.
- Danıştay 12.D, T.27.11.2019, E.2016/6800, K.2019/9250, www.hukukturk.com, Erişim Tarihi: 23.05.2022.
- Danıştay, 12.D, T.23.03.2011, E.2008/7024, K.2011/1314, www.hukukturk.com, Erişim Tarihi: 30.05.2022.
- Danıştay, 12.D, T.27.03.2019, E.2015/837, K.2019/2294, www.hukukturk.com, Erişim Tarihi: 30.05.2022.
- Danıştay, 12.D, T.23.01.2018, E.2014/5088, K.2018/55, www.hukukturk.com, Erişim Tarihi: 30.05.2022.
- Danıştay, 12.D, T.22.05.2018, E.2014/1024, K.2018/2237, www.hukukturk.com, Erişim Tarihi: 22.05.2022.
- Danıştay, 12.D, T.19.11.2019, E.2016/4796, K.2019/8900, www.hukukturk.com, Erişim Tarihi: 22.05.2022.
- Danıştay, 12.D, T.18.12.2019, E.2018/10055, K.2019/10314, www.hukukturk.com, Erişim Tarihi: 22.05.2022.
- Danıştay, 12.D, T.30.05.2017, E.2016/7260, K.2017/2823, www.hukukturk.com, Erişim Tarihi:22.05.2022.
- Danıştay 12.D, T.28.03.2018, E.2017/3751, K.2018/1326, www.hukukturk.com, Erişim Tarihi:22.05.2022.
- Danıştay 12.D, T.29.05.2018, E.2015/10234, K.2018/4117, www.hukukturk.com, Erişim Tarihi: 30.05.2022.
- Danıştay 12.D, T.03.10.2018, E.2016/7512, K.2018/3400, www.hukukturk.com, Erişim Tarihi: 31.05.2022.
- Danıştay, 12.D, T.04.06.2018, E.2014/1804, K.2018/2451, <https://www.lexpera.com.tr>, Erişim Tarihi: 01.03.2022.
- Danıştay, 12.D, T.24.05.2016, E.2013/6278, K.2016/3159, <https://www.lexpera.com.tr>, Erişim Tarihi: 01.03.2022.
- Danıştay, 12.D, T.29.4.2015, E.2011/6432, K.2015/2696, <https://www.lexpera.com.tr>, Erişim Tarihi: 01.03.2022.
- Danıştay, 12.D, T.27.03.2009, E.2008/2174, K.2009/1703, <https://www.lexpera.com.tr>, Erişim Tarihi: 01.03.2022.

Danıştay, 12.D, T.20.05.2015, E.2011/3532 K.2015/3209, <https://www.lexpera.com.tr>, Erişim Tarihi: 01.03.2022.

Danıştay, 13.D, T.23.12.2016, E.2016/3493, K.2016/4367, www.legalbank.net, Erişim Tarihi: 22.05.2022.

Danıştay, 13. D, T.23.12.2016, E.2016/3493, K.2016/4367, www.legalbank.net, Erişim Tarihi: 22.05.2022.

Danıştay, 16.D, T.17.04.2015, E.2015/8892, K.2015/1827, www.hukukturk.com, Erişim Tarihi:22.05.2022.

YAŞLI BİREYLERİN KENTSEL ALAN DENEYİMLERİNE İLİŞKİN BİR ALAN ARAŞTIRMASI¹

Seda ERKUŞ* ve Bora BALUN**

Öz

Özellikle teknoloji ve tıp alanında yaşanan gelişmeler ortalama insan ömrünü uzatırken, aynı zamanda sayısı düzenli olarak artan yaşlı bir nüfus kitlesinin ortaya çıkmasının da önünü açmış ve bu sürece paralel olarak modern toplumların çözüm üretmesi gereken birçok sorun gündeme gelmiştir. Örneğin yaşlı nüfusun kent içerisindeki olanaklara erişim sınırlılıklarını bu sorunlar arasında değerlendirmek mümkündür. Bu noktadan hareketle, kentsel mekân bağlamında yaş ayrımcılığına neden olan sebepler ve bu sebeplerin çözümlerine sosyal uygulamaların niteliği açısından alternatif bir bakış açısı geliştirilebileceği düşünülmüştür. Bu minvalde şekillenen çalışmada, “Safranbolu kenti sosyokültürel yaşam kalitesi açısından yaşlılar için ne kadar uygundur?” sorusuna yanıt aranmaktadır. Nitel araştırma yönteminin tercih edildiği çalışma, Karabük ili Safranbolu ilçesi kent meydanında 65 yaş ve üzerindeki 8 bireyin katılımıyla 06-07 Ağustos 2022 tarihleri arasında gerçekleştirilmiştir. Araştırma sonucunda, Safranbolu'nun fiziki erişimine ve dışsal mekanlara yönelik ayırt edici bir sorun öne çıkmamış, kent meydanının önemli bir sosyalleşme mekânı olarak görüldüğü anlaşılmıştır. Fakat elde edilen sonuçlar, yaşlıları da içerecek nitelikte alternatif mekanlara ihtiyaç olduğunu göstermektedir.

Anahtar Kelimeler: Dezavantajlı gruplar, Kentsel mekân, Sosyal politika, Sosyal hizmet, Yaşlı birey.

A FIELD STUDY ON URBAN AREA EXPERIENCES OF ELDERLY INDIVIDUALS

Abstract

While the developments especially in technology and medicine fields prolong average human life span, they have also paved the way for the emergence of a regularly increasing elderly population and in parallel with this process quite many problems to which modern societies need to find solutions have come to the agenda. For instance, it is possible to evaluate the limitations of elderly populations in accessing facilities in the city among these problems. Considering this, it is thought that an alternative perspective for the reasons creating age discrimination in the context of urban space and for the solutions of these reasons in terms of the quality of social practices can be developed. In this study shaped in this way, the answer to the question “How suitable is Safranbolu for the elderly people in terms of socio-cultural life quality?” is searched. This study, in which a qualitative research method was preferred, was realised with the participation of 8 individuals aged 65 and over in the town square of Safranbolu district of Karabük province between the dates 6-7 August 2022. As the result of the study, there seemed no distinctive problems regarding accessing in Safranbolu or outer places physically, and it is understood that town square is seen as an important place where they can socialize. However, results achieved show that alternative venues where elderly people can be involved are needed.

Key Words: Disadvantaged group, Urban life, Social policy, Social work, Elderly individual.

1. Giriş

Kentler fiziki bir alan olmanın ötesinde içerisinde yaşayan, çalışan ve zamanının bir kısmını kent içerisinde geçiren bireyleri sosyal, psikolojik ve kültürel öğeler aracılığıyla etkileyen bir yerdir. Kentlerde yaşamını sürdürenlerin kentsel alanı kullanması, bireylerin yaşam kalitesini arttırmakta, kişiler arası, gruplar arası ve hatta topluluklar arası iletişimi geliştirmektedir. Böylelikle bireyin çevresi ile olan ilişkisinin kalitesi artmaktadır (Atabek, 2002). Kentsel alanın içerisinde bireyin ihtiyaç duyduğu mekanlar yer almaktadır. Fonksiyonel bileşenlere sahip olan bu mekanlar gündelik hayatın devamını sağlamakla kalmayıp aynı zamanda psikolojik, sosyal ve kültürel ihtiyaçlara da cevap veren yerlerdir. Bunlar; barınma, alışveriş, dinlenme, çalışma, ulaşım ve sosyalleşme gibi fonksiyonlara sahip; bireylerin kentsel alan içerisinde ihtiyaç duyduğu mekanlardır (Özkan vd., 2003).

Hayatın içerisinde kamusal alanda yer alan mekanların kullanım alanı değişiklik gösterse de bu mekanlarla bireyin ilişkisi hiçbir zaman “sıfır” düzeyinde değildir. Bununla birlikte yaş alan bireylerin ilgilerinin, uğraşlarının ve ihtiyaçlarının değişiklik göstermesi kentle etkileşimlerini bitirmeleri anlamına gelmemektedir (Köse ve Erkan, 2014). Bu noktada şunu da belirtmek yerinde

¹Bu çalışma, 13-15 Ekim 2022 tarihleri arasında gerçekleştirilen Sosyal Hizmet Sempozyumu 2022: Sürdürülebilir Kalkınma ve Sosyal Hizmet sempozyumunda sunulan özet bildirinin gözden geçirilmiş ve genişletilmiş versiyonudur.

*Yüksek lisans Öğrencisi, Karabük Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Sosyal Hizmet Anabilim Dalı, erkusseda05@gmail.com, ORCID: 0000-0002-8218-2535

**Dr. Öğr. Üyesi, Karabük Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Yönetim Bilişim Sistemleri Bölümü, borabalun@karabuk.edu.tr, ORCID: 0000-0002-4933-2271

Bu Yavına Atıfta Bulunmak İçin: Erkuş, S. ve Balun, B. (2022). Yaşlı Bireylerin Kentsel Alan Deneyimlerine İlişkin Bir Alan Araştırması. *UNIKA Toplum ve Bilim Dergisi*, 2(2), 87-99.

olacaktır, kentsel mekân kullanımında bireylerin talepleri her zaman tam anlamıyla karşılanmamaktadır (Deniz, 2016: 287). Neticede her bireyin kent yaşamından beklentisi farklıdır. Tonucci'ye (2009: 147) göre dezavantajlı bireylerin beklentileri politika geliştiriciler tarafından kimi zaman ikinci plana atılmakta kimi zaman görmezden gelinmektedir. Kent yönetiminde karar alıcı mekanizma ile vatandaşlar arasında etkileşimin yoğun olması, ileri dönemde uygulamaya girecek olan politikalar açısından beklentileri karşılamada yeterli olabilmektedir. Bu noktada etkileşime giremeyenler, haklarının farkında olmayanlar veya çoklu kırılmalığa sahip bireyler ancak ve ancak birebir görüşmeler sağlandığı takdirde kent politikalarına yönelik önerilerini dile getirmektedirler (Sılaydın, 2008: 99). Yine konuya mevcut olan ile olması gereken arasındaki farkı belirlemek için tasarlanmış geniş bir faaliyetler dizisi olan "ihtiyaç değerlendirmesi" bağlamında yaklaşmak da mümkündür (Posavac ve Carey, 1997). Nitekim uygun bir ihtiyaç değerlendirmesi, sosyal politika bağlamında birey ve topluluklara yönelik sağlanan uygulamaların kilit bir unsurudur.

Yerel yönetimlerin ve politika planlama uzmanlarının genellikle yeni programlar geliştirmek, mevcut programları genişletmek veya iyileştirmek üzere bir ihtiyaç değerlendirmesi yapmaları gerektiğine inanılmaktadır. Bu noktadan hareketle, kentsel mekân bağlamında yaş ayrımcılığına neden olan sebepler ve bu sebeplerin çözümlerine sosyal uygulamaların niteliği açısından alternatif bir bakış açısı geliştirilebileceği düşünülmüştür. Söz konusu düşünce doğrultusunda şekillenen çalışma yedi bölümden oluşmaktadır. Çalışmanın ilk bölümünde giriş, ikinci bölümde ise yaşlılığın tanımı ve yaşlılığa dair güncel tespitlere yer verilmiştir. Kentsel alanların yaşlılar açısından önemi üçüncü bölümün konusunu oluşturmaktadır. Dördüncü bölümde araştırmanın yöntemi, beşinci bölümde araştırma bulguları yer almaktadır. Bulgular kendi içerisinde; fiziksel yeterlilikler, mekânsal kullanım pratikleri, sosyal yaşama dair tespitler, kentin sağladığı hizmetler ve yaşlıların beklentileri olmak üzere beş alt bölümde sunulmuştur. Altıncı bölümde sonuç ve değerlendirmelere, yedinci bölümde önerilere yer verilmiştir.

2. Yaşlılığın Tanımı ve Güncel Tespitler

Zaman içerisinde yaşam niteliğini etkileyecek boyutta ortaya çıkan gelişmeler, ortalama insan ömrünü uzatırken (Ranci ve Pavolini, 2015: 272-273); psikolojik, sosyokültürel ve ekonomik yönden çözüm üretilmesi gereken birçok sorunu da beraberinde getirmiştir. Yaşlılık dönemini çözüm bekleyen sorunlar arasında göstermek mümkündür. Yaşlılık toplumdan topluma ve ilgililenen alana göre birbirinden değişik yaklaşımlara sahip olabilmektedir, bundan dolayı yaşlılığın tanımı farklı alanlara göre farklı biçimde ele alınmaktadır. Yaşlılık yaşam sürecinin son basamağı olarak nitelendirilmektedir ve yaşlılığın alt grupları bulunmaktadır. Bu alt gruplar, yaşlılık döneminin farklı yapılarını ve sorunlarını açıklamakta yardımcı olmaktadır (Durgun, 2015).

Dünya Sağlık Örgütüne (DSÖ) göre yaşlanma, zaman içerisinde ortaya çıkan moleküler ve hücrel hasarların birikmesinin etkisinden kaynaklanmaktadır. Bu durum, fiziksel ve zihinsel kapasitede kademeli bir azalmaya, artan bir hastalık riskine ve nihayetinde ölüme yol açmaktadır (WHO, 2022). Bu yaklaşımda, yaşlılık sürecinde çevresel faktörlere uyumunun gözetildiği anlaşılmaktadır (Ardahan, 2010). Ancak İçli'ye (2008) göre yaşlılık, kronolojik biçimde ele alınması gereken bir süreç değildir. Yaşlılığın anlaşılabilmesi amacıyla sosyal, psikolojik ve kültürel faktörler aynı bağlamda düşünülmeli ve birlikte ele alınmalıdır. Buna göre, yaşlanma ile yaşlılığın tanımını yapmak "yaşlı" kavramının açıklanmasının da zeminini hazırlayacaktır. Morgan ve Kunkel'e (1998) göre yaşlanma süreci makro ve mikro düzeyde incelenmelidir. Kültürel ve demografik yapıları birbirinden farklı olan toplumlarda herkese ve her yaşa uygun tek tip politika ve hizmet sağlanması mümkün değildir. Yaşlı bireylere hizmet götürülürken bu hizmetleri iyi şekilde planlayıp organize etmek adına onların beklenti, talep ve sorunları göz önünde bulundurulmalıdır (Durgun, 2015).

Dünyanın nüfusu son iki yüzyılda 7,5 kat artmıştır ancak nüfus artışıyla beraber yaşlı nüfus da XX. yüzyılın sonlarına gelindiğinde azımsanmayacak oranda artış göstermiştir. Küresel çapta yaşanan bu durum "demografik dönüşüm" olarak adlandırılmaktadır. 1950'den 2020 yılına dek ortalama yaşam beklentisi 50'li yaşlardan 70'li yaşlara doğru sürekli bir artış göstermiştir

(Worldometer, 2022). Bu beklentinin temelinde, sağlık ve teknolojideki gelişmelerin hız kesmeden devam etmesi olgusu yer almaktadır. Bununla birlikte, tüm ülkelerin sağlık ve sosyal sistemlerinin bu demografik değişimden olumlu şekilde yararlanmaya hazır hale getirmeleri noktasında önemli zorluklar bulunmaktadır. Örneğin 2050 yılında yaşlıların %80'inin düşük ve orta gelirli ülkelerde yaşayacağı tahmin edilmektedir. Halihazırda 2020 yılında 60 yaş ve üstü insan sayısı 5 yaşından küçük çocuk sayısını geçmiş durumdadır. 2015-2050 yılları arasında, 60 yaş üstü dünya nüfusun genel nüfusa oranının %12'den %22'ye çıkması yani neredeyse iki katına ulaşması beklenmektedir (WHO, 2022).

Türkiye'de de durum dünyayla aynı seyirde gitmektedir ve demografik dönüşüm yaşayan bir ülkedir. Yaşlı nüfusun toplam nüfus içerisindeki oranına bakıldığında 2021 yılında ilgili oranın %9,7 olduğu görülmektedir (TÜİK, 2021). 2021 yılından önceki yıllar dikkate alındığında, bu oranın geçmişten günümüze geldiğinde sürekli bir artış seyirinde olduğu görülmektedir. Üstelik demografik eğilimlerin bu şekilde devam etmesi halinde yaşlı nüfus oranının 2030 yılında %10,2'ye 2040'da %16,3'e, 2060'ta %22,6'ya ve 2080'de ise %25,6'ya yükseleceği öngörülmektedir (TÜİK, 2018). Mevcut görünüm, araştırmanın gerçekleştirildiği Karabük ili ve Safranbolu ilçesi açısından değerlendirildiğinde, yaşlı nüfusun tüm nüfusa oranının %14'ün üzerinde olduğu anlaşılmaktadır. Bu oran, hali hazırdaki Türkiye ortalamasının oldukça üzerindedir (TÜİK, 2021; TÜİK, 2021a).

3. Kentsel Alanların Yaşlılar Açısından Önemi

Kronik hastalıklar veya fonksiyonel rahatsızlığı bulunan yaşlılar kentsel mekanları kullanma noktasında çekincelere sahip olmaktadır. Çevresel faktörler ise yaşlıların yaşam kalitesini etkileyen faktörler arasında yer almaktadır. Yapılan çalışmalar, biyolojik açıdan bir sorun yaşamayan yaşlı bireylerin sosyal yaşam ve çevre koşullarının uygunsuz olması nedeniyle sağlıklarının olumsuz biçimde etkilendiğini göstermektedir (Akın. vd., 2015: 141-142). Çevresel yapının yanı sıra sosyokültürel yapı, psikolojik faktörler ve yaşlıların maruz kaldığı ayrımcılık da yaşlıların yaşam kalitesi üzerinde önemli etkilere sahiptir. Bununla birlikte, yapılan araştırmalar kamusal dış mekanların rahatlıkla kullanımının sağlanmasının, tüm yaş gruplarının sağlığı üzerinde olumlu etki yarattığını göstermektedir (Ulrich 1983; Simonic 2006; Öztürk ve Kızıldoğan 2017). Kamusal dış mekanların kullanımı için gerekli olan fiziksel ve sosyoekonomik erişim engelleriyse yaşlıların kentsel hayata katılımını olumsuz etkileyen unsurlar arasında yer almaktadır. Oysa katılım hakkı, halkın her kesimine eşit uygulanmaktadır. Birleşmiş Milletler Yaşlı İlkeleri içerisinde yer alan katılıma dair maddeler, yaşlılar açısından kent yönetiminin ve politikalarının özel bir öneme sahip olduğunu göstermektedir. Yaşlılık döneminde yer alan bireylerin kent yönetimine katılımı, kendi sosyokültürel iyi oluş halini sürdürmede yardımcı olmaktadır (Tatal, 2015: 240-241).

DSÖ'ye göre aktif yaşlanma, önemle üzerinde durulması gereken bir olgudur (Plouffe ve Kalache, 2010). DSÖ'nün aktif yaşlanma yaklaşımı; sosyal güvenlik planları, çevre ve şehir planlaması, sağlık hizmetleri, sivil toplum ve mevzuat gibi araçlar aracılığıyla yaşlı bireylerin faaliyetlere katılımını sağlamayı teşvik etmeyi amaçlayan toplumlar için önemli bir hedeftir. Örneğin, olumlu öznel iyi oluşun sürdürülmesi; iyi fiziksel, sosyal ve zihinsel sağlık; iyi fonksiyonel yetenek ve uygunluk ve yaşlanma süreci boyunca kişinin ailesine, akran grubuna ve topluluğa sürekli katılımı, aktif yaşlanma fenotipini tanımlamak üzere önerilmiştir (Fernández-Ballesteros vd., 2013). Nitekim Alley ve arkadaşlarına göre (2007) yaşlı dostu olma sorunları ele alınmadıkça, gelecekte yaşlıların kaybı ve yaşlanmayla ilgili daha fazla sorunla yüzleşmek zorunda kalınabilir. Bugünün yaşlı yetişkinlerinin ihtiyaçlarını karşılamak ve yarının yaşlıları için yaşlı dostu kentleri geliştirmek, gün geçtikçe daha önemli hale gelen bir konudur. Fakat ulaşılan literatürle sınırlı olma kaydıyla, politika yapıcılara ve uygulayıcılara yaşlı dostu kentsel alan oluşturmada yardımcı olmak için sınırlı sayıda araştırmanın mevcut olduğu anlaşılmaktadır. Kent tasarımı ve yaşam kalitesi (örneğin: yeni şehircilik ve akıllı büyüme) konusunda planlama literatürü (Norris, 2001) olmasına rağmen, bu kentsel alanı dizayn eden standartların hiçbiri özel olarak dezavantajlı bulunan grupların ihtiyaçlarına hitap etmemektedir.

4. Yöntem

4.1. Araştırmanın Konusu

Dünya ve Türkiye'nin demografik yapısına yakından bakıldığında, önemli bir değişim ve dönüşüm gerçekleştiği görülmektedir. Bu değişim ve dönüşümün etkilenenleri arasında bu araştırmaya konu olan “yaşlılar” da yer almaktadır. Çalışma kapsamında gerçekleştirilen araştırmada, yaşlı bireylerin kent deneyimleri sosyal politika ve sosyal hizmet perspektifinden alt boyutlarıyla birlikte ortaya konulmaya çalışılmıştır. Bu kapsamda, yaşlı bireylerin cinsiyeti, eğitim durumu, yaşı, sağlık durumu, gelir düzeyi, medeni durumu, evde yaşanan kişi, çalışma durumu ve konut mülkiyeti ile kentin sağlamış olduğu fiziksel yeterlilikler, mekânsal kullanım etkinliği, sosyal yaşam, yaşlılara özel hizmetler ve yaşlıların yerel yönetimden beklentileri incelenmiştir.

4.2. Araştırmanın Amacı ve Önemi

Çalışmada, yerel yönetimlerin sınırlı hizmetlerinden kaynaklanan sorunlardan yola çıkarak yaşlı bireylerin kentsel alan deneyimlerinin, yerel yönetim hizmetleri ve yerel yönetimlerden beklenen hizmetlere yönelik algılarının karşılaştırılıp sorunların tespit edilmesi ve sosyal belediyeçilik anlayışı çerçevesinde sosyal politika ve sosyal hizmet önerilerinin sunulması amaçlanmıştır. Bu doğrultuda aşağıda yer alan araştırma sorularına cevap aranmıştır:

1. Kent hayatı sürdüren yaşlı bireylerin sosyodemografik özellikleri nelerdir?
2. Kentin, yaşlı bireylere sunulan hizmetler açısından fiziksel yeterliliklerine ilişkin durumu nedir? Yaşlı bireylerin kent yaşamında mekânsal kullanımı ne derece etkindir?
3. Yaşlı bireylerin kent yaşamı içerisinde sürdürdükleri sosyal hayata dair uğraşları ve/veya sorunları nelerdir?
4. Kentin, yaşlı bireylere yönelik özel hizmetleri var mıdır? Varsa bu hizmetlerin kapsamı nelerdir?
5. Yaşlıların yerel yönetimlerden beklentileri nelerdir?

4.3. Veri Toplama Araçları

Nitel araştırmalarda çıktılardan ziyade anlamlar önem taşımaktadır. Yarı yapılandırılmış görüşmeler, belirli bir konuda derinlemesine bilgi edinebilmek adına anket ve testlerde oluşan sınırlılıkları ortadan kaldırmaktadır. Bundan dolayı araştırmacılar tarafından esnekliği ve belirli standartlara sahip olması nedeniyle tercih edilen teknikler arasında yer almaktadır (Uzuner, 1997; Yıldırım ve Şimşek, 2005). Araştırma, yarı yapılandırılmış görüşme tekniği ile gerçekleştirilmiş, elde edilen veriler ise tümevarım analizi yolu ile analiz edilmiştir.

4.4. Çalışma Grubu

Yapılan araştırmanın çalışma grubu, amaçlı örnekleme yöntemlerinden biri olan ölçüt örnekleme yöntemi ile belirlenmiştir. Ölçüt örnekleme yönteminde araştırma problemine göre belirlenen niteliklere sahip olan kişi, olay ya da nesnelere oluşmasıdır (Büyüköztürk vd., 2013). Araştırmada, 65 yaş ve üzeri bireyler ile yaşlı nüfusun sosyalleşme ve vakit geçirme alanı olarak bilinen Safranbolu Kent Meydanında görüşülmüş, araştırmanın kapsamı aktarıldıktan sonra onayları alınan katılımcılar çalışmaya dahil edilmişlerdir.

4.5. Verilerin Toplanması ve Analizi

Araştırmada, farklı durumları karşılaştırıp analiz yapabilmek adına yarı yapılandırılmış görüşme formu tercih edilmiştir. Araştırma soruları, literatür taramasından sonra 65 yaş üzerindeki Safranbolu kentinde yaşayan bireylere yönelik olarak geliştirilmiştir. Görüşme formunda “fiziksel yeterliliklere ilişkin tespitler, mekânsal kullanım etkinliği, sosyal yaşama dair tespitler, kentin yaşlılara yönelik hizmetleri ve yaşlıların yerel yönetimden beklentileri” konularına yönelik sorular yer almaktadır. Araştırmacılar tarafından geliştirilen bu görüşme formunun hazırlanma aşamasında

soruların 65 yaş üzerindeki bireyler tarafından kolaylıkla anlaşılması, farklı konuların kapsama alanına girmemesi, yönlendirici ve kendinden yanıltıcı olmaması gibi belli başlı ilkeler gözetilmiştir (Bogdan ve Biklen, 1992).

Araştırma, 06-07 Ağustos 2022 tarihinde sekiz katılımcıyla gerçekleştirilmiştir. Katılımcılar Safranbolu’da ikamet eden 65 yaş üzeri bireylerden oluşmaktadır. Araştırmaya başlanmadan önce araştırma hakkında kısa ve bilgilendirici açıklama yapılmıştır. Katılımcıların gönüllülük esaslarına dayalı olan araştırmada, katılımcıların cevap vermek istemedikleri durumlar çalışmaya dahil edilmemiştir. Araştırma soruları iletilmeden önce kişisel bilgilerinin kimseyle paylaşılmayacağına dair bilgilendirici açıklamalar yapılmıştır. Katılımcıların verileri korunmakta olduğu için G1, G, G3, ... şeklinde kodlanmıştır. Araştırmaya katılan bireylerin görüşlerinde herhangi bir değişiklik yapılmamış olup, doğrudan aktarım gerçekleştirilmiştir. Kişisel verilerini korumak isteyen katılımcılar ses kaydı alınmasını onaylamamış olup, ilgili kişilerin cevapları yazı ile kâğıda geçirilmiştir. Ses kaydına alınan görüşmeler ise yazı formuna dönüştürülmüş, ardından veriler kodlanmıştır. Araştırmada elde edilen veriler içerik analizi yolu ile analiz edilmiştir. Analiz işlemi sonucuna göre elde edilen kodlamalar, temalar ve alt temalara yerleştirilmiştir (Tablo.1).

Tablo 1. Ana ve Alt Temalar ile Belirtilme Sıklıkları

Ana Tema	Alt Tema	Belirtilme Sıklığı
Fiziksel Yeterlilikler	Yeterli	3
	Yeterli Değil	3
	İyileştirilmeli	2
Mekânsal Kullanım Pratikleri	Erişim iyi/kolay	7
	Erişim zor	1
Sosyal Yaşama Dair Tespitler	Sosyalleşme alanı yok	5
	Sosyalleşebilecek alan var	2
	Katılım sağlamıyoruz	1
Kentın Sağladığı Hizmetler	Ücretsiz otobüs	3
	Hizmet yapılmıyor	2
	Engelli erişimi	1
	Hastalara ücretsiz bakım aracı	1
	Erzak yardımı	1
Beklentiler	Sosyal yaşam alanı/tesis	3
	Park/bahçe	2
	Ulaşımın yaygınlaşması	1

5. Bulgular

Araştırmada kapsamında katılımcıların yarı yapılandırılmış sorulara vermiş oldukları cevaplar beş bölüme ayrılmış ve dört kategoride değerlendirilmiştir. İlk kategori başlığı “fiziksel yeterliliklere ilişkin tespitler”, ikinci kategori “mekansal kullanım etkinliği”, üçüncü kategori “sosyal yaşama dair tespitler” ve dördüncü kategori ise “kentın yaşlılara yönelik hizmetleri ve yaşlıların yerel yönetimden beklentileri”dir. Katılımcıların demografik bilgilerine Tablo 2’de yer verilmiştir.

Tablo 2. Katılımcılara İlişkin Sosyodemografik Bilgiler

	Değişkenler	N
Cinsiyet	Kadın	3
	Erkek	5
Yaş	65	1
	66	2
	68	1
	70	1
	72	1
	73	1
	78	1
Eğitim	Okur-yazar değil	1
	İlkokul	2
	Ortaokul	1

	Lise	2
	Teknik Okul	1
	Üniversite/ Yüksek Tahsil	1
Medeni Durum	Bekar (Dul/Boşanmış/Eşi Vefat Etmiş)	3
	Evli	5
Çalışma Durumu	Emekli	8
Aylık Gelir (Emekli Maaşı)	3.000	1
	4.750	1
	6.000	2
	7.000	1
	7.700	1
	8.000	1
	Beyan etmeyen	1
Konut Mülkiyeti (Kira, ev sahibi, diğer)	Ev sahibi	6
	Diğer	2
Sağlık Sorunu	Var	3
	Yok	5
Hane içinde kimlerle yaşam sürdürülmekte (eş, çocuk, torun vb.)	Tek başına	1
	Eş ile birlikte	3
	Çocuklarla birlikte	2
	Eş ve Çocuklarla birlikte	2

Katılımcıların çoğunluğu erkeklerden oluşmaktadır (5 kişi). Araştırma yöntemine uygun olarak yaş grubu 65-78 yaş aralığındadır. Eğitim durumu açısından, okuma yazma bilmeyen bir katılımcı bulunmaktadır, yarısından fazlasıysa lise ve üstü eğitime sahiptir. Üç katılımcı eşinden boşanmış veya eşi vefat etmiştir. Katılımcıların tamamı emekli olup, iki kişi asgari ücret düzeyinin altında emekli maaşı almaktadır, en yüksek maaş 8.000 TL olarak belirtilmiştir. Katılımcıların tamamına yakınının (6 kişi) kendine ait konutu bulunmaktadır. Üç katılımcı sağlık sorunu yaşadığını beyan etmiştir. Katılımcıların hane içerisinde kimlerle yaşadıkları dikkate alındığında, bir kişinin yalnız başına, üç kişinin ise eşiyile birlikte yaşadığı anlaşılmaktadır.

5.1. Fiziksel Yeterlilikler

Yaşlı bireylerin kent yaşamını aktif biçimde sürdürebilmesi için kentin fiziksel yeterliliklere sahip olması beklenmektedir. Özellikle erişilebilirlik bu konuda oldukça önem taşımaktadır. Yaşla beraber başlayan sağlık sorunları fiziki erişimi daha görünür kılmaktadır. Alt düzeyde sosyoekonomik imkanlara sahip yaşlı grupları gündelik işler için yaya yollarını ve toplu taşıma araçlarını aktif olarak kullanmaktadır. Alet kullanmak zorunda olan yaşlılara yönelik herhangi bir fiziki tasarımın olmaması, yaşlı bireyin kısıtlı çevrede hareket etmesine ve dış mekanlara erişmesine engel oluşturabilmektedir. Yaşlı ve engelli bulunan bireylerin rahatlıkla hareket edebileceği, gündelik işlerini gerçekleştirebileceği, sosyalleşip psikososyal aktifliğini kaybetmeyeceği bir yaşlanma süreci adına kent yönetiminin uygun planlama yapması gerekmektedir (Cantekin, 2020). Bu bağlamda, çalışma kapsamında görüşülen bireyler genellikle Safranbolu'nun fiziki erişimine ve dışsal mekanların durumuna ilişkin açıklayıcı görüş belirtmemişlerdir. Fiziksel yeterlilikler konusunda "yeterli", "yeterli değil" ve "iyileştirilebilir" gibi kısa ve öz ifadeler kullanmakla yetinmişlerdir. Görüşme gerçekleştirilen kişilerin sağlık sorunları olmasına rağmen, herhangi bir fiziki engele sahip olamamalarının bu tarz ihtiyaçları öne çıkartmamasında etkili olduğu düşünülmüştür. Bu tespitten hareketle, engelli yaşlı bireylere yönelik özel bir çalışmanın gerçekleştirilmesi gerektiği fikri oluşmuştur.

5.2. Mekânsal Kullanım Pratikleri

"Belli bir inanç, değer ve kültür varlığı olan insanın eli bir yere değer ve o yer bir mekâna dönüşür. O yer, yer olmaktan çıkar ve adını bulur. Adı mahalle olur, sokak olur; ev, çarşı, hapishane, park, meydan olur" (Alver, 2010: 118). Bu minvalde, kentli hakları, kentlilerin yaşamış oldukları çevreye sahip çıkarak doğmuş ve gelişmiştir. Kentte yaşayan bireylerin fiziksel, politik, ekonomik ve

sosyokültürel anlama sahip mekanlarla bağlantı kurması, insan hakları bağlamında değerlendirilmektedir. Bunun da ötesinde, kentte yaşayan yaşlı bireylerin bu kente ait mekanları kullanma hakkı, insan haklarının bir gereğidir (Balkır, 2014: 348). Kentsel alanda dezavantajlı konumda olan yoksullar, çocuklar, etnik azınlıklar, göçmenler, cinsel dışlanmışlar ve kadınlar gibi gruplar kentli hakları çerçevesinde korunup kollanmalıdır. Daha da önemlisi kent sakinlerinin yanı sıra kentsel alanda tehdit altında olduğu kabul edilen yoksullar, çocuklar, yaşlılar, etnik azınlıklar, göçmenler, cinsel dışlanmışlar, kadınlar gibi toplumsal kesimlerin korunması ve kollanması da kentli haklarının temel ilkeleri arasında yer almaktadır (UNESCO, 2014). Kentler, yerel hakları ön plana çıkarması ve yönetimlerin mekânsal dağıtımında önemli bir yer tutması ve ayrıca toplum ile yönetim arasında bir köprü oluşturması açısından farklı ve özel bir anlama sahiptir (Görmez, 1997: 55). Bireyler, toplumla olan ilişkisini iletişim ağına bağlılığı ve kullanım düzeyine göre gerçekleştirme kabiliyetine sahiptir. İletişim ağı dışında kalmak demek toplum dışı olmayı da beraberinde getirir ve çoğunlukla tercih edilen bir durum olarak görülmemektedir. Yaşlı bireylerin bu iletişim ağına dahil olamaması durumu da eşitsizliği ortaya çıkarmaktadır (Tekeli, 2011: 121).

Araştırma kapsamında ulaşılan bireyler genellikle fiziksel mekanlara kolay eriştiğini, öne çıkan ve belirgin bir problem yaşamadıklarını belirtmişlerdir. Safranbolu Kent Meydanı özellikle tercih edilen yerlerin başında gelmektedir. Katılımcılar pazar, park, hastane, fatura ödeme merkezi vb. yerlere erişimlerinde bir problem olmadığını, bu mekanlara kolay erişilebildiğini dile getirmişlerdir. Sadece bir katılımcı “Bu tür yerler öyle çok yakınımızda yok. Evin orada inşaat malzemeleri, yeni inşaatlar var. Arabayla gidiyoruz markete filan. Öyle yakınımızda gidilebilecek yer yok. Yürüyerek gidilmiyor” (G3) şeklinde açıklama yapmış; fiziki mekâna erişimde zorluk çektiklerini belirtmiştir. Bu noktada markete arabayla gidilmesinden bahsedilmesi, ulaşım engeli yaşayan yaşlıların gündelik ihtiyaçlarını ne şekilde karşıladığı konusunda soru işareti oluşturmuştur.

5.3. Sosyal Yaşama Dair Tespitler

Yaşlılık dönemine dair hayaller ve planlar yaşlılık dönemi başladığında gerçekleşemeyebilir. Özellikle sosyoekonomik açıdan alt grupta yer alanlar, fiziksel sağlığına yatırım yapmamış kişiler veya beklenilmeyen sebeplerden kaynaklı sağlığını kaybetmiş kişilerin yaşlılık deneyimleri değişiklik gösterebilmektedir. Yaşamının uzun dönemini kent içerisinde geçirmiş kişilerin kent deneyimleri de yaş aldıkça değişikliğe uğrayabilmektedir. Kentin sağlamış olduğu fiziksel imkanlar, mekanlara erişim ve çeşitli hizmetler yaşlıların sosyal yaşamında farklı deneyimler ortaya koyabilmektedir. Araştırma kapsamında ulaşılan katılımcıların geneli dikkate alındığında, zamanlarının büyük çoğunluğunu “Safranbolu Kent Meydanı” diye adlandırılan açık alanda geçirdikleri anlaşılmaktadır. Sosyalleşmek adına vermiş oldukları örnekler de meydan, park ve bahçeler dışındaki alanlarda olmamaktadır. Özellikle emekli erkeklerin düzenli biçimde sosyalleşmek adına Safranbolu Kent Meydanında vakit geçirmeye geldikleri görülmektedir. Başlıca sosyal etkinlik biçimleri akranlarla birlikte belediye banklarında açık hava sohbetlerinden ibarettir. Alternatif alanlara olan ihtiyaç bir katılımcı tarafından “Safranbolu’da bir tane kapalı spor salonumuz var... Onun dışında bir de yukarıda Bağlar tarafında gençlik merkezi yapıldı sanırım. Bizim yaşlarımız için yok ama kesinlikle” (G8) şeklinde ifade edilmiştir. Başka bir katılımcı ise son dönemdeki alternatif bir gelişmeyi öne çıkarmıştır. “Tiyatroya gidiyoruz, Aslanlar’da var, gidiyoruz” (G1). Fakat kentsel yaşamın bireyin iyi oluş düzeylerinin de dikkate alacak şekilde ele alınması gerektiği başka bir katılımcının “Aktivite var ancak beyim ölünce içim bir yere gitmeyi istemiyor kızım. Giden gidiyor. Arkadaşlarım var onlar her yere gidiyor, etkinliklere katılıyorlar. Ben gitmiyorum kendi isteğimle” (G7) şeklindeki sözlerinden anlaşılmaktadır.

Kent meydanını önemli bir alana dönüştüren özellik ise akran birlikteliği yaratmasıdır. Bu doğrultuda farklı yaş gruplarından bireylerle iletişim kurmak yaşlılar açısından ikinci planda kalmaktadır. “Biz sizin yaşınızdakilerle ne kadar sohbet edebiliriz? Ama yaş grubumuzla sabahtan akşama konuşuruz. Bizden bir yerden sonra sıkılırsınız. Yani ne diyeyim benim söyleyeceğim şeyler bunlar...” (G6). Ancak kültürel aktarımın sağlanması adına yaşlılar ile gençleri bir araya getirecek

özel etkinliklerin gerçekleştirilmesi sosyal hayata oldukça değer katacaktır. Örneğin Safranbolu’da yürütülen kadim gelenekleri yaşlı bireylerin anlatımı ile festivallere ve eğlencelere katmak gerek kültür aktarımı açısından gerekse de sosyalleşme kanallarının zenginleşmesi açısından yarar sağlayacaktır. Nitekim bir katılımcının “(Gençlerle) Anlaşabilirim. Ancak park bahçe, böyle yerler var” (G4) şeklindeki ifadesi farklı kuşaktan bireylerle temasın ancak açık kamusal alanlarda gerçekleştiğini göstermektedir. Üstelik yaşlı bireyin arkadaşlık ilişkileri, yaşam doyumu bakımından önem taşımaktadır (Görgün Baran, 2008).

Esendemir ve Sağman (2019) tarafından gerçekleştirilen “Yaşlanma ve Mekân İlişkisi Üzerine: Türkiye’de Yaşlı Erkek Bireylerin Camii ve Kahvehane Kullanımlarının Analizi” başlıklı araştırma, yaşlılar arasında internet kullanımını arttıkça, sosyalleşmek isteyen yaşlıların fiziksel mekâna alternatif olarak sosyal medyayı tercih ettiğini göstermektedir. Bu tür araştırmalar yaşlı ile mekân ilişkisinin fiziksel ortamdan sanal ortama doğru yönelen bir eğilim ortaya çıktığına dair bir işaret olarak değerlendirilebilir. Ancak yine de sosyalleşme her yaşta her fırsatta talep edilmekte, yaşlı bireylerin sosyal hayatları görmezden gelinemeyecek kadar önem taşımaktadır. Ulaşılabilir ve doğal yerler ile güvenlik zafiyeti bulunmayan alanlar, özellikle park gibi açık alanlar, yaşlı nüfusun sosyalleşme gereksinimlerini karşılar niteliktedir (Düzenli ve Alpak, 2017). Nitekim bir katılımcının “Fatura ödemeyi hepsini telefonla, diğerlerine kolayca gidip geliyorum” (G8) şeklindeki sözleri teknoloji yetkinliği ve kullanım alışkanlığı üzerinden konuya dair fikir vermektedir. Çalışmada öne çıkan yaşlı bireylerin sosyal hayata dair talepleri de bu bilgileri desteklemektedir.

5.4. Kentin Sağladığı Hizmetler

Yaşlıların gündelik hayatını etkileyen her unsur yerel yönetimlerin bir parçasıdır. Örneğin kaldırımlar, parklar, bahçeler, yollar, engelli yolları, pazar yeri, çarşı, fatura ödeme merkezleri, belediye işlerinin yürütüldüğü mekanlar vb. gibi dışsal mekanlar her vatandaşın olduğu gibi yaşlıların da kullandığı yerlerdir. Dolayısıyla bu tür alanlara yönelik kullanım kolaylıkları diğer kesimlerin olduğu gibi yaşlılar açısından da özel bir anlam taşımaktadır. Bununla birlikte kent aynı zamanda yaşlı bireylerin sağlıklı yaşlanmasında da oldukça etkilidir. Yaşlı hizmetlerini organize eden kurumlar arasında sayılan yerel yönetimler, genellikle engelli ve hasta yaşlıları da dikkate alan çalışmalar yürütmektedir. Fakat yerel yönetimler, yaşlılara yönelik hizmetler açısından yeterlilikleri sorgulanan kurumlar arasında yer almaktadır (Kurtkapan, 2018). Hizmetlerin etkinlik ve kapsayıcılık düzeyine yönelik politikalar, çalışma kapsamında incelenen başlıklar arasında yer almaktadır. Bu doğrultuda, çalışmada öne çıkan hizmet ulaşım başlığındadır. Nitekim katılımcılar, yerel yönetimlerin onlara sunmuş olduğu hizmetler başlığında genellikle “ücretsiz otobüs kartı” uygulamasını öne çıkartmışlardır. Bunun yanı sıra hizmet olmadığını ifade edenler de olmuştur. Bu durumda farklı algının olmasındaki ana sebep yerel yönetimlerin gerçekleştirmiş olduğu çoğu faaliyetin yaşlılar özelinden ziyade, genel anlamda sürdürülmesinden kaynaklandığı düşünülmektedir. Zira bir katılımcının, “Yani ben daha yeni emekli oldum, fırsatım olmadı, henüz ihtiyaç duymadım” (G1) şeklindeki ifadelerinden yaşlılara yönelik hizmetlerin ancak ihtiyaç ortaya çıktığı zaman öğrenileceği anlaşılmaktadır. Bir diğer alternatifin, çoklu kırılmalıya sahip olmayan ve sosyoekonomik açıdan alt grupta yer almayan yaşlı bireylerin, yerel yönetimlerin hizmetine bağımlı olmadan yaşamlarını sürdürdükleri olabileceği düşünülmektedir. Fakat yine başka bir katılımcının “Ben bir şey bilmiyorum ki. Öyle bir şey olsa duyurulur. Belediye bir şey yapmış gidelim diye. Belediyede arkadaşlarımız var, söylerler. Ben ne araştıracağım. Karışmam öyle şeylere” (G5) şeklindeki sözleri, söz konusu kitleye yönelik özel bir bilgilendirme ihtiyacının emaresi olarak değerlendirilmiştir.

5.5. Yaşlıların Beklentileri

Yerel yönetimler 7’den 70’e herkese hizmet sağlayacağını vurgulayarak çalışma programını başlatır. Ancak bu genelleme içerisinde dezavantajlı bireyler genellikle yok sayılır, görmezden gelinir veya önceliklere dikkat edilmez. Bu noktada “sosyal belediyecilik” anlayışının hâkim olduğu yerel yönetimler ise kentte yaşayan herkesi kapsayan faaliyetler yürütmektedir. Zira sosyal belediyecilik modelinde sosyal devletin çalışma ilkeleri gereğince görev ve sorumluluklar yerine getirilir. Sosyal

belediyeçilik kapsamında gerçekleştirilen sosyal hizmetler toplumun tüm kesimlerini kapsayacak nitelikte olmalıdır (Önen vd., 2018). Örneğin bu konuda öne çıkan ihtiyacı bir katılımcı, “Biz emekliler için sosyal tesis yapılabilir, lazım. O tesiste arkadaşlarla birlikte olabileceğimiz oyun, kütüphane, çay-kahve yeri, spor yeri olsa iyi olur” (G4) şeklindeki sözlerle ifade etmiştir. Bu noktada şunu belirtmek yerinde olacaktır, ilçe merkezinde ve kolay ulaşılabilecek nitelikte Safranbolu Belediyesi Sosyal Tesisleri yaşlılara da yönelik olarak hizmet vermeye devam etmektedir. Bununla birlikte saha çalışması sırasında bahse konu tesis ziyaret edilmiş, yararlanıcıların çoğunlukla kadınlar ve yaşlılar olduğu görülmüştür. Ayrıca Belediye tarafından Nisan ayında “Yaşlı Destek Birimi” kurulmuştur (Safranbolu Belediyesi, 2022). Fakat G4 kodlu katılımcının ifadelerinden, söz konusu hizmetler hakkında yeterince bilgilendirme yapılamadığı veya bu kitleye ulaşamadığı anlaşılmaktadır.

Covid-19 nedeniyle evde izole olan yaşlı bireylerin ihtiyaçları daha görünür olmuştur. Yerel yönetimlerin üzerine düşen sorumluluklar sosyal belediyeçilik çerçevesinde dikkate alındığında, dezavantajlı gruplara yönelik hizmetlerde bir artış ve çeşitlenmenin ortaya çıktığını belirtmek mümkündür. Örneğin Pandemi döneminde Kocaeli Belediyesi yaşlılara yönelik “Şifalı Balkonlar” adlı bir proje ile hizmet sağlamıştır. Bahse konu proje, bahçesi olmayıp izole hayat süren yaşlı bireylerin yeşil ve doğa talebine karşılık bir çözüm olarak geliştirilmiştir. Evde kolayca beslenen ve tüketilebilen bitkilerin yaşlı bireylere verilmesi, sürdürülebilir bir üretim olmasa dahi yerel yönetimler tarafından “önemsenme” düşüncesini ortaya çıkarmaktadır. Buna paralel olarak Herzog (1989) tarafından gerçekleştirilen bir çalışma, doğal çevrenin iyileştirici ve dinlendirici gücünü de ortaya koymaktadır. Yaşlı bireylerin sosyalleşme amacıyla genellikle park ve bahçe gibi açık alanları tercih etmesinin altında yatan sebeplerden birisinin de bu olgudan kaynaklandığı düşünülmektedir. Bir katılımcı bu yaklaşımı, “Parklar olmalı, gölgelik alanlar olmalı istirahat etmemiz için. Burada da (Kent Meydanı’nda) köpekler güvercinler... Belediyenin yapmış olduğu ve evimizin yakınında parklarda oturuyoruz yalnızca” (G5) şeklindeki sözlerle bu yaklaşımı doğrulamakta; yerel yönetimlere yönelik bakış açısını ve talebini dile getirmektedir.

6. Sonuç, Değerlendirme ve Öneriler

Sanayi Devrimine paralel olarak yaşanan teknolojik ve toplumsal gelişmelerin de etkisiyle XIX. yüzyıl, yaşlı nüfusta hızlı dönüşümün başladığı bir dönemdir (Hablemitoğlu ve Özmete, 2010: 28). Türkiye ise bu demografik değişimi XXI. yüzyılda daha fazla hisseder olmuştur. Doğurganlık oranının azalması, sağlık ve teknoloji alanındaki gelişmeler ve yenilikler, çocuk ve genç nüfus oranında azalmaya, yaşlı nüfus oranında ise artışa sebep olmuştur. Nüfus projeksiyonları da yaşlı nüfus oranının artmaya devam edeceğini ortaya koymaktadır. Yaşlılık, doğanın olağan bir sürecidir ancak toplum ve kültürler göre farklı anlamlara sahip olabilmektedir. Yaşlılık yalnızca kronolojik olarak ele alınması gereken veya fiziksel yetersizliklerin sonucunda meydana gelen bir olgu değildir. Yaşlanan bireylerin sosyal destek mekanizmalarıyla olan ilişkisi, başarılı yaşlanma pratikleri vb. durumlar yaşlılara yönelik uygulanan politikaların içeriğini oluşturmaktadır. Türkiye’de yerel yönetim düzeyinde yaşlılara yönelik sosyal belediyeçilik uygulamalarının ise yeterli düzeyde olmadığı düşünülmektedir (Gönüllü, 2022).

Başarılı yaşlanma, yaşlılığa bakış açısını geliştiren en geniş kavramlardan biridir. Yaşlanma yalnızca yaş almakla gerçekleşen bir süreçken, başarılı yaşlanma yaş aldıkça yaşamdan zevk almanın sona ermemesiyle açıklanabilir (Danış, 2004: 36). Çalışmada, yaşlılık olgusu sosyal belediyeçilik çerçevesinde değerlendirilmiştir. Bir yaşlının başarılı yaşlanmasına birçok faktör etki edebilmektedir. Yaşlı bireyin fiziksel, bilişsel, sosyal ve duygusal açıdan tam anlamıyla sağlıklı bir yaşlanma süreci geçirmesi, içerisinde yaşamış olduğu ortamla ilişkilidir. Dezavantajlı konumda olan yaşlıların yerel yönetim açısından başarısız politika ve hizmetlerle karşılaşması kırılabilirlikleri arttıran bir sürece dönüşebilmektedir. Sosyoekonomik açıdan değişim ve/veya gerileme yaşayan yaşlıların alternatif sosyal politika uygulamalarına ve sosyal hizmetlere olan ihtiyaçları artmaktadır. Çünkü yaşlı bireylerin mevcut durumları kendi çabalarından ziyade politika yapımcıların, STK’ların ve yerel yönetimlerin çabaları ile daha pozitif bir eğilim yakalayacaktır. Ayrıca yaşlılığın bir sosyal sorun

olarak kabul edilmesi, kronik sorunların daha kolay çözümlenmesine de olanak sağlayacaktır (Tufan, 2014: 43).

Covid-19'un etkilerini hafifletmeye yönelik uygulamalarda, özel araç kullanımı da kısıtlanmıştır. Bu süreçte ulaşım engeli, fiziki engel veya maddi engel yaşayan yaşlıların sorunlarına yönelik ulaşılan literatürle sınırlı olmak kaydıyla henüz bir araştırmanın bulunmadığı anlaşılmaktadır. Türkiye İstatistik Kurumunun (TÜİK) 2021 yılına ait verileri dikkate alındığında, evinde en az bir yaşlı fert bulunan hane sayısı 6 milyon 112 bin 760'dır. Bu hanelerin 1 milyon 561 bin 398'u tek başına yaşayan yaşlı bireylerden oluşmaktadır (TÜİK, 2021b). Bireyler pandemiden sosyal, psikolojik ve fiziksel açıdan etkilenmiş ve çevresel desteğe ihtiyaç duymuşlardır. Bu süreçte yaşlı bireylerin maruz kalmış olduğu kısıtlamalar, benlik saygısında azalmaya ve kimlik kaybına neden olmuştur. Bununla birlikte Covid-19 yaş ayrımcılığının derinlemesine hissedildiği bir dönem olmuştur ve yaşlı bireylerin fiziksel ve psikolojik rahatsızlıklarında artışa neden olmuştur (Varışlı ve Gültekin, 2020). Zira pandemi sürecinde yaşlı bireyler söylem ve eylemlerde de ön planda tutulan dezavantajlı kesimler arasında yer almaktadır (Soysal, 2020: 296).

Son zamanlarda, toplum planlamacıları ve yaşlı bireylere hizmet sağlayan gruplar da dahil olmak üzere toplumun hemen hemen tüm kesimleri yaşlı dostu kent yaratmanın önemini kabul etmektedirler. Sosyal hizmet uzmanları, bireylerin ihtiyaçları ve kaynakları hakkında bilgi sahibi oldukları düşüncesinden hareketle bu tür çabalara önemli derecede katkı sunabilecek konumda oldukları düşünülmektedir. Sosyal hizmet uzmanları, toplum içerisinde destekleyici bir role sahip olduğu için yaşlı danışanlarına daha iyi yardım edebilecek, yaşlı dostu kentlerin gelişimine de fayda sağlayacaktır.

Çalışma sırasında, yaşlı yetişkinlere yönelik daha fazla araştırmaya ihtiyaç bulunduğu görülmüştür. Yapılacak olan bu araştırmalarda sosyal hizmet uzmanları ve diğer uygulayıcılar tarafından kullanılacak en etkili stratejilerin belirlenmesine odaklanılmasına ve bu sürece paralel olarak yaşlı dostu kavramının ele alınması gerektiği düşünülmektedir. İhtiyaç değerlendirmesinin mevcut olmadığı veya uygulanabilir olmadığı kentlerde bile, sosyal hizmet uzmanlarının bir kenti daha yaşlı dostu hale getirme konusunda önemli katkılar sunacağı belirtilmelidir. Bu doğrultuda, sosyal hizmet uzmanları ihtiyaç sahiplerinin haklarını savunmak için yerel yönetimlerde yeni ve kapsamlı programlar oluşturmalı ve topluluk refahını önceleyen girişimlerde bulunmalıdır.

Sosyal hizmet uzmanları topluluk değişim ajanları olarak hareket edebilirler. Bu noktada şehir kurumlarını yaşlı yetişkinlerin erişebileceği alanlarda oturumlar yürütmeye teşvik edebilirler veya daha yaşlı topluluk üyelerinin endişelerini temsil etmek için belediye meclisi, kent konseyleri ve imar toplantıları da dahil olmak üzere halka açık toplantılara katılabilirler. Tüm bunlardan daha da önemlisi, ihtiyaç sahiplerinin kendi ihtiyaçlarını savunmaları için cesaretlendirebilir ve güçlendirebilirler.

Belediyelerde, sosyal belediye ilkesi doğrultusunda çalışan sosyal hizmet uzmanları dezavantajlı kesimin ihtiyaç analizini yapıp hizmet sağlama aşamasında öneri sunabilirler. Bu öneriler kimi zaman yaşlıların o anki ihtiyaçlarına yönelik bir proje de olabilir. Kapsayıcı hizmet sağlamak adına Kalkınma Ajansları, Avrupa Birliği fonları, projelere hibe sağlayan kurum ve kuruluşlar yaşlılara yönelik projeler bu alanda önemli fırsatlar sunmaktadır. Sosyal hizmet uzmanlarının kapsamlı ve eklektik bilgi ve becerileri proje yazım ve yürütme aşamasında ortaya konulabilir. Yaşlıların, özellikle yerel yönetimler çerçevesinde, talep ettikleri hizmetlerin yürütülmesi, sürdürülmesi ve bu hizmetlerden olumlu sonuçların alınması adına bu tarz projelerin hayata geçirilmesi önemlidir.

Yaşlı bireylerin kendilerini temsil edebilecekleri kamusal bir alanın bulunması, yaşlıların öz saygısını ve iyi oluş halini yükselteceğinden fiziksel sağlıklarına da dolaylı katkı sağlayacaktır. Bu noktada, sosyal yaşam merkezi gibi alanlar, yaşlı bireylerin aktif yaşlanma sürecine olumlu katkı sunacaktır.

Yaşlı bireylerin konuya dair taleplerinin genel çerçevesini az hareket edip, rahatlıkla sosyalleşebilecekleri alanlar şeklinde çizmek mümkündür. Kolay erişilebilir olmayan ve oturup istirahat edilecek yerlerin kısıtlı olduğu mekanların yaşlı bireyler tarafından talep edilmeyeceği düşünülmektedir.

Kaynakça

- Akın, G., Özgün Başbüyük, G. ve Sönmez, G. (2015). *Geroantropoloji’de Antropometrik Yaklaşım*. Yaşlı Dostu Kentler Sempozyumu, 26-27 Kasım 2015. Bursa, 139-149.
- Alley, D., Liebig, P., Pynoos, J., Banerjee, T. ve Choi I., H. (2007). Creating Elder-Friendly Communities: Preparations for An Aging Society. *Journal of Gerontological Social Work*, 49(1-2), 1-18.
- Alver, K. (2010). Mahalle: Mekân ve Hayatın Esrarlı Birlikteliği. *İdealkent*, 1(2), 116-139.
- Ardahan, M. (2010). Yaşlılık ve Huzurevi. *Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi*, 20(20), 25-32.
- Atabek, E. (2002). *Kamusal Mekânlarda Kalite: Yıldız Teknik Üniversitesi Kampüsü’nde Kullanıcı Görüşlerine Dayalı Kalite Değerlendirmesi*. Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Balkır, Z. G. (2014). *Konut Hakkı ve İhlalleri: Kentli Haklarının Doğuşu*. Sosyal Haklar Ulusal Sempozyumu, <http://www.sosyalhaklar.net/2010/bildiri/balkir.pdf>, (Erişim Tarihi: 12.09.2022), 339-358.
- Bogdan, R. ve Biklen. S. (1982). *Qualitative Research for Education: An Introduction to Theory and Methods*. Boston: Allyn & Bacon.
- Bulut, Y. ve Kurt, Z. (2020). Kentsel Katılım: Kentsel Politikaların Oluşumunda Dezavantajlı Grupların Konumu. *Journal of Politics Economy and Management*, 3(1), 21-33.
- Büyüköztürk, Ş., Kılıç Çakmak, E., Erkan Akgün, Ö., Karadeniz, Ş. ve Demirel, F. (2013). *Bilimsel Araştırma Yöntemleri*. Ankara: Pegem Akademi Yayınları.
- Cantekin, Ö. (2020). Kentsel Yaşam Olanaklarının Yaşlılara Uygunluğuna İlişkin Yaşlı Görüşleri. *Türkiye Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 24(1), 29-40.
- Danış, M. Z. (2004). *Yaşlıların Evde Bakım Gereksinimleri ve Evde Bakıma İlişkin Düşünceleri*. Ankara: Türkiye Güçsüzler ve Kimsesizlere Yardım Vakfı.
- Deniz, E. (2016). Yaşlılara, Çocuklara ve Engellilere Sunulan Sağlık ve Sosyal Hizmetlerde Yerel Yönetimlerin Rolü ve Sorumlulukları: Çanakkale Belediyesi Örneği. (Ed. S. Karatepe vd.), *Yerelleşme/ Merkezileşme Tartışmaları 9. Kamu Yönetimi Sempozyumu Bildiriler Kitabı*, Ankara: TODAİE Basım.
- Durgun, B. (2015). *Yaşlılık ve Yaşlılara Sunulan Hizmetler*. İstanbul: Yalın Yayıncılık.
- Düzenli, T. ve Alpak, E. M. (2017). Yaşlıların Kentsel Açık Mekân Kullanımlarının İncelenmesi: Trabzon Kenti Örneği. *Yaşlı Sorunları Araştırma Dergisi*, 10 (2), 1-8.
- Fernández-Ballesteros, R., Robine, J. M., Walker, A. ve Kalache, A. (2013). Active Aging: A Global Goal. *Current Gerontology & Geriatrics Research*, 1-4.
- Gönüllü, C. (2022). Aktivite Kuramı Çerçevesinde Yaşlıların Eğitimi. *Süleyman Demirel Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 56, 26-35.
- Görgün Baran, A. (2008). Yaşlılıkta Sosyalizasyon ve Yaşam Kalitesi. *Yaşlı Sorunları Araştırma Dergisi*, 1(2), 86-97.
- Görmez, K. (1997). *Yerel Demokrasi ve Türkiye*. Konya: Vadi Yayınları.
- Hablemitoğlu, Ş. ve Özmete, E. (2010). *Yaşlı Refahı*. Ankara: Kilit Yayınları.
- İçli, G. (2008). Yaşlılar ve Yetişkin Çocuklar. *Yaşlı Sorunları Araştırma Dergisi*, 1(1), 29-38.
- Konak, A. ve Çiğdem, Y. (2005). Yaşlılık Olgusu: Sivas Huzurevi Örneği. *Cumhuriyet Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 29(1), 23-63.

- Köse, N. ve Erkan N. Ç. (2014). Kentsel Mekân Örgütlenmesinin Yaşlıların Kentsel Etkinlikleri Üzerindeki Etkisi, İstanbul ve Viyana örneği. *METU JFA*, 31(1), 39-66.
- Kurtkapan, H. (2018). Aktif Yaşlılık ve Yerel Yönetim Uygulamaları: İstanbul Örneği. *Senex: Yaşlılık Çalışmaları Dergisi*, 2(2), 38-52.
- Morgan, L. ve Kunkel, S. (1998). *Aging, Concepts and Controversies*. Pine Forge Pres, Thousand Oaks.
- Norris, T. (2001). America's Communities Movement: Investing in The Civic Landscape. *American Journal of Community Psychology*, 29, 301-308.
- Önen, S. M., Banazılı, A. M. ve Ozan, M., S. (2018). *Sosyal Belediyecilik Anlayışı Kapsamında Yerel Yönetimlerde Sosyal Hizmet Faaliyetleri: Malatya Büyükşehir Belediyesi Örneği*. Ankara: Nobel Yayınları. Ed. M. Mecek, B. Parlak, E. Atasoy, Kent Yönetiminde Yeni Yaklaşımlar ve Etkin Belediyecilik Uygulamaları içinde ss. 462-471.
- Özkan, M. B., Küçükerbaş, E. V., Kaplan, A., Hepcan, Ş., Malkoç Y. E. ve Sönmez, H. (2003). *Muğla Kenti Kamusal Dış Mekanları Bağlamında Master Plan Çalışması*. İzmir: Ege Üniversitesi Basımevi.
- Öztürk, A. Ç. ve Turan Kızıldoğan, E. (2017). Yaşlı Bireylerin Kentsel/Kamusal Mekânları Kullanım Analizi: Eskişehir Örneği. *Yaşlı Sorunları Dergisi*, 10(1), 1-13.
- Plouffe, L. ve Kalache, A. (2010). Towards Global Age-Friendly Cities: Determining Urban Features That Promote Active Aging. *Journal of Urban Health*, 87(5), 733-739.
- Posavac, E. J. ve Carey, R. G. (1997). *Program Evaluation: Methods and Case Studies*. Englewood Cliffs, NJ: Prentice Hall, 5th ed.
- Ranci, C. ve Pavolini, E. (2015). Not All That Glitters is Gold: Long-Term Care Reforms in The Last Two Decades in Europe. *Journal of Social Policy*, 25(3), 270-285.
- Safranbolu Belediyesi. (2022). Yaşlı Destek Birimine Kısa Sürede 100 Başvuru. <https://www.safranbolu.bel.tr/haberler/yasli-destek-birimine-kisa-surede-100-basvuru> Erişim Tarihi: 18.07.2022.
- Sılaydın, M. B. (2008). Şehir Planlamada Yaşlıya ve Yaşlılığın Barınma Sorununa Yeniden Bakmak. *Yaşlı Sorunları Araştırma Dergisi*, 1(2), 98-106.
- Simonic, T. (2006). Urban Landscape As A Restorative Environment: Preferences and Design Considerations. *Acta Agriculturae Slovenica*, 87(2), 325-332.
- Soysal, A. G. (2020). Koronavirüs Salgını ve Yaşlılık. *Avrasya Sosyal ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi*, COVID-19 Özel Sayısı, 2, 290-301.
- Tekeli, İ. (2011). *Kent, Kentli Hakları, Kentleşme ve Kentsel Dönüşüm*. İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları.
- Tonucci, F. ve Rissotto, A. (2001). Why Do We Need Children's Participation? The Importance of Children's Participation in Changing The City, *Journal of Community & Applied Social Psychology*, 11, 407-419.
- Tufan, İ. (2014). *Türkiye'de Yaşlılığın Yapısal Değişimi*. İstanbul: Koç Üniversitesi Yayınları.
- Total, O. (2015). *Yaşlılık ve Evrensel Tasarım*. Yaşlı Dostu Kentler Sempozyumu, 26-27 Kasım 2015. Bursa, 237-24.
- Türkiye İstatistik Kurumu. [TÜİK]. (2018). Nüfus Projeksiyonları, 2018-2080. <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Nufus-Projeksiyonlari-2018-2080-30567> (Erişim Tarihi: 10.10.2022).
- Türkiye İstatistik Kurumu. [TÜİK]. (2021). İstatistiklerle Yaşlılar, 2021. <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Istatistiklerle-Yasli-2021-45636#:~:text=Ya%C5%9F%C4%B1%20n%C3%BCfusu%20olarak%20kabul%20edilen,245%20bin%20124%20ki%C5%9Fi%20oldu.> (Erişim Tarihi: 04.10.2022).
- Türkiye İstatistik Kurumu. [TÜİK]. (2021a). Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi Sonuçları, 2021. <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=45500> (Erişim Tarihi: 10.10.2022).

- Türkiye İstatistik Kurumu. [TÜİK]. (2021b). İstatistiklerle Yaşlılar, 2021. <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Istatistiklerle-Yaslilar-2021-45636#:~:text=En%20az%20bir%20ya%C5%9F%C4%B1%20fart%20bulunan%206%20milyon%20112%20bin,ini%20ise%20ya%C5%9F%C4%B1%20erkekler%20olu%C5%9Fturdu.> (Erişim Tarihi: 14.10.2022).
- Ulrich, R. S. (1983). *Aesthetic and Affective Response to Natural Environment*. Behavior and Natural Environment, I. Altman et al. (eds), New York: Plenum Press.
- United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization. [UNESCO]. (2014). “Urban Policies and the Right to the City: Discussion Paper”, <http://www.hic-mena.org/documents/UN%20Habitat%20discussion.pdf>, (Erişim Tarihi: 12.09.2022).
- Uzuner, Y. (1997). *Niteliksel Araştırma Yöntemlerinin Özellikleri*. IV. Ulusal Eğitim Bilimleri Kongresi, Anadolu Üniversitesi, Eskişehir.
- Varışlı, B. ve Gültekin, T. (2020). Yaşlı Ayrımcılığının Pandemi Hali: COVID-19 Sürecinde Kuşaklararası Etkileşimin Dönüşümü. *Turkish Studies*, 15(4), 1227-1237.
- World Health Organization [WHO]. Ageing and Health. <https://www.who.int/news-room/fact-sheets/detail/ageing-and-health> (Erişim Tarihi: 14 Ekim 2022).
- Worldometer (2022). Life Expectancy of The World Population. <https://www.worldometers.info/demographics/life-expectancy/> (Erişim Tarihi: 28.09.2022).
- Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2005). *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.

SÜRDÜRÜLEBİLİR KALKINMA VE SOSYAL BELEDİYESİCİLİK KAPSAMINDA BATI KARADENİZ BELEDİYE HİZMETLERİNİN İNCELENMESİ¹

Ece PARLAK ÜNLÜ* ve Ferda KARADAĞ**

Öz

Sürdürülebilir kalkınma ve yerel kalkınma birbirini tamamlayıcı nitelikte, sistematik ve bütüncül bir süreçten oluşur. Yerel kalkınmada belediyelerin önemli rol ve işlevleri bulunur. Sosyal belediyeçilik anlayışı çerçevesinde belediyelerin, yerel halkın eğitim, sağlık, sosyal ve toplumsal ihtiyaçları karşılama görevi vardır. Ayrıca yerel düzeyde sosyal yardım ve sosyal hizmetleri sağlamalıdır. Bu araştırmanın amacı, Batı Karadeniz Bölgesi içindeki belediyelerin dezavantajlı gruplara yönelik hizmetlerinin sürdürülebilir kalkınma ve sosyal belediyeçilik kapsamında incelenmesidir. Araştırmada, nitel araştırma yöntemlerinden doküman analizi yöntemi kullanılmıştır. Bu doğrultuda, yedi il belediyesinin 2017-2021 yıllarına ait faaliyet raporları incelenmiştir. Bartın, Bolu, Düzce, Karabük, Kastamonu, Sinop ve Zonguldak Belediyelerinin resmi internet sitelerinde yayımlanan faaliyet raporları yaşlı, engelli, çocuk ve genç, kadın ve ailelere yönelik hizmetler başlıkları altında ele alınmıştır. Araştırma bulgularında, yaşlılara yönelik hizmetlerde, evde bakım hizmetleri, aşevinden sıcak yemek, kişisel bakım, ev temizliği, boş zaman etkinlikleri ve psikososyal müdahale hizmetleri öne çıkmaktadır. Engellilere yönelik, çevre düzenlemesi, çeşitli medikal araç ve malzemelerin sağlanması, evde bakım hizmeti, çeşitli kurslar ve geziler düzenlenmesi gibi hizmetlerin verildiği görülmüştür. Kadınlara yönelik hizmetlerde, psikososyal müdahaleler ve kültürel etkinlikler, geziler, kurslar, kadın girişimciliğinin artırılmasına yönelik faaliyetler, kadına yönelik şiddetle mücadelede çalışmalarını öne çıkmaktadır. İhtiyaç sahibi ailelere, gıda, giyim, yakacak, ev eşyası yardımları yapıldığı, çocukların sünnet ettirildiği, çocuk ve gençlere yönelik çeşitli kurslar ve etkinliklerin düzenlendiği görülmüştür. Araştırma sonucunda belediyelerin dezavantajlı gruplarına yönelik belirli oranlarda sosyal hizmet ve sosyal yardım çalışmalarının bulunduğu ancak hizmetlerin çeşitliliği, güncelliği ve sürdürülebilirliği konusunda belediyeler arasında farklılıklar olduğu ortaya konmuştur.

Anahtar Kelimeler: Sürdürülebilir kalkınma, Yerel kalkınma, Sosyal belediyeçilik, Sosyal hizmetler, Sosyal yardım.

INVESTIGATION OF WESTERN BLACK SEA MUNICIPAL SERVICES WITHIN THE SCOPE OF SUSTAINABLE DEVELOPMENT AND SOCIAL MUNICIPALITY

Abstract

Sustainable development and local development consist of a complementary, systematic and holistic process. Municipalities have important roles and functions in local development. Within the framework of social municipality understanding, municipalities have meet the needs of education, health, social and societal needs of the local people. It should also provide social aid and social services at the local level. The aim of this research is to examine the services of the municipalities in the Western Black Sea Region for the disadvantaged groups within the scope of sustainable development and social municipality. In this research, document analysis method, one of the qualitative research methods, was used. For this purpose, the activity reports of the seven provincial municipalities for the years 2017-2021 were examined. In this study, document analysis, one of the qualitative research methods, was used. The activity reports published on the official websites of Bartın, Bolu, Düzce, Karabük, Kastamonu, Sinop and Zonguldak Municipalities were analyzed under the titles of services for the elderly, disabled, children and youth, women and families. In the research findings, home care services, hot meals from the soup kitchen, personal care, house cleaning, leisure time activities and psycho-social intervention services come to the fore in services for the elderly. It has been observed that services such as environmental planning, the provision of various medical tools and materials, home care services, various courses and tours are provided for the disabled. In services for women, psycho-social interventions and cultural events, trips, courses, activities to increase women's entrepreneurship, and efforts to combat violence against women come to the fore. Food, clothing, fuel, household goods were donated to families in need, and children were circumcised; It was observed that various courses and activities were organized for children and young people. As a result of the research, it has been revealed that there are social services and social aid activities at certain rates for the disadvantaged groups of the municipalities, but there are differences between the municipalities in terms of the diversity, actuality and sustainability of the services.

Key Words: Sustainable development, Local development, Social municipality, Social services, Social aid.

¹Bu çalışma, 13-15 Ekim 2022 tarihleri arasında gerçekleştirilen Sosyal Hizmet Sempozyumu 2022: Sürdürülebilir Kalkınma ve Sosyal Hizmet sempozyumunda sunulan özet bildirinin gözden geçirilmiş ve genişletilmiş versiyonudur.

*Arş. Gör., Bartın Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi Sosyal Hizmet Bölümü, ecprlk@gmail.com, ORCID: 0000-0001-5154-9843

**Dr. Öğr. Üyesi, Bartın Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi Sosyal Hizmet Bölümü, ferdakaradag@yahoo.com, ORCID: 0000-0002-3221-8712

Bu Yavına Atıfta Bulunmak İçin: Parlak Ünlü, E. ve Karadağ, F. (2022). Sürdürülebilir Kalkınma ve Sosyal Belediyeçilik Kapsamında Batı Karadeniz Belediye Hizmetlerinin İncelenmesi. *UNIKA Toplum ve Bilim Dergisi*, 2(2), 100-115.

1. Giriş

Sürdürülebilirlik, bir süreç veya insan faaliyetinin mevcut ihtiyaçları karşılanırken doğal kaynakları koruma ve gelecek nesiller için çevreyi iyi durumda bırakabilme yeteneğidir (Collin, 2011: 207). Sürdürülebilir kalkınma ise gelecek nesillerin gereksinimlerini karşılama yeteneğinden ödün vermeden bugünün ihtiyaçlarını karşılayan kalkınma anlayışıdır. Sürdürülebilir kalkınma sabit bir uyum durumu değildir. Kaynakların kullanımı, yatırımların yönü, teknolojik gelişmenin yönelimi, kurumsal değişimin gelecekle ve aynı zamanda mevcut ihtiyaçlarla uyumlu hale getirildiği bir değişim sürecidir (UN, 1987: 15-37).

Sürdürülebilir kalkınmanın küresel boyutta kurumsallaşmasının temelleri 1987’de hazırlanan Brundtland/Ortak Geleceğimiz Raporunda atılmıştır (Karabıçak ve Özdemir, 2015: 45). Sürdürülebilir kalkınma, 1992’de Rio’da düzenlenen Birleşmiş Milletler Çevre ve Kalkınma Konferansında toplantıya katılan yaklaşık 160 ülke tarafından “insani gelişmenin ortak hedefi” olarak belirlenmiş ve ardından “Gündem 21” isimli sürdürülebilir kalkınma eylem planı hazırlanmıştır. 1992’den beri sürdürülebilir kalkınma uluslararası, ulusal, bölgesel ve yerel politikalarda yaygın olarak kullanılan bir kavram ve hedef haline gelmiştir (İpek, 2021: 22-23; Hamedani, 2014:12).

“Gündem 21, gelecek yüzyılda çevre ve kalkınmayı etkileyen tüm alanlarda hükümetlerin, yerel yönetimlerin, tüm bağımsız sektörlerin üstlenmesi gereken faaliyetleri tanımlayan, hükümetler tarafından kabul edilen en geniş kapsamlı eylem planıdır.” Gündem 21’de küresel ve yerel eşitsizliklere, etkisi giderek daha fazla hissedilen yoksulluk, açlık, salgınlara ve ekosistemin bozulmasına işaret edilerek çözümün “temel ihtiyaçların karşılanması, yaşam koşullarının iyileştirilmesi, ekolojik sistemlerin daha iyi korunup, yönetilmesi” ve “küresel birliktelik” kavramında olduğu vurgulanmıştır (Emrealp, 1998: 27).

Sürdürülebilir kalkınmanın “küresel” kapsamına yapılan vurgu “yerel” bağlamı da beraberinde getiren bir yapıya sahiptir. Küresel çapta elde edilecek başarı güçlü yerel süreçlere bağlıdır (Zengin, Başkurt ve Es, 2014: 97). Sürdürülebilir bir kalkınmanın sağlanmasında yerel düzeyde kalkınmanın önemi Gündem 21 eylem planının, “Gündem 21’in Desteklenmesinde Yerel Yönetimlerin Girişimleri” bölümünde ortaya konmuştur. Gündem 21 ile hedeflenen sürdürülebilir kalkınmanın yerel düzeyde hayata geçirilmesini sağlayacak başlıca mekanizma “Yerel Gündem 21” olarak belirlenmiştir (İpek, 2021: 23). Yerel Gündem 21, yerel sorunlarının çözümünde uzun dönemli, stratejik bir planın hazırlanmasını, katılımcı, çok-sektörlü bir süreci içerir (Emrealp, 2005:19; Arar, 2002). Sürdürülebilir kalkınma ve yerel kalkınma birbirini tamamlayıcı niteliğe sahip, sistematik ve bütüncül bir süreçtir (Tabak, 2019:2). Sürdürülebilir yerel kalkınma uygulamalarının temeli küresel boyutta yaşanan problemlere, yerel odaklı çözümler bulunması konusuna dayanır (Atakara, 2017:2).

Küreselleşme ve beraberinde gelen yerelleşme ile yerel aktörler giderek önem kazanmaya başlamış ve yerel kalkınma hareketi hızlanmıştır (Zengin vd., 2014: 116). Yerel kalkınma; insan odaklı, eşitlikçi ve kapsayıcı olmalıdır. Ekonomik, kültürel, sosyal ve siyasal boyutları olan bir süreçtir ve her bir boyut birbirinin tamamlayıcısıdır (Göymen, 2004). Yerel kalkınma, “belediyeler başta olmak üzere, sivil toplum örgütleri ve siyasal katılımı sağlayan tüm paydaşların ve kuruluşların bir arada hareket ederek sonuç odaklı çalışmasıyla ulaşılabileceği bir hedeftir” (Çelik Efşan ve Yılmaz, 2021: 97).

Yerel kalkınmada refahın sağlanması ve sürdürülebilir kalkınmasında belediyelere başat rol düşmektedir (Zengin vd., 2014: 106). Belediyeler, yerel halkın ortak ihtiyaçlarını en yakın noktadan ve en uygun yöntemlerle (Aydın Özgür, 2022: 132; Ünver, 2019: 62) karşılama amacını taşıyan (Kaya, 2017: 51), yaşam standardının ve refah seviyesinin yükseltilmesini hedefleyen (Eren ve Yılmaz, 2018: 524; Maruf ve Ayçin, 2020: 418) sunduğu hizmetlerle birey, aile ve grupların günlük yaşamını doğrudan etkileme gücüne sahip (Arslan, 2019:133), “yereldeki bilgiye hakim ve yerelde kanaat önderi” olan yönetimlerdir (Bilgin, 2002:316). Sosyal belediyecilik anlayışı kapsamında belediyeler yerel halka yönelik eğitim, sağlık, sosyal ve toplumsal ihtiyaçları karşılamak ve yerel düzeyde sosyal yardım ve sosyal hizmetleri sağlamak zorundadır (Ünver, 2019: 70). Sosyal

belediyecilik bağlamında belediyelerin gerekli durumlar için proje geliştirme, yürütme ve kurum oluşturmaya yönelik girişimlerde bulunarak STK ve diğer paydaşlarla iş birliği yapması beklenir. Belediyeler tarafından kadın, çocuk, genç, yaşlı, engelli, hasta ve muhtaç bireylerin korunma, barınma, giyim, beslenme, eğitim, sosyalleşme, eğlenme ihtiyaçlarının karşılanmasına yönelik düzenlemeler ve faaliyetler yapılır. Kadın korunma/sığınma evi açmak; dezavantajlı grupların çok boyutlu gelişimi ve iyilik hallerinin artırılmasına yönelik danışma ve psikolojik yardım merkezleri kurmak; ana-çocuk sağlığı merkezleri gibi sağlık kuruluşları açmak; kültür, sanat ve spor tesisleri kurmak; huzurevi, bakımevi, güçsüzler yurdu, hobi merkezleri, öğrenci yurdu açmak, evde bakım hizmeti sağlamak belediyelerin görev ve sorumlulukları arasındadır. Ayrıca ulaşım, altyapı, defin ve mezarlık hizmetleri, çevre temizliği, kurtarma ve ambulans hizmetleri, kadınlara yönelik istihdam, bölgesel kalkınma ve turizmi destekleyecek projeler geliştirilmesine yönelik sorumlulukları da bulunmaktadır (Pektaş, 2010: 15-16; Çelik Efşan ve Yılmaz, 2021: 103; Şimşek ve Altun, 2020: 56).

2. Yöntem

Araştırmada, nitel araştırma yöntemlerinden “araştırılması hedeflenen olgu veya olgular hakkında bilgi içeren yazılı materyallerin analizini kapsayan” doküman (belge) analizi (Yıldırım ve Şimşek, 2018: 90) yöntemi kullanılmıştır. Bir araştırmanın konusu hakkında araştırmacıya bilgi sağlayan her türlü yazılı materyal doküman olarak kabul edilir (Sak vd., 2021: 230). Doküman analizi, basılı veya elektronik materyallerin içeriğini belirli bir amaç çerçevesinde sistematik olarak analiz etmek için kullanılır (Wach vd., 2013). Doküman analizi yöntemi, bir kuruma ait yazılı veya elektronik kaynakların değerlendirilmesi şeklinde de kullanılabilir. İlgili kurumun yıllık raporları, faaliyet raporları, stratejik planları, misyon ve vizyon tanıtımı, basın açıklamaları vb. kaynaklar doküman analizi için kullanılabilir (Forster, 1994’ten akt. Şengüler, 2022: 71).

Tanımlayıcı nitelikte hazırlanan bu araştırmada, Batı Karadeniz Bölgesi sınırları içinde yer alan Bartın, Bolu, Düzce, Karabük, Kastamonu, Sinop ve Zonguldak olmak üzere yedi il belediyesinin resmi internet sitelerinde yayımlanan 2017-2021 yıllarına ait faaliyet raporlarının yaşlılara, engellilere, çocuk, kadın ve ailelere yönelik sosyal hizmet ve sosyal yardımlar kapsamında incelenmesi amaçlanmıştır. Söz konusu amaç doğrultusunda, doküman analizi yönteminin aşamaları izlenmiştir. İlk aşama, gerekli dokümanlara ulaşma yollarının araştırılması ve ulaşılmıştır. Belediyelerin faaliyet raporlarına web siteleri üzerinden ulaşılmıştır. Bu çalışmanın veri kaynağını belediyelerinin 2017-2021 yıllarına ait ve resmi internet sayfalarında yer alan faaliyet raporları oluşturmaktadır. İkinci aşama, ulaşılan dokümanların orijinalliğinin kontrol edilmesidir. Belediyelerin faaliyet raporlarına resmî web sayfalarından ulaşıldığı için özgünlük ve güvenilirlik açısından orijinal olduğu varsayılmıştır. Bir sonraki aşama dokümanların belirli bir sistematik içinde, karşılaştırmalı olarak araştırmacı tarafından anlaşılması ve çözümlenmesidir. Dördüncü aşama, verilerin analiz edilmesidir. Verilerin analiz edilmesinde “analiz birimi saptama” yöntemi kullanılmıştır. Bu doğrultuda faaliyet raporlarında “yaşlı”, “engelli”, “çocuk”, “genç”, “kadın”, “aile”, “sosyal yardım” ve sosyal hizmet” kelimeleri ile tarama yapılmıştır. Son aşamada verilerin kullanılarak raporlaştırılması yapılmıştır. Çalışma kapsamında belediyeler tarafından sunulan hizmetler, bulgular kısmında ilgili belediyenin adı ve faaliyet rapor yılı belirtilerek aktarılmıştır (Yıldırım ve Şimşek, 2018: 194-200).

Bu çalışma, 2017-2021 yılları arasında Batı Karadeniz il belediyelerinin faaliyet raporlarında yer alan ve belediyelerin resmi internet sitesinden ulaşılabilen bilgilerle sınırlıdır. Ayrıca araştırmada, belediyelerin web sitelerinde paylaşılan faaliyet raporlarının orijinal ve güvenilir olduğu varsayılmıştır.

2.1. Yaşlılara Yönelik Sosyal Yardım ve Sosyal Hizmetler

İncelenen belediyelerin yaşlılara yönelik hizmetlerinde, evde bakım hizmetleri, aşevi hizmetleri, sosyal etkinlikleri ve psikososyal destek hizmetleri öne çıkmaktadır.

“Evde Bakım Hizmetleri” ekibi ile yaşlıların ihtiyaçları, belirli periyotlarda ücretsiz olarak karşılanmış, evlerde temizlik, kişisel bakım ve banyo, sağlık ve psikolog hizmeti (Kastamonu Belediyesi, 2017- 2021; Bartın Belediyesi, 2017, 2018, 2020; Düzce Belediyesi, 2017- 2021; Karabük Belediyesi, 2018- 2021) ayrıca yemek, çamaşır yıkama hizmeti, ev tamirati, onarımı hizmeti verilmiştir (Kastamonu Belediyesi, 2018- 2021). Yaşlıların şeker ölçümleri belirli aralıklarla yapılmıştır (Düzce Belediyesi, 2017). Yaşlılarda demans hastalığını önlemek ve ilerlemesini yavaşlatmak adına zihinsel becerileri geliştirici etkinlikler düzenlenmiştir (Düzce Belediyesi, 2021). Bazı belediyelerde alınan başvurular sosyal çalışmacılar tarafından yerinde değerlendirilmiş, bakıma muhtaç yaşlıların evlerine ziyaretler yapılmıştır (Düzce Belediyesi, 2017- 2021; Sinop Belediyesi, 2017, 2018).

Belediye ekipleri tarafından Covid-19 tedbirleri nedeniyle sokağa çıkamayan 65 yaş üstü vatandaşların zorunlu ve temel ihtiyaçları karşılanmıştır (Bolu Belediyesi, 2020), gençler aracılığıyla yaşlıların fatura ödeme, market alışverişi gibi gereksinimleri karşılanmıştır (Düzce Belediyesi, 2019, 2021).

Belediyeler tarafından yaşlılara verilen ücretsiz ulaşım kartları dışında Kastamonu belediyesi tarafından yaşlıların hastane içindeki ulaşımını kolaylaştırmak için elektrikli golf aracı temin edilmiş, poliklinikler arasındaki ulaşım bu araç ile sağlanmıştır (Kastamonu Belediyesi, 2019).

Aşevi faaliyetleri kapsamında yaşlılara günlük sıcak yemek hizmeti verilmiştir (Düzce Belediyesi, 2017). Bolu Belediyesi (2017- 2021) aşevi hizmetiyle 65 yaş üstü ve hastalığı nedeniyle evinden çıkamayan kişilere sıcak yemeği sefer tasları ile evlere kadar ulaştırmıştır.

Bazı belediyeler tarafından “Emekliler Evi”, “Yaşlılar Dinlenme Evi” gibi sosyal alanların oluşturulduğu görülmektedir (Sinop Belediyesi, 2017; Karabük Belediyesi, 2019; Bolu Belediyesi, 2018). “60+ Yaşam Merkezi” 60 yaş ve üzeri kişilerin eğlenceli zaman geçirmesini amaçlayarak Düzce Belediyesi (2017, 2019) tarafından kurulmuştur. 60+ Yaşam Merkezine üye yaşlılar için verimli boş zaman etkinlikleri kapsamında koordinasyon artırıcı, hafıza geliştirici, beyni aktif halde tutan ve eğlendirici etkinlikler (mangala, sudoku vb.) düzenlenmiştir. Bolu Belediyesi (2017) tarafından hayata geçirilmesi planlanan "Yaşlılar Köyü" projesinde, ormanla iç içe olan arazide yaşlılar için konut yapılması planlanmıştır. Ancak bu projenin gerçekleştirildiğine ilişkin daha sonra faaliyet raporlarında bir bilgiye ulaşılamamıştır. Düzce Belediyesi (2019, 2021) bünyesinde yer alan Psikososyal Destek Merkezinde yaşlılarla görüşmeler yapılarak çözüm odaklı çalışmalar yapılmıştır.

Özel günlerde yaşlılara yönelik bazı etkinlikler düzenlenmiştir. Düzce Belediyesi (2017, 2021) bünyesinde yaşlılara saygı haftası kapsamında ve Kurban Bayramı'nda yaşlılar evlerinde ziyaret edilmiş ve yaşlılar gününde yaşlılara hediyeler verilmiştir. Zonguldak Belediyesinde (2019) Huzurevi sakinlerine Çanakkale Şehitlikleri gezisi düzenlenmiştir.

2.2. Engellilere Yönelik Sosyal Yardım ve Sosyal Hizmetler

Batı Karadeniz il belediyelerinin engelli bireylere yönelik hizmetlerinde, temel araç, gereç ve materyal yardımları, psikososyal yardım ve danışmanlık hizmetleri, çevre ve ulaşım düzenlemeleri, engellilerin kişisel gelişimine, eğitimine, mesleki beceri ve yeterlilik kazanmasına yönelik etkinlikler öne çıkmaktadır.

Engelli bireylerin ihtiyaçlarının belirlenmesi, karşılanması ve takip edilmesi için tespit/inceleme çalışmaları ve ev ziyaretleri yapılmıştır (Bolu Belediyesi, 2017-2020; Bartın Belediyesi, 2017-2019). İhtiyaç sahibi engellilere hasta bezi, tekerlekli sandalye, işitme cihazı, baston, akülü araç, akü, yürüteç, havalı yatak, solunum cihazı ve medikal malzeme temin edilmiştir (Bartın Belediyesi, 2017-2019; Bolu Belediyesi, 2017-2020; Düzce Belediyesi, 2017, 2018, 2021; Kastamonu Belediyesi, 2017, 2018; Sinop Belediyesi, 2020, 2021). Ayrıca engelli, hasta ve bakıma muhtaç kişilere evde bakım, saç, sakal tıraşı, banyo gibi kişisel bakım ve ev temizliği hizmeti sağlanmıştır (Bartın Belediyesi, 2020; Düzce Belediyesi, 2018, 2019). İhtiyaç sahibi engelli birey ve

ailelerine aşevinden sıcak yemek (Düzce Belediyesi, 2018, 2019), kuru gıda, giyim, ev eşyası, yaşamlarını kolaylaştırıcı araç, gereç ve materyaller (Bolu Belediyesi, 2017-2021) temin edilmiştir.

Engelli bireylerin ulaşım imkanlarını artırmaya ve yaşamlarını kolaylaştırmaya yönelik Bolu Belediyesi tarafından “Engelsiz Taksi” hizmeti sunmuştur. Engelsiz takti projesiyle engelli hastaların şehir içi veya şehirlerarasında evden hastaneye, hastaneden eve nakil hizmetleri sağlanmıştır. “Serbest Kent Kart” ile engelliler ve refakatçilerin toplu taşımadan ücretsiz yararlanması sağlanmıştır (Bolu Belediyesi, 2017- 2021; Düzce Belediyesi, 2017, 2019).

Engellilerin içinde yaşadıkları fiziksel çevreyi iyileştirmeye ve ulaşım imkanlarını artırmaya yönelik çalışmalar yapılmıştır. Uyarıcı ve yönlendirici yüzey işaretlemeleri ve görme engelli yürüyüş bandı, engelli rampası (Düzce Belediyesi, 2017-2019; Bartın Belediyesi, 2017-2021), engelli otopark alanları (Karabük Belediyesi, 2017- 2020) gibi çevreye yönelik düzenlemeler ve ulaşım araçlarının engellilerin kullanımına uygun hale getirilmesine yönelik çalışmalar (Bartın Belediyesi, 2020, 2021), akıllı durak uygulaması ve ulaşım bilgilendirme sistemi (Bolu Belediyesi, 2017-2021) hizmetleri en çok yürütülen hizmetler olmuştur.

Engellilerin çalışma yaşamına katılması, mesleki beceriler kazanmaları ve yaşam alanlarının genişletilerek meslek edinmelerine yönelik çeşitli projeler geliştirilmiştir. Kastamonu Belediyesi (2020) tarafından “Engelsiz Yaşam Merkezi Projesi” geliştirilmiş, engelli bireylerin sosyal yaşam alanlarının genişletilmesi ve kişisel gelişimleri için çeşitli eğitim ve atölye faaliyetleri düzenlenmiştir. Bartın Belediyesinde (2017) “Engelli Gençler İş Atölyesi” kurulmuştur. Düzce Belediyesince (2017-2021) toplumsal farkındalık yaratmak amacıyla engelli çalışanlarıyla “Kusursuz Kafe” açılmış ve engelli istihdamı sağlanmıştır. Engelli bireylerin sanat, spor, bireysel gelişim ve eğitimlerinin desteklenmesi amacıyla Bartın Belediyesi (2019) tarafından “Engelsiz Sanat Evi” açılmıştır. Bolu Belediyesince (2018) engellilerin el emeği ürünlerini sergiledikleri “Engelsiz Yaşam Sokağı” kurulmuştur. Dezavantajlı grupların yaşam kalitelerinin artırılması ve bu gruplara sunulan hizmetlerin kalitesinin artırılması amacıyla Zonguldak Belediyesi (2020, 2021) tarafından “Engelsiz Yaşam Merkezi” kurulmuştur. Bolu Belediyesi (2017) tarafından engelli bireylere eğitim ve konaklama imkânı sağlayan “Engelsiz Yaşam Merkezi Projesi” hazırlanmıştır. Engelli bireylerin öz bakım becerilerinin geliştirilmesine yönelik “Engelsiz ve Bağımsız Yaşamlar Projesi” kapsamında çalışmalar yapılmıştır (Düzce Belediyesi, 2018, 2019). “Sesli Kitap Atölyesi” ile görme engelli bireylere yönelik gençler tarafından okuma etkinlikleri düzenlenmiştir (Düzce Belediyesi, 2021). Engelli bireylere yönelik geziler ve çeşitli sosyal etkinlikler düzenlenmiştir (Zonguldak Belediyesi, 2019; Düzce Belediyesi, 2021; Bolu Belediyesi, 2017-2021). Engellilerin biyopsikososyal gelişimlerinin sağlanmasına katkıda bulunulması amacıyla Düzce Belediyesi (2018) tarafından zihinsel engelli öğrencilere yüzme kursu; Bartın Belediyesi tarafından tenis kursu (2019-2021) ve özel eğitim ve rehabilitasyon gerektiren bireylere yönelik ritim kursu açılmıştır (2017-2019). Psikolojik yardım ve danışmanlık hizmeti de belediyeler tarafından sunulan hizmetler arasındadır (Düzce Belediyesi, 2019, 2020; Bolu Belediyesi, 2018, 2021).

Belediyeler tarafından, Engelliler Haftası (Bartın Belediyesi, 2018; Düzce Belediyesi, 2017-2019), Dünya Engelliler Günü (Bartın Belediyesi, 2018; Kastamonu Belediyesi, 2019; Zonguldak Belediyesi, 2021), Dünya Otizm Farkındalık Haftası (Bolu Belediyesi, 2017), Dünya Down Sendromu Farkındalık Günü, Otizm Farkındalık Günü (Bolu Belediyesi, 2018), Otizm Farkındalık Haftası ve Lösemili Çocuklar Haftası (Bolu Belediyesi, 2019), Görme Engelliler Haftası (Düzce Belediyesi, 2017) kapsamında çeşitli kutlamalar ve farkındalığı artırmaya yönelik etkinlikler düzenlenmiştir.

2.3. Kadın ve Ailelere Yönelik Sosyal Yardım ve Sosyal Hizmetler

Kadın ve ailelere yönelik hizmetlerde çeşitli kurs, eğitim, atölye ve farkındalık çalışmaları, şiddet gören kadınlara yönelik danışmanlık, sosyal ve ekonomik destek sağlanması, kadınların

çalışma yaşamına katılımına yönelik düzenlemeler, sosyal etkinlikler, kültür gezileri ve ailelere yönelik sosyal yardımlar yaygın olarak yapılan hizmetler olmuştur.

Kadınların fiziksel, psikolojik, sosyal ve kültürel gelişimlerini desteklemek amacıyla kurslar (Bartın Belediyesi, 2017-2021), “kadın matinesi” eğlenceleri (Kastamonu Belediyesi, 2019; Bolu Belediyesi, 2019; Bartın Belediyesi, 2018, 2019; Zonguldak Belediyesi, 2019) ve kültür gezileri (Bartın Belediyesi, 2017) düzenlenmiştir. Sinop belediyesi (2017) tarafından “Anneleri Gezdiriyoruz Projesi” kapsamında Anıtkabir ziyareti gerçekleştirilmiştir. Düzce Belediyesi (2021) “Çocuklar Okula Anneler Spora Projesi” ile ev kadını annelerin hem sportif aktivitelerde bulunması hem de sosyalleşmeleri sağlanmıştır. “Bilinçli Anneden Sağlıklı Toplum” ve “Anneler Üniversitede Projesi” ile 23-75 yaş arası Bolulu annelerin, aile içi iletişim, aile ekonomisinde para yönetimi, hijyen kuralları gibi birçok konuda akademisyenlerden ve alanında uzman kişilerden eğitim alması sağlanmıştır (Bolu Belediyesi, 2018, 2019). Zonguldak Belediyesinde (2019) Koah, lösemi, obezite tedavisi, tüp bebek, sağlıklı yaşam ve madde bağımlılığı konularında panel ve söyleşiler düzenlenmiştir. Düzce Belediyesi (2021) tarafından “En İyi Narkotik Polisi Anne” Projesi ile çocuklar ve gençler arasında uyuşturucu kullanımının önüne geçilmesi hedeflenmiş, aile içi şiddet eğitimi verilmiş ve KADES (Kadın Destek Uygulaması) tanıtımı yapılmıştır. Aile Danışmanlık Merkezi açılmış (Düzce Belediyesi, 2018), ailelere yönelik öz bakım (Düzce Belediyesi, 2019), çocuk ihmal ve istismarı, uyuşturucu ile mücadele (Karabük Belediyesi, 2020) gibi çeşitli eğitimler ve evlilik öncesi danışmanlık hizmeti (Bolu Belediyesi, 2017, 2018) verilmiştir.

Şiddet mağduru, tek ebeveyn olan, eşi madde bağımlısı veya cezaevinde olan kadınların iyilik hallerinin ve yaşam kalitelerinin artırılmasına, sosyal ve ekonomik destek sağlanmasına, güçlendirilmesine yönelik belediyeler aktif çalışmalar yürütmüştür. Bolu Belediyesi tarafından 2012 yılında kurulan “Umut Evi” bünyesinde, kadınlar başta olmak üzere en dezavantajlı gruplar için psikolojik danışmanlık hizmeti verilmektedir. Aile sorunları, çeşitli ruhsal bozukluklar, çocuk ve ergen davranış sorunları, sınav kaygısı, sağlıklı iletişim ve öfke kontrolü ile ilgili eğitim ve konferanslar düzenlenmiştir (Bolu Belediyesi, 2017, 2018). Bartın Belediyesi (2017-2021). “Kadın Danışma Merkezi” bünyesinde kadınlara yönelik çeşitli etkinlikler yürütülmüş ve şiddet gören kadınlara hukuki destek verilmiştir. Düzce Belediyesi (2021) bünyesinde kadınları (stres bozukluğu, sorun çözme becerileri) güçlendirmeye yönelik görüşmeler yapılmış ve danışmanlık hizmeti verilmiştir. Sinop Belediyesine (2017, 2018) bağlı “Kadın Konuk Evi” bulunmaktadır. Kadın Konukevi bünyesinde kadına yönelik şiddet konusunda toplumsal farkındalığı ve duyarlılığı artırmak için çalışmalar yapılmıştır (Sinop Belediyesi, 2017, 2018). Kadına yönelik şiddet konusunda belediyeler tarafından çeşitli etkinlik, kortej (Bolu Belediyesi, 2017, 2019), seminer (Karabük Belediyesi, 2020), panel, konferans, film gösterimi ve söyleşiler (Zonguldak Belediyesi, 2019) düzenlenmiştir. Düzce Belediyesi tarafından “Hanımlar Lokali” (2019) ve şehrin üç farklı noktasında “Bebek Bakım ve Emzirme Kabinleri” açılmıştır (2017). İçerisinde anneler için emzirme odası da bulunan kadınların her türlü etkinliği yapabileceği “Kadın Dinlenme Evi” Sinop Belediyesinde (2017) açılmıştır.

Yerel kalkınmanın geliştirilmesi ve kadının ekonomik yaşama katılması için belediyeler çeşitli proje ve etkinlikler yapmıştır. Bartın Belediyesi (2017, 2018, 2019) “Doğal Ürünler ve El Emeği Göz Nuru Ürünler Üreten Aile Bireylerine Destek Olunması Projesi”ni başlatmıştır. Kastamonu Belediyesi (2018) Türkiye İsrافی Önleme Vakfı ile iş birliği yaparak “Kadın Yoksullara Yönelik Mikro Kredi” protokolünü hazırlamıştır. Sinop Belediyesinde (2019, 2021) “Hanımeli Çarşısı” ihtiyaç sahibi, üreten kadınlara tahsis edilmiş ve kadınların burada satış yapmalarını sağlanmıştır.

Ailelere yönelik hizmetlerde tüm Batı Karadeniz belediyeleri ihtiyaç sahibi ailelere çoğunlukla gıda, yakacak, giyim, kırtasiye eşyası, bez yardımı, ev eşyası gibi ayni ve nakdi yardımlar yapmıştır. Aşevinden sıcak yemek hizmeti (Bolu Belediyesi, 2017- 2021), evlerde iyileştirme, tamirat, tadilat çalışmaları (Düzce Belediyesi, 2018, 2021), ev temizliği hizmeti gerçekleştirilmiş, yeni doğan bebek paketi (Bolu Belediyesi, 2019-2021; Düzce Belediyesi, 2018, 2019), hijyen paketi (Düzce Belediyesi,

2018, 2019) dağıtımı yapılmıştır. “Ne Varsa İyilikte Var Kampanyası” ile kullanılabilir durumdaki ikinci el giysi ve eşyalar ihtiyaç sahibi ailelerle buluşturulmuştur (Bolu Belediyesi, 2020). İhtiyaç sahibi ailelerin çocukları sünnet ettirilmiş, sünnet kıyafeti ve hediyeler verilmiştir (Bartın Belediyesi, 2017-2019; Bolu Belediyesi, 2017- 2021; Zonguldak Belediyesi, 2019). Bartın Belediyesine başvuran asker ailelerine “asker ailesi yardımı” yapılmıştır (2017-2021). Pandemi döneminde de zor durumda olan ailelere yardımlarla bulunulmuştur (Bolu Belediyesi, 2020).

Düşük gelirli ve muhtaç ailelerin tespiti için çalışmalar yapılmıştır (Zonguldak Belediyesi, 2020; Kastamonu Belediyesi, 2018; Düzce Belediyesi, 2018; Bolu Belediyesi, 2019, 2020). Zonguldak Belediyesi (2019) tarafından dezavantajlı grupların belirlenmesine yönelik mevcut durum haritası, Bolu Belediyesi (2021) tarafından “Kentın Dijital Yoksulluk Haritası” çıkarılarak haksız yardımın önüne geçmek ve ihtiyacı olup yardım alamayan vatandaşlara yardımları ulaştırmak amaçlanmıştır.

2.4. Çocuk ve Gençlere Yönelik Sosyal Yardım ve Sosyal Hizmetler

Tüm Batı Karadeniz belediyelerinde, çocuk oyun grubu, çocuk parkı kurulması, yenilenmesi, bakım ve onarım çalışmalarının yapılması, çocuk ve gençlere yönelik çeşitli eğitimler, kurslar, kültürel etkinlikler, geziler, sportif faaliyetler düzenlenmesi çocuk ve gençlere yönelik hizmetlerde temel faaliyetler olmuştur.

Bazı belediyeler tarafından çocukların giyim, okul kıyafeti, kışlık mont, kırtasiye, kitap, oyuncak vb. ihtiyaçları karşılanmıştır (Bartın Belediyesi, 2017-2021; Bolu Belediyesi, 2017-2021; Zonguldak Belediyesi, 2019-2021). Aşevinden öğrencilere sıcak yemek yardımı yapılmıştır (Bolu Belediyesi, 2018). Pandemi döneminde çocukların ve gençlerin uzaktan eğitimine destek olmak için tablet dağıtılmıştır (Kastamonu Belediyesi, 2020; Bolu Belediyesi, 2020). Ayrıca Covid-19 tedbirleri kapsamında öğrencilerin ateş ölçümleri yapılmıştır (Bolu Belediyesi, 2020).

Çocukların psikososyal gelişimlerinin desteklenmesi için belediyeler tarafından ücretsiz atölye çalışmaları, eğitimler, kurslar ve etkinlikler düzenlenmiştir. Düzce Belediyesi Çocuk Kulübü tarafından bateri, gitar, piyano, bağlama ve düşünme hataları (sınav kaygısı) atölyeleri (2020, 2021), bale kursu (2017), halk dansları, ritim, piyano, tiyatro, robotik kodlama kursları (Bartın Belediyesi, 2017- 2021), resim sanat eğitimi (Bolu Belediyesi, 2018), siber zorbalık eğitimi (Düzce Belediyesi, 2021) verilmiştir. Sinop Belediyesi (2017-2021) bünyesinde Türk Sanat Müziği, Batı Müziği, Drama kursları verilmiştir. Bolu Belediyesi “Sosyal Etkinlik Merkezinde” ekonomik durumu iyi olmayan, evde çalışma fırsatı olmayan, annesi ve babası çalışan çocukların okul derslerine destek olunması, grup çalışmasının aşılması ve sosyalleşmelerinin sağlanması için çeşitli kurslar (ders tekrarları, el göz koordinasyon kursu, satranç vb.), çini, seramik, org vb. atölye çalışmaları (2017), değerler eğitimi, sorumluluk aşılama, oryantring eğitimleri, sinema saati, huzurevi ziyareti ve bisiklet turu etkinlikleri düzenlenmiştir (2019- 2021).

Belediyelerce çocuk ve gençlere yönelik çeşitli sosyal ve kültürel faaliyetler gerçekleştirilmiştir. Ücretsiz tiyatro gösterimleri (Düzce Belediyesi, 2017- 2021; Bolu Belediyesi, 2017- 2021; Zonguldak Belediyesi, 2019), sinema etkinlikleri (Düzce Belediyesi, 2018; 2020; Bolu Belediyesi, 2019; Kastamonu Belediyesi, 2021) düzenlenmiştir. Çocuk Korosu kurulmuş ve Çocuk Korosu tarafından gösteriler yapılmıştır (Bartın Belediyesi, 2017- 2021; Bolu Belediyesi, 2017; Sinop Belediyesi, 2017, 2018). Öğrencilerin tarih bilinçlerinin geliştirilmesi amacıyla çeşitli kültür gezileri (Bolu Belediyesi, 2017-2019) ve proje gezileri hazırlanmıştır (Bolu Belediyesi, 2018). Gençlere yönelik şiir, hikâye ve mektup yazma yarışmaları yapılmıştır (Kastamonu Belediyesi, 2020, 2021). 23 Nisan Ulusal Egemenlik ve Çocuk Bayramı’nda ve 19 Mayıs Gençlik ve Spor Bayramında kutlamalar ve çeşitli etkinlikler düzenlenmiştir (Bartın Belediyesi, 2017- 2021; Bolu Belediyesi, 2017- 2021; Kastamonu Belediyesi, 2019- 2021; Sinop Belediyesi, 2017-2021; Zonguldak Belediyesi, 2019- 2021). Covid-19 pandemi dönemi nedeniyle gençlere ve çocuklara yönelik

sanatsal, kültürel ve sportif etkinliklerin düzenlenmesinde ve okullarda çeşitli kampanyaların gerçekleştirilmesinde sınırlamalara gidilmiştir (Kastamonu Belediyesi, 2020, 2021).

Bazı belediyeler tarafından okullarda çocuklara trafik eğitimleri (Bolu Belediyesi, 2018; Kastamonu Belediyesi, 2019, 2020), yangın ile ilgili temel eğitimler verilmiş, çocuklara itfaiye kuruluşu gezdirilmiş, itfaiye ile ilgili araç ve giysiler tanıtılmıştır (Bartın Belediyesi, 2017- 2021). Afetlerde yapılacak doğru davranışları ve temel afet bilincini çocuklara kazandırmak için Bolu Belediyesince (2018) “Sel” “Yangın” ve “Deprem” konulu kitaplar bastırılmıştır. Kitapların dağıtımı ve afet bilincini çocuklarda geliştirmek için “Geleneksel Afet Eğitim Programı” atölye çalışmaları düzenlenmiştir.

Gençlerin kötü alışkanlıklardan uzaklaşp, spora yönlendirilmesi için belediyelerce spor faaliyetleri gerçekleştirilmiş, Gençlik ve Spor Kulüpleri kurulmuş, futbol, basketbol, briç-bezik, atletizm, tekvando, bilardo ve boks takımları oluşturulmuştur (Zonguldak Belediyesi, 2019; Kastamonu Belediyesi, 2017- 2021) “Gençlerimizle Eğitim ve Spor İçin El Ele” sloganlı projeye okullara spor malzemesi dağıtımı yapılmıştır (Kastamonu Belediyesi, 2018). “İlk Okulun İlk Sporum” projesi kapsamında Kastamonu belediyesi (2017) tarafından çocuklar arasında sporun gelişmesi ve çocukların uygun branşlara yönlendirilmesi adına çalışmalar yapılmıştır.

Çocuk ve gençlerde çevre bilincini geliştirmeye yönelik eğitim çalışmaları (Bolu Belediyesi, 2017, 2018) ve geri dönüşüm bilincinin oluşturulması amacıyla okullarda geri dönüşüm projeleri yapılmıştır (Bartın Belediyesi, 2021). Düzce Belediyesi (2017-2021) tarafından “İlköğretim, Ortaöğretim ve Liseler Arasında Geleneksel Ödüllü Atık Pil Toplama Yarışması” düzenlenmiştir.

Çocukların duyarlılıklarını artırmak amacıyla çocukların hayvanlarla vakit geçirmesine yönelik çeşitli etkinlikler belediyeler tarafından gerçekleştirilmiştir (Bartın Belediyesi, 2021; Bolu Belediyesi, 2017- 2021; Kastamonu Belediyesi, 2017, 2018).

Bolu belediyesi (2017) tarafından kadın ve erkek öğrenciler için birer yurt açılmıştır. Kastamonu Belediyesi (2017-2021) çocuklar için kreş ve gündüz bakımevi hizmetini sürdürmektedir

3. Sonuç ve Tartışma

Merkezi yönetimlerin sosyal hizmet politika ve stratejileri üretip uygulamalarının yanı sıra günümüzde yerel yönetimlerin de bu alandaki önemi tartışmasızdır (Kesgin, 2012:177). Her bölgenin coğrafi ve kültürel yapısındaki farklılıkları bölgesel ihtiyaçları da farklılaştırmakta, bazı bölgelerde daha az ihtiyaç duyulan bir hizmete bazı bölgelerde daha çok ihtiyaç olabilmektedir (Şimşek ve Altun, 2020). İnsan odaklı, eşitlikçi, kapsayıcı, sürdürülebilir, yerel kalkınmada halkın ortak ihtiyaçlarını ve sorunlarını en yakından bilen belediyelerin önemli rolü nedeniyle bu çalışmada, Batı Karadeniz il belediyelerinin yıllık faaliyet raporlarında yer alan dezavantajlı gruplara yönelik hizmetleri incelenmiş ve sürdürülebilir kalkınma çerçevesinde bazı önerilere yer verilmiştir.

Batı Karadeniz il belediyelerinin dezavantajlı gruplara yönelik hizmetlerinde, yaşlılara yönelik bakım hizmetlerinin; engelli, kadın, çocuk ve ailelere yönelik gerçekleştirilen çeşitli kurs, eğitim ve sosyal etkinliklerinin öne çıktığı görülmektedir. Sosyal belediyecilik anlayışı, belediyelerin alt yapı ve üst yapı yatırımlarının yanında sosyal sorunların çözümünden de sorumlu olmalarını gerektirmektedir. Türkiye’de sosyal belediyecilik açısından en büyük değişim 5216 sayılı Büyükşehir Belediyesi Kanunu ve 5393 sayılı Belediye Kanunu ile gerçekleşmiştir. Söz konusu kanunlarla “dezavantajlı gruplar” belediyelerin hizmet sunumunda odak noktası haline gelmiştir (Güleç, 2014). Bu nedenle belediyelerin sosyal sorunların çözümüne yönelik daha kapsayıcı hizmetler yürütmesi gerekir.

Yaşlılar, 5393 sayılı Belediye Kanunu’na göre belediyenin, hizmet sunumunda öncelik gözetmesi ve uygun yöntemler kullanarak yerinde müdahaleler geliştirmesi beklenen dezavantajlı gruplardandır (md. 38 ve md.14). Yerel yönetimlere verilen özerklik ve yükümlülüklerin artması, yaşlı nüfusun çoğalması ve yaşam süresinin giderek uzaması (Sezer Doğan ve Artan, 2019)

belediyelerde yaşlılara yönelik hizmetlerin ön plana çıkmasını gerektirmiştir (Ekiyor ve Artıkbaev, 2018: 754). Belediyeler, yaşlılara yönelik politikalar üretmek, sağlık ve bakım hizmetleri geliştirmek, sosyal yardım ve ulaşım hizmetleri, sosyal ve kültürel hizmetler sunmaktadır (Tınar, 2019:21). Türkiye’de toplam nüfus içinde yaşlı nüfus oranı giderek artmaktadır. TÜİK (2022) istatistiklerine göre Türkiye’de yaşlı nüfus oranı %9,7’ye yükselmiştir. Sinop %20, 1 oranıyla Türkiye’de yaşlı nüfus oranının en yüksek olduğu şehirdir. Kastamonu, Bartın, Karabük, Bolu, Zonguldak yaşlı oranlarının yüksek olduğu iller arasındadır. TÜİK (2022) tarafından yayımlanan “2025 yılı illere göre yaşlı nüfus oranı istatistiklerinde” Batı Karadeniz Bölgesi illerinden Sinop, Kastamonu, Bartın, Zonguldak, Karabük ve Bolu’da yaşlı nüfus oranlarının yüksek olacağı öngörülmektedir. Bu durumda Batı Karadeniz bölgesinde yaşlılara yönelik hizmetlerin sürdürülebilir kalkınmada ayrı bir önemi olduğu açıkça görülmektedir.

Batı Karadeniz belediyelerinde yaşlılara yönelik evde bakım, aşevi ile sıcak yemek, sosyal etkinlikler ve psikososyal destek hizmetlerinin ön plana çıktığı görülmektedir. Sürdürülebilir kalkınma amaçları çerçevesinde belirlenen “Yoksul ve kırılgan kesimler için sosyal koruma sistemlerinin hayata geçirilmesi” (hedef 1.3) ve “Yetersiz beslenmenin tüm biçimlerinin ortadan kaldırılması” (hedef 2.2) hedefleri yaşlılara yönelik hizmet ve çalışmalara kaynak oluşturur niteliktedir. Batı Karadeniz Bölgesi illerinde yaşlı nüfus oranlarının önümüzdeki yıllarda da yüksek olacağı öngörüsünden yola çıkarak belediyelerde yaşlılara yönelik yeni politikalar üretilmesi, var olan politikaların geliştirilmesi, yaşlıların çok boyutlu (psikolojik, fizyolojik, sosyal, bilişsel, manevi) olarak ele alınması gerekir. Yaşlıları korumaya ve yaşlıların yaşam kalitelerini artırmaya yönelik hizmetler öncelikli olmalıdır.

Özürlülerin Sorun ve Beklentileri Araştırmasına (2010) göre, engelli bireylerin çoğu kaldırımların ve yolların engellilere uygun olmadığını düşünmektedir. Engelliler, sağlık ve bakım hizmetlerinin iyileştirilmesi, iş ve eğitim olanaklarının artırılması, fiziksel çevre ve ulaşım imkanlarında düzenlemeler yapılması konusunda kamu kurum ve kuruluşlarından beklentileri olduğunu belirtmektedir. Bu doğrultuda, şehirlerde yaşayan engellilerin mobilizasyon ve bağımsız hareket edebilmelerinin önündeki engellerin kaldırılmasında belediyelere önemli görevler düşmektedir. Engelliler için yaşadıkları mekanlar kimsenin desteğine gerek duymadan yaşamlarını devam ettirebildikleri fiziki yapıda olmalıdır. Çünkü böyle bir ortamın sağlanması engellilerin toplumda dışlanmadan, hatta “engelin” varlığı hissedilmeden özgürce yaşayabilecekleri anlamına gelmektedir. Bu duruma işaret eder şekilde sürdürülebilir kalkınma hedeflerinde (Hedef 11.2) engelli, yaşlı, çocuk, kadınların ihtiyaçlarına uygun yol güvenliği, toplu taşıma sisteminin geliştirilmesi, herkesin güvenli, uygun erişilebilir ulaşım sistemine erişim sağlamasının önemi vurgulanmıştır. Belediyelerin faaliyet raporlarında uyarıcı ve yönlendirici yüzey işaretlemeleri, yürüyüş bandı, engelli rampası, engelli otopark alanları gibi düzenlemelerin yapıldığı anlaşılmaktadır. Bu hizmetlerin yeterliğini ve engelli kişilerin ihtiyaçlarını ne düzeyde karşıladığını faaliyet raporlarından tespit etmek mümkün olmamakla birlikte akıllı durak uygulaması ve ulaşım bilgilendirme sistemi gibi günümüz teknolojisinden yararlanan hizmetlere yeteri kadar yer verilmediği anlaşılmaktadır.

Engellilerin istihdamları konusunda bazı belediyelerin çalışmalarının hiç bulunmadığı ya da yeterli düzeyde olmadığı görülmektedir. 2008 yılında taraf olunan Birleşmiş Milletler Engelli Kişilerin Haklarına Dair Sözleşme, engellilerin serbest çalışma, girişimcilik, kooperatif kurma ve kendi işini kurma konusundaki fırsatların geliştirileceği açıkça hüküm altına alınmıştır. Bu durumda belediyelerden de kendi işini kurmak isteyen engelli bireyleri teşvik edici politikalar geliştirmesi beklenmektedir. Engellilerin çalışma yaşamına katılmalarında belediyeler aktif rol almalı, engelli çalıştırma oranlarına uymalı, engellilerin kendi işlerini kurmalarına destek olmalı, belediyeye ait tezgâh ve büfelerin kiralanmasında engellilere öncelik vermelidir. Benzer şekilde engelli aileleri de desteklenmelidir. 5378 sayılı Engelliler Kanununun 9. Maddesinde, mesleki rehabilitasyon hizmetlerinin belediyeler tarafından da verilebileceği, belediyelerin halk eğitim ve çıraklık eğitim merkezleri ile iş birliği yapabileceği belirtilerek belediyelere görev ve sorumluluk yüklenmiştir. Gençler, engelliler dahil bütün kadın ve erkeklerin iş erişimlerinin sağlanmasını (Hedef 8.5) içeren

sürdürülebilir kalkınma hedefi de ulusal ve uluslararası mevzuata temel oluşturmaktadır. Batı Karadeniz belediyelerinin buna yönelik çeşitli eğitim ve projeler yapmış olduklarına ilişkin bilgiler faaliyet raporlarında yer almakla birlikte bu projelerin sürdürülebilirliği, kapsamı ve engelli istihdamı hakkında ayrıntılı bilgilere ulaşılamamıştır.

Belediyelerin engelli danışma merkezleri kurmaları, bu merkezlerde sosyal çalışmacı, psikolog gibi meslek elemanlarının görev alması; engellilere yönelik hizmetlerin koordineli ve etkili bir şekilde sunulmasını sağlayacaktır. Örneğin, faaliyet raporlarında belediyelerin ortopedik engelliler için tekerlekli sandalye dağıttığı ancak görme engellilerin yürürken kullandıkları beyaz bastonu dağıtmayı ihmal ettikleri görülmektedir. Faaliyet raporlarından profesyonel meslek elemanlarının bulunduğu, sorunların ve hizmetlerin bütüncül bir bakış açısı ile ele alındığı merkezlere gereksinim olduğu anlaşılmaktadır. Ayrıca, ayni ve nakdi yardımlarda olduğu gibi objektif kriterlerle ihtiyaç sahiplerinin belirlenmesi, sosyal adalet, eşitlik ve hak temelli bir yaklaşım ile hizmetlerin yürütülmesi için sosyal çalışmacıların belediyelerde istihdam edilmesi oldukça önemli görünmektedir (Çoban Kaynak, 2017; Özmete ve Akgül Gök, 2015).

“Toplumsal cinsiyet eşitliğini sağlamak ve tüm kadınlar ile kız çocuklarını güçlendirmek” (Amaç 5) sürdürülebilir kalkınma için küresel amaçlardan biridir. Söz konusu amaca yönelik belirlenen hedefler; kadın ve kız çocuklarına yönelik her türlü istismarı kapsayan şiddetin ortadan kaldırılmasını (Hedef 5.2); kadınların ekonomik, sosyal ve siyasi hayatın karar verme süreçlerine katılımının sağlanmasını (Hedef 5.5) ve toplumsal cinsiyet eşitliğinin ilerletilerek, kadın ve kız çocukların her düzeyde güçlenmeleri için yasal ve politik müdahalelerin güçlendirilmesini (Hedef 5.c) içermektedir. Tarihin her döneminde kadına yönelik şiddet farklı boyutlarda karşımıza çıkmıştır (Gözüm, 2019: 53). OECD, 2019 verilerine göre Türkiye %38 kadına şiddet oranı ile Avrupa ve OECD ülkeleri arasında kadına şiddetin en yüksek olduğu ülke durumundadır. 10 kadından 4’ü erkek şiddetine maruz kalmaktadır (Euronews, 2022). Kadına yönelik şiddetle mücadelede belediyelerin önemli araçlarından biri Kadın Konukevi/Sığınma evidir. Farklı şiddet türleri ve istismara uğramış kadınların korunduğu, psikososyal, hukuki, tıbbi ve ekonomik sorunlarının çözüldüğü, güçlendirildiği ve varsa çocuklarıyla birlikte ihtiyaçlarının karşılandığı, danışmanlık ve yönlendirme hizmetlerinin sunulduğu, konukevi süreci sonrası yaşamına dair hazırlıkların yapıldığı, geçici süre kalabilmelerine olanak sağlayan yatılı kadın hizmet kuruluşlarıdır (KKAİHY, 2013, md.3/i; Maybek, 2017: 176; Tekdere ve Polat, 2022: 689). 5393 sayılı Belediye Kanunu'na göre “Büyükşehir belediyeleri ile nüfusu 100 binin üzerindeki belediyeler” kadınlar ve çocuklar için konukevleri açmak zorundadır. Batı Karadeniz bölgesinde büyükşehir kapsamında belediye olmamakla birlikte nüfusu 100 bini geçen belediyeler bulunmaktadır. Ancak faaliyet raporlarında bir belediye dışında kadın konukevlerine ilişkin bilgiye yer verilmediği görülmüştür. Kadına yönelik şiddetle mücadelede kadın konukevlerinin açılması önemli olmakla birlikte tek başına yeterli değildir. Önleyici (toplumsal farkındalık yaratma ve bilinç yükseltme, zihniyet dönüştürme faaliyetleri ve caydırıcı uygulamalar), destekleyici ve güçlendirici (danışmanlık, ekonomik destek, güçlendirme faaliyetleri ve sosyopolitik uygulamalar) hizmet ve uygulamaların hayata geçirilmesi gerekmektedir (Koyuncu Lorasdağı ve Sumbas, 2015:8). Kadına yönelik şiddet konusunda Batı Karadeniz belediyeleri tarafından seminer, konferans, film gösterimi, panel ve söyleşiler düzenlendiği ve farkındalık çalışmaları yapıldığı görülmektedir. Ancak sürdürülebilir kalkınma amaç ve hedefleri göz önünde bulundurulduğunda istihdam sağlama, meslek edindirme gibi kadını destekleyen faaliyetlere daha fazla yer verilmesi gerekir. Yerelde kadına yönelik şiddetle mücadeleye ilişkin politika ve stratejilerin belirlenmesinde, önleyici, koruyucu, destekleyici ve güçlendirici hizmet ve uygulamaların geliştirilmesinde belediyelere önemli görev ve sorumluluklar düştüğü açıktır.

Sürdürülebilir kalkınma için küresel amaçlarda şiddetin her yerde azaltılması (Hedef 16.1), çocukların istismar, sömürü, çocuk ticareti ve şiddetten korunması (Hedef 16.2) ve uyuşturucu madde ve alkol bağımlılığının tespit, önleme ve tedavisinin güçlendirilmesi (Hedef 3.5.) hedeflenmiştir. Bazı belediyelerin çocuk ihmal ve istismarına yönelik farkındalık etkinlikleri, gençlerde uyuşturucu ve madde bağımlılığına dikkat çeken eğitimler ve projeler gerçekleştirdiği, çeşitli eğitimler, kurslar,

kültürel ve sportif etkinlikler düzenlediği görülmektedir. Ücretsiz ve ulaşılabilir bu tür etkinlikler, çocuk ve gençlerin psikososyal gelişimine olumlu katkılar sağlayacaktır.

Çocuk dostu çevrelerin oluşmasında sadece çocuk park ve oyun alanları gibi eğlenceli alanların oluşturulması yeterli değildir. Çocukların da istek ve görüşlerinin alındığı, aktif olarak karar verme süreçlerine katıldıkları bir belediyecilik anlayışı olmalıdır (Severcan, 2015). Gündem 21'in 25. Bölümü'nde, "Dünyanın her yerindeki gençlerin, kendilerini ilgilendiren alanlarda karar verme süreçlerine, bugünkü yaşamlarını etkilediği ve gelecekleri için de uzantıları olacağı için, her düzeyde katılmalarının sağlanması, zorunluluktur" ifadesi yer almaktadır. Çocukların kendilerini etkileyen kararlarda katılımlarının sağlanması amacıyla yerel yönetimlerde çocuk meclisleri oluşturulmaya başlanmıştır. Çocuk hakları algısının geliştirilmesi açısından da çocuk meclislerinin önemli bir yeri vardır (Işıkcı, 2019). Faaliyet raporlarında bu konuya yer verilmemiş olup çocuk meclislerin oluşması ve çocukların katılımının sağlanmasında Batı Karadeniz il belediyeleri tarafından atılması gereken önemli adımlar olduğu düşünülmektedir.

Covid-19 pandemi döneminde bazı belediyelerin yaşlıların ihtiyaçlarını karşılamaya yönelik hizmetleri olmuştur. Dezavantajlı gruplar pandemiden en çok etkilenen kesim olmuştur. Bununla birlikte, geniş boyutta yaşanan böyle bir salgın sonrası, yeni dezavantajlı grupların oluşacağı ihtimalinin yüksek olduğu unutulmamalıdır. Salgın sonrası işsiz kalan, ekonomik ve sosyal yaşamında zorluklar yaşayan gruplar ihmal edilmemelidir (Birinci ve Bulut, 2020). Faaliyet raporlarında bazı belediyelerin hizmetlerinde pandemi nedeniyle savunmasız kalan toplumsal kesimlere öncelik verdiği görülürken bazılarının ise pandemi nedeniyle kendi hizmetlerinde sınırlamalara gittiği görülmüştür. Bu durum salgın hastalıklar, afet ve acil durumlara yönelik belediyelerin hazırlıklı olması, risk değerlendirmesi, etki analizi ve ihtiyaç analizi, müdahale ve iyileştirme çalışmalarını planlamasının önemini ortaya koymaktadır.

Her bölgenin fiziki, sosyal ve kültürel yapısındaki farklılıklar, bölgesel ihtiyaçların farklılaştırmasına neden olur. Yereldeki sorunlara ve ihtiyaçlara hakim olan belediyelerin hizmetleri, sürdürülebilir kalkınmanın sağlanmasına önemli katkı sağlayacaktır. Belediyeler sosyal sorunların çözümünde önemli paydaşlardır. Bu nedenle başta sosyal hizmet il müdürlükleri olmak üzere bölgedeki ilgili kamu kuruluşları, sivil toplum ve özel kuruluşların belediyeler ile iş birliği içerisinde hareket etmesi gerekir. Psikososyal danışmanlık ve ekonomik destek hizmetleri, hak savunuculuğu, eğitim, rehabilitasyon hizmetleri belediyeler ve diğer ilgili kuruluşlar ile koordinasyon ve iş birliği içerisinde yürütülmelidir. Bu iş birliği özellikle dezavantajlı gruplara yönelik hizmetlerin daha verimli ve işlevsel olmasını sağlayacaktır. Katılımcı demokrasi anlayışı içinde, dezavantajlı gruplar başta olmak üzere, topluma yönelik hizmetlerin ve faaliyetlerin eşit ve herkesi kapsayacak bir şekilde planlanması ve sunulması sürdürülebilir kalkınma için bir zorunluluktur.

Kaynakça

- Arar, A. A. (2002). "Yerel Gündem 21". Uluslararası Ekonomik Sorunlar Dergisi, T. C Dışişleri Bakanlığı, 6, Ağustos. <https://www.mfa.gov.tr/yerel-gundem-21.tr.mfa>. Erişim Tarihi: 01.09.2022.
- Arslan, E. (2019). Yerel Yönetimlerin Gelişim Süreci ve Düşünsel Temelleri Üzerine Bir Değerlendirme. (Ed. Ö. Sezer ve H. Çavuşoğlu), *Kamu ve İşletme Yönetiminde Yeni Perspektifler* içinde Ankara: İksad Publications, 109-143.
- Atakara, C. (2017). *Sürdürülebilir Yerel Kalkınmada Belediyelerin Rolü: KKTC-Yeniboğaziçi Cittaslow (Sakin Şehir) Örneği*. Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.
- Aydın Özgür, E. (2022). BM Sürdürülebilir Kalkınma Amaçları Çerçevesinde, Edirne Belediyesi ve Edirne İl Özel İdaresi 2015-2019 ve 2020-2024 Stratejik Planlarının Değerlendirilmesi. *Kalite ve Strateji Yönetimi Dergisi*, 2(2), 127-162.
- Bartın Belediyesi (2017). Bartın Belediyesi 2017 Faaliyet Raporu. https://bartin.bel.tr/dosyalar/2017/08/2017_faaliyet_raporu.pdf. Erişim Tarihi: 01.10.2022.

- Bartın Belediyesi (2018). Bartın Belediyesi 2018 Faaliyet Raporu. https://bartin.bel.tr/dosyalar/2019/04/2018_faaliyet_raporu.pdf. Erişim Tarihi: 01.10.2022.
- Bartın Belediyesi (2019). Bartın Belediyesi 2019 Faaliyet Raporu. <https://bartin.bel.tr/dosyalar/2020/06/2019YIFaaliyetRaporu9mb.pdf> Erişim Tarihi: 01.10.2022.
- Bartın Belediyesi (2020). Bartın Belediyesi 2020 Faaliyet Raporu. https://bartin.bel.tr/uploads/f2f740da-3199-4ba7-9dcd-31c3c644e49e_BARTIN%20BELED%20C4%B0YES%20C4%B0%202020%20YILI%20FAAL%20C4%B0YET%20RAPORU.pdf Erişim Tarihi: 01.10.2022.
- Bartın Belediyesi (2021). Bartın Belediyesi 2021 Faaliyet Raporu. https://bartin.bel.tr/uploads/f5c7f128-0ecb-4b0f-b779-6cfd81965753_BARTIN%20BELED%20C4%B0YES%20C4%B0%202021%20YILI%20FAAL%20C4%B0YET%20RAPORU.pdf Erişim Tarihi: 01.10.2022.
- Bilgin, M. (2002). Yerel Yönetimlerin Bölgesel Kalkınmadaki Etkinliği: Göller Bölgesi Uygulaması. *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 7(2), 313-330.
- Birinci, M. ve Bulut, T. (2020). Covid-19'un Sosyo-Ekonomik Yönden Dezavantajlı Gruplar Üzerindeki Etkileri: Sosyal Hizmet Bakış Açısından Bir Değerlendirme. *Sosyal Çalışma Dergisi*, 4(1), 62-68.
- BM Engellilerin Haklarına İlişkin Sözleşme (2008). https://inhak.adalet.gov.tr/Resimler/Dokuman/2312020100834bm_48.pdf. Erişim Tarihi: 04.10.2022
- BM Sürdürülebilir Kalkınma Amaçları (2022). UNDP Türkiye. <https://www.kureselamaclar.org/> Erişim Tarihi: 04.10.2022.
- Bolu Belediyesi (2017). Bolu Belediyesi Faaliyet Raporu 2017. <https://www.bolu.bel.tr/EKitap/FaaliyetRaporu-2017/FaaliyetRaporu-2017.html> Erişim Tarihi:01.10.2022.
- Bolu Belediyesi (2018). Bolu Belediyesi Faaliyet Raporu 2018. <https://www.bolu.bel.tr/EKitap/FaaliyetRaporu-2018/FaaliyetRaporu-2018.html> Erişim Tarihi:01.10.2022.
- Bolu Belediyesi (2019). Bolu Belediyesi Faaliyet Raporu 2019. <https://www.bolu.bel.tr/EKitap/FaaliyetRaporu-2019/FaaliyetRaporu-2019.html> Erişim Tarihi:01.10.2022.
- Bolu Belediyesi (2020). Bolu Belediyesi Faaliyet Raporu 2020. <https://www.bolu.bel.tr/EKitap/FaaliyetRaporu-2020/FaaliyetRaporu-2020.html> Erişim Tarihi:01.10.2022.
- Bolu Belediyesi (2021). Bolu Belediyesi Faaliyet Raporu 2021. <https://www.bolu.bel.tr/EKitap/FaaliyetRaporu-2021/FaaliyetRaporu-2021.html> Erişim Tarihi:01.10.2022.
- Collin, P. H. (2011). *Dictionary of Environment and Ecology: Over 9,000 Terms Clearly Defined. (5th Edition)*. Bloomsbury: London.
- Çelik Efşan, N. ve Yılmaz, V. (2021). Yerel Yönetim Birimi Olarak Belediyelerin Kentlerin Yerel Kalkınmasındaki Etkilerinin Değerlendirilmesi Üzerine Bir İnceleme. *Bitlis Eren Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Akademik İzdüşüm Dergisi*, 6(1), 96-113.
- Çoban Kaynak, R. (2017). Sosyal Adalet, Eşitlik ve Sosyal Hizmet. *Gümüşhane Üniversitesi Sağlık Bilimleri Dergisi*, 6(4), 252-260.
- Çöpoğlu, M. (2014). Sosyal Belediyecilik ve Sorunları. *Çankırı Karatekin Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 5(2), 223-247.
- Dünya Engellilik Raporu (2011). Dünya Sağlık Örgütü Yönetici Özeti. <https://www.engellilerkonfederasyonu.org.tr/wp-content/uploads/2020/04/D%C3%BCnya-Engellilik-Raporu-2011.pdf> Erişim Tarihi: 01.10.2022

- Düzce Belediyesi (2017). 2017 Düzce Belediyesi Faaliyet Raporu. https://duzce.bel.tr/zl_site/dosya/icerik/8873/3696-2017-faaliyet-raporu.pdf Erişim Tarihi:
- Düzce Belediyesi (2018). 2018 Düzce Belediyesi Faaliyet Raporu. https://duzce.bel.tr/zl_site/dosya/icerik/8873/3703-2018-faaliyet-raporu.pdf Erişim Tarihi: 01.10.2022
- Düzce Belediyesi (2019). 2019 Düzce Belediyesi Faaliyet Raporu. https://duzce.bel.tr/zl_site/dosya/icerik/8873/2416-2019-faaliyet-raporu.pdf Erişim Tarihi: 01.10.2022
- Düzce Belediyesi (2020). 2020 Düzce Belediyesi Faaliyet Raporu. https://duzce.bel.tr/zl_site/dosya/icerik/8873/3685-2020-faaliyet-raporucompressed-2.pdf Erişim Tarihi: 01.10.2022
- Düzce Belediyesi (2021). 2021 Düzce Belediyesi Faaliyet Raporu. https://duzce.bel.tr/zl_site/dosya/icerik/8873/7213-duzce-belediyesi-2021-yili-faaliyet-raporu.pdf Erişim Tarihi: 01.10.2022
- Ekiyor, A. ve Artıkbaev, K. (2018). Yaşlı Bakım Hizmetlerinde Hizmet Kalitesi: Kastamonu Belediyesi Örneği. *International Journal of Academic Value Studies*, 4(21), 754-764.
- Emrealp, S. (1998). Yerel Gündem 21. *Öneri Dergisi*, 2(10), 27-28.
- Emrealp, S. (2005). *Yerel Gündem 21 Uygulamalarına Yönelik Kolaylaştırıcı Bilgiler El Kitabı*. (2. Baskı), İstanbul: Iula-Emme (UCLG-MEWA) Yayını.
- Eren, V. ve Yılmaz, V. (2018). Büyükşehir Belediye Yönetiminde Karar Alma Sürecinde Etkinlik ve Verimlilik Problemi: Hatay Örneği. *International Journal of Academic Value Studies*, 4(19), 518-533.
- Euronews (2022, 31 Mart). Erkeklerden fiziksel veya cinsel şiddet gören kadınların oranı: Avrupa ve OECD'nin lideri Türkiye. <https://tr.euronews.com/2022/03/31/erkeklerden-fiziksel-veya-cinsel-siddet-goren-kad-nlar-n-oran-avrupa-ve-oecd-nin-lideri-tu>. Erişim Tarihi: 07.12.2022.
- Es, M. ve Mentеше, B. (2018). Yerel Yönetimlerde Dezavantajlı Gruplara Yönelik Uygulanan Sosyal Politikalar: Şanlıurfa Büyükşehir Belediyesi Örneği. *Hak İş Uluslararası Emek ve Toplum Dergisi*, 7(19), 525- 551. doi:10.31199/hakisderg.403146
- EYHGM (Engelli ve Yaşlı Hizmetleri Genel Müdürlüğü) (2021). Engelli ve Yaşlı İstatistik Bülteni Temmuz 2021. https://www.aile.gov.tr/media/88684/eyhgm_istatistik_bulteni_temmuz2021.pdf. Erişim Tarihi: 01.10.2022.
- Göymen, K. (2004). *Yerel Kalkınma Önderi ve Paydaşı Olarak Belediyeler*. Yerel Kalkınmada Belediyelerin Rolü, Uluslararası Sempozyum Kitabı içinde, Pendik Belediyesi Kültür Yayınları, No: 21.
- Gözüm, A. (2019). *Kadın Konukevinde Kalan Eşinden Şiddet Görmüş Kadınların Boşanma Sonrası Beklentileri*. Yıldırım Beyazıt Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.
- Güleç, Y. (2014). Türkiye'de Sosyal Hizmetlerin Yeniden Yapılandırılmasında Yerel Yönetimlerin Önemi ve İşlevi Bağcılar Engelliler Sarayı Örneği. *The Journal of Academic Social Sciences*, 2, 486-500.
- Hamedani, A. Z. (2014). *Methodology and Statistical Analysis of Sustainable Transportation Criteria for Certification Systems*. Wuppertal Bergische Üniversitesi Yayınlanmamış Doktora Tezi.
- İpek, F. (2021). *Sürdürülebilir Yerel Kalkınma Bağlamında Sakin Şehir (Cittaslow) Yaklaşımının Sosyal, Ekonomik ve Çevresel Etkileri: Şavşat İlçesi Örneği*. Artvin Çoruh Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.
- İşıkçı, Y. M. (2019). Çocuk Haklarının Geliştirilmesinde Çocuk Katılım Mekanizmalarının Etkinliği Üzerine Bir Örnek Olay İncelemesi: Ankara Büyükşehir Belediyesi Çocuk Meclisi Çalışmaları. *İğdir Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 17, 457-482.
- Kadın Konukevlerinin Açılması ve İşletilmesi Hakkında Yönetmelik (KKAIHY) (2013). <https://www.mevzuat.gov.tr/File/GeneratePdf?mevzuatNo=17002&mevzuatTur=KurumVeKurulusYonetmeli&mevzuatTertip=5>. Erişim Tarihi: 07.12.2022.

- Karabıçak, M. ve Özdemir, M. B. (2015). Sürdürülebilir Kalkınmanın Kavramsal Temelleri. *Süleyman Demirel Üniversitesi Vizyoner Dergisi*, 6(13), 44-49.
- Karabük Belediyesi (2017). 2017 Yılı Faaliyet Raporu. <https://www.karabuk.bel.tr/faaliyet-raporlari.asp> Erişim Tarihi: 01.10.2022
- Karabük Belediyesi (2018). 2018 Yılı Faaliyet Raporu. <https://www.karabuk.bel.tr/faaliyet-raporlari.asp> Erişim Tarihi: 01.10.2022
- Karabük Belediyesi (2019). 2019 Yılı Faaliyet Raporu. <https://www.karabuk.bel.tr/images/faaliyetraporlari/01012019-31122019-faaliyetraporu.pdf> Erişim Tarihi: 01.10.2022
- Karabük Belediyesi (2020). 2020 Yılı Faaliyet Raporu. <https://www.karabuk.bel.tr/images/faaliyetraporlari/01012020-31122020-faaliyetraporu.pdf> Erişim Tarihi: 01.10.2022
- Karabük Belediyesi (2021). 2021 Yılı Faaliyet Raporu. <https://www.karabuk.bel.tr/images/faaliyetraporlari/01012021-31122021-faaliyetraporu.pdf> Erişim Tarihi: 01.10.2022
- Kastamonu Belediyesi (2017). 2017 Faaliyet Raporu. Erişim Tarihi: 01.10.2022
- Kastamonu Belediyesi (2018). 2018 Kastamonu Belediyesi Faaliyet Raporu. <http://kastamonu.bel.tr/Faaliyet%20Raporu/2018.pdf> Erişim Tarihi: 01.10.2022
- Kastamonu Belediyesi (2019). Kastamonu Belediyesi 2019 Faaliyet Raporu. https://www.kastamonu.bel.tr/v2/wp-content/uploads/2020/07/Kastamonu-Belediyesi-2019-y%C4%B1%C4%B1-Faaliyet-Raporu_compressed.pdf Erişim Tarihi: 01.10.2022
- Kastamonu Belediyesi (2020). Kastamonu Belediyesi 2020 Faaliyet Raporu. <http://kastamonu.bel.tr/Faaliyet%20Raporu/2020.pdf> Erişim Tarihi: 01.10.2022
- Kastamonu Belediyesi (2021). Kastamonu Belediyesi 2021 Faaliyet Raporu. <https://www.kastamonu.bel.tr/v2/wp-content/uploads/2022/04/2021-Faaliyet-Raporu.pdf> Erişim Tarihi: 01.10.2022
- Kaya, T. (2017). *Türkiye’de Belediyelerin Sosyal Yardım ve Sosyal Hizmet Sorumluluğu: Muratpaşa ve Kepez Belediyeleri Örneği*. Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.
- Keleş, S. (2008). *Türkiye’de Sosyal Belediyecilik Uygulamaları ve Ankara Büyükşehir Belediyesi Örneği*. Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.
- Kesgin, B. (2012). *Kamu Sorumluluğunda Sosyal Hizmet*. İstanbul: Açılım Kitap.
- Lorasdağı, B. K., & Sumbas, A. (2015). Türkiye’de Yerel Siyaseti Toplumsal Cinsiyet Eşitsizliği Üzerinden Düşünmek: Kadına Yönelik Şiddetle Mücadelede Belediyeler. *Çağdaş Yerel Yönetimler*, 24(2), 1-26.
- Maruf, M. ve Ayçin, E. (2020). Evaluation Of The Livability Levels Of Metropolitan Cities By Dematel-Based Analytic Network Process (Danp) And Mairca Methods. *Int. J. Eurasia Soc. Sci*, 11(40), 417-432.
- Maybek, S. D. (2017). Şiddet Mağduru Kadınların Sığınmaevi Sonrası Deneyimleri. *Sosyoloji Konferansları*, 55, 153.
- Özmete, E. ve Gök, F. A. (2015). Sürdürülebilir Kalkınma İçin Sosyal İnovasyon ve Sosyal Hizmet İlişkisinin Değerlendirilmesi. *Toplum ve Sosyal Hizmet*, 26(2), 127-143.
- Özürülülerin Sorun ve Beklentileri Araştırması (2010). T.C. Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı. <https://www.aile.gov.tr/media/5602/ozurlulerin-sorun-ve-beklentileri-arastirmasi-2010.pdf> Erişim Tarihi: 07.12.2022.
- Pektaş, E. K. (2010). Türkiye’de Sosyal Belediyecilik Uygulamaları ve Temel Sorunlar. *Akademik İncelemeler Dergisi*, 5(1), 4-22.

- Sak, R., Şahin Sak, İ. T., Öneren Şendil, Ç. ve Nas, E. (2021). Bir araştırma Yöntemi Olarak Doküman Analizi. *Kocaeli Üniversitesi Eğitim Dergisi*, 4(1), 227-256.
- Severcan, Y. C. (2015). Çocukların Gözünden Çocuk Dostu Yer Kavramı Ve Yaşanılan Çevrelerin Değerlendirilmesi: İstanbul Örneği. *İdealkent*, 6(17), 140-181.
- Sezer Doğan, A. ve Artan, T. (2019). İstanbul İlçe Belediyelerinde Görev Yapan Müdürlerin Yaşlı Farkındalığı Üzerine Karma Desenli Bir Araştırma. *Sosyal Çalışma Dergisi*, 3(2), 120-146.
- Sinop Belediyesi (2017). Sinop Belediyesi 2017 Yılı Faaliyet Raporu. https://dosya.sinop.bel.tr/dosyaarsivi/faaliyet_2017.pdf Erişim Tarihi: 01.10.2022
- Sinop Belediyesi (2018). Sinop Belediyesi 2018 Yılı Faaliyet Raporu. https://dosya.sinop.bel.tr/dosyaarsivi/faaliyet_2018.pdf Erişim Tarihi: 01.10.2022
- Sinop Belediyesi (2019). Sinop Belediyesi 2019 Yılı Faaliyet Raporu. https://dosya.sinop.bel.tr/dosyaarsivi/Sinop_Belediyesi_-_2019_YYIY_Faaliyet_Raporu.pdf Erişim Tarihi: 01.10.2022
- Sinop Belediyesi (2020). Sinop Belediyesi 2020 Yılı Faaliyet Raporu. https://dosya.sinop.bel.tr/dosyaarsivi/Sinop_Belediyesi_-_2020_YYIY_Faaliyet_Raporu_DuzenlenmiY.pdf Erişim Tarihi: 01.10.2022
- Sinop Belediyesi (2021). Sinop Belediyesi 2021 Yılı Faaliyet Raporu. https://dosya.sinop.bel.tr/dosyaarsivi/Sinop_Belediyesi_-_2021_FAALYYET_RAPORU.pdf Erişim Tarihi: 01.10.2022
- Şimşek, G. ve Altun, F. (2020). Sosyal Belediyecilikte Sosyal Hizmetlerin Ve Sosyal Girişimci Faaliyetlerin Rolü. *Sosyal Çalışma Dergisi*, 4(1), 55-61.
- Şengüler, M. (2022). *İstanbul'daki Belediyelerin Evde Bakım Hizmetlerinin Sosyal Hizmet Bakış Açısıyla Değerlendirilmesi*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). İstanbul Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü/İstanbul.
- Tabak, H. A. C. (2019). *Sakin Şehir Uygulamasının Yerel Ekonomik Kalkınma Üzerine Etkisi: Seferihisar Örneği*. Çanakkale On Sekiz Mart Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi.
- Tekdere, M. ve Polat, T. (2022). Kadına Şiddetle Mücadelede Kadın Konukevi Hizmeti ve Belediyeler. *MANAS Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 11(2), 683-701.
- Tınar, Y. (2019). Yerel Yönetimlerce Yoksul, Yaşlı ve Engellilere Sunulan Sosyal Destek Hizmetleri'ne Bir Bakış: İstanbul Büyükşehir Belediyesi Örneği. *Sosyal Çalışma Dergisi*, 3(1), 15-27.
- TÜİK (2022, Mart 18). İstatistiklerle Yaşlılar, 2021. <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Istatistiklerle-Yasli-lar-2021-45636>. Erişim Tarihi: 01.10.2022.
- UN (United Nation) (1987) Report of the World Commission on Environment and Development Our Common Future. Our Common Future; Brundtland Report 1987 (netzwerk-n.org). Erişim Tarihi: 26.08.2022.
- UNICEF (United Nations International Children's Emergency Fund) (2016, Şubat 2). UNICEF: Daha Çok Sayıda Çocuk ve Kadın Avrupa'da Güvenlik Arıyor. <https://www.unicef.org/turkiye/bas%C4%B1n-b%C3%BCltenleri/unicef-daha-%C3%A7ok-say%C4%B1da-%C3%A7ocuk-ve-kad%C4%B1n-avrupada-g%C3%BCvenlik-ar%C4%B1yor>. Erişim Tarihi: 01.10.2022.
- Ünver, Ü. (2019). *Yerel Yönetimlerin Sosyal Yardım ve Sosyal Hizmet Uygulamaları Uşak Belediyesi Örneği*. Uşak Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi.
- Wach, E., Ward R., ve Jacimovic, R. (2013, Ağustos). IDS Practice Paper In Brief, Learning about Qualitative Document Analysis. <https://opendocs.ids.ac.uk/opendocs/bitstream/handle/20.500.12413/2989/PP%20InBrief%2013%20QDA%20FINAL2.pdf?sequence=4>. Erişim Tarihi: 05.09.2022.
- Yıldırım Aykurt, A. (2020). 21. Yüzyıl'da Sosyal Sorunlar ve Dezavantajlı Gruplar. *Journal of Awareness*, 5(3), 427-448.

- Yıldırım, A. ve Simsek, H. (2018). *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri (11 Baskı)*. Ankara: Seçkin.
- Zengin, E., Başkurt, M. ve Es, M. (2014). Yerel Yönetimler ve Yerel Kalkınma. *MANAS Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 3(2), 95-124.
- Zonguldak Belediyesi (2019). Faaliyet Raporu 2019. <https://www.zonguldak.bel.tr/images/ZonguldakBelediyesi2019yI FaaliyetRaporu.pdf> Erişim Tarihi: 01.10.2022
- Zonguldak Belediyesi (2020). Zonguldak Belediyesi Faaliyet Raporu 2019. <https://www.zonguldak.bel.tr/images/2020MaliYIFaaliyetRaporu.pdf> Erişim Tarihi: 01.10.2022
- Zonguldak Belediyesi (2021). Zonguldak Belediyesi Faaliyet Raporu 2021. <https://www.zonguldak.bel.tr/images/ZonguldakBelediyesi2021yI FaaliyetRaporu.pdf> Erişim Tarihi: 01.10.2022
- 5018 sayılı Kamu Mali Yönetimi ve Kontrol Kanunu. <https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuatmetin/1.5.5018.pdf>. Erişim Tarihi: 04.09.2022.
- 5216 sayılı Büyükşehir Belediyesi Kanunu. <https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.5216.pdf>. Erişim Tarihi: 07.12.2022
- 5378 sayılı Engelliler Hakkında Kanun. <https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuatmetin/1.5.5378.pdf>. Erişim Tarihi: 04.10.2022
- 5393 sayılı Belediye Kanunu. <https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuatmetin/1.5.5393.pdf>. Erişim Tarihi: 04.09.2022.

DEMOGRAFİK ÖZELLİKLERİN MOTİVASYONA ETKİSİ: TEKSTİL SEKTÖRÜ ÖRNEĞİ¹

Hüsnü Akın ÖZCAN* ve Mehmet Murat TUNÇBİLEK**

Öz

Çalışan davranışlarında gözlemlenebilir olan motivasyon, performans ile ilişkili bir kavramdır. Motive olamayan bir personel işinde yeterince performans sergileyemez. Bu yüzden yöneticiler kendi başarılarının bir aracı olarak gördüğünden motivasyonu önemsemektedirler. Motivasyonu etkileyen faktörler çok farklı sebeplere dayandırılabilir. Bu farklı faktörlerden birisi de demografik özelliklerdir. Her insan doğuştan getirdiği kişisel özelliklerinin yanında sonradan edindiği tecrübe ve sosyal statünün etkisiyle onu motive eden güdülerini farklılaştırmaktadır. Bu nedenle böyle bir ilişkinin varlığı Denizli ili tekstil sektörü çalışanları üzerinde yapılan ampirik araştırmayla ortaya konmaya çalışılmıştır. Bu amaçla kolayda örnekleme yöntemiyle 383 çalışandan elde edilen veriler T ve Anova testleriyle analiz edilmiştir. Araştırma sonuçlarına göre iş motivasyon algısı yaş, cinsiyet, medeni durum ve mesleki kıdem değişkenleri açısından farklılık göstermezken mezuniyet durumu ile iş motivasyonu algısı arasında anlamlı bir farklılık bulunmaktadır. Üniversite mezunu ile ilköğretim-ortaokul ve lise mezunları arasında motivasyon algısı anlamlı şekilde farklılaşmaktadır. Çalışanlar arasında en yüksek iş motivasyonuna sahip olanlar üniversite mezunlarıdır. İş yeri kıdemi değişkeni ile genel motivasyon algısı açısından farklılık bulunmazken motive olmama ile içe yansıtılan düzenleme boyutları arasında anlamlı bir farklılık bulunmaktadır. Motive olmama algısı en yüksek olan grup işyerinde 15 yıl ve üzeri kıdeme sahip olan çalışanlardır. İçe yansıtılan düzenleme algısı en yüksek olan grup 1-5 yıl kıdeme sahip olan çalışanlardır. Çalışanların aylık gelir düzeyleri ile genel motivasyon algısı arasında farklılık bulunmaz iken içsel motivasyon ve kişisel düzenleme boyutları arasında anlamlı bir farklılık olduğu tespit edilmiştir. İçsel motivasyon algısı ve kişisel düzenleme algısı en yüksek olan grup aylık geliri 4001 ve üzeri olan çalışanlardır.

Anahtar Kelimeler: Motivasyon, Motivasyon demografik özellik ilişkisi, Tekstil sektörü.

EMPLOYEES' MOTIVATION PERCEPTION IN THE CONTEXT OF DEMOGRAPHIC CHARACTERISTICS

Abstract

Motivation, which can be observed in employee behaviors, is a concept related to performance. An unmotivated staff cannot perform adequately in their job. Therefore, managers care about motivation as they see it as a tool of their own success. Factors affecting motivation can be attributed to many different reasons. One of these different factors is demographic characteristics. Each person differentiates the motives that motivate him with the effect of his later experience and social status, as well as his innate personal characteristics. For this reason, the existence of such a relationship has been tried to be revealed by empirical research on textile sector employees in Denizli. For this purpose, data obtained from 383 employees by convenience sampling method were analyzed with T and Anova tests. According to the results of the research, while the perception of work motivation does not differ in terms of age, gender, marital status and professional seniority, there is a significant difference between graduation status and perception of work motivation. Perception of motivation differs significantly between university graduates and primary-primary/secondary school and high school graduates. Among the employees, those with the highest work motivation are university graduates. While there is no difference in terms of workplace seniority variable and general motivation perception, there is a significant difference between unmotivated and introjected regulation dimensions. The group with the highest perception of being unmotivated is the employees who have a seniority of 15 years or more in the workplace. The group with the highest perception of internalized regulation is employees with a seniority of 1-5 years. While there is no difference between the monthly income levels of the employees and the general motivation perception, it has been determined that there is a significant difference between the dimensions of intrinsic motivation and personal regulation. The group with the highest perception of intrinsic motivation and self-regulation are employees with a monthly income of 4001 and above.

Key Words: Motivation, Motivation-demographic characteristic relationship, Textile industry.

1. Giriş

Bir işletme üretim maliyetlerini düşürüp ürünlerinin kalitesine arttırarak mücadele ettiği pazarda var olabilir. Pazar payının arttırılmasındaki bir başka etken ise iş görenlerin verimli çalıştırılmasıdır. Verimlilik için gerekli olan yüksek performans da iş görenlerin işletme yönetimince güdülenmeleri ile gerçekleştirilebilir. Tarihsel süreçte çalışanların fizyolojik ihtiyaçlarının giderilmesi ile

¹Bu makale, Hüsnü Akın Özcan'ın hazırladığı Karabük Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü İşletme Bilim Dalı "İş Güvencesinin Motivasyona Etkisi: Tekstil Sektöründe Bir Uygulama" isimli doktora tezinden türetilmiştir.

*Öğr. Gör. Dr., Karabük Üniversitesi Adalet Meslek Yüksekokulu, husnuakinozcan20@karabuk.edu.tr, ORCID:0000-0003-3604-4198

**Dr. Öğr. Üyesi, Karabük Üniversitesi İktisadi İdari Bilimler Fakültesi, murattuncbilek@karabuk.edu.tr, ORCID:0000-0001-8771-3756

verimliliğin arttırılacağı düşünülmüş olsa da bunun tek başına yeterli olmadığı görülmüştür. Zamanla verimliliğe ulaşmak için zorlayıcı ve cezalandırıcı tedbirlerin (çalışma süresini uzatıp düşük ücretlerle işçi çalıştırmak gibi) uygulandığı görülmüştür. İstenilen sonuçlara ulaşamadığı için Taylor ve Fayol gibi toplum bilimcilerin öncülüğünde çalışanları işe yönlendirmede insancıl yaklaşımların uygulanması dile getirilmeye başlanmıştır. Artık günümüzde verimlilik için, güdülenmiş çalışanlar olmadan teknolojik gelişmişliğin tek başına yeterli olamayacağı anlaşılmıştır.

Bu araştırmanın amacı tekstil sektörü çalışanlarının iş motivasyonu algılarının; cinsiyet, yaş, mesleki kıdem, mevcut işyerindeki çalışma süresi, eğitim durumu değişkenlerine göre farklılaşp farklılaşmadığını belirlemektir.

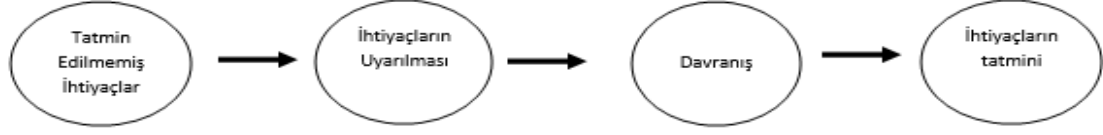
Bu çalışma ile literatürdeki diğer araştırmalardan farklı olarak, Türkiye’de önemli ihracat sektörlerinden birisi olan tekstilde iş motivasyonu algısının çeşitli demografik özellikler açısından farklılık taşıyıp taşımadığını belirlenerek, insan kaynakları yönetiminde demografik özellikler açısından ne tür program geliştirilebileceğine dair veri sağlamayı amaçlamaktadır.

2. Motivasyon Kavramı

Motivasyon, bireyleri amaçları doğrultusunda harekete geçiren güçtür, enerjidir (Yılmaz, 2020). Motivasyon bireylerin arzu, istek, dürtü ve ihtiyaçlarını kapsayan bir kavramdır. Açlık, susuzluk gibi fizyolojik güdüler dürtü oluştururken, insanlara özgü başarı isteği de ihtiyaçları oluşturur. Bütün organizasyonlarda yönetici konumundaki kişiler motivasyon konusu ile ilgilenmek zorundadır. Çünkü yöneticiler örgüt amaçları doğrultusunda çalışanlarını seçip yönetmek zorundadır. Yöneticinin başarılı olması seçeceği ve çalıştıracağı bu ekibin başarısına bağlıdır. Motivasyon ve performans yakından ilişkili iki kavramdır. Motive olmayan bir çalışan yeterli performansı gösteremez. Motivasyon yönetici tarafından çalışan davranışları gözlemlenerek, yorumlanarak belirlenir. Çalışanların motivasyon derecesi ile motivasyonu etkileyen faktörler yöneticinin çalışan davranışlarını yorumlaması ve bu konudaki fikrini beyan etmesi ile tespit edilebilir (Luthans, 1973’ten akt. Koçel, 2018). Motivasyonun, çalışan davranışlarında gözlemlenebilir olması ve bireylere özgü bir olay olması gibi iki önemli özelliği bulunmaktadır. Dolayısıyla bir kişiyi motive eden bir olay bir başkasını motive etmeyebilir. Burada yöneticilere düşen görev çalışanlarını motive edecek durum veya olayları tespit etmek olacaktır (Koçel, 2018).

Güdü ya da motivasyon, gereksinim, istek ve dürtü kavramlarını içermektedir. Güdüler insan organizmasını uyarak harekete geçirir. Güdülerin belirleyicisi, geçmiş yaşantılar olduğu için kişiden kişiye farklılaşabilir. Güdüleme kişinin hedeflediği amaca ulaşmak için istediği davranışları sergilemesidir. Dürtüler, insanın açlık, susuzluk, cinsellik bedensel, fizyolojik ihtiyaçlarını yansıtan güdüleridir. Bir öğrencinin derslerine daha çok çalışma isteği, işçilerin yaptıkları işi sahiplenmesi, yöneticilerin işlerine koşu koşu gitmesi, üniversitede bir akademisyenin öğrencilerine verdiği değer nedeniyle dersini seve seve anlatması davranışlarının hepsi kişinin güdülenmesi ile alakalı örneklerdir (Aktaş vd., 2015). Motivasyonu yüksek çalışanlar, sayıca kendilerinden üstün ancak motive olamamış iş görenlerden daha çok efor sarf edip daha fazla çıktı elde edeceklerdir (Özdemir ve Muradova, 2008).

Motivasyon sürecinde birden fazla güdü etkileşim içerisine girmektedir. Güdüler bireyin çevresinden gelen uyarılmalarda her defasında yeniden oluşur. Bireye çevresinden gelen uyarılar, amaçlarına hizmet etmelidir. Aksi takdirde bu uyarılar sadece bilgi olarak kalacaktır. Amaca hizmet eden çevresel uyarılar birey için itekleyici güç, davranışları için enerji kaynağı oluşturacaktır (Aktaş vd., 2015).

Şekil 11. Motivasyon Süreci

Kaynak: Can, Azizoğlu, & Aydın, (2015), Örgütsel Davranış, s.103.

Motivasyon, kişiyi belli bir amaca yönlendiren iç uyarıcılar, amaca yönelik davranışlar ve hedefe ulaşılması süreçlerinden oluşmaktadır. Bu sürece göre motivasyonun başlangıcı iç uyarılmadır. İç uyarılma kişiyi amaçları doğrultusunda harekete geçirmekte, hareketin sonucunda hedefe ulaşılması halinde doyum oluşmaktadır (Yılmaz, 2020). Motivasyon sürecinin başlangıcı olan ihtiyaç, bireyde gerilime neden olan bir eksikliklerdir. Birey bu gerilimi giderecek davranışlarda bulunmaktadır. Davranışlar ihtiyacı karşılar ise birey tatmin olur. Tatmine erişen birey başka ihtiyaçların karşılanması için yeni davranışlara yönelir. Tatmin edilememiş ihtiyaçlar ise bireyde gerilime neden olmaktadır (Ergeneli, 2017).

Tablo 1. Motivasyon Etkenleri

MOTİVASYON		
Motivasyonu Engelleyen Etkenler	Motivasyonu Artıran Etkenler	Kişileri Motive Etmede Özen Gösterilecek Özellikler
Kişisel Etkenler -İsteksizlik -Düzensizlik, plansızlık -Küçük düşünme -Kendine güvensizlik -Hedefsizlik -Endişe, kuşku, korku -Sorumluluk almaktan kaçınma -Başarısızlık korkusu Yönetimle İlgili -Ücret düşüklüğü -Denetim fazlalığı -Çalışma koşulları -Yönetim düzeni -Uygulanan politikalar	Kişisel Etkenler -Para -İyi iletişim kurma -Eğitim Yönetimle İlgili -İş ortamı ve şartları -Cezalandırma yerine olumlu pekiştirme -Kişisel yetki ve sorumluluk verme -Kararlara katılım -İş ve görev tasarımı -Esnek zaman uygulamaları -İşin kendisi (yapılmaya değer) -Çalışma grupları -İnsan gibi davranma -Amaç birliği sağlama -Özel yaşama saygı -Yükselme(terfi) -Rekabet	İletişim -Gülümsemek -Çabuk sinirlenmemek -Sevgi ile yaklaşmak -Konuşma konusunu değiştirmemek -Samimi olarak övmek Değer Verme -Dikkatle dinlemek -Görüşlerini belirtme fırsatı vermek -Görüşlerine ve değer yargılarına saygı duymak -Yapıcı önerilerde bulunmak

Kaynak: Aktaş vd., 2015.

2.1. Motivasyonun Örgüt, Çalışanlar ve Yöneticiler Açısından Önemi

Temel amacı karlılık olan işletmelerin amaçlarına ulaşmak için çalışanlarını etkin ve verimli çalıştırmaları gerekmektedir. Örgütsel başarıyı sağlamak için çalışanlar kazanılmalıdır. Çalışanları kazanmanın yolu onları motive etmekten geçer. Günümüzde artık çalışanlar baskı uygulanarak çalıştırılmazlar. Onları verimli çalıştırmak psikososyal açıdan kazanılmaları ile mümkün olabilir. Maddî, malî, fiziki ve psikososyal açıdan motive edilebilmiş çalışanlar görevlerinde de başarı yakalayacağı için örgütsel fayda sağlanmış olur. Motive olan çalışan sadece kendisi ve örgütü için değil toplumsal ve ekonomik refah için de çalışmış olur. Dolayısıyla işletmeler değişen teknolojik ve toplumsal gelişmeler doğrultusunda esnek motivasyon sistemlerini uygulamak zorunda kalacaklardır (Yılmaz, 2020). Yeterince motive olmuş çalışanlar örgüt amaçları doğrultusunda hareket edeceği için daha çok çaba ve enerji harcayarak işlerini kısa zamanda bitirebileceklerdir. Çalışan için performans ve verimlilik artışı anlamına gelen bu durum örgütsel başarıyı da getirecektir (Gül ve Alaç, 2014).

Örgütün insan unsuru olan iş görenler ihtiyaç, beklenti ve hedefleri yeterince karşılanabildiği sürece güdülenebilir. Örgütsel etkinliğin artırılması ve belirlenen amaçlara ulaşmada çalışanların ihtiyaç ve hedefleri ile örgütün ihtiyaç ve hedefleri uyumlaştırılmalıdır. Bu durum çalışanların güdülenmesi ile mümkün olacaktır. Güdülenen çalışan psikolojik olarak huzura eriştiği için örgüte bağlılığı artacaktır (Özer vd., 2019). Çalışanları işyerinde alınan karara ortak etmek verimliliği sağlamanın yollarından birisidir. Yapılan pek çok bilimsel araştırmada çalışanların işle alakalı kararların alınmasında görüşüne başvurulması iş doyumunda artış sağladığı gibi işe devamsızlık, iş gücü devir hızı ve örgütsel çatışmaların oranlarında azalma yaşanmasına neden olmuştur. Çalışanlara rol verilmesi, çalışma isteklerini ve yaptıkları işle ilgili beceri ve yeteneklerini arttırmakta, sorumluluk alma duygularını geliştirmektedir. Düşük moral ve motivasyon, çalışanların hem bedensel ve zihinsel sağlık sorunları yaşayabilmesine hem de iş yerinde devamsızlık yapmalarına, aldıkları izin sayısında artış yaşanmasına hatta işten ayrılmalarına dahi neden olabilmektedir (Yılmaz, 2020). Motive olduğu için işini gönüllü yapan çalışanların örgütsel bağlılığı arttığı gibi iş tatminleri de yükselecektir. Bunun anlamı iş ortamında çalışanın mutlu, huzurlu ve sağlıklı olmasıdır (Gül ve Alaç, 2014).

Eski tip yöneticilere göre, çalışanlar işi sevmezler, korku ya da parasal ödüller ile motive edilebilirler. Kısa vadede çalışan motivasyonunu sağlayan bu görüş uzun vadede bıktırıcı bir durum yaratır. Motivasyonun yöneticiler ve yönetilenler olmak üzere iki tarafı vardır. Yöneticiler için motivasyon, çalışanların işlerine konsantre olması ve verimli çalışması için bir araçtır. Yöneticilerin başarısı çalışanların örgütsel amaç doğrultusunda üstün performans sergileyerek verimli çalışmalarına bağlıdır. Motivasyon ile performans yakından ilişkili olduğu için çalışanların örgütsel amaçlar doğrultusunda motive edilmeleri gerekir. Bu doğrultuda yönetici liderlik vasıflarını ön plana çıkarmalı, sahip olduğu otoriteyi olumlu kullanmalı, kendisini sevdirmeli, çalışanların yetenek ve potansiyellerine güvendiğini belirtip işlerini istekli yapmasını sağlayarak belirlenen hedeflere ulaşılmasında aracı olmalıdır (Yılmaz, 2020). Üzerlerinde ağır sorumluluklar yüklenen yöneticilerin de motive edilmeye ihtiyacı vardır. Alt kademe yöneticilerinin üst kademe yöneticileri tarafından motive edilmeleri gerektiği gibi ayrıca her bir yöneticinin kendisini motive etmesi gerekir. Aksi bir durum yöneticilerin örgüt amaçları için inandıklarından vazgeçmelerine neden olabilir. Yöneticiler örgüt tarafından sunulacak eğitimler yanında kendileri de kişisel gelişimleri için öğrenme ve gelişimlerine dikkat etmelidirler. Başarılı liderlerin okunup onlardan ilham alınması bu eğitimlere bir örnek teşkil edebilir (Gül ve Alaç, 2014).

Tablo 2. Bireyleri Motive Etmede Etkili Olan Yönetici Davranışları

➤ Görüşlerini belirtme ve bilgi paylaşma fırsatı vermek,
➤ Dikkatle dinlemek,
➤ Sevgi ile yaklaşıp gülümsemek,
➤ Saygı ve kabul anlamında olumlu sözsüz mesajlar vermek,
➤ Samimi olarak övmek,
➤ Dünya görüşü ve değer yargılarına saygı göstermek,
➤ Kişileri dinledikten sonra yapıcı önerilerde bulunmak,
➤ İstek ve ihtiyaçları anlayışla karşılamak,
➤ Herkese mümkün olduğunca eşit ve adil davranmak,
➤ Kolayca sinirlenmemek,
➤ Kişiler düşüncelerini açıklarken onlarla aynı seviyeye inmek,
➤ Konuşan kişi sözünü bitirmeden konuyu değiştirmemek,
➤ Kişilere samimi, açık ve dürüst sorular sormak,
➤ Güven sarsıcı davranış ve konuşmalar yapmamak,
➤ Kişileri zorlayıcı meseleler hakkında yapıcı bir tutum takınmamak,
➤ Gelişigüzel söz vermemek, söz verildiyse tutmak.

Kaynak: Plotnik, R. (2009)'dan akt. Özer, 2019: 396.

2.2. Motivasyon Eksiliğinin Sonuçları

Bir işletmede performansı artıran temel güç motivasyondur. Çalışanın işletmede yeterince motive olamaması performansının düşmesine ve iş arkadaşları, yöneticiler gibi çevresel faktörlerden zaman içerisinde tepki görmesine neden olabilmektedir. İşyerinde tepkilerle karşılaşan çalışan psikolojik tatminsizlik yaşamaktadır. İşyerinde yeterince motive olamayan çalışanın yaratıcılığı kalmaz. Yaratıcılığın olmaması çalışanın zamanla kendine güvenini kaybetmesine bu da iş performansı ve kalitesinin düşmesine neden olmaktadır. Yönetici tarafından uygun görülmeyen bu davranış biçimi iş görenin işten atılması ile neticelenebilir. Motivasyon eksikliği, bu tür psikolojik sorunlar yanında kalp ve tansiyon rahatsızlığı, depresyon gibi sağlık sorunlarına da neden olabilmektedir. Motivasyon eksikliğinin işletme açısından en büyük etkisi verim ve kalitede düşüşün yaşanmasıdır. Bir işletmede motivasyon düzeyi düşük çalışan sayısının fazlalığı işletmenin belirlediği misyon ve vizyondan uzaklaşmasına neden olmaktadır. Motivasyon eksikliği çalışanların iş ile işyerine bağlılık ve ilgisini azaltarak bir örgüt kültürü halini almaya başlar ise bu durum örgütün yeniliklere kapalı, tutucu bir tavır takınmasına ve ileriki süreçlerde kapanmasına dahi sebep olabilecektir (Özer vd., 2019).

3. Yöntem

Araştırma, tekstil işletmesinde çalışanların demografik değişkenlere göre iş motivasyonunu ölçmeye yönelik nicel bir çalışmadır. Araştırmanın evreni, Denizli’de faaliyette bulunan ve uygulamayı kabul eden altı tekstil firmasının 1882 çalışanıdır. Araştırma verilerinin toplanmasında Gagné vd. (2010) tarafından geliştirilen Çivilidağ ve Şekercioğlu (2017) tarafından Türkçe’ye uyarlanıp uygulanan “Çok Boyutlu İş Motivasyonu Ölçeği” kullanılmıştır. Deci ve Ryan (2000) tarafından geliştirilen ve çağdaş motivasyon teorilerinden birisi olan öz belirleme kuramı sürecini temel alan bu ölçek üç temel boyut (motive olmama, kontrollü motivasyon ve özerk motivasyon) ile beş alt boyut (dışsal düzenleme-sosyal, dışsal düzenleme-maddesel, içe yansıtılan düzenleme, kişisel düzenleme ve içsel motivasyon) olmak üzere 19 ifadeden oluşmaktadır. Anketteki 19. madde hiçbir alt boyutta yer almadığı için araştırmacılar tarafından analizden çıkartılmıştır. Karabük Üniversitesi Sosyal ve Beşeri Bilimler Araştırmaları Etik Kurulundan 08.03.2021 tarihinde anket çalışmasının etik kurallara uygunluğu hususunda onay alınmıştır. Kolayda örnekleme yöntemi kullanılarak 403 çalışandan veriler elde edilmiş ve bunların 11’i hatalı olduğu için analizden çıkartılmıştır. Normal dağılımı bozan uç değerlerin de çıkartılmasıyla toplam 383 örneklem verisi üzerinden test ve analiz yapılmıştır.

Motivasyonun belirleyicisi ekonomik, psikososyal, örgütsel-yönetimsel faktörler olduğu kadar yaş, cinsiyet, medeni durum, kıdem vs. demografik değişkenler de motivasyonu etkileyebilmektedir (Keser, 2006’dan akt. Çakır, 2009). Bu nedenle demografik değişkenlerin tekstil işletmeleri çalışanları motivasyonu üzerinde nasıl bir etki yaptığı bu çalışmanın temel sorusudur. Bu amaçla oluşturulan hipotezler aşağıdaki gibidir;

H1: İş motivasyonu algısı ve onun alt değişkenleri yaşa göre olumlu ve anlamlı olarak farklılaşmaktadır.

H2: İş motivasyonu algısı ve onun alt değişkenleri cinsiyete göre olumlu ve anlamlı olarak farklılaşmaktadır.

H3: İş motivasyonu algısı ve onun alt değişkenleri medeni duruma göre olumlu ve anlamlı olarak farklılaşmaktadır.

H4: İş motivasyonu algısı ve onun alt değişkenleri mesleki kıdeme göre olumlu ve anlamlı olarak farklılaşmaktadır.

H5: İş motivasyonu algısı ve onun alt değişkenleri işyeri kıdemine göre olumlu ve anlamlı olarak farklılaşmaktadır.

H6: İş motivasyonu algısı ve onun alt değişkenleri mezuniyet durumuna göre olumlu ve anlamlı olarak farklılaşmaktadır.

H7: İş motivasyonu algısı ve onun alt değişkenleri aylık gelir durumuna göre olumlu ve anlamlı olarak farklılaşmaktadır.

4. Bulgular

4.1. Çok Boyutlu İş Motivasyonu Ölçeğinin Yapısal Geçerliliği

Altı faktörlü ve on sekiz maddeden oluşan çok boyutlu iş motivasyonu ölçeğinin birinci düzey çok faktörlü yapısı AMOS 22 programı kullanılarak doğrulayıcı faktör analizi ile test edilmiştir. İncelenen ölçek yapısında motive olmama alt boyutu için üç madde, içsel motivasyon alt boyutu için üç madde, dışsal düzenleme-sosyal alt boyutu için üç madde, kişisel düzenleme alt boyutu için üç madde, içe yansıtılan düzenleme alt boyutu için üç madde dışsal düzenleme-maddesel alt boyutu için üç madde yer almaktadır. Çok boyutlu iş motivasyonu ölçeğinin doğrulayıcı faktör analizi (DFA) ilk haliyle 392 veri üzerinden hesaplanmıştır.

Tablo 3. Çok Boyutlu İş Motivasyonu Ölçeği Uyum İyiliği Değerleri

Uyum Değerleri	Model Uyum İyilik Değeri	Kabul Şartı*
Karşılaştırılmalı Uyum İndeksi (CFI)	0,890	$\geq 0,90$
Ki-Kare serbestlik derecesi (χ^2/df)	2,917	≤ 5
Normlaştırılmış Uyum İndeksi (NFI)	0,844	$\geq 0,90$
Yaklaşık Hataların Ortalama Karekökü (RMSEA)	0,070	$\leq 0,08$
Uyum İyiliği İndeksi (GFI)	0,910	$\geq 0,90$
Düzeltilmiş Uyum İyiliği İndeksi (AGFI)	0,871	$\geq 0,90$

*Kaynak: Gürbüz, S. (2021), Amos ile Yapısal Eşitlik Modellemesi, Seçkin Yayıncılık, s.38.

Tablo 3'e göre analiz sonucunda ulaşılan uyum iyiliği değerleri; karşılaştırılmalı uyum indeksi (CFI)=0.890, Ki-Kare serbestlik derecesi (χ^2/df)=2.917, normlaştırılmış uyum indeksi (NFI)=0.844, yaklaşık hataların ortalama karekökü (RMSEA)=0.070, uyum iyiliği indeksi (GFI)=0.910, düzeltilmiş uyum iyiliği indeksi (AGFI)=0.871 olarak hesaplanmıştır. Bu sonuçlar yazında kabul edilen uyum iyiliği değerlerine ulaşamadığını göstermektedir.

Yapılan faktör analizi ile veri dağılımlarında aşırı uç değerlerden başlanmak üzere, normalliği bozan veriler analizden teker teker çıkartılmış, her işlem sonucunda normalliğin sağlanıp sağlanmadığı kontrol edilerek kalan 383 veri ile normal dağılıma yaklaşıldığı gözlemlenmiştir. Doğrulayıcı faktör analizi ile içsel motivasyon alt boyutundan bir ifade (*İlginç olduğu için işimde çaba sarf ediyorum*), içe yansıtılan düzenleme alt boyutundan bir ifade (*Şimdiki işimde çaba sarf ederim aksi halde, kendimi mahcup hissederim*) ile dışsal düzenleme-maddesel alt boyutundaki tüm ifadelerin (*Ancak işimde yeterince çaba sarf edersem başkaları (işveren, amir vb.) beni ekonomik olarak ödüllendirirler, İşimde yeterince çaba sarf edersem başkaları (işveren, amir vb.) bana daha fazla iş güvenliği sağlarlar, İşimde yeterince çaba sarf etmezsem işimi kaybetme riskim olur*) faktör yükü 0,50'nin altında kaldığı tespit edilmiştir. Standardize regresyon katsayılarının (0,50) üzerinde olması beklenir (Gürbüz, 2021). Ancak bu değer altında kalan ve gözlenen değişkenler arasında faktör yükü oldukça düşük olan bu değişkenler modelden çıkartılıp analiz tekrar yapılmıştır. Yapılan iyileştirmeler sonucunda çok boyutlu iş motivasyonu ölçeği için elde edilen doğrulayıcı faktör analizi sonuçları Tablo 4'te gösterilmiştir.

Tablo 4. Çok Boyutlu İş Motivasyonu Ölçeği Doğrulayıcı Faktör Analiz Bilgileri

İfadeler		Std. Edilmemiş Faktör Yükü	Std.Edilmiş Faktör Yükü	Std.Hata	t-değeri(CR)	p-değeri
Motive Olmama						
1.	ÇBM5	1,000	0,569	-	-	0,001
2.	ÇBM3	1,391	0,908	0,139	10,019	0,001
3.	ÇBM1	1,171	0,726	0,114	10,313	0,001
İçsel Motivasyon						
1.	ÇBM6	1,000	0,861	-	-	0,001
2.	ÇBM4	0,925	0,764	0,085	10,916	0,001
Dış Düzenleme Sosyal						
1.	ÇBM11	1,000	0,675	-	-	0,001
2.	ÇBM9	1,125	0,813	0,107	10,557	0,001
3.	ÇBM7	0,896	0,618	0,092	9,729	0,001
Kişisel Düzenleme						
1.	ÇBM12	1,000	0,736	-	-	0,001
2.	ÇBM10	0,837	0,632	0,074	11,264	0,001
3.	ÇBM8	0,919	0,664	0,078	11,814	0,001
İçe Yansıtılan Düzenleme						
1.	ÇBM18	1,000	0,703	-	-	0,001
2.	ÇBM14	0,846	0,634	0,08	10,591	0,001

Not: N=383

Yapılan yeni analiz neticesinde Tablo 4'teki analiz sonuçlarına ulaşılmıştır. Bu sonuçlara göre, tüm faktör yükleri alt değer olan 0,50'nin üzerinde olup t-değerleri de alt değer olan 1,96'nın üzerindedir. Dolayısıyla tüm faktör yükleri 0,01 anlamlılık düzeyinde geçerlidir (Hair, Black, Babin, & Anderson, 2014). Gerekli modifikasyonlar neticesinde modele ilişkin elde edilen uyum iyiliği istatistikleri Tablo 5'te gösterilmiştir.

Tablo 5. Çok Boyutlu İş Motivasyonu Ölçeği Madde Silindikten Sonraki Uyum İyiliği Değerleri

Uyum Değerleri	Model Uyum İyilik Değeri	Kabul Şartı*
Karşılaştırılmalı Uyum İndeksi (CFI)	0,946	≥ 0,90
Ki-Kare serbestlik derecesi (χ^2/df)	2,586	≤ 5
Normlaştırılmış Uyum İndeksi (NFI)	0,916	≥ 0,90
Yaklaşık Hataların Ortalama Karekökü (RMSEA)	0,064	≤ 0,08
Uyum İyiliği İndeksi (GFI)	0,945	≥ 0,90
Düzeltilmiş Uyum İyiliği İndeksi (AGFI)	0,909	≥ 0,90

*Kaynak: Gürbüz, S. (2021), Amos ile Yapısal Eşitlik Modellemesi, Seçkin Yayıncılık, s.38.

Tablo 5'e göre, modeldeki $\chi^2/sd=2.586$, GFI=0.945, AGFI=0.909, NFI=0.916, CFI=0.946 ve RMSEA=0,064 değerlerinin kabul edilebilirlik şartlarını sağlamaktadır. Bu bulgulara göre, çok boyutlu iş motivasyonu ölçeğinin 18 madde ve altı alt boyuttan oluşan kuramsal yapısının doğrulanamamıştır. Analiz neticesinde 13 madde ve beş alt boyuttan oluşan bir yapı ortaya çıkmıştır. Bu yapıda; motive olmama alt boyutu üç ifadeden, içsel motivasyon alt boyutu iki ifadeden, dışsal düzenleme-sosyal alt boyutu üç ifadeden, kişisel düzenleme alt boyutu üç ifadeden, içe yansıtılan düzenleme alt boyutu ise iki ifadeden oluşmaktadır.

4.2. Ölçeğin Güvenilirliği

Çok boyutlu iş motivasyonu ölçeğinin cronbach alpha güvenilirlik katsayıları aşağıdaki Tablo 6'da belirtilmiştir.

Tablo 6. Güvenirlik Analizi Sonuçları

Ölçek/Boyut	İfade Sayısı	Cronbach Alfa Değeri
Çok Boyutlu İş Motivasyonu	18 ifadeden 6 ifade çıkarılarak 13 ifade üzerinden	0,759
Motive Olmama	3	0,757
İçsel Motivasyon	3 ifadeden 1 ifade çıkarılarak 2 ifade üzerinden	0,793
Dışsal Düzenleme-Sosyal	3	0,737
Kişisel Düzenleme	3	0,715
İçe Yansıtılan Düzenleme	3 ifadeden 1 ifade çıkarılarak 2 ifade üzerinden	0,616

George ve Mallery (2003)'ye göre güvenilirlik katsayısı (α) $0,60 \leq \alpha < 0,70$ aralığında ölçek kabul edilebilirdir. Ancak genel olarak yazında Cronbach Alfa katsayısı için kabul edilen en düşük değer 0,70 olarak kabul edilmektedir (Nunnally ve Bernstein, 1994; Kline, 2016; Morgan vd., 2011). Dolayısıyla Tablo 6'ya göre kullanılan ölçek oldukça güvenilirdir.

4.3. Tanımlayıcı Değerlere İlişkin Bulgular

Analizler yapılmadan evvel araştırmanın değişkenlerine ait tanımlayıcı istatistiki değerler incelenmiştir. Değişkenlere ait ortalama ve standart sapma değerleri Tablo 7'de verilmiştir.

Tablo 7. Çok Boyutlu Motivasyon Ölçeği Ortalama ve Standart Sapma Değerleri

İfadeler	Ort.	S.S.
Çok Boyutlu İş Motivasyonu (GENEL)	2,798	0,59568
Çok Boyutlu İş Motivasyonu (Motive Olmama)	1,8573	0,83023
1.Zamanımı israf ettiğimi düşündüğüm için işimde çaba sarf etmiyorum.	1,7467	0,99795
2.Çaba sarf etmeye değer olmadığını düşündüğüm için işimde az çaba gösteriyorum.	1,7546	0,94748
3.İşim anlamsız olmasına rağmen neden hala bu işi yaptığımı bilmiyorum.	2,0705	1,08668
Çok Boyutlu İş Motivasyonu (İçsel Motivasyon)	2,9295	1,10223
1.Hevencan verici olduğu için işimde çaba sarf ediyorum.	2,7937	1,23507
2.İşimi yaparken eğlendiğim için işimde çaba sarf ediyorum	3,0653	1,18605
Çok Boyutlu İş Motivasyonu (Dışsal Düzenleme-Sosyal)	2,6440	1,00468
1. Başkalarının (amir, meslektaş, aile vb.) onayını almak için işimde çaba sarf ediyorum.	2,5979	1,25126
2. Başkalarının (amir, meslektaş, aile vb.) bana daha fazla saygı duyması için işimde çaba sarf ediyorum.	2,5927	1,19385
3. Başkalarının (amir, meslektaş, aile vb.) bana yönelik eleştirilerinden kaçınmak için işimde çaba sarf ediyorum.	2,7415	1,27748
Çok Boyutlu İş Motivasyonu (Kişisel Düzenleme)	3,2681	0,97858
1.İşimde çaba sarf etmenin benim için özel bir anlamı var.	3,2115	1,25104
2.Bu iş, kişisel değerlerimle uyumlu olduğu için işimde çaba sarf ediyorum.	3,1775	1,19765
3.Bu işte çaba sarf etmenin kişisel olarak önemli olduğunu düşündüğüm için işimde çaba gösteriyorum.	3,4151	1,22900
Çok Boyutlu İş Motivasyonu (İçe Yansıtılan Düzenleme)	3,6031	1,00740
1.İşimde çaba sarf ederim aksi halde, kendimi kötü hissederim.	3,7572	1,14683
2.İşim, kendimle gurur duymamı sağladığı için işimde çaba sarf ediyorum.	3,4491	1,22235

Not: N= 383, Ort=Ortalama, S.S.=Standart Sapma (1,00 – 1,80 Çok Düşük; 1,81 – 2,60 Düşük; 2,61 – 3,40 Orta; 3,41 – 4,20 Yüksek; 4,21 – 5,00 Çok Yüksek)

Tablo 7'ye bakıldığında çok boyutlu iş motivasyonuna ilişkin ortalama (2,798) şeklinde tespit edilmiştir. Bu bulgu çok boyutlu iş motivasyonu algısının orta düzeyde olduğunu göstermektedir. Motive olmama alt boyutu ifadelerinin ortalaması 1,8573 olup bu bulgu motive olmama algısının çok az katılım seviyesinde olduğu görülmektedir. İçsel motivasyon algısı (Ort=2,9295), dışsal düzenleme-sosyal algısı (Ort=2,6440), kişisel düzenleme algısı (Ort=3,2681) ve içe yansıtılan düzenleme algısı (Ort=3,6031) seviyelerinin orta düzeyde oldukları görülmektedir.

4.4. Demografik Özelliklere Göre Çok Boyutlu İş Motivasyon Algısı Farklılıkları

Tekstil sektöründe çalışanların çok boyutlu iş motivasyonu ölçeği ve alt boyutlarına göre algılarının yaşa göre farklılaşıp farklılaşmadığı tek yönlü varyans analizi (ANOVA) testi ile incelenmiştir (Tablo 8).

Tablo 8. Çok Boyutlu İş Motivasyonu Puanlarının Yaşa Göre Karşılaştırılması

Alt Boyut	Yaş	n	X	SS	F	p
Motive Olmama	15-34	98	1,8265	0,83348	0,136	0,873
	35-44	182	1,8791	0,85544		
	45 ve üzeri	103	1,8479	0,78767		
İçsel Motivasyon	15-34	98	3,0816	1,09284	2,146	0,118
	35-44	182	2,9423	1,07622		
	45 ve üzeri	103	2,7621	1,14371		
Dışsal Düzenleme-Sosyal	15-34	98	2,7619	1,04097	1,163	0,314
	35-44	182	2,6355	1,02138		
	45 ve üzeri	103	2,5469	0,93568		
Kişisel Düzenleme	15-34	98	3,3912	0,93675	1,103	0,333
	35-44	182	3,2106	1,03361		
	45 ve üzeri	103	3,2524	0,91402		
İçe Yansıtılan Düzenleme	15-34	98	3,6939	1,00163	0,534	0,587
	35-44	182	3,5742	1,03328		
	45 ve üzeri	103	3,5680	0,97027		
İŞ MOTİVASYONU	15-34	98	2,8838	0,55109	1,575	0,208
	35-44	182	2,7853	0,63597		
	45 ve üzeri	103	2,7386	0,55807		

Tablo 8'deki ANOVA testi sonucuna göre çok boyutlu iş motivasyonu algısı yaşa göre anlamlı bir farklılık göstermemektedir ($F=1,575$; $p>0,05$). Ayrıca motive olmama ($F=0,136$; $p>0,05$), içsel motivasyon ($F=2,146$; $p>0,05$), dışsal düzenleme-sosyal ($F=1,163$; $p>0,05$), kişisel düzenleme ($F=1,103$; $p>0,05$), içe yansıtılan düzenleme ($F=0,534$; $p>0,05$) alt boyut puanlarının yaşa göre anlamlı farklılık göstermediği tespit edilmiştir. Dolayısıyla H1 hipotezi reddedilmiştir.

Tekstil sektöründe çalışanların çok boyutlu iş motivasyonu ölçeği ve alt boyutlarına göre algılarının cinsiyete göre farklılaşıp farklılaşmadığı bağımsız örneklem T testi ile incelenmiştir (Tablo 9).

Tablo 9. Çok Boyutlu İş Motivasyonu Puanlarının Cinsiyete Göre Karşılaştırılması

Alt Boyut	Cinsiyet	n	X	SS	t	p
Motive Olmama	Kadın	269	1,7906	0,74836	-2,180	0,31
	Erkek	114	2,0146	0,98303		
İçsel Motivasyon	Kadın	269	2,9145	1,08248	-0,409	0,683
	Erkek	114	2,9649	1,15160		
Dışsal Düzenleme-Sosyal	Kadın	269	2,6146	1,03933	-0,880	0,379
	Erkek	114	2,7135	0,91838		
Kişisel Düzenleme	Kadın	269	3,3209	0,96618	1,628	0,104
	Erkek	114	3,1433	1,00046		
	Kadın	269	3,6599	1,02965	1,697	0,091

Alt Boyut	Cinsiyet	n	X	SS	t	p
İÇE YANSITILAN DÜZENLEME	Erkek	114	3,4693	0,94374	-0,179	0,858
	Kadın	269	2,7944	0,58983		
İŞ MOTİVASYONU	Erkek	114	2,8063	0,61182		

Tablo 9'daki T testi sonucuna çok boyutlu iş motivasyonu algısı cinsiyete göre anlamlı bir farklılık göstermemektedir ($t(383) = -0,179$; $p = 0,858$; $p > 0,05$). Ayrıca motive olmama ($t(383) = -2,180$; $p = 0,31$; $p > 0,05$), içsel motivasyon ($t(383) = -0,409$; $p = 0,683$; $p > 0,05$), dışsal düzenleme-sosyal ($t(383) = -0,880$; $p = 0,379$; $p > 0,05$), kişisel düzenleme ($t(383) = 1,628$; $p = 0,104$; $p > 0,05$), içe yansıtılan düzenleme ($t(383) = 1,697$; $p = 0,91$; $p > 0,05$) alt boyut puanlarının cinsiyete göre anlamlı farklılık göstermediği tespit edilmiştir. Dolayısıyla H2 hipotezi reddedilmiştir.

Tekstil sektöründe çalışanların çok boyutlu iş motivasyonu ölçeği ve alt boyutlarına göre algılarının medeni duruma açısından farklılaşp farklılaşmadığı bağımsız örneklem T testi ile incelenmiştir (Tablo 10).

Tablo 10. Çok Boyutlu İş Motivasyonu Puanlarının Medeni Duruma Göre Karşılaştırılması

Alt Boyut	Medeni Durum	n	X	SS	t	p
Motive Olmama	Evli	297	1,8844	0,83901	1,189	0,235
	Bekar	86	1,7636	0,79683		
İçsel Motivasyon	Evli	297	2,9377	1,08833	0,270	0,787
	Bekar	86	2,9012	1,15509		
Dışsal Düzenleme-Sosyal	Evli	297	2,6207	0,97863	-0,846	0,398
	Bekar	86	2,7248	1,09209		
Kişisel Düzenleme	Evli	297	3,2559	0,98506	-0,452	0,652
	Bekar	86	3,3101	0,96038		
İÇE YANSITILAN DÜZENLEME	Evli	297	3,5522	1,00327	-1,845	0,066
	Bekar	86	3,7791	1,00763		
İŞ MOTİVASYONU	Evli	297	2,7894	0,59281	-0,520	0,604
	Bekar	86	2,8274	0,60809		

Tablo 10'daki T testi sonucuna göre çok boyutlu iş motivasyonu algısı medeni duruma göre anlamlı bir farklılık göstermemektedir ($t(383) = -0,520$; $p = 0,604$; $p > 0,05$). Ayrıca motive olmama ($t(383) = 1,189$; $p = 0,235$; $p > 0,05$), içsel motivasyon ($t(383) = 0,270$; $p = 0,787$; $p > 0,05$), dışsal düzenleme-sosyal ($t(383) = -0,846$; $p = 0,398$; $p > 0,05$), kişisel düzenleme ($t(383) = -0,452$; $p = 0,652$; $p > 0,05$), içe yansıtılan düzenleme ($t(383) = -1,845$; $p = 0,66$; $p > 0,05$) alt boyut puanlarının medeni duruma göre anlamlı farklılık göstermediği tespit edilmiştir. Dolayısıyla H3 hipotezi reddedilmiştir.

Tekstil sektöründe çalışanların çok boyutlu iş motivasyonu ölçeği ve alt boyutlarına göre algılarının mesleki kıdeme göre farklılaşp farklılaşmadığı tek yönlü varyans analizi (ANOVA) testi ile incelenmiştir (Tablo 11).

Tablo 11. Çok Boyutlu İş Motivasyonu Puanlarının Mesleki Kıdeme Göre Karşılaştırılması

Alt Boyut	Mesleki Kıdem	n	X	SS	F	p
Motive Olmama	1-5 yıl	73	1,8311	0,86267	1,235	0,295
	6-10 yıl	68	1,8382	0,72960		
	11-15 yıl	79	1,9831	0,91037		
	16-20 yıl	98	1,9014	0,84437		

Alt Boyut	Mesleki Kıdem	n	X	SS	F	p
İçsel Motivasyon	21 yıl ve üzeri	65	1,6872	0,75892	1,383	0,239
	1-5 yıl	73	3,0205	1,09112		
	6-10 yıl	68	2,9632	1,03418		
	11-15 yıl	79	3,0949	1,01929		
	16-20 yıl	98	2,7347	1,19751		
Dışsal Düzenleme-Sosyal	21 yıl ve üzeri	65	2,8846	1,11723	3,367	0,10
	1-5 yıl	73	2,7443	1,05192		
	6-10 yıl	68	2,7941	0,97059		
	11-15 yıl	79	2,8186	0,98969		
	16-20 yıl	98	2,5544	0,97264		
Kişisel Düzenleme	21 yıl ve üzeri	65	2,2974	0,97916	0,918	0,453
	1-5 yıl	73	3,3288	0,89493		
	6-10 yıl	68	3,2794	0,90806		
	11-15 yıl	79	3,3966	0,93382		
	16-20 yıl	98	3,1293	1,06666		
İçe Yansıtılan Düzenleme	21 yıl ve üzeri	65	3,4077	1,03792	1,272	0,280
	1-5 yıl	73	3,7603	0,90948		
	6-10 yıl	68	3,5956	1,05185		
	11-15 yıl	79	3,6899	0,97830		
	16-20 yıl	98	3,5510	1,04163		
İŞ MOTİVASYONU	21 yıl ve üzeri	65	2,6355	0,62200	3,091	0,16
	1-5 yıl	73	2,8672	0,50430		
	6-10 yıl	68	2,8348	0,52832		
	11-15 yıl	79	2,9357	0,59271		
	16-20 yıl	98	2,7174	0,65865		

Tablo 11'deki ANOVA testi sonucuna göre çok boyutlu iş motivasyonu algısı mesleki kıdeme göre anlamlı bir farklılık göstermemektedir ($F=3,091$; $p>0,05$). Ayrıca motive olmama ($F=1,235$; $p>0,05$), içsel motivasyon ($F=1,383$; $p>0,05$), dışsal düzenleme-sosyal ($F=3,367$; $p>0,05$), kişisel düzenleme ($F=0,918$; $p>0,05$), içe yansıtılan düzenleme ($F=1,272$; $p>0,05$) alt boyut puanlarının mesleki kıdeme göre anlamlı farklılık göstermediği tespit edilmiştir. Dolayısıyla H4 hipotezi reddedilmiştir.

Tekstil sektöründe çalışanların çok boyutlu iş motivasyonu ölçeği ve alt boyutlarına göre algılarının işyeri kıdemine göre farklılaşıp farklılaşmadığı tek yönlü varyans analizi (ANOVA) testi ile incelenmiştir (Tablo 12).

Tablo 12. Çok Boyutlu İş Motivasyonu Puanlarının İşyeri Kıdemine Göre Karşılaştırılması

Alt Boyut	İşyeri Kıdemi	n	X	SS	F	p	Post Hoc (LSD)
	1-5 yıl ¹	185	1,7459	0,79610			

Alt Boyut	İşyeri Kıdemli	n	X	SS	F	p	Post Hoc (LSD)
Motive Olmama*	6-14 yıl ²	126	1,9444	0,87914	3,328	,037	1-2* 1-3*
	15 yıl ve üzeri ³	72	1,9907	0,80096			
İçsel Motivasyon	1-5 yıl ¹	185	2,9081	1,09826	1,444	0,237	
	6-14 yıl ²	126	3,0476	1,06664			
	15 yıl ve üzeri ³	72	2,7778	1,16549			
Dışsal Düzenleme-Sosyal	1-5 yıl ¹	185	2,6234	1,02825	0,969	0,381	
	6-14 yıl ²	126	2,7354	0,97918			
	15 yıl ve üzeri ³	72	2,5370	0,98749			
Kişisel Düzenleme	1-5 yıl ¹	185	3,3297	0,95868	0,851	0,428	
	6-14 yıl ²	126	3,1825	1,00982			
	15 yıl ve üzeri ³	72	3,2593	0,97580			
İçe Yansıtılan Düzenleme*	1-5 yıl ¹	185	3,7595	0,95992	4,389	0,013	1-2* 1-3*
	6-14 yıl ²	126	3,4524	1,05153			
	15 yıl ve üzeri ³	72	3,4653	1,00115			
İŞ MOTİVASYONU	1-5 yıl ¹	185	2,8025	0,55970	0,219	0,804	
	6-14 yıl ²	126	2,8144	0,65208			
	15 yıl ve üzeri ³	72	2,7575	0,58862			

Tablo 12'deki ANOVA testi sonucuna göre çok boyutlu iş motivasyonu algısı işyeri kıdemine göre anlamlı bir farklılık göstermemektedir ($F=0,219$; $p>0,05$). Ayrıca içsel motivasyon ($F=1,444$; $p>0,05$), dışsal düzenleme-sosyal ($F=0,969$; $p>0,05$), kişisel düzenleme ($F=0,851$; $p>0,05$) alt boyut puanlarının işyeri kıdemine göre anlamlı farklılık göstermediği tespit edilmiştir. Çok boyutlu iş motivasyonunun motive olmama alt boyutunun işyeri kıdemine göre anlamlı farklılık gösterdiği ($F=3,328$; $p<0,05$) tespit edilmiştir. İşyerinde 1-5 yıl arası kıdemli çalışanların motive olmamaya ilişkin algısı diğer kıdem gruplarına dahil olanlara göre farklı yani daha düşüktür ($X=1,7459$). Motive olmama algısı en yüksek olan grup ise işyerinde 15 yıl ve üzeri kıdeme sahip olan çalışanlardır ($X=1,9907$). Yine içe yansıtılan düzenleme alt boyutunun işyeri kıdemine göre anlamlı farklılık gösterdiği ($F=4,389$; $p<0,05$) tespit edilmiştir. İşyerinde 1-5 yıl arası kıdemi olan ile çalışanların içe yansıtılan düzenleme boyutuna ilişkin algısı diğer kıdem gruplarına dahil olanlara göre anlamlı bir şekilde farklılaşmaktadır ($X=3,7595$). İçe yansıtılan düzenleme algısı en yüksek olan grup 1-5 yıl kıdeme sahip olan çalışanlardır ($X=3,7595$). En düşük algıya sahip olan grup ise işyerinde 6-14 yıl kıdemi olan çalışanlardır ($X=3,4524$). Buradaki farklılıklar LSD testi yapılarak ortaya çıkartılmıştır. Buna göre H5 hipotezi reddedilmiştir.

Tekstil sektöründe çalışanların çok boyutlu iş motivasyonu ölçeği ve alt boyutlarına göre algılarının mezuniyet durumuna göre farklılaşp farklılaşmadığı tek yönlü varyans analizi (ANOVA) testi ile incelenmiştir (Tablo 13).

Tablo 13. Çok Boyutlu İş Motivasyonu Puanlarının Mezuniyet Durumuna Göre Karşılaştırılması

Alt Boyut	Mezuniyet Durumu	n	X	SS	F	p	Post Hoc (LSD)
	İlkokul ¹	165	1,8343	0,79175			

Alt Boyut	Mezuniyet Durumu	n	X	SS	F	p	Post Hoc (LSD)
Motive Olmama	İlköğretim/Ortaokul ²	78	2,0299	0,96876	1,875	0,133	
	Lise ³	91	1,8425	0,78148			
	Üniversite (Ön Lisans ve üzeri) ⁴	49	1,6871	0,78294			
İçsel Motivasyon*	İlkokul ¹	165	2,7515	1,11479	5,388	0,001	4-1* 4-2* 4-3*
	İlköğretim/Ortaokul ²	78	2,8974	1,08220			
	Lise ³	91	3,0000	1,10303			
	Üniversite (Ön Lisans ve üzeri) ⁴	49	3,4490	0,93120			
Dışsal Düzenleme-Sosyal	İlkokul ¹	165	2,5172	1,00163	1,911	0,127	
	İlköğretim/Ortaokul ²	78	2,7009	1,02718			
	Lise ³	91	2,7033	1,00548			
	Üniversite (Ön Lisans ve üzeri) ⁴	49	2,8707	0,94726			
Kişisel Düzenleme*	İlkokul ¹	165	3,1677	1,00313	4,171	0,006	4-1* 4-2* 4-3
	İlköğretim/Ortaokul ²	78	3,1581	0,95607			
	Lise ³	91	3,3150	0,92077			
	Üniversite (Ön Lisans ve üzeri) ⁴	49	3,6939	0,93995			
İççe Yansıtılan Düzenleme*	İlkokul ¹	165	3,4818	1,06337	4,368	0,005	4-1* 4-2* 4-3*
	İlköğretim/Ortaokul ²	78	3,4936	0,99183			
	Lise ³	91	3,6868	0,95931			
	Üniversite (Ön Lisans ve üzeri) ⁴	49	4,0306	0,79979			
İŞ MOTİVASYONU*	İlkokul ¹	165	2,6942	0,62677	5,039	0,002	4-1* 4-2* 4-3*
	İlköğretim/Ortaokul ²	78	2,8037	0,56290			
	Lise ³	91	2,8428	0,58985			
	Üniversite (Ön Lisans ve üzeri) ⁴	49	3,0549	0,46127			

Tablo 13'teki ANOVA testi sonucuna göre çok boyutlu iş motivasyonu algısı çalışanların mezuniyet durumuna göre anlamlı bir farklılık göstermektedir ($F=5,039$; $p<0,05$). Çalışanlar arasında iş motivasyonu algısı açısından üniversite mezunu olanlar ile ilköğretim-ortaokul ve lise mezunları arasında anlamlı bir farklılık vardır. Buna göre çalışanlar arasında en yüksek iş motivasyonuna sahip olanlar üniversite mezunlarıdır ($X=3,0549$). En düşük iş motivasyonu algısına sahip olanlar ise ilköğretim-ortaokul mezunlarıdır ($X=2,6942$). Çok boyutlu iş motivasyonunun içsel motivasyonu alt boyutunun mezuniyet durumuna göre anlamlı farklılık gösterdiği ($F=5,388$; $p<0,05$) tespit edilmiştir. Çalışanlar arasında içsel motivasyon algısı açısından üniversite mezunu olanlar ile ilköğretim-ortaokul ve lise mezunları arasında anlamlı bir farklılık vardır. Buna göre çalışanlar arasında en yüksek içsel motivasyona sahip olanlar üniversite mezunlarıdır ($X=3,4490$). En düşük iş motivasyonu algısına sahip olanlar ise ilköğretim-ortaokul mezunlarıdır ($X=2,7515$). Kişisel düzenleme alt boyutunun mezuniyet durumuna göre anlamlı farklılık gösterdiği ($F=4,171$; $p<0,05$) tespit edilmiştir. Çalışanlar arasında kişisel düzenleme boyutunun algısı açısından üniversite mezunu olanlar ile ilköğretim-ortaokul ve lise mezunları arasında anlamlı bir farklılık vardır. Buna göre çalışanlar arasında en yüksek kişisel düzenleme algısına sahip olanlar üniversite mezunlarıdır ($X=3,6939$). En düşük kişisel düzenleme algısına sahip olanlar ise ilköğretim-ortaokul mezunu

çalışanlardır ($X=3,1581$). İçe yansıtılan düzenleme alt boyutunun mezuniyet durumuna göre anlamlı farklılık gösterdiği ($F=4,368$; $p<0,05$) tespit edilmiştir. Çalışanlar arasında içe yansıtılan düzenleme boyutunun algısı açısından üniversite mezunu olanlar ile ilköğretim/ortaokul mezunları arasında anlamlı bir farklılık vardır. Buna göre çalışanlar arasında en yüksek içe yansıtılan düzenleme algısına sahip olanlar üniversite mezunlarıdır ($X=4,0306$). En düşük kişisel düzenleme algısına sahip olanlar ise ilköğretim mezunlarıdır ($X=3,4818$). Buradaki farklılıklar LSD testi yapılarak ortaya çıkartılmıştır. Ayrıca motive olmama ($F=1,875$; $p>0,05$), dışsal düzenleme-sosyal ($F=1,911$; $p>0,05$) alt boyut puanlarının mezuniyet durumuna göre anlamlı farklılık göstermediği tespit edilmiştir. Dolayısıyla H_6 hipotezi reddedilmiştir.

Tekstil sektöründe çalışanların çok boyutlu iş motivasyonu ölçeği ve alt boyutlarına göre algılarının aylık ücrete göre farklılaşıp farklılaşmadığı tek yönlü varyans analizi (ANOVA) testi ile incelenmiştir (Tablo 14).

Tablo 14. Çok Boyutlu İş Motivasyonu Puanlarının Aylık Ücrete Göre Karşılaştırılması

Alt Boyut	Aylık Ücret	n	X	SS	F	p	Post Hoc (LSD)
Motive Olmama	Asgari Ücret ¹	221	1,8401	0,72793	0,461	0,631	
	2880-4000 ²	117	1,9145	0,99727			
	4001 ve üzeri ³	45	1,7926	0,83572			
İçsel Motivasyon*	Asgari Ücret ¹	221	2,7783	1,09573	5,748	0,003	1-2** 1-3**
	2880-4000 ²	117	3,0726	1,08926			
	4001 ve üzeri ³	45	3,3000	1,05205			
Dışsal Düzenleme-Sosyal	Asgari Ücret ¹	221	2,6531	1,03880	0,068	0,934	
	2880-4000 ²	117	2,6467	0,99259			
	4001 ve üzeri ³	45	2,5926	0,87585			
Kişisel Düzenleme*	Asgari Ücret ¹	221	3,1508	0,99411	3,961	0,020	1-2** 1-3**
	2880-4000 ²	117	3,4017	0,93417			
	4001 ve üzeri ³	45	3,4963	0,94981			
İçe Yansıtılan Düzenleme	Asgari Ücret ¹	221	3,5543	0,99167	1,439	0,239	
	2880-4000 ²	117	3,6068	1,06639			
	4001 ve üzeri ³	45	3,8333	0,91079			
İŞ MOTİVASYONU	Asgari Ücret ¹	221	2,7383	0,60287	2,768	0,64	
	2880-4000 ²	117	2,8652	0,61811			
	4001 ve üzeri ³	45	2,9162	0,46032			

Tablo 14'teki ANOVA testi sonucuna göre çok boyutlu iş motivasyonu algısı aylık ücrete göre anlamlı bir farklılık göstermemektedir ($F=2,768$; $p>0,05$). Ayrıca motive olmama ($F=0,461$; $p>0,05$), dışsal düzenleme-sosyal ($F=0,068$; $p>0,05$), içe yansıtılan düzenleme ($F=1,439$; $p>0,05$) alt boyut

puanlarının aylık ücrete göre anlamlı farklılık göstermediği tespit edilmiştir. Çok boyutlu iş motivasyonunun alt boyutlarından içsel motivasyonun ise aylık gelire göre anlamlı farklılık gösterdiği ($F=5,748$; $p<0,05$) tespit edilmiştir. Asgari ücret ile çalışanların içsel motivasyona ilişkin algısı diğer aylık kazancı olanlara göre farklı yani daha düşüktür ($X=2,7783$). İçsel motivasyon algısı en yüksek olan grup ise aylık geliri 4001 ve üzeri olan çalışanlardır ($X=3,30$). Yine kişisel düzenleme algısına yönelik de aylık gelire göre anlamlı bir farklılık bulunmaktadır ($F=3,961$; $p<0,05$). Asgari ücret ile çalışanların kişisel düzenleme algısı diğer aylık kazancı olanlara göre farklı yani daha düşüktür ($X=3,1508$). Kişisel düzenleme algısı en yüksek olan grup ise aylık geliri 4001 ve üzeri olan çalışanlardır ($X=3,4963$). Buradaki farklılıklar LSD testi yapılarak ortaya çıkartılmıştır. Buna göre H7 hipotezi reddedilmiştir.

5. Sonuç ve Tartışma

Tekstil çalışanlarının çok boyutlu iş motivasyonu ve onun alt boyutlarına ilişkin algısı ile yaş, cinsiyet, medeni durum, mesleki kıdem değişkenleri arasında anlamlı bir farklılık olmadığı görülmüştür. Bu bulgular Bayrakdar (2016), Soykenar (2008), Şavk (2009) ve Torun (2013)'ün bulguları ile örtüşmektedir. Morris vd. (1993)'e göre genç çalışanların motivasyon algısı daha yüksektir. Van Staveren (2014) ile Balıbey ve Öndaş (2018) araştırmalarında kadınların iş motivasyonu algısının erkeklerden daha fazla olduğunu tespit etmişlerdir. Hrebiniak ve Alutto (1972), Eğilmezkol (2011), Ergin (2012), Kılıç Aksoy (2020) ve Çoban (2021) araştırmalarında evlilerin motivasyon algı düzeylerini bekarlara göre daha yüksek tespit etmişlerdir.

İş yeri kıdemi değişkeni ile motive olmama ile içe yansıtılan düzenleme boyutları arasında anlamlı bir farklılık bulunmaktadır. İşyerinde 1-5 yıl arası kıdemli çalışanların motive olmamaya ilişkin algısı diğer kıdem gruplarına dahil olanlara göre farklı ve değeri daha düşüktür. Motive olmama algısı en yüksek olan grup ise işyerinde 15 yıl ve üzeri kıdeme sahip olan çalışanlardır. Bu bulgulara göre çalışanların kıdemi arttıkça yaptıkları işe yönelik motivasyonu da düşmektedir. Bunun nedenini kıdemi daha az çalışanların kendilerini daha çok örgüte adanmış olmaları, örgütsel aidiyet duygusunun daha gelişmiş olmasına bağlayabiliriz. Bu bulgular Çoban (2021)'in çalışması ile çelişmektedir. Çoban (2021) çalışma süresi bir yıl olanlarda motive olmama düzeyinin diğer çalışma sürelerine göre daha yüksek olduğunu tespit etmiştir.

İşyerinde 1-5 yıl arası kıdemi olan çalışanların içe yansıtılan düzenleme boyutuna ilişkin algısı diğer kıdem gruplarına dahil olanlara göre anlamlı bir şekilde farklılaşmaktadır. İçe yansıtılan düzenleme algısı en yüksek olan grup 1-5 yıl kıdeme sahip olan çalışanlardır. En düşük algıya sahip olan grup ise işyerinde 6-14 yıl kıdemi olan çalışanlardır. Diğer bir ifadeyle iş yerindeki kıdemi az olan çalışanların öz saygıları daha yüksektir, çevrelerinin tepkilerinden korktukları veya çekindikleri için işlerinde daha fazla çaba sarf etmektedirler Bunun nedeni olarak işyerinde az kıdeme sahip olan çalışanların örgüte bağlanmak ve örgütte kalıcı olmak istemeleri gösterilebilir. Bu bulgular da Çoban'ın (2021) çalışması ile çelişmektedir. Çoban (2021) çalışma süresi 6-10 yıl olanlarda içsel motivasyon düzeyinin diğer kıdem sürelerine göre daha yüksek olduğunu, yani çalışma süresi yükseldikçe, motivasyon düzeyinin arttığını tespit etmiştir. Çalışmamızda iş motivasyonu ve diğer alt boyutlarına ilişkin çalışanların algısı ile iş yeri kıdemi arasında anlamlı bir farklılık bulunmamıştır. Çoban (2021) araştırmasında ise çalışma süresi 6-10 yıl olanlarda içsel motivasyon, dışsal düzenleme sosyal düzeylerinin daha yüksek olduğunu, yani çalışma süresine bağlı olarak motivasyon düzeyleri arasında anlamlı bir fark olduğunu tespit etmiştir. Köse vd. (2013), Akman (2017) ve Çağlar (2019) araştırmalarında çalışma süresi açısından çalışanların motivasyon algıları arasında anlamlı bir farklılık olmadığını tespit etmişlerdir.

Mezuniyet durumu ile iş motivasyonu algısı, içsel motivasyon, kişisel düzenleme, içe yansıtılan düzenleme boyutları arasında anlamlı bir farklılık olduğu görülmüştür. Çalışanlar arasında iş motivasyonu ile belirtilen alt boyutlar açısından üniversite mezunu olanlar ile ilköğretim-ilköğretim/ortaokul ve lise mezunları arasında anlamlı bir farklılık vardır. Buna göre çalışanlar arasında en yüksek iş motivasyonuna sahip olanlar üniversite mezunlarıdır. Bu bulgulara göre

üniversite mezunu çalışanlar yaptıkları işin heyecan verici olduğuna ve işlerini yaparken eğlendiklerine daha fazla inanmaktadır. Yine üniversite mezunları yaptıkları işin kendileri için özel anlamı olduğunu ve kişisel değerleriyle uyumlu olduğunu düşünmektedirler. Üniversite mezunlarının öz saygıları daha yüksektir, çevrelerinin tepkilerinden korktukları veya çekindikleri için işlerinde daha fazla çaba sarf etmektedirler. Bu bulguların nedeninin, eğitim düzeyi yüksek çalışanlar açısından işsizlik tehlikesinin daha az sorun teşkil ettiği ve bunun psikolojik bir rahatlığa dönüşmesinden kaynaklanabileceği düşünülmektedir. Literatürde Çoban (2021)'in eğitim durumu yükseldikçe “içsel motivasyon, kişisel düzenleme, içe yansıtılan düzenleme” düzeylerinin azaldığı, Aslanadam'ın (2011)'in lise ve altı eğitim düzeyine sahip çalışanların motivasyonun diğerlerinden daha yüksek olduğu tespiti araştırma bulguları ile çelişmektedir. Literatürde araştırma bulgularını destekleyen Kılıç Aksoy (2020)'un eğitim düzeyi yükseldikçe motivasyonun arttığı, Baday (2016) ve Karakaya ve Ay (2007)'in yüksek lisans mezunlarının motivasyonlarının daha yüksek olduğu, Bayar (2019)'in doktora mezunlarının motivasyonlarının daha yüksek olduğu tespitleri de bulunmaktadır. İş motivasyonunun diğer alt boyutları olan motive olmama ile dışsal düzenleme-sosyal boyutuna ilişkin çalışanların algısı ile mezuniyet durumu arasında anlamlı bir farklılık bulunmamıştır. Köroğlu (2011), Ertan ve Kaya (2012), Van Steweren (2014), Alsat (2016) ile Uğur (2020) araştırmalarında eğitim durumu açısından çalışanların motivasyon algıları arasında anlamlı bir farklılığın olmadığını tespit etmişlerdir.

Çalışanların aylık gelir düzeyleri ile içsel motivasyon ve kişisel düzenleme boyutları arasında anlamlı bir farklılık olduğu görülmüştür. Asgari ücret ile çalışanların içsel motivasyona ilişkin algısı ile kişisel düzenleme algısı diğer aylık kazancı olanlara göre farklı ve düzeyi daha düşüktür. İçsel motivasyon algısı ve kişisel düzenleme algısı en yüksek olan grup ise aylık geliri 4001 ve üzeri olan çalışanlardır. Başka bir ifadeyle asgari ücret ile çalışanların yaptıkları işin heyecan verici olduğuna ve işlerini yaparken eğlendiklerine ilişkin algıları ile yaptıkları işin kişisel gelişimlerine katkı sağlayacağı düşünceleri daha zayıftır. Bunun nedeni olarak örneklem grubunda en az kazanca sahip olan asgari ücretliler için ücret gibi dışsal motivasyon faktörlerinin daha önemli olması ile işsiz kalmanın olumsuz etkilerini ortadan kaldıracak fazla bir imkana sahip olmamaları gösterilebilir. Bu bulgular literatürdeki aylık gelir düzeyi yükseldikçe motivasyon düzeyinin arttığı sonucuna ulaşan Çoban (2021), Kılıç Aksoy (2020), Bekmezoğlu (2019), Kılıç (2019), Aydın (2017), Uzuner (2014), İbicioğlu vd. (2013), Peker (2013), Bolat (2012), Ertekin (2012), Aslanadam (2011), İnfal ve Bodur (2011), Balsar (2002), Karakaya ve Ay (2007), Özdevecioğlu (2003) ve Taşpınar (2006)'ın araştırma bulguları ile örtüşmektedir. Çalışanların iş motivasyonu algı düzeyi ile diğer alt boyutlara ilişkin algı düzeyleri aylık gelir durumuna göre anlamlı bir farklılık olmadığı görülmüştür. Soykenar (2008) ve Torun (2013)'e göre çalışanların geliri ile motivasyon arasında anlamlı bir farklılık bulunmamaktadır.

Araştırmada elde edilen bazı sonuçlar literatürdeki diğer çalışmalardan farklılık taşımaktadır. Bu farklılıklar örneklem gruplarındaki verilerin dağılımı ve Covid 19 pandemi döneminde bu çalışmanın yapılmış olmasından kaynaklı olabilir. Araştırmanın sadece Denizli ilindeki tekstil sektörü çalışanlarında yapılmış olması sonuçların tüm tekstil sektörü çalışanları için genelleme yapmayı sınırlandırmaktadır. Araştırma bulgularına göre demografik değişkenlerin iş motivasyonunu farklılaştırdığı söylenebilir. Bu nedenle örgütlerde çalışanların iş motivasyonlarını artırmak için insan kaynakları uygulamaları gözden geçirilmelidir. Ayrıca tekstil sektörü çalışanlarında iş motivasyon algılarının farklı evrenlerde uygulanacağı ampirik çalışmalar bu çalışmanın bulgularının güvenilirliğini arttırmada yardımcı olabilecektir. Araştırmanın yapıldığı dönem Covid 19 pandemi dönemine denk gelmiş olduğundan, pandemi sonrası yapılacak benzer çalışmalar ile bu araştırmanın bulguları karşılaştırılabilecek ve pandeminin iş motivasyonundaki etkisi de belirlenebilecektir.

Kaynakça

Akman, F. (2017). *Sağlık Kurumlarında Hemşirelerin Örgütsel Adalet Alguları ve Örgütsel Adaletin İş Motivasyonuna Etkisi; Özel Hastaneler Alan Araştırması*. Marmara Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.

- Aktaş, Y., Cesur, E. E., Cesur, E., Özkan, E. ve Soysal, P. (2015). *Bir Bakışta İnsan Kaynakları Yönetimi*. Bursa: Dora Basın Yayın Dağıtım Ltd. Şti.
- Alsatt, O. Ç. (2016). *Çalışan Motivasyonunu Etkileyen Faktörlerin İş Tatminine Etkisinin Belirlenmesine Yönelik Bir Uygulama*. Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Doktora Tezi.
- Aslanadam, B. (2011). *Sağlık Personelinin Motivasyonu ve Bunu İlişkin Araştırma*. Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.
- Aydın, E. (2017). *Sağlık Sektöründe Performansa Dayalı Ücretlendirme Sisteminin Değerlendirilmesi (Bursa Devlet Hastanesi ve Ali Osman Sönmez Onkoloji Hastanesi Örneği)*. Atılım Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.
- Baday, M. (2016). *Performansa Dayalı Ücretlendirme Sisteminin Motivasyona Etkileri Üzerine Dair Bir Alan Çalışması*. İstanbul Gelişim Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.
- Balıbey, M. ve Öndaş, N. (2018). İdari Personelin Demografik Özellikleriyle İş Tatmini ve Mesleki Motivasyon İlişkisi: Munzur Üniversitesi Örneği. *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 28(1), 171-186
- Balsler, D. B. (2002). Agency in Organizational Inequality: Organizational Behavior and Individual Perceptions of Discrimination. *Work and Occupations*, 29, 137-165.
- Bayar, M. (2019). *İnsan Kaynakları Yönetiminde Personelin Hizmetiçi Eğitimi ve Motivasyonun Performans Üzerindeki Etkisinin İncelenmesi: Ankara İlindeki Özel Sağlık Kurumlarında Bir Uygulama*. İstanbul Gelişim Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Doktora Tezi.
- Bayrakdar, M. (2016). *Çalışanların Motivasyonunu Etkileyen Faktörler: Bandırma Belediyesi Örneği*. Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.
- Bekmezoğlu, Ç. (2019). *İşgörenlerin İş Tatmini ile Örgüte Bağlılık İlişkisinin Ödüllendirme Bağlamında İncelenmesi: İstanbul İli Tekstil Sektörü İşgörenlerine Yönelik Bir Araştırma*. İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.
- Bolat, G. (2012). *Performansa Dayalı Ücret Sisteminin İşgören Motivasyonuna Etkisi*. Yüksek Lisans Tezi. Atılım Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Can, H., Azizoğlu, Ö. A. ve Aydın, E. M. (2015). *Örgütsel Davranış*. Ankara: Siyasal Kitabevi.
- Çakır, G. (2009). *İşgörenlerin Demografik Özelliklerine Göre Motivasyon Araçları ve Denetim Odağı Değişkeninin İncelenmesi*. Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İşletme Anabilim Dalı Yönetim ve Organizasyon Bilim Dalı Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.
- Çağlar, Y. (2019). *Performansa Dayalı Ücretlendirmenin Çalışan Performansı Üzerindeki Etkileri*. Beykent Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.
- Çivilidağ, A. ve Şekercioğlu, G. (2017). Çok Boyutlu İş Motivasyonu Ölçeğinin Türk Kültürüne Uyarlanması. *Mediterranean Journal of Humanities*, VII(I), 143-156.
- Çoban, N. O. (2021), *Performansa Dayalı Ödemededen Duyulan Memnuniyet ile Motivasyon İlişkisinde Örgütsel Bağlılık ve Örgütsel Adaletin Rolü*. Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İnsan Kaynakları Yönetimi Ana Bilim Dalı Yayınlanmamış Doktora Tezi.
- Eğilmezkol, G. (2011). *Çalışma Yaşamında Örgütsel Adalet ve Örgütsel Bağlılık: Bir Kamu Bankasındaki Çalışanların Örgütsel Adalet ve Örgütsel Bağlılık Algılayışlarının Analizine Yönelik Bir Çalışma*. Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.
- Ergeneli, A. (2017). *Örgütsel Davranış*. Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti.
- Ergin, G. (2012). *Performans Değerleme ile Motivasyon Arasındaki İlişki ve Belediye Çalışanları Üzerine Bir Uygulama*. İstanbul Aydın Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.

- Ertan, H. ve Kaya, İ. (2012). Edremit Körfezi'ndeki Konaklama İşletmeleri Çalışanlarının İş Motivasyon Düzeylerinin Demografik ve Meslekî Özelliklere Göre İncelenmesi, *Sosyal Bilimler Dergisi*, 16(1), 155-168.
- Ertekin, A. (2012). *Kamu Hastanelerinde Performansa Dayalı Ücret Ödemesi ve Çeşitli Meslek Grupları Açısından Değerlendirmesi (İzmir Dr. Suat Seren Göğüs Hastalıkları ve Cerrahisi Eğitim ve Araştırma Hastanesi Örneği)*. Yüksek Lisans Tezi. Beykent Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Gagné, M., Forest, J., Gilbert, M. H., Aubé, C., Morin, E. ve Malorni, A. (2010). The Motivation at Work Scale: Validation Evidence in Two Languages. *Educational and Psychological Measurement*, 70(4), 628-646.
- George, D. ve Mallery, P. (2003). *SPSS for Windows Step by Step: A Simple Guide and Reference*. Boston: Allyn & Bacon.
- Gül, S. K. ve Alaç, A. E. (2014). *Güvenlik Sektöründe İnsan Kaynakları Yönetimi*. Ankara: Seçkin Yayıncılık San. ve Tic. A.Ş.
- Gürbüz, S. (2021). *Amos ile Yapısal Eşitlik Modellemesi Temel İlkeler ve Uygulamalı Analizler*. Ankara: Seçkin Yayıncılık San. ve Tic. A.Ş.
- Hair, J. F., Black, W. C., Babin, B. J. ve Anderson, R. E. (2014). *Multivariate Data Analysis*. (7 b.). Harlow: Pearson New International Edition.
- Hrebiniak, L., Alutto, J. (1972). Personal and Role-Related Factors in the Development of Organizational Commitment. *Administrative Science Quarterly*, 17(4), 555- 573.
- İbicioğlu, H., Özdaşlı, K., Dalgıç, H. ve Yılmaz, T. (2013). Muhasebe Meslek Mensuplarının İçsel ve Dışsal Motivasyon Düzeylerinin Tespitine Yönelik Bir Araştırma. *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 5(9), 93-105.
- İnal, S. ve Bodur, S. (2011). Hemşirelerin Önem Verdikleri Motivasyon Araçları. *İstanbul Üniversitesi Florence Nigthingale Hemşirelik Dergisi*, 19(2), 77-82.
- Karakaya, A. ve Ay, F.A. (2007). Çalışanların Motivasyonunu Etkileyen Faktörler: Sağlık Çalışanlarına Yönelik Bir Araştırma. *Cumhuriyet Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 31(1), 55-67.
- Kılıç, Ş. (2019). *360 Derece Performans Değerlendirme Sistemi Çerçevesinde Performansa Dayalı Ücretlendirmenin Türk Kamu Yönetiminde Uygulanabilirliği: Kırıkkale Belediyesi'nde Bir Araştırma*. Yüksek Lisans Tezi. Kırıkkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kırıkkale.
- Kılıç Aksoy, Ş. (2020). Çalışanların Motivasyonunu Etkileyen Faktörler: Mehmet Akif Ersoy Üniversitesinde Bir Analiz. *Akdeniz Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi (AKSOS)*, 7, 89-111.
- Kline, R. B. (2016). *Principles and Practice of Structural Equation Modeling*. New York: The Guilford Press.
- Keser, A. (2006). *Çalışma Yaşamında Motivasyon*. Bursa: Alfa Aktüel Yayınları.
- Koçel, T. (2018). *İşletme Yöneticiliği (Cilt Genişletilmiş 17.Baskı)*. İstanbul: Beta Basın Yayım Dağıtım, A.Ş.
- Köroğlu, Ö. (2011). *İş Doyumu ve Motivasyon Düzeylerini Etkileyen Faktörlerin Performansla İlişkisi: Turist Rehberleri Üzerine Bir Araştırma*. Doktora Tezi, Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Köse, S., Kartal, B. ve Kayalı, N. (2003). Örgütsel Vatandaşlık Davranışı ve Tutuma İlişkin Faktörlerle İlişkisi Üzerine Bir Araştırma. *Erciyes Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 20, 1-19.
- Morgan, G. A., Leech, N. L., Gloeckner, G. W. ve Barrett, K. C. (2011). *IBM SPSS for Introductory Statistics: Use and Interpretation*. New York:Routledge Taylor & Francis Group.
- Morris, T., Lydka, H. ve OCreevy, M. F. (1993). Can Commitment Be Managed? A Longitudinal Analysis of Employee Commitment and Human Resource Policies. *Human Resource Management Journal*, 3(3), 21-42.
- Nunnally, J. C. ve Bernstein, I. H. (1994). *Psychometric Theory*. New York:McGraw-Hill Inc.

- Özdemir, S. ve Muradova, T. (2008). Örgütlerde Motivasyon ve Verimlilik İlişkisi. *Journal of Qafqaz University*, 24, 146-153.
- Özdevecioğlu, M. (2003). Algılanan Örgütsel Adaletin Bireylerarası Saldırgan Davranışlar Üzerindeki Etkilerinin Belirlenmesine Yönelik Bir Araştırma. *Erciyes Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 21, 77-96.
- Özer, M. A. (2019). *Yönetim ve ..*. Ankara: Gazi Kitabevi Ticaret Limited Şirketi.
- Özer, M. A., Sökmen, A., Akçakaya, M., ve Özaydın, M. M. (2019). *İnsan Kaynakları Yönetimi*. Ankara: Gazi Kitabevi Tic. Ltd. Şti.
- Peker, D. (2013). *Performansa Dayalı Ek Ödeme Yapılmasının Çalışan Motivasyonu Üzerindeki Etkileri (Çivril Devlet Hastanesi Örneği)*. Beykent Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.
- Plotnik, R. (2009). *Psikolojiye Giriş*. İstanbul: Kaknüs Yayınları.
- Soykenar, M. (2008). *Sağlık İşletmelerinde Personelin Motivasyonunu Etkileyen Faktörler: Dokuz Eylül Üniversitesi Hastanesinde Örnek Bir Uygulama*. Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.
- Şavk, E. M. (2009). *Performansı Etkileyen Faktörlerin Çalışan Motivasyonu Üzerine Etkisinin Kocaeli İli Sınırlarındaki Devlet Hastanelerinde İncelenmesine Yönelik Bir Uygulama*. Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.
- Şekkeli, Z. H. (2021). *Covid 19 Pandemi Sürecinde Çalışan Motivasyonu. E. Ertürk içinde, Covid 19 Pandemi Sürecinde Çalışma Yaşamındaki Değişime Örgütsel Davranış Konuları Perspektifinden Bakış*. Gazi Kitabevi Tic. Ltd. Şti.
- Taşpınar, F. (2006). *Motivasyon Araçlarının İşgören Motivasyonu Üzerindeki Etkisi: Afyonkarahisar İlindeki Termal Otel İşletmelerinde Bir Araştırma*. Afyonkarahisar Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.
- Torun, M. T. (2013). *Örgütlerde İşgören Performansını Artırmada Kullanılan Motivasyon Araçlarının İncelenmesi ve Bir Uygulama*. Ondokuzmayıs Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.
- Uğur, N. (2020). *İçsel ve Dışsal Motivasyon Araçlarının Örgütsel Bağlılığa Etkisi: Turizm Sektöründe Bir Araştırma*. İstanbul Medeniyet Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.
- Uzuner, M. T. (2014). *Performansa Dayalı Ücretlendirme Sistemleri ve Bilecik İli Sağlık Bakanlığı Hastaneleri Uygulamaları*. Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.
- Van Staveren, G. A. (2014). *An Investigation Into Teacher Motivation and the Role of Merit Pay*. PhD. Thesis, Oakland University, Michigan.
- Yılmaz, A. (2020). *İnsan Kaynakları Yönetimi*. Ankara: Seçkin Yayıncılık San ve Tic. A.Ş.

SÜRDÜRÜLEBİLİR KALKINMADA YEREL YÖNETİMLERİN ENGELLİ POLİTİKALARININ ROLÜ: BELEDİYELERİN STRATEJİK PLANLARI ÜZERİNE BİR İNCELEME¹

Azize Serap TUNÇER*

Öz

İnsan Hakları Evrensel Beyannamesinin 25. maddesi, “herkesin, -sakatlık durumunda ve geçim kaynaklarından iradesi dışında yoksun olduğu diğer hallerde de kendisinin ve ailesinin sağlığı ve refahı için uygun bir yaşam standardına sahip olma hakkı”nı kabul eder. Bu görevin önemli bir kısmı da yerel yönetimler tarafından üstlenilmektedir. Bu hizmetlerin usulünce ve yeterli şekilde sunulması, engelliler için büyük önem taşımakla birlikte, aynı zamanda “Sürdürülebilir Kalkınma”nın gerçekleştirilmesinde de temel bir işleve sahiptir. Bu çalışmada tesadüfi yöntemle seçilen, farklı ölçeklerdeki illeri temsil eden bazı belediyelerin 2020-2024 Stratejik Planları ve uygulama örnekleri değerlendirilmiş ve özellikle planlarda kentlerin “Engellilik Politikaları”nın hangi esaslara dayandığı bulunmaya çalışılmıştır. Çalışmanın amacı tümel bir envanter oluşturmak değil, genel felsefe ve politikaları irdelemektir. Belediyelerin bu alandaki çalışma felsefelerini ve hizmet önceliklerini belirleyen stratejik planlarında engelliler konusunun her boyutu ile ele alındığı; engellilerin “erişim” sorununun sadece fiziksel bir gereksinim olmaktan öte, “demokrasi”nin temel bir unsuru olduğu ve “demokratik katılıma erişimleri”nin vurgulandığı; engellileri önceleyen “pozitif ayrımcılığın” bir “temel değer” olarak belirlendiği; engelli dayanışma merkezlerinin ve hizmet birimlerinin birçok belediyede etkin şekilde çalıştığı; engellilere dönük hizmetlerin planlarda genellikle yeterince yer bulduğu gözlenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Belediye, Engellilik, Stratejik plan, Yerel hizmet.

THE ROLE OF DISABLED POLICIES OF LOCAL GOVERNMENTS IN SUSTAINABLE DEVELOPMENT: A REVIEW ON THE STRATEGIC PLANS OF MUNICIPALITIES

Abstract

Article 25 of the Universal Declaration of Human Rights states that “everyone, in case of disability and other involuntary deprivation of livelihood; recognizes the right to a standard of living adequate for the health and well-being of himself and his family”. An important part of this task is undertaken by local governments. While providing these services duly and adequately is of great importance for the disabled, it also has a fundamental function in the realization of "sustainable development". In this study, the 2020-2024 Strategic Plans of some municipalities, which were randomly selected and representing provinces of different scales, were evaluated; in these plans, it has been tried to find out on which principles the “disability policies” of the cities are based. The aim of the study is not to create a general inventory, but to examine the general philosophy and policies. In the strategic plans of the municipalities, which determine the working philosophies and service priorities in this area, the issue of the disabled is addressed with all its dimensions; it is emphasized that the “access” problem of the disabled is more than just a physical need, but a fundamental element of “democracy” and their “access to democratic participation”; “positive discrimination” that prioritizes disabled people is determined as a “basic value”; disabled solidarity centers and service units are working effectively in many municipalities; it has been observed that services for the disabled are generally found adequately in the plans.

Key Words: Municipality, Disability, Strategic plan, Local service.

1. Giriş

Bir organın kaybı, insan için en önemli kayıptır. Eski yeminlerde, yemin eden kişinin, şarta bağlı olarak kendisine beddua etmesi: “Sözümde durmazsam ya da sözlerimde bir yalan varsa sakat olayım, kör olayım demesi; bedeninin, uzuvlarının, gözlerinin üzerine yemin etmesi” bunun bir örneğidir (Illich ve Sanders, 2015: 54). Engelli zihin ya da bedene sahip olan bireyler, yüzyıllarca baskılanmış, dışlanmış hatta teşhir malzemesi yapılmışlardır.

Foucoul (2015: 23-35), “Deliliğin Tarihi”ni incelediği çalışmasında, zihinsel engellilerin de aralarında olduğu yoksul ve serseri kişilerin bulunduğu “miskinhaneler”den söz eder. Orta çağın başları ile Haçlı Seferleri arasında kalan dönemde, miskinhaneler, Avrupa’da birçok yerde yaygınlaşmış; “Hıristiyan aleminin bütünündeki sayıları 19.000’e kadar ulaşmış ve VIII. Louis’in Fransa’daki miskinhaneleri konu alan 1266 tarihli kararnameye kadar olan sürede sayıları 2.000’e ulaşmıştır. Bunların barınma ve bakımları sağlansa da kiliselere girmeleri engellenmekte ve tedavileri yapılmamaktadır. Miskinhanelerin malları 1542’de hastanelere aktarılmıştır. Zamanla kapatılan miskinhane sakinlerinin bir kısmının ada sömürgelerine gönderilmeleri sağlanarak hem kurumların

¹Bu çalışma, 13-15 Ekim 2022 tarihleri arasında gerçekleştirilen Sosyal Hizmet Sempozyumu 2022: Sürdürülebilir Kalkınma ve Sosyal Hizmet sempozyumunda sunulan özet bildirinin gözden geçirilmiş ve genişletilmiş versiyonudur.

*Prof. Dr., Çankırı Karatekin Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi Sosyal Hizmet Bölümü, serap@sersaptuncer.com, ORCID:0000-0001-8629-4828

Bu Yavına Atıfta Bulunmak İçin: Tuncer, A. S. (2022). Sürdürülebilir Kalkınmada Yerel Yönetimlerin Engelli Politikalarının Rolü: Belediyelerin Stratejik Planları Üzerine Bir İnceleme. *UNIKA Toplum ve Bilim Dergisi*, 2(2), 135-150.

nüfusları rahatlatılmış hem de ucuz emek olarak kullanımları sağlanmıştır. Zihinsel engelliler bu tarihlerde kent sınırlarının dışına atılmakta; tüccar veya hacı gruplarına ya da genellikle nehir gemilerine emanet edilmektedir (Foucoult, 2015: 578).

Engellilerin tarih boyunca deneyimlemek zorunda kaldıkları bir diğer onur kırıcı muamele, 19. yüzyıl fuarlarında, panayırlarında sergilenmeleridir. Eğlence amaçlı bu etkinliklerde, biçimsiz bedenler kadar zihinsel engelliler de teşhirin bir parçası olurlar. İngiliz Avam kamarasına sunulan bir rapora göre, Bethleem Hastanesinde 1815'te bile pazar günleri, çılgınların bir peni ücret karşılığında görülmelerine izin verilmektedir. Yılda yaklaşık 400 lira tutarına ulaşan bu teşhir gelirleri, yılda 96.000 ziyaretçi anlamına gelmektedir (Foucoult, 2015: 228-229). Bu da yeterli olmaz, fiziksel engelleri nedeniyle “bozulmuş” olarak görülerek, insafsızca araştırmalara konu edilirler. Stiker'in (2011: 225, 229) Georges Canguilhem'dan aktardığı bir söze göre: “19. yüzyılda, deli, akıl hastanesinde aklın öğrenilmesini sağlamıştır; hilkat garibesini de embriyolojicinin kavnozunda genel ölçütün öğrenilmesi (...)” söz konusudur. Böylece “bozulmuşlar” şeklinde bir kategorizasyona gidilmesi açıkça ideolojik bir bakıştır”. Etnosentrizmi besleyen ve hatta evrenselleştiren ve toplumdaki iyi öğelerle kötülerin ayrımını öneren bu yaklaşım, Sosyal Darwincilik akımının habercisi olmuştur. Sosyal Darwincilik'in “Türlerin Kökeni” yaklaşımıyla doğrulanması mümkün olmasa da “özürlü bedenlere sadece soyarıtımcı ve ırkçı bir bakışla bakılması”, onların Nazi fırınlarına gönderilmelerinin gerekçesini oluşturmuştur. “Nazilerin “Neue Ordnung” [Nasyonal-sosyalist yeni düzen] ülküsüne göre, zihinsel ve ruhsal engellilerin hayatları, Yahudilerin, Çingenelerin, eşcinsellerin hayatları ile birlikte, “unwertes Leben”di, yani “yaşanmaya layık olmayan/değersiz hayatlar”dı (Bauman, 2008: 75).

İnsan haklarının gelişimi süreci ve 19. yüzyıl ile birlikte, engellilerle ilgili hukuksal ve idarî düzenlemelerin özel hükümlerle ele alınmaya başladığı görülmektedir. Bu konuda hizmet üstlenen birimler sadece merkezî birimler olmamış, zamanla kent yönetimleri de bu hizmeti “mahallî ve müşterek” bir sorun olarak ele almışlardır.

Bu çalışmada kent belediyelerinin engellilerle ilgili hizmetleri, tesadüfi yöntemle seçilen sekiz belediyenin 2020-2024 Stratejik Planları üzerinden değerlendirilmiş; bu planlarda kentlerin “engellilik politikaları”nın hangi esaslara dayandığı bulunmaya çalışılmıştır. Çalışmada kimi büyükşehir belediyesi, kimi il belediyesi örnekleri, farklı ölçeklerdeki illeri temsil edecek şekilde irdelenmiştir. Stratejik planlarına ulaşılamayan veya planlarına ek faaliyet raporları ya da uygulama örnekleri bulunan belediyelerde söz konusu yayınlar üzerinden bazı veriler derlenmiştir. Çalışmanın amacı, tümel bir envanter oluşturmak değil, genel felsefe ve politikaları irdelenmek olarak belirlenmiştir.

Çalışmada Aydın, Bursa, İzmir, Samsun ve Şanlıurfa Büyükşehir Belediyeleri ile Hakkâri, Kırşehir ve Tokat Belediyelerine ait veriler örnek olarak ele alınmış ve durum analizi gerçekleştirilmiştir.

2. Engelliler İçin Sosyal Politikalar

Engelliler için daha adil bir yaşam ortamını garanti eden sosyal devlet anlayışı ve sosyal destek uygulamaları da kolay ortaya çıkmamıştır. Klasik liberal sistem başarısını, tüm toplumun gelişmişliği ölçütüne bağlamak istememekte; “başarılı bir ekonomide bile, insanların, yaşlılık, hastalık veya engellilik yüzünden iş kaybı yaşamalarını ve yardıma gereksinim duymalarını” doğal bulmaktadır. Bu görüşe göre belirtilen problemlerle mücadele etmenin en doğru yolu, “vergilere dayalı bir ‘refah’ programının dayatılması değil, gönüllü kolektif örgütlülükler ile olacaktır. Buna göre, tarih boyunca, yoksullukla mücadelede en etkin kurumsal yapılar bu karşılıklı yardım topluluklarıdır. Arkadaşlık ilkesine dayanarak sigorta ve kredi olanağı sunan bu birlikler ve kooperatifler, özellikle çalışan yoksulların zor günlerine dair bir güvence sistematığı görevi görmüştür. Küçük-çaplı ödenek ve kesintilerle yaratılan bu finansmanla, “kendi-kendini yöneten” yapılar kurulmuştur (Pennington, 2014: 270).

Bugün dünyanın geldiği noktada, liberal felsefenin bu eşitlik ve hakkaniyet sorununu ele almayan, pür “bırakınız yapsınlar”cı yaklaşımını tam olarak uygulayabilen bir sistem

bulunmamaktadır. İnsan haklarının gelişim sürecinde bu konuda devlete sorumluluk yükleyen bir modele doğru geçiş yaşanmıştır. “19. yüzyıl, toplum tarafından yaralanmış bir bedensellik, düzeltilebilir bir bedensellik çerçevesinde değerlendirilen özürülülerin iyileştirilmesi ve yeniden topluma kazandırılması düşüncesinin doğduğu yüzyıl olarak kalacaktır aynı zamanda”. 19. yüzyıl biterken, sanayileşmeyle gelen kaza ve risklerin yıkıcı etkileriyle tanışılır. Toplum artık hayırseverlik ilkesinden daha güçlü bir dayanışma ve güvence arayışına, hastalık ve yoksullukları bireysel ve ahlaki hataya bağlı sorumluluk çerçevesinden çıkararak, toplumsal sözleşmenin bir boyutu haline getiren ortak ve toplumsal sorumluluk anlayışına evrilmiştir (Stiker, 2011: 229).

BM Genel Kurulunca 1948’de kabul edilen İnsan Hakları Evrensel Beyannamesinin 25. maddesi, herkesin beslenme, giyim, barınma, sağlık hizmetleri, gerekli sosyal hizmetler ve güvenlik gibi kendisinin ve ailesinin sağlığı ve refahı için yeterli bir yaşam standardına sahip olma hakkını kabul etmiştir. Bu kabul, kişilerin sakatlıkları durumunda ve geçim kaynaklarından iradeleri dışında yoksun olduğu diğer hallerde, “herkes”e sunulması gereken bu standardın onlara da sunulması gerektiğini içerir.

Bu hizmetlerin usulünce ve yeterli şekilde sunulması, engelliler için büyük önem taşımakla birlikte, aynı zamanda “Sürdürülebilir Kalkınma”nın gerçekleştirilmesinde de temel bir işleve sahiptir.

Birleşmiş Milletler Genel Kurulu tarafından 2015 yılında Sürdürülebilir Kalkınma Amaçları arasında belirlenen

-1. Amaç: “Yoksulluğa Son;

-3. Amaç: “Sağlık ve Kaliteli Yaşam”;

-10. Amaç: “Eşitsizliklerin Azaltılması” ve

-11. Amaç: “Sürdürülebilir Şehirler ve Topluluklar” hedeflerinin tümü engelliler için de büyük önem taşımaktadır.

Yine de tartışma bitmiş değildir ve neoliberal akımlar, devlete bu sorumluluğu yüklemenin, sistemin kaldıramayacağı bir yük oluşturduğu konusunda yoğun baskı yapmaktadırlar. Engellilerle ilgili desteklerin ana odağını, fiziksel ya da zihinsel sağlık destekleri oluşturur. ABD’nin temel örnek olduğu modellerde, kapsayıcı bir ulusal sağlık istemi kurulması ihtimalinin “siyasî destekten yoksun” olması, “finans kurumları ve ilaç endüstrisinin karşı çıkması” ile ilişkili bulunmaktadır (Chomsky, 2008: 123-124).

Günümüz dünya ekonomik sisteminin başarısının parasal rakamlardaki büyümeye endekslî yapılanması da “verimlilik” baskısı üzerinden sistemi zorlamaktadır. Bauman’ın (2003: 99-100) ifade ettiği üzere: “Millî hasıla”nın büyümesine dair hesaplama, daha fazla paranın el değiştirmesiyle ortaya çıkan bir büyümeyle ilişkilendirildiğinde ve bu artışın insan mutluluğunu da arttırdığını ileri sürdüğünde, ortaya saçma bir tablo çıkar. Pazar ekonomisi üzerinde temellenen bir toplumda, para, bir trafik kazasının ardından kişi sakat kaldığında ve arabası hurdaya dönüştüğünde de el değiştirir. Hastane ve tamir masrafları ya da yeni bir araba zorunluluğu yaşandığında da “millî hasıla” artar. Oysa iktidardaki politikacılarla uzman ekonomistleri mutlu kılan bu rakamların bireylere taşıdığı yük, mutlu kılmaktan çok uzaktır.

Bauman’ın ironisi günümüz sosyal devlet tartışmalarında büyüme-sosyal harcamalar eksenli çatışmayı örneklemektedir. Parasal büyüme ve işlem hacminin genişlemesi, tekil olarak refahı göstermez, özellikle sağlık harcamalarında ortaya çıkan büyümenin, sağlığın artışı ile mi yoksa sağlık sorunlarının artışı ile mi ilişkili olduğunun ayrıca belirlenmesi gerekir. Nitekim BM, “insani gelişme endeksi” adıyla yeni ölçütler geliştirerek gelişmişliğin farklı boyutlarına bakmayı da gündeme almaktadır.

Chomsky’nin (2008: 161) hırçın terminolojisini ödünç alacak olursak, “asıl önemsenmesi gereken insanlar” arasında bulunmayan engelliler için sosyal güvenlik hizmetleri “hayati” değer taşısa

da “sağlık hizmetleri fiilen zenginliğe göre tahsis edilir ve yönetimin sağlık hizmetleri vermeye değil kar etmeye göre düzenlenmiş uygulamaları sayesinde özel girişime muazzam karlar akar”.

Kamuda “kârlılık, verimlilik” gibi ilkeleri devreye alan ve 5018 sayılı yasa ile belirginleşen “malî yönetim” yaklaşımı, sosyal politikalar ile çelişen değerleri incelemektedir. “Eşitlik, hakkaniyet, kamu yararı vb. kamu değerlerine” odaklanması beklenen kamu kurumlarının, örneğin “bedensel engellilere iş vermek gibi toplumsal sorumluluklarıyla ilişkili hizmetlerinin ‘çıktılarını’, özel şirketlerin sundukları ürün ve hizmetlerin ‘çıktıları’ gibi kolayca hesaplayamayacak olmaları” önemli bir farktır (Akdoğan, 2006: 6-7).

Ülkemizde 1992’den itibaren başlayan ve engellilerin de kapsamı dâhilinde olduğu Yeşil Kart uygulamasından yararlananların sayısının 2000’li yıllara gelindiğinde 10 milyonu aşmasına karşın; nüfusun üçte-birinin hiçbir sağlık güvencesine sahip olmaması gerçeği (Keyder, 2007: 18);¹⁸ Türkiye’nin siyaset merkezi radikal şekilde değişirken, bu sorunun da köklü şekilde ele alınmasını sağlamıştır.

3. Yerel Yönetimlerde Stratejik Yönetim

Yerel yönetimlerin stratejik bir yönetim yaklaşımı benimsemesi gereği, görece yeni bir durum olup, yönetim önceliklerinin ve sistematizasyonunun belirlenmesinde radikal bir değişimi ifade etmektedir. Yerel birimlerin “stratejik öncelikleri”nin açıkça belirlenmesini amaçlayan bu sistem, bir hizmet alanının önem ve önceliğini de gösteren temel bir belge durumundadır. Dolayısıyla belediyelerin stratejik planları içinde engellilerle ilgili ana yönelimleri ve hizmet önceliklerini irdelemek, oldukça açık bir veriye ulaşmak anlamına gelmektedir.

Genellikle hepimizde öncelikle askerî bir çağrışıma karşı gelen “strateji” sözcüğünün tüm kamu kurumlarının literatürüne ilk girişi 10 Aralık 2003 tarihli ve 5018 sayılı “Kamu Malî Yönetimi ve Kontrol Kanunu” ile olmuştur. Yasa’nın 3. maddesi n) fıkrasına göre, “Stratejik plan: Kamu idarelerinin orta ve uzun vadeli amaçlarını, temel ilke ve politikalarını, hedef ve önceliklerini, performans ölçütlerini, bunlara ulaşmak için izlenecek yöntemler ile kaynak dağılımlarını içeren planı” anlatmaktadır.

Bu tanımdan hareketle kamu idarelerince yapılması gerekenler şöyle sıralanmaktadır:

1. Orta vadeli amaçlar
2. Uzun vadeli amaçlar
3. Temel ilke ve politikalar
4. Hedef ve öncelikler
5. Performans ölçütler
6. Bunlara ulaşmak için izlenecek yöntemler
7. Kaynak dağılımlarını içeren plan

Yasanın 9. maddesinde ise ilk 7 ödeve eklenen hususlar iyice artmaktadır. İlgili maddenin ilk paragrafına göre, “Kamu idareleri; kalkınma planları, programlar, ilgili mevzuat ve benimsedikleri temel ilkeler çerçevesinde geleceğe ilişkin misyon ve vizyonlarını oluşturmak, stratejik amaçlar ve ölçülebilir hedefler saptamak, performanslarını önceden belirlenmiş olan göstergeler doğrultusunda

¹⁸ Oysa resmi kayıtlardaki rakamlar aynı dönemde nüfusun tamamının çeşitli şekillerde (esas sigortalı veya bakmaya yükümlü olduğu eş, anne-baba, çocuk olarak) sigortalıların bulunduğunu iddia ediyordu. Rakamlardaki farkın kaynağında, SSK rakamlarının (iki kere sayılanlar, yıl içinde kısa bir süre sigortalı olup sonra statüsünü kaybedenler gibi olgular nedeniyle) abartılı olmasından kaynaklanıyordu. Benzer şekilde BAĞ-KUR’da kayıtlı pek çok üye de kâğıt üstünde görünseler de primlerini ödeyemedikleri için sigortalıların kaybettiklerinden onlar da gerçekte sigortalı değillerdi. Örneğin, devlete bir dönemde mal satan ve bu süreçte zorunlu olarak BAĞ-KUR kaydını yaptıran çiftçiler, ürün yetiştirmeyi bıraktıklarında primlerini ödemekten de vazgeçebiliyorlardı (Keyder, 2007: 17-18).

ölçmek ve bu sürecin izleme ve değerlendirmesini yapmak amacıyla katılımcı yöntemlerle stratejik plan hazırlarlar.”

Yasanın 11. maddesine göre, “Üst yöneticiler, idarelerinin stratejik planlarının ve bütçelerinin kalkınma planına, yıllık programlara, kurumun stratejik plan ve performans hedefleri ile hizmet gereklerine uygun olarak hazırlanması ve uygulanmasından, sorumlulukları altındaki kaynakların etkili, ekonomik ve verimli şekilde elde edilmesi ve kullanımını sağlamaktan, kayıp ve kötüye kullanımının önlenmesinden, malî yönetim ve kontrol sisteminin işleyişinin gözetilmesi, izlenmesi ve bu Kanunda belirtilen görev ve sorumlulukların yerine getirilmesinden Bakana; mahallî idarelerde ise meclislerine karşı sorumludurlar.”

Nitekim 5216 sayılı Büyükşehir Belediyesi Kanunu 7. maddede bu görevi şöyle tanımlamaktadır: “Büyükşehir belediyesinin görev, yetki ve sorumlulukları şunlardır: a) İlçe ve ilk kademe belediyelerinin görüşlerini alarak büyükşehir belediyesinin stratejik planını, yıllık hedeflerini, yatırım programlarını ve bunlara uygun olarak bütçesini hazırlamak”.

5393 sayılı Belediye Kanunu’nun 41. maddesine göre de “Belediye başkanı, mahallî idareler genel seçimlerinden itibaren altı ay içinde; kalkınma planı ve programı ile varsa bölge planına uygun olarak stratejik plan ve ilgili olduğu yıl başından önce de yıllık performans programı hazırlayıp belediye meclisine sunar” (Tunçer [Fırat], 2006).

Stratejik yönetim anlayışı, amaç ve hedeflerin gelecek odaklı olarak belirlenmesi, sahip olunan kaynakların en optimal ve verimli şekilde kullanımı, yönetimin tüm aşamalarında katılımıcılığı esas almaya ve kararların bilgi temelinde alınması yaklaşımına sahiptir. Stratejik yönetimin başlangıcında stratejik planlama bulunur; uygulamalar organizasyonun stratejilerine yönelik yürütülür ve amaç ve hedefleri içeren misyon ve vizyona uygun olarak ulaşılan sonuçlar da performans ve başarımlar ölçütlerine tabi kılınır. Ölçüm sonuç ve değerleri, döngüsel yönetim için bir sonraki planlama aşamasının temel verilerini oluşturur.

Planların hazırlanması sürecinde, belediyelerce önce stratejik planlarının amaç, hedef ve stratejilerinin dayanağı olacak gereksinimleri belirlemek önemlidir. Dinamik dünyanın gelişen ve değişen yapısını sürekli gözetmeyi öneren bu sistem, mevcut durum tespitleri için durum analizi yapılmasını öngörür.

Durum analizi çalışmaları kapsamında; mevzuat ve üst politika belgeleri analiz edilmekte, Kalkınma Planları, Cumhurbaşkanlığı Programı, Orta Vadeli Program, Ülkenin sektörel ve tematik raporları incelenmektedir. Esasen Belediye Kanunu Belediyelere son derece geniş ve çeşitli bir hizmet alanı belirlediği gibi ilgili mevzuat da aynı çeşitlilik ve derinlik taşımaktadır. 11. Kalkınma Planı Şehircilik İlkeleri arasında, “Benzersiz Şehirler” kavramını alarak, şehirlerin tarihsel özgün özelliklerine göre gelişmeleri ilkesini öne çıkarmaktadır. “Sosyal Belediyecilik” hizmetleri ise doğrudan insana dokunan hizmetlerdir. Yine “Değer Üreten Şehirler” kavramı da her alanda hayat kalitesini yükseltecek yaklaşımların öncelenmesini istemektedir.

Yine planların ana parçası olan Güçlü ve Zayıf Yönler ile Fırsatlar ve Tehditler (GZFT) analizi, iç ve dış paydaşlardan alınan görüşler çerçevesinde yapılarak planın tüm kesimlerce sahiplenilmesinin önü açılmaktadır. Paydaş analizi çalışmalarında, sunulan hizmetler ile yararlanıcılar ilişkilendirilerek paydaşlar belirlenmekte ve önceliklendirilmektedir. Paydaşların görüş, öneri, eleştiri ve beklentilerinin stratejik plana tam olarak yansıtılabilmesi başarıyı da garanti eden bir politikadır. Sağlıklı verilere dayalı durum analizi çalışmasının çıktıları, misyon, vizyon, temel değerler ile taslak amaçların oluşturulmasında belirleyicidir. Bu ilkeler tüm plan sürecini şekillendirmekte ve harcama birimleri de bütçe esaslarını bu tespitlerle şekillenen maliyet hesaplamalarına dayandırmaktadır.

4. Bazı Belediyelerin Stratejik Planlarında Engelli Politikaları

Yerel yönetimlerin sosyal hizmetleri arasında da görece yeni girmiş bulunan engelli hizmetleri, devletlerin sosyal güvenlik politikalarının önemli bir göstergesi durumundadır. 5393 sayılı Belediye

Yasası'nın üçüncü bölümünün 14. maddesi "Belediyenin Görev, Yetki ve Sorumlulukları"nı sıralamaktadır. Bu maddede belediyelerin "sosyal hizmetler" alanındaki görevleri engellileri de içeren kapsayıcı bir şekilde sayılmakta ve ayrıca "özel eğitim/bakım" gerektiren pek çok durumun, "yerel hizmet" olarak belediyelere verildiği anlaşılmaktadır.

Yasanın "Belediye Hizmetlerine Gönüllü Katılım" başlıklı 77. maddesinde de belediyeler, yaşlılar, kadın ve çocuklar, yoksul ve düşkünlerle aynı çerçevede "engellilere yönelik hizmetlerin yapılmasında" gönüllü kişilerin katılımını destekleyen programlar uygulamak ve böylece sivil halkın da katkısına ulaşmayı hedeflemeye yönlendirilmektedirler. Hizmetin etkin ve verimli bir şekilde yapılmasında tasarruf da sağlayan bu yaklaşım aynı zamanda beldede dayanışmayı özendirilmeye de hizmet edecektir (Doğanyigit, 2005: 129).

Belediyelerce kullanılan terminolojide, "özürlü", "sakat", "engelli", "özel gereksinimli", "dezavantajlı" gibi duyarlıklı sözcükler kullanılmaktadır. Bu ve benzeri hizmetleri açısından çalışma kapsamında Aydın, Bursa, Hakkâri, İzmir, Kırşehir, Konya, Tokat ve Samsun belediyelerinin stratejik planları incelenecektir.

4.1. Aydın Büyükşehir Belediyesi

Aydın Büyükşehir Belediyesinin "temel değerleri" arasında "pozitif ayrımcılık" konusunun bulunması önemli bulunmuştur (Aydın Büyükşehir Belediyesi, 2019: 70). Halk memnuniyet anketleri sonucuna göre, hizmetler arasında memnuniyet oranı en yüksek olan Halk Ekmek Hizmeti (%64), Ege Et Hizmeti (%60), Yerel Tarım Hizmetlerinden (%53) sonra Dezavantajlı Kesimlere Yönelik Hizmetler %50 civarındaki oranıyla en iyi hizmet sıralamasında dördüncü sırada görünmektedir. "Kısmen Memnunuz" yanıtının da %25'e yakın olduğu göz önüne alındığında oldukça yüksek bir memnuniyetten söz etmek mümkündür (Aydın Büyükşehir Belediyesi, 2019: 44).

Resim 1. Aydın Büyükşehir Belediyesi Memnuniyet Anketi

Dezavantajlı Gruplara Yönelik Verilen Hizmet (Engelli, Yaşlı, Bakıma Muhtaç, Kadın, vb.)	49,1	24,1	14,3	12,5
Rehabilitasyon Merkezi Hiz. (Alzheimer Mrk, Kadın Sığınma Evi, Huzur Evi, Kadın Evleri)	46,4	18,8	9,8	25
Numarataj Faaliyetlerinden	30,4	21,4	12,5	35,7
Deniz Temizliğinden	27,7	25,9	25,9	20,5
Yol Yapımı ve Bakım Onarım Hizmetlerinden (Sıcak Asfalt, Parke, vb.)	36,6	30,4	25,9	7,1
Yapım İşlerinden (Köprü, Hizmet Binası, Sanat Yapıları, vb.)	34,8	28,6	26,8	9,8
Hızlı Çözüm Merkezi (Çağrı Merkezi) Hizmetlerinden	39,3	22,3	26,8	11,6
Belediyenin Tanıtımına Yönelik Sosyal Medya Hizmetlerinden	35,7	30,4	17,9	16
Belediyenin WEB Sitesi Hizmetlerinden	42	28,6	17	12,4
Belediyenin Online Hizmetlerinden	41,1	29,5	17,9	11,5
İtfaiye Hizmetlerinden	46,5	24,1	8	21,4
Kentsel Dönüşüm Faaliyetlerinden	26,8	23,2	33,9	16,1
Turizm Faaliyetlerinden (Arapapısı Kanyonu, Latmos, Serçin Eko Turizm Merkezi vb.)	46,4	30,4	13,4	9,8
Sosyal Tesislerden (Kafe, Restoran, Oteli)	48,3	23,2	20,5	8
Ege Et Hizmetlerinden	59,8	16,1	12,5	11,6
Halk Ekmek Hizmetlerinden	64,3	13,4	12,5	9,8

4.2. Bursa Büyükşehir Belediyesi

"Sosyal ve Sağlık Hizmetleri Yönetimi" alanında "Yaşam standartlarını Destekleyen Sosyal Belediyecilik Anlayışı ile Hizmetler Sunmak" hedefine dönük olarak engellilere yönelik proje sayısının sürekli artışı öngörülmüş ve 2020-2024 aralığında sırasıyla 3, 6, 9, 12, 15 proje yapılması öngörülmüştür. Bir başka önemli kriter ise "Ulusal Erişilebilirlik ve Ulaşılabilirlik Mevzuatına Göre Denetlenen Mekân Sayısı" öngörüsüdür. Burada da denetlenecek mekân sayısının sürekli artışı öngörülmüş ve 2020-2024 aralığında sırasıyla 36, 72, 108, 144, 180 mekânın denetimi amaçlanmıştır. "Engelsiz Yaşam Merkezinden Memnuniyet Oranı" kriterinde ise %81'den %86'ya artış planlanmıştır (Bursa Büyükşehir Belediyesi, t.y.: 62).

4.3. Hakkâri Belediyesi

Belediyenin stratejik planına ulaşılammış, 2021 Faaliyet Raporunda "engelli hizmetleri"nin, "Kadın ve Aile Hizmetleri Müdürlüğü" bünyesinde yürütüldüğü görülmüştür. İŞKUR ve Halk Eğitimi

Merkezi ve Akşam Sanat Okulu ile iş birliği içinde dezavantajlılar için eğitim programları düzenlendiği anlaşılmıştır (Hakkâri Belediyesi, t.y.: 33-34).

Resim 2. Hakkari Belediyesi Engelli Hizmetleri

4.4. İzmir Büyükşehir Belediyesi

İzmir Büyükşehir Belediyesi Stratejik planda engelliler konusunu her şeyden önce “demokrasi” bölümünde ele alarak oldukça özel bir giriş yapmıştır (İzmir Büyükşehir Belediyesi, t.y.: 3-30). Bu yönüyle engelliliklerinin “demokratik katılımlarının da önünde bir engel oluşturduğunun vurgulanması önemli bulunmuştur. İlk taahhüt bu konudaki engellerinin aşılması ve “demokratik katılıma erişimleri”nin sağlanması olmuştur. Nitekim bir önceki dönem stratejik planında “Katılımcı Yönetim” ilk değer olarak %80 gerçekleşme oranıyla bu hedefe ulaşıldığını göstermektedir (İzmir Büyükşehir Belediyesi, t.y.: 16). Yine 11. Kalkınma Planı’nın “Yüksek Yaşam Kalitesi” gelişme ekseninin “Erişilebilir İzmir” stratejik önceliğinde “Kentsel ulaşım altyapısının yaya yürüyüşü ve bisiklet kullanımının yanı sıra “engelli” ulaşımına uygun hale getirilmesi hedeflenmektedir (İzmir Büyükşehir Belediyesi, t.y.: 27).

4.5. Kırşehir Belediyesi

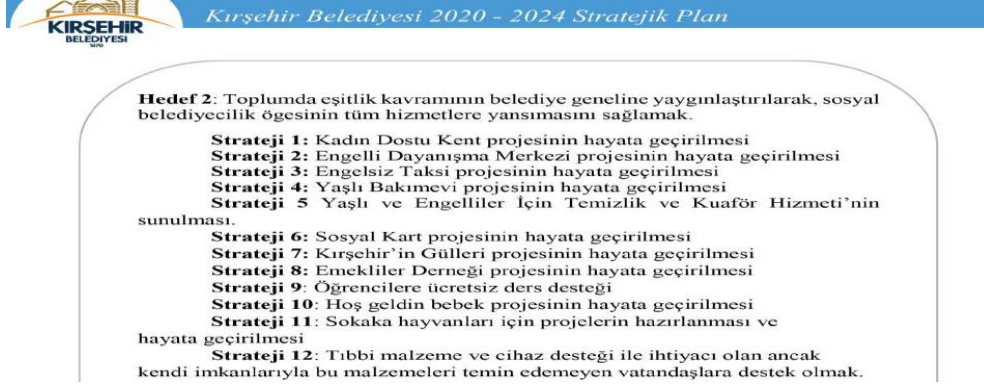
Kırşehir Belediye Başkanlığı Stratejik Planında engelliler konusu, “Dezavantajlı gruplar” arasında sayılmış, ancak bu grupta yaşlılar ve kadınlar gibi çok geniş bir kesim de dezavantajlı kabul edildiğinden somut bir ayırım yapmak mümkün olamamıştır. Bir bütün olarak “Dezavantajlı Gruplar” konusu ise “Dış Paydaş Analizi”nde ağırlıklı olarak “orta ve altı” olarak değerlendirildiğinden etkin bir hizmet yürütümü yansıtlamadığı görülmüştür (Kırşehir Belediyesi, t.y.: 94).

Resim 3. Kırşehir Belediyesi Dezavantajlı Grupların Planda Gösterimi

Nüfus gözetildiğinde yeterli bir kadrosu bulunan (1167 çalışan) belediyenin, Engelliler Hizmet Biriminin olmaması, giderilmesi gereken bir noksanlık olarak görülmüştür (Kırşehir Belediyesi, t.y.: 96-97). Gelecek planlaması sürecinde “Engelli Dayanışma Merkezi”, “Engelsiz Taksi”, “Engelliler için temizlik ve kuaför hizmeti”, “Tıbbi malzeme ve cihaz desteği” gibi başlıklar bulunmaktadır (Kırşehir Belediyesi, t.y.: 132).

Resim 4. Kırşehir Belediyesi Engelli Hizmetleri Stratejik Öncelik Sıralaması

4.6. Konya Büyükşehir Belediyesi

Konya Büyükşehir Belediyesi “Engelsiz Mekânlar”, “Engelsiz Durak” hizmetlerinin yanında “Engelli İstihdamı” konusunu da plana dâhil etmiştir. Ayrıca “Sosyal Doku Haritası” uygulamasının bir örneği olarak da “Ortopedik Engelli Yoğunluk Haritası”nı eklemiştir. Hizmet yürütüm standartlarında dengeli bir sürekliliği sağlamanın yanı sıra gereksinimleri esnek ve acil olabilen engellilerin mekân bilgilerinin takibi de önemlidir (Konya Büyükşehir Belediyesi, t.y.: 53).

Resim 5. Konya Büyükşehir Belediyesi Engelli Hizmetleri Stratejik Öncelikleri

Plan vatandaş analizinde talepler arasında, “engelli vatandaşların engelsiz hayatları için yardım edilmesi” başlığı yer almaktadır (Konya Büyükşehir Belediyesi, t.y.: 63). Kamu Kurum ve Kuruluşları, Üniversiteler, STK, Dernek, Vakıfların Görüşleri’nin verildiği bölümde, hiçbir kuruluşun “engellilik” sorununa dair talep ya da yorumu bulunamamıştır (Konya Büyükşehir Belediyesi, t.y.: 65-68). Seydişehir İlçe Belediye Başkanlığı ise “Şehir içi ve köy otobüs seferlerinin iyileştirilmesi talebini (65 yaş üstü ve engelliler adına)” istemiştir (Konya Büyükşehir Belediyesi, t.y.: 69).

Sağlık ve Sosyal Hizmetler Daire Başkanlığının Pestle Matrisi ile yapılan değerlendirmesinde ise “Sosyo-kültürel” sorun olarak sadece “göç, yabancı uyruklular, Suriyeliler” sorununun ele alındığı görülmüştür. Bu sorun SWOT Analizinde de “daha fazla kişinin gelmesi” olasılığı yönüyle bir “tehdit” olarak kaydedilmektedir. Yine Ulaşım Planlama ve Trafik Dairesi ile İmar ve Şehircilik Daire Başkanlıklarının da “engelliler” başlıklı bir değişimine rastlanmamıştır (Konya Büyükşehir Belediyesi, t.y.: 77-79-82-88).

Sağlık ve Sosyal Hizmetler Dairesi Başkanlığı'nın SWOT Analizinde ise “Sosyal kart uygulaması”, “Engellilere tanınan haklar”, “Toplu Ulaşımın otobüs ve duraklarının Engelsiz olması”, “Engelsiz Mekanlar proje uygulanması”, “Nakdi yardımlar”, “Güçlü Yönler” olarak vurgulanmıştır. “Şehir içindeki yol kenarlarına, otobüs duraklarına ve görme engelliler için oluşturulan sarı şeritlerin üzerine araç park edilmesinin önüne geçilmemesi” ise “Zayıf Yönler” arasında belirtilmiştir (Konya Büyükşehir Belediyesi, t.y.: 88). “Engelsiz Kent ve Engelsiz Ev Düzenlemeleri Yapmak” için planda 2020 için 2.5; 2021 için 3.5; 2022 için 4.6; 2023 için 3.1; 2024 için 3.7 milyon ödenek ayrılması ise olumlu görülmüştür (Konya Büyükşehir Belediyesi: 96). “Kent Genelinde Bulunan Yol ve Kaldırımlarda Engellilerin Kullanımına Uygun Olarak Yapılan Düzenleme Projelerini Uygulamak” stratejik hedefi için, Plan Başlangıç Değeri olarak 320 gösterilmiş, sonraki yıllarda ise Performans Ölçütü 10-15 (adet) kaldırım hedefi konmuştur. Metropol bir kent için hedefin yükseltilmesi uygun olabilir.

Resim 6. Konya Büyükşehir Belediyesi Engellilerle İlgili Stratejik Hedefler Performans Ölçütleri

Stratejik Hedef 2.2		Engelsiz Kent ve Engelsiz Ev Düzenlemeleri Yapmak.						
Yılı	2020	2021	2022	2023	2024			
Hedef Tutarı	TL*1000	TL*1000	TL*1000	TL*1000	TL*1000			
	2.500	3.500	4.600	3.100	3.700			
Faaliyet 2.3.1		Engelliler İçin Sorumluluk Alanlarımızda Düzenlemeler Yapmak						
Performans Ölçütü (Adet)		Plan	Baş. Değ.	2020	2021	2022	2023	2024
Sosyal ve Dini Tesisler		100		20	20	20	20	20
Kültürel Tesisler		100		20	20	20	20	20
Tarihi Binalar		50		20	20	20	20	20
Hizmet Binaları		200		20	20	20	20	20
Birimi		Yapı Kontrol Dairesi Başkanlığı						
Riskler		Yasal zorunluluklar						
Tespitler		Halkın yoğun kullanımında olan yerlere yapım zorunluluğu						
İhtiyaçlar		İmar, Sağlık ve Sosyal Hizmetler D.B,STK, Alle Sosyal Politikalar İl Md.						
İşbirliği Yapılan Birim		6 Ay						
İzleme Sıklığı		1 Yıl						
Raporlama Sıklığı		1 Yıl						
Faaliyet 2.3.2		Engellilerin Ev Yaşamını Kolaylaştıran Yapılar Düzenlemesini Yapmak						
Performans Ölçütü (% . Adet)		Plan	Baş. Değ.	2020	2021	2022	2023	2024
Düzenlenen Ev Sayısı		50		15	15	15	15	15
Birimi		Yapı Kontrol Dairesi Başkanlığı						
Riskler		Engellilerin yaşamını kolaylaştırmak						
Tespitler		Vatandaş talebi üzerine tadilat yapmak						
İhtiyaçlar		İmar, Sağlık ve Sosyal Hizmetler D.B						
İşbirliği Yapılan Birim		6 Ay						
İzleme Sıklığı		1 Yıl						
Raporlama Sıklığı		1 Yıl						
Stratejik Amaç 3		Belenim Sebrim Konya'da Yaşam Kalitesini Artırmak İçin Yeni Fizikî Mekanlar						

4.7. Tokat Belediyesi

Engelliler için Uygulamaya Dönük Hedef ve Projeler arasında, “Engelsiz Park”, “Engelsiz Kaldırımlar” “Engelli Araç Şarj İstasyonları”, “Engelli İletişim Merkezi” ve “Bir Gün Değil Her Gün Farkındalık Projesi” gibi projeler olduğu görülmüştür (Tokat Belediyesi, t.y.: 50).

4.8. Samsun Büyükşehir Belediyesi

Engelli vatandaşların yararlanmasına sunulan “Mavi Işıklar Engelliler Kampı” öne çıkan bir hizmet olmuştur. Merkezin hizmetleri arasında, konaklama, havuz, ilçe gezisi, engelli STK çalıştay, engelli ulaşım, önemli gün ve haftalarda yapılan etkinlikler, engelli hakları danışmaları belirtilmektedir. Stratejik planda merkezin kullanımının geliştirilmesi amacı yer almaktadır (Samsun Büyükşehir Belediyesi, 2021, t.y.: 66).

5. Engelli Hizmet Alanları ve Uygulama Örnekleri

Belediyelerin bu konudaki görevleri, öncelikle o beldede yaşayan ve ilgili mevzuatın da engelli olarak kabul ettiği; bedensel, zihinsel, ruhsal, duygusal ve sosyal yeteneklerini doğuştan veya sonradan bir hastalık veya kaza sonucu kaybetmiş kişilere yöneliktir. Bu hizmetler, kişilerin korunması, bakım ve rehabilitasyonlarının sağlanması, gerekli hallerde danışmanlık ve yönlendirme yapılması, ayrıca belli açılardan zayıf olan yönlerine dönük kişisel gelişimlerinin desteklenmesini içerir. Ayrıca bu hizmetlerin engelliler kadar duygusal ve fiziksel açıdan yıpranmış ailelerine de verilmesi esastır. Bu çerçevede hazırlanan belediye hizmetlerinin, etkin ve verimli bir şekilde sunulması kadar düzenli ve sürekli olması da önemlidir.

Bu konuda bir çalışmada, çeşitli belediyeler tarafından yürütülen hizmetler şöyle özetlenmektedir (Tunçer [Fırat], 2008: 89-100).

A- Özel merkezler kurmak

B- Bakım ve destek hizmetleri

1. Evde sağlık hizmetleri
2. Günlük hizmetlerin görülmesi
3. Akşam bakım hizmeti

C- Yaşamı kolaylaştırıcı araç desteği

D- Ulaşım hizmetlerinde kolaylık

E- Kentsel düzenlemeler

1. Üst geçitler
2. Bina düzenlemeleri
3. Yeşil alanlar

F- Teknolojik destek sunumları

G- Kültürel etkinlikler

H- Eğitim seminerleri

I- Görme engelliler için okuma ve bilgisayar kullanımı ve üniversiteye hazırlık ve lise destek eğitimi kursları

J- Meslek/iş edindirme kursları

1. Bedensel engelliler bilgisayar programcılığı eğitimi
2. Engelli kariyer danışmanlığı
3. Servis hizmeti görmek
4. Temizlik ve bulaşıkçılık eğitimi
5. Bilet satışı ve takı tasarımı

K- Doğrudan ekonomik yardım yapmak

L- Engelli spor takımları

M- Engelliler dans grubu

N- Ortak gezi vb. programları

5.1. Erişilebilirlik Hizmetleri

Belediyelerin özel hizmet alanları gözetildiğinde engelli bireyler için en önemli hizmetleri, erişilebilirliği sağlayan hizmetlerdir. Engelliler kamuya açık tüm alanlardan (toplu taşıma araçları, açık alan ve kaldırımlar, merdivenler, binalar vb.), engelli olmayan diğer vatandaşlar gibi eşit olarak yararlanabilmelidir. Bunu sağlamak için tanımlanan görev alanının geniş bir çerçeve ve detayının bulunduğu açıktır.

Toplu ulaşım hizmetlerinden, yol kullanımı için yapılması gereken fizikî düzenlemelere kadar pek çok hizmet bu kapsama girmektedir. Tüm kamusal mekânların tüm engelleri aşacak şekilde düzenlenmesi kolay değildir.

Örneğin Baudrillard'ın (2011: 38) alegorik yaklaşımıyla: ABD'nin her yerinde kaldırımların, tekerlekli sandalyede oturan engelli insanlar düşünülerek yeniden düzenlenmesi sonrasında, yönlerini kaldırım taşlarındaki çıkıntılar sayesinde bulan görme engellilerin, gidecekleri yönü şaşırıp trafik kazası riski altında kalmaları; bunun üzerine anayolların kenarına görme engelliler için raylar

döşendiğinde bu kez de tekerlekli sandalyelerin rayların arasına sıkışmaya başlaması örneklerinde verildiği gibi sorunlar yaşanabilmektedir. Ancak her durumda eşitlikçi bir perspektifle düzenleme yapılması gerekmektedir.

Bursa Büyükşehir Belediyesince Erişilebilirlik Komisyonu kurularak, yerinde tespitlerle oluşturulan raporlar üzerinden dönüşüm ve iyileştirim sağlanmakta ve ilçe belediyeleri ve diğer kamu kurumları arasında da eşgüdüm içerisinde hizmetler koordine edilmektedir. Özel ulaşım hizmetleri düzenlemek ya da ulaşım araçlarına özellikle yürüme engelliler için kayar platformlar ekletmek ise bir diğer uygulama türüdür (Bursa Büyükşehir Belediyesi, t.y.).

Kırşehir Belediyesi “Engelleri Sevgiyle Aşıyoruz” sloganıyla bir Engelli Transfer Aracı uygulamasını hayata geçirmiştir. Böylece daha önce “Engelsiz Taksi” projesiyle ulaşımda sıkıntı yaşayan engelli vatandaşlara sunulan hizmete yeni bir boyut katılmıştır. Yine genel ulaşım ağını planlarken her bir bireyin 500 metre yürüme mesafesinde ulaşabileceği hizmet yeterliklerine dair bir çalışma yapılması ve dezavantajlı gruplar için uygun araçlarla şehir merkezinde akıllı duraklar ile hizmet verilmesi de kapsama eklenmelidir. Son olarak, “Hayata Engel Yok Hizmet Aracı” ile de Ankara’da ameliyat olması için bir vatandaşın gönderimi gerçekleştirilmiş, bu hizmetin engelliler için de geçerli olduğu vurgulanmıştır (Bursa Büyükşehir Belediyesi, t.y.).

5.2. Eğitim / Kurs Hizmetleri

Yerel yönetimlerin engellilere yönelik ikinci önemli hizmeti, engelli bireylerin sosyal aktivitelere katılımlarını sağlamak, çeşitli branşlarda meslekî becerilerini geliştirmelerine yardımcı olmak, gündelik yaşamlarını kolaylaştırmak, halk nezdinde farkındalık oluşturarak toplumun engellilerin haklarını gözeten duyarlı bir yapıya kavuşmasına katkıda bulunmak üzere eğitim / kurs hizmetleri verilmesidir. Bu tür programlarla engellilerin sosyal entegrasyonlarına destek olunmaktadır. Eğitim hizmetleri çerçevesinde bilgisayar, İngilizce, resim, ebru, bakır rölyef, müzik, tiyatro, diksiyon, ahşap, giyim üretim atölyesi, vb. dersler verilmektedir.

Günümüzün moda kavramlarından biri olan “sosyal sermaye” yaklaşımı da kurduğu güç temelleri dikkate alındığında engellileri dışlayan bir modele sahiptir. “Ağların dezavantajları engelli insanları da etkileme eğilimindedir. Bu insanlar büyük olasılıkla daha az işe alınırlar, genellikle diğerlerine göre daha az çalışmakta olan insan tanırırlar ve toplumun geneline göre sosyal yardım hizmetlerine daha çok bağımlıdırlar. Bu insanlar, aynı zamanda diğer insanların engelli olma hakkındaki davranışları nedeniyle doğrudan bir ayrımcılığa maruz kalırlar. Bu durumda, sosyal sermayenin yokluğu muhtemelen bir önyargının sonucudur. Bu önyargı iş vermenin reddine yol açmakta, sonuçta engelli insanları yardım tuzağına düşürmektedir ve bu insanlar ancak çalışamaz durumda olduklarını ispatlarsa, sosyal yardım talebinde bulunabilmektedirler” (Field, 2008: 114). Bu nedenle eğitim programlarının sosyalleşme amacı dışında doğrudan istihdamı hedeflemesi de önemlidir.

Şanlıurfa Belediyesinin birçok etkin hizmeti arasında, “görme engelliler için ve işaret dili kuran kursu” uygulamaları ile de dikkat çekici hizmetleri olduğu gözlenmiştir. Engelli spor ekipleri, halk oyunları, jimnastik, vb. spor ve kültür çalışmaları bulunmaktadır. Bursa Belediyesi’nde ise bireysel eğitimlerin dışında özel gereksinimli bireylere, müzik ve ritim duygusu kazandırarak sosyalleşmelerini sağlamak amacıyla otizmli çocuklar ve annelerine yönelik “Bizim Gençler Ritim Grubu” ve “Müziğin Rengi Mavi Korosu” çalışmaları yürütülmektedir (Şanlıurfa Büyükşehir Belediyesi, t.y.).

5.3. Engelli Merkezleri

Yukarıda ele alınan türde programlar, istihdam olanağı seçeneği yaratmalarına ek olarak, engellinin “kapatıldığı” alandan çıkmasını sağlamaktadır. Birçok belediye bu hizmet için özel bir merkez kurarak engellilere verdiği önemi sergilemeye çalışmaktadır. Kırşehir Belediyesinin “Kervansaray Engelsiz Yaşam Merkezi”, Şanlıurfa Büyükşehir Belediyesinin “Engelliler Koordinasyon Merkezi”, Konya Büyükşehir Belediyesi’nin “ENDEM (Engelli Destek Merkezi)” gibi

uygulamaları birer örnektir. ENDEM, Konya’da ikamet etmekte olan engelli kentlileri, onlar için hazırlanmış özel bir mekânda toplamak, kendileriyle daha yakından ilgilenebilmek, sosyal çevrelerini genişletmek ve ihtiyaçlarını daha hızlı ve etkin karşılayabilmek için kentin engelli sosyal doku haritasını çıkarmayı amaçlamaktadır. ENDEM’e kayıt olan engellilerle daha doğru ve sağlıklı iletişim temel hedef olarak belirlenirken ayrıca bazı destekler de verilmektedir. KOSKİ su indirimi ve kent içi toplu taşıma hizmetlerinden etkin yararlanmalarının sağlanması gibi hizmetler de yine bu merkez tarafından takip edilerek güncellenmektedir (Konya Büyükşehir Belediyesi, , t.y.).

Bunlardan bir örnek olan, Şanlıurfa il merkezi sınırlarında toplam 14.000 m², 10.000 m² kapalı ve 4.000 m² açık alanda yerleşik olan Büyükşehir Belediyesi Engelliler Koordinasyon Merkezi, spor ve konferans salonları, eğitici faaliyetler sınıfları ve yüzme havuzu içeren bir merkezdir.

Merkez tüm engellilik türlerine odaklanmakta ve işitme, görme, ortopedik, zihinsel ve diğer engellilikler dolayısıyla günlük hayatını sürdürmekte zorlanan her yaşta engellinin, kapasitesinin geliştirilmesine odaklanmaktadır. Aynı zamanda sosyal rehabilitasyon hizmeti sunan, engelli yaşam koşullarındaki kaliteyi yükselten, mesleki eğitimle üretime yönelmelerini sağlayan, toplumla bütünleşerek toplumsal süreçlerde gelişimlerini sürdürmelerini kolaylaştıran hizmetler üretilmektedir. Böylece hizmetlerden daha eşit pay almaları da amaçlanmaktadır. Sosyal ve kültürel faaliyetlerde etkin katılımlarının sağlanması ile de yetenekleri geliştirilmektedir. Dahası Belediyenin bu hizmetlerinin engelli yakınlarının da hayatını kolaylaştırmasına çalışılmaktadır. Şanlıurfa Belediyesinin hizmetleri arasında, “otizm-terapi” ve “refleksoloji” uygulamaları ile de öne çıktığı gözlenmiştir (Şanlıurfa Büyükşehir Belediyesi, t.y.).

Resim 7. Şanlıurfa Engelliler Koordinasyon ve Yaşam Merkezi

Engellilerle ilgili merkezlerin bir işlevi de engelli yakını kadınları rahatlatmasıdır. Engelli bakım süreçleri genellikle ailede kadının üstlendiği bir iş ve duygu yükü olmaktadır. Kadının ev içinde, özel alanda ürettiği, karı hesaplanamayan ve en iyi durumda “sevgi emeği” olarak tanımlanabilen bakım hizmeti, esasen işgücünün yeniden üretiminin ücretsiz sağlanması noktasında, sistem açısından önemli bir fonksiyonu yerine getirmektedir. “Tarihsel olarak kapitalizmin ortaya çıkışıyla oluşan özel alan/kamusal alan, ücretli emek/ev içi emek gibi ayırım ve ikilikler, erkek egemen sistemin kapitalist sistemle bütünleşerek kadınların özel alana ait olarak kodlandıkları ve hane içi yükümlülüklerden sorumlu tutulduğu bir düzen meydana getirmiştir” (Bütün, 2010: 20-22).

Tarihsel süreçte, “el sanayiinin egemen olduğu dönem”e kıyasla çağdaş kadın, sanayiinin ilerlemesiyle mumu ve sabunu bile kendi yapmak zorunda olduğu döneme ait işlerin birçoğundan kurtulmuş ise de yeni görev ve sorumluluklar kısa sürede farkı kapatmıştır (Bebel, 1974: 63). Öyle ki kimi kez gönüllülüğün olmadığı durumlarda bile zorunluluk olarak kadına yüklenen bu iş yükü, çoğu kez hem bedenen hem de ruhen çok yıpratıcı sonuçlar yaratmaktadır. Bu nedendir ki, engellilere

yönelik her tür destek gibi “engellilere yönelik mesleki eğitim faaliyetleri de kadınların dirliğine olumlu etki etme potansiyeline sahiptir” (Şenesen vd., 2017: 135).

5.4. Danışmanlık, Yönlendirme, Rehberlik Hizmetleri

Belediyelerin Engelliler birimlerinin en önemli işlevleri, engelli bireyler ve yakınlarına, belediyenin hizmetleri, diğer kamu kurum ve kuruluşlarının sunduğu hizmetler ve engelli haklarına dair bilgilerin verilmesi, rehberlik ve danışmanlık yapılmasıdır. Engelli hakları konusundaki hukuksal metinlerin ve hizmet içeriklerinin bulunduğu kitapçık ve broşürler de bu işlevi pekiştirmektedir. Bu konuda özel merkezi olan belediyelerde hizmet de bu yerlerde görülmektedir.

5.5. Sosyal Destek Hizmetleri

Yaşam koşullarının bir sonucu olarak, sosyoekonomik yetersizlikten dolayı korunmaya, bakıma ve yardıma ihtiyaç duyan engelli ve yakınlarına sağlanacak ekonomik yardımlara ek olarak; işitme cihazı, protez-ortez, manuel/akülü tekerlekli sandalye tedariki, hasta yatağı, hasta bezi gibi özel ihtiyaç maddeleri, gıda ve ev eşyası yardımları yapılmaktadır.

Bu malzemelerden biri olan elektronik takip cihazı; zihinsel engelli ve otizmli kişilerin veli ya da vasileri tarafından elektronik ortamda takiplerinin yapılmasını sağlayan bir sistemdir. Her ne kadar engelliler (yanı sıra hasta ve yaşlı kişiler vb.) için geliştirilen bu tür teknolojilerin, otoriter yönetimler tarafından tüm bireylere uygulanması yoluyla, merkezî kontrol fırsatlarının artacağı ve özel hayatın gizliliğinin ve diğer özgürlüklerin tehdit altında olacağı yolundaki endişelere dair derin bir tartışma alanı bulursa da (Dijk, 2016: 14-15) engelli vatandaşlar için bu teknolojilerin büyük yararı olduğu açıktır.

Bugün özellikle yapay organ desteklerinin çok önemli olduğu ve bu alandaki teknolojinin sürekli geliştiği bilinmektedir. Hatta günümüzde bir organını yitirmiş olan engellinin, teknoloji sayesinde yitirdiği organının yerine “daha iyi” bir organa sahip olmasından bile söz edilebilir. Buna dair bir örnekte “etik sorgulama” yapılmıştır: “2007 yılında Uluslararası Atletizm Federasyonu Birliği (pist ve alan etkinlikleri için küresel yönetim) vücutlarında makineler olan atletlerin yarışmalara katılmalarını yasakladı. İlk kıvılcım, engeli atletler için olan özel etkinliklerden gerçek olimpiyat yarışına geçmek isteyen iki ayağı da olmayan ampute bir İtalyan sürat koşucusuydu. Takma bacakları normal insan bacaklarına göre daha esnek ve az rüzgâr sürtünmesine sahipti. Böylece yetkililer onu engelli bir atlet olarak görmediler, bunun yerine teknoloji sayesinde adil olmayan bir engelsiz olarak gördüler. Atletizm Federasyon sözcüsü şöyle demiştir: “Duygularımızı bilimden ayırmak zorundayız. Hepimiz onun iyi olmasını dileriz. Buradaki nokta şu ki 10 yıl içinde neler olacak? Eğer bu gelişmeye devam ederse ne olur?” (Singer, 2009: 446).

Bu konudaki tüm çalışmaların ve anlayışın temel çerçevesini son söz olarak Fukuyama’ya bırakmak gerekirse, düşünür şöyle demektedir: “Eskiden engellilerin doğuştan kötü kartlarla sahneye çıktığına, dünyaya engelli geldikleri için, kendilerinin ve yakınlarının bu handikapla birlikte yaşamak zorunda olduklarına inanılırdı. Buna karşılık modern dünyada hem fiziksel özür giderilmeye çalışılmakta hem de engellilerin toplumun doğal bir parçası olduklarını gösterecek uygulamalar yapılmaktadır. Örneğin engellilere özel ulaşım hizmeti sağlamak yerine, tüm ulaşım hizmetlerinde engellilere uygun değişiklikler yapılmaktadır. Kamu binalarına tekerlekli sandalye kullananlar için göze çarpmayan yan kapılar yapmak yerine, ana girişlerde rampalar düzenlenmektedir. “Bütün bu çaba ve harcamaların amacı, engellilerin yaşamını fiziksel olarak kolaylaştırmaktan çok -bu çok daha ucuza mal olurdu-, engellilerin onurunu korumaktır” (Fukuyama, 2006: 290).

6. Sonuç

Belediyelerin, ilgili mevzuatla kendilerine verilen görevler çerçevesinde, hizmet verdikleri beldede yaşayan ve doğuştan veya sonradan bir hastalık veya kaza sonucu engelli olan vatandaşlarına ve onların ailelerine verdikleri belediye hizmetlerinin düzenli, etkin ve işlevsel bir şekilde sunulması için oldukça kapsamlı çalışmalar yürüttükleri görülmektedir. Bu çalışmalar, korunma ve bakım,

engellilik türüne göre rehabilitasyon, danışmanlık ve yönlendirme, kişisel gelişimleri için eğitim ve destek hizmetleri gibi detaylı bir yapıya sahiptir.

Belediyelerin bu alandaki çalışma felsefelerini ve hizmet önceliklerini belirleyen stratejik planlarında engelliler konusu her boyutu ile ele alınmıştır. Bunlar şu şekilde sıralanabilir:

-Engellilerin “erişim” sorununun sadece fiziksel bir gereksinim olmaktan öte, “demokrasi”nin temel bir unsurudur ve “demokratik katılıma erişimleri” vurgulanmaktadır.

-Engellileri önceleyen “Pozitif ayrımcılık” bir “Temel Değer” olarak belirlenmiştir.

-11. Kalkınma Planı’nın “Yüksek Yaşam Kalitesi” gelişme eksenine göre oluşturulan “Erişilebilir Kent” stratejik önceliğinde, “kentsel ulaşım altyapısının” yaya ve bisikletin yanı sıra, “engelli” ulaşımına uygun hale getirilmesi hedeflenmektedir.

-Özellikle “Sosyal Doku Haritası” uygulamasının kullanıldığı belediyelerde, “Ortopedik Engelli Yoğunluk Haritası”nın erişilebilirlik hizmeti bakımından değer taşıdığı ve hizmet yürütüm standartlarında dengeli bir sürekliliği sağlamanın yanı sıra gereksinimleri esnek ve acil olabilen engellilerin mekân bilgilerinin takibi önemlidir.

- “Dezavantajlı Kesimlere Yönelik Hizmetler”in bazı yerlerde, vatandaş tarafından en iyi hizmetler arasında görülmektedir.

-“Engelli İstihdamı” bir stratejik öncelik olarak planlara dâhil edilmiştir.

-“Bir Gün Değil Her Gün Farkındalık Projesi” gibi projeler hazırlanmıştır.

-Planlarda, “Engellilere Yönelik Proje Sayısı”nın sürekli artışı öngörülmüştür.

-Sadece kamusal yapılardaki düzenlemenin değil, özel yapıların kontrolünün de sağlanarak, “Ulusal Erişilebilirlik ve Ulaşılabilirlik Mevzuatına Göre Denetlenen Mekân Sayısı” öncelikli hizmet olarak ele alınmıştır.

-“Engelli Dayanışma Merkezleri” birçok belediyede etkin şekilde çalışmaktadır.

-Yol ve kaldırımların engellilerin kullanımına uygun olarak düzenlenmesi ile “Engelsiz Mekânlar”, “Engelsiz Ev Düzenlemeleri”, “Engelsiz Durak”, “Engelsiz Taksi” gibi uygulamalar hayata geçirilmiştir.

-“Engelsiz Park”, Engelliler Kampı” uygulamaları ile spor ve rekreasyonel gereksinimler gözetilmiştir.

-“Engelliler için temizlik ve kuaför hizmeti”, “Tıbbi malzeme ve cihaz desteği” gibi başlıklar mevcuttur.

-Engellilerin sosyal entegrasyonlarında büyük önemi bulunan eğitim hizmetleri çerçevesinde, bilgisayar, İngilizce, resim, ebru, bakır rölyef, müzik, tiyatro, diksiyon, ahşap, giyim üretim atölyesi, vb. derslerin verilmesi öngörülmüştür.

-Bazı belediyelerde, “otizm-terapi” ve “refleksoloji” uygulamaları öne çıkmaktadır.

-Özel hizmetler arasında, “görme engelliler için ve işaret dili Kur’an kursu” uygulamaları vardır.

Bütün bu olumlu uygulamaların tüm belediyelere yayılan, sürekli ve düzenli hizmetler olmaları temel bir gereksinimdir. Bu bağlamda eksikliklere de şu şekilde işaret edilebilir:

-Bazı belediyelerin halen Engelliler Hizmet Birimi olmaması, giderilmesi gereken bir noksanlıktır.

Bazı planlarda vurgulanan, “şehir içindeki yol kenarlarına, otobüs duraklarına ve görme engelliler için oluşturulan sarı şeritlerin üzerine araç park edilmesinin önüne geçilmemesi” sorunu vardır ve bu sorun giderilmelidir.

Sonuç itibarıyla, dünya politikacılarının temel ilgi alanını oluşturan sürdürülebilir kalkınma olgusunun birinci önceliği olan “yoksulluğa son” amacı, fiziksel ya da zihinsel yetersizlikleri nedeniyle her durumda daha “yoksul” ve “yoksun” durumda kalan engellilerin refahlarının artırılması çabalarını gerekli kılmaktadır. Yine üçüncü öncelik olarak belirlenen “sağlık ve kaliteli yaşam” konusu da fiziksel ya da zihinsel sağlıkları için desteklenmeleri yoluyla daha kaliteli bir yaşama ulaşmaları açısından kapsamda öne çıkarılmalarının dayanağını oluşturur. 10. öncelik olarak belirlenmiş “eşitsizliklerin azaltılması” ise en doğrudan engellileri muhatap alan bir hedeftir. Diğer pek çok hedef de engellilere dönük çalışmaların kalkınmanın temel göstergelerinden olduğunu onaylar. Bunların arasında 11. amaçta vurgulanan “Sürdürülebilir Şehirler ve Topluluklar” hedefleri de bu çalışmanın ana eksenini oluşturan engellilerin kentsel refahları ve bunun sürdürülebilir şehir olgusuyla ilişkisi bakımından önem taşıyan bir yaklaşımdır. Tüm belediyelerin bu amaçlara ulaşmada önemli önceliğinin engelli hizmetleri olduğu açıktır. Bu amacın tüm belediyelerce paylaşıldığının stratejik planlarında gözlemlenmesi ve engelli hizmetlerinin etkin, yaygın ve sürekli olmasının sağlanması gerekmektedir.

Kaynakça

- Akdoğan, A. (2006). Stratejik Planlama Kavram ve Kuramı Üstüne Değerlendirmeler. *Memleket Mevzuat*, 17(2). 3-9.
- Aydın Büyükşehir Belediyesi. (2019). Aydın Büyükşehir Belediyesi 2020-2024 stratejik planı. https://aydin.bel.tr/Content/files/Stratejik%20Planlar/2020-2024_stratejik_plan.pdf
- Baudrillard, J. (2011). *Çaresiz Stratejiler*. O. Adanır (Çev.), İstanbul: Boğaziçi Üniversitesi, 2. Basım.
- Bauman, Z. (2003). *Liquid Love (On The Frailty of Human Bonds)*. Cambridge: Polity.
- Bauman, Z. (2008). *Does Ethics Have Chance in a World of Consumers?* Cambridge: Harvard University.
- Bebel, A. (1974). *Kadın ve Sosyalizm*. S.Z. Sertel (Çev.). Ankara: Toplum.
- Bursa Büyükşehir Belediyesi. (t.y.). *Bursa Büyükşehir Belediyesi 2020-2024 Stratejik Planı*. https://www.bursa.bel.tr/dosyalar/yayinlar/191011104504_0.0.0.BBB-2020-2024-Stratejik-Plani.pdf
- Bursa Belediyesi. (t.y.). *Engelli Hizmetleri*. <https://www.bursa.bel.tr/hizmetler/engelli-hizmetleri-4> Erişim Tarihi: 20.08.2022.
- Bütün, M. (2010). *Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Perspektifinden Çocuk Bakım Hizmetleri: Farklı Ülke Uygulamaları*. T.C. Başbakanlık, Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü Yayınlanmamış Uzmanlık Tezi.
- Chomsky, N. (2008). *Müdahaleler*. T. Doğan ve N. Ersoy (Çev.). İstanbul: BGST.
- Corbin, A. (2011). *Bedenin Acıları Sıkıntıları ve Sefaleti*. A. Corbin, J. J. Courtine, G. Vigarello (Haz.). *Bedenin Tarihi 2 (Fransız Devrimi'nden Büyük Savaş'a)* içinde (s. 169-213) O. Türkay (Çev.). İstanbul: Yapı Kredi.
- Dijk, J. V. (2016). *Ağ Toplumu*. Ö. Sakin (Çev.). İstanbul: Epsilon.
- Doğanyığıt, S. (2005). *Belediye Kanunu*. Ankara: Seçkin.
- Field, J. (2008). *Social Capital*. (2. Baskı). London: Routledge.
- Foucault, M. (2015). *Deliliğin Tarihi*. M. A. Kılıçbay (Çev.), Ankara: İmge, 6. Baskı.
- Fukuyama, F. (2006). *The End of The History And The Last Man*. NY: Free.
- Günlük Şenesen, G., Yücel, Y., Yakar Önal, A., Ergüneş, N. ve Yakut Çakar, B. (2017). *Kadınsız Kentler (Toplumsal Cinsiyet Açısından Belediyelerin Politika ve Bütçeleri)*. İstanbul: Bilgi.
- Hakkâri Belediyesi. (t.y.). *Faaliyet Raporu*. <https://www.hakkari.bel.tr/kurumlar/hakkari.bel.tr/Faaliyet%20Raporlar%C4%B1/2021faaliyet.pdf> Erişim Tarihi: 20.08 2022
- Illich, I. ve Sanders, B. (2015). *ABC Aklın Modernleşmesi*. İ. Avcı ve Ü. Şahin (Çev.). İstanbul: Yeni İnsan.

- İzmir Büyükşehir Belediyesi. (t.y.). *İzmir Büyükşehir Belediyesi 2020-2024 Stratejik Planı*. https://www.izmir.bel.tr/CKYuklenen/Dokumanlar_2020/Stratejik%20Plan2024.pdf
- Keyder, Ç. (2007). Giriş. Ç. Keyder, N. Üstündağ, Ağartan, T.ve Yoltar, Ç. (Der.). *Avrupa'da ve Türkiye'de Sağlık Politikaları Reformlar, Sorunlar, Tartışmalar* içinde (s. 15-35). İstanbul: İletişim.
- Kırşehir Belediyesi. (t.y.). *2020-2024 Stratejik Plan*. <https://www.kirsehir.bel.tr/storage/files/stratejikplan2020-2024.pdf>
- Kırşehir Belediyesi. (t.y.). *Hayata Engel Yok Hizmet Aracımız Faaliyette Engelli Transfer Aracımızla Hemşehrimizi Ankara'ya Yolcu Ettik*. <https://www.kirsehir.bel.tr/haberler/hayata-engel-yok-hizmet-aracimiz-faaliyette-engelli-transfer-aracimizla-hemsehrimizi-ankara-ya-yolcu-ettik> Erişim Tarihi: 20.08 2022
- Konya Büyükşehir Belediyesi. (t.y.). *2020-2024 Stratejik Plan*. <http://www.sp.gov.tr/tr/stratejik-plan/s/1822/Konya+Buyuksehir+Belediyesi+2020-2024>
- Konya Büyükşehir Belediyesi. (t.y.). *Engelli Destek Merkezi (ENDEM)*. <https://www.konya.bel.tr/haberayrinti.php?haberID=7729> Erişim Tarihi: 20.08 2022
- Pennington, M. (2014). *Sağlam Politik Ekonomi (Klasik Liberalizm ve Kamu Politikasının Geleceği)*. A. Yayla (Çev.) Ankara: Liberte.
- Singer, P. W. (2009). *Wired for War: The Robotics Revolution And Conflict in The 21st Century*. NY: Penguin.
- Stiker, H. J. (2011). *Yeni Özürlü Beden Algısı. Bedenin Tarihi 2 (Fransız Devrimi'nden Büyük Savaş'a)* içinde (s. 219-235). A. Corbin, J. J. Courtine, G. Vigarello (Haz.). O. Türkay (Çev.). İstanbul: Yapı Kredi.
- Samsun Büyükşehir Belediyesi. (2021). *Samsun Büyükşehir Belediyesi 2020-2024 Stratejik Planı*. <https://samsun.bel.tr/uploads/dokumanlar/f90357891312af40c3bf9514913d71a25fb.pdf>
- Şanlıurfa Büyükşehir Belediyesi. (2019). *Şanlıurfa Büyükşehir Belediyesi 2020-2024 Stratejik Planı*. https://www.sanlıurfa.bel.tr/files/1/bsb_sonra/sanlıurfa_buyuksehir_belediyesi_2020-2024_stratejik_plani.pdf
- Şanlıurfa Büyükşehir Belediyesi. (2022). *Şanlıurfa Büyükşehir Belediyesi* <https://www.sanlıurfa.bel.tr/icerik/5568/41/engelliler-koordinasyon-ve-yasam-merkezi>
- Şenesen, G. G., Yücel, Y., Önal, A. Y., Ergüneş, N. ve Çakar B. Y. (2017). *Kadınsız Kentler (Toplumsal Cinsiyet Açısından Belediyelerin Politika ve Bütçeleri)*. İstanbul: Bilgi.
- Tokat Belediyesi. (t.y.). *Tokat Belediyesi 2019-2024 Stratejik Plan ve Performans Programı*. <http://www.sp.gov.tr/tr/stratejik-plan/s/2111/Tokat+Belediyesi+2020-2024>
- Tunçer [Fırat], A. S. (2006). Stratejik Plan Nedir, Nasıl Hazırlanır? *Mevzuatlarla Yerel Yönetim*, 1(3), 39-44.
- Tunçer [Fırat], A. S. (2008). Belediyelerin Engellilere Dönük Sosyal Hizmet Projeleri. *Toplum ve Sosyal Hizmet Dergisi*, 19(1), 89-100.
- Tunçer [Fırat], A. S. (2009). Engelsiz Bir Kent Tasarlamada Yerel Politikaların Önemi. *Toplum ve Sosyal Hizmet Dergisi*, 20(2), 57-68.